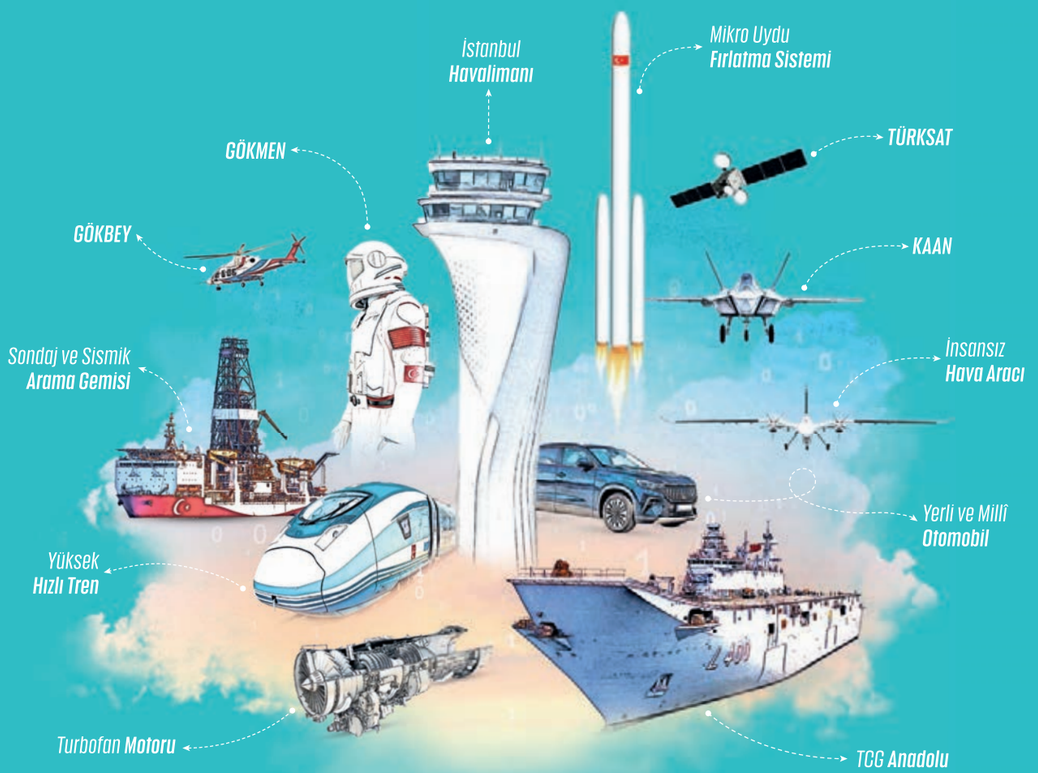
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-975-11-8865-6

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

HÜSN-İ HAT UYGULAMALARI 11-12

DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

11-12

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

HÜSN-İ HAT UYGULAMALARI

Ders Materyali

MEB__209360__HÜSN-İ HAT UYGULAMALARI 11-12__

MEB__209360__HÜSN-İ HAT UYGULAMALARI 11-12__

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

HÜSN-İ HAT UYGULAMALARI 11-12

DERS MATERYALİ

Yazarlar

Erkan TAŞDELEN

Yusuf DEMİR

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ..... : 9464
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ ..... : 3124

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Dil Uzmanı
Şükran ERTAŞ

Program Geliştirme Uzmanı
Seçkin Seçil BAŞARAN

Rehberlik Uzmanı
Filiz KILIÇ

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Özlem ÇABUKEL

Görsel Tasarım Uzmanı
Demet KOCA

ISBN: 978-975-11-8865-6

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

BASKI
Ayrıntı Basım Yayım ve Mat. Hiz. Sanayi Ticaret A.Ş.
Saray Mahallesi 126. Cadde No: 20
Kahramankazan/Ankara
Sertifika No: 49599

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

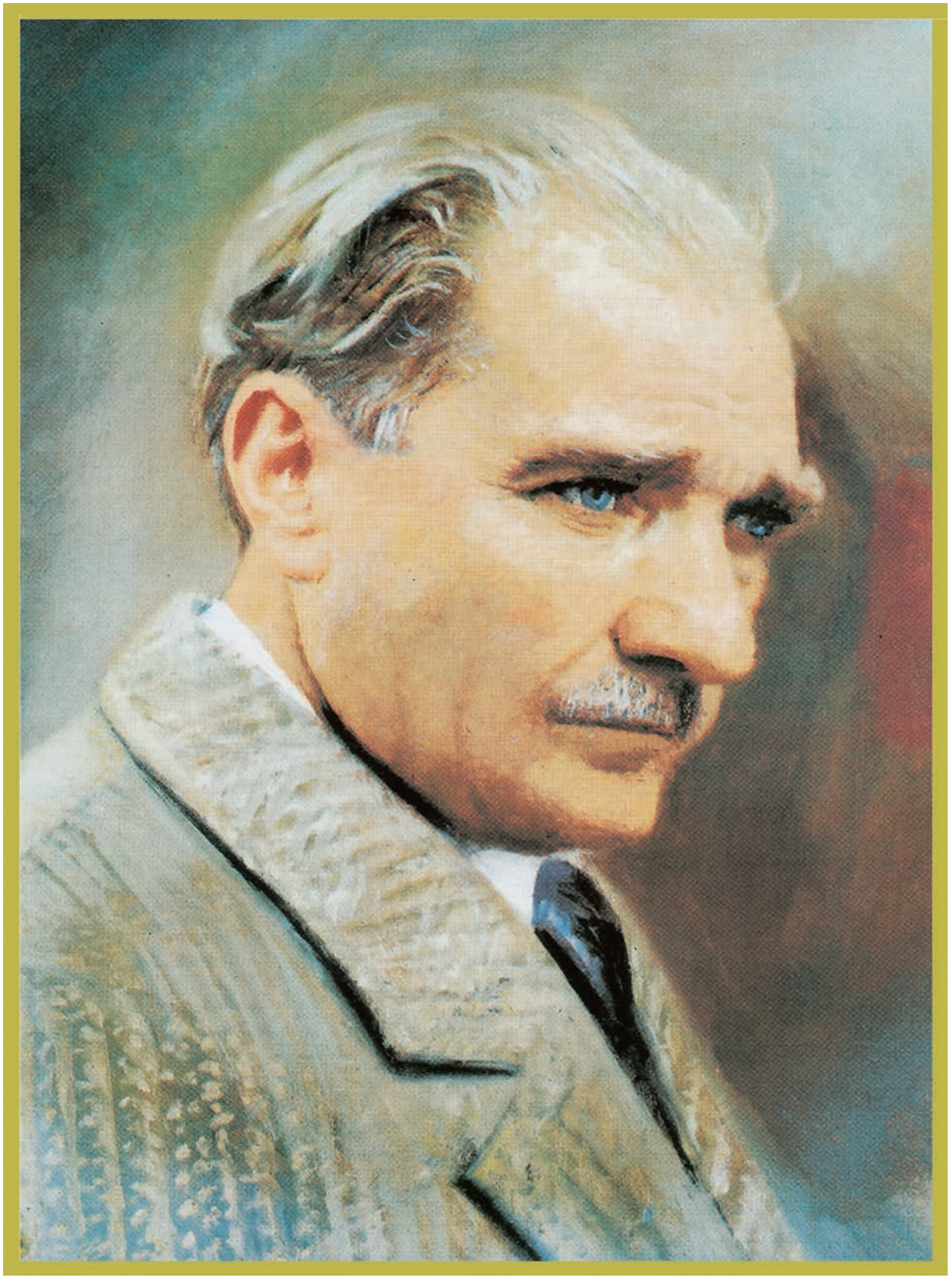
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI.....11
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ KURALLAR 16

1. ÖĞRENME BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ İLE RABBİ YESSİR

1.1. RABBİ YESSİR DUASI 18
1.2. RABBİ YESSİR DUASININ OKUNUŞU 19
1.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ İLE RABBİ YESSİR DUASININ YAZIMI 24
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 42

2. ÖĞRENME BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDAT

2.1. SÜLÜS HARFLERİ 44
2.2. SÜLÜS ALFABESİNİN OKUNUŞU.....51
2.3. SÜLÜS HARF BİRLEŞİMLERİ VE ÖLÇÜLERİ.....53
2.4. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDAT YAZIMI 63
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 107

3. ÖĞRENME BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT VE SATIR YAZISI

3.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT YAZIMI 110
3.2. SÜLÜS HAT SATIR YAZISINI OKUMA VE ANLAMA 123
3.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI 126
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 147

4. ÖĞRENME BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT VE SATIR YAZISI

4.1. KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS KARALAMA 150
4.2. KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA 158
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 171

CEVAP ANAHTARI 173
KAYNAKÇA 174

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme birimine genel ağ üzerinden erişmek için karekodu gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan konuları gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan temel kavramları gösterir.

Öğrenme biriminde neler öğrenileceğini belirten ön bilgileri gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan konu başlığını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan konuya hazırlık çalışmalarını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan bilgi kutusunu gösterir.

Sayfa numarasını gösterir.

1.1. RABBİ YESSİR DUASI

KONUYA HAZIRLIK

1. **Allah Resulü'nün bir işe başlarken sürekli Allah'tan yardım dilemesinin sebepleri üzerinde düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **"Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm..." (Bakara suresi, 186) ayetinin ana mesajı hakkındaki fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Allah'a sunulacak talepleri sözlü veya yazılı olarak dile getiren metinlere **dua** denir. İslam literatüründe Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tâzim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder (*DİA,* cilt 9, s. 529).

Dua, insanın Allah (C.C.) ile iletişim kurduğu yollardan biridir. Bir işe başlarken dua etmek, iş devam ederken duayı sürdürmek, işin bitiminde ise hamd ve şükretmek önemlidir (Görsel 1.1).

Sülüs hat sanatını meşk etmeye başlarken "Rabbi yessir" duasını yazmak bir gelenek hâlini almıştır. Çünkü hat sanatına yeni başlayan bir talebenin bu duanın içeriğinde yer alan talepler ihtiyacı vardır. İslam geleneğinde hat sanatı, özellikle Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde yazmak için ele alınmış bir sanat dalıdır. Bu nedenle yazılan metinlerin insanlara Allah'ı hatırlatması önem arz etmektedir. Rabbi yessir duasının anlamı şu şekildedir: "Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma! Rabbim hayırla sonuçlandır!"

Görsel 1.1: Bakkal Ârif Efendi, sülüs, "İlâhî hâlikî verham bükâî / tekabbel tevbetî vağfir hatâî" (Ey Allah'ım! Yaratıcım! Ağlamama merhamet et, tevbemi kabul et, hatamı bağışla!)

BİLGİ KUTUSU

Rabbi yessir duası; Allah'tan işleri kolaylaştırması, hayırla sonuçlandırması için Allah Resulü Hz. Muhammed'in öğrettiği faziletli bir duadır (Görsel 1.2).

Görsel 1.2: Şevki Efendi, sülüs, Rabbi yessir

Hattat, fiilî duasını hat sanatını defalarca meşk ederek, sözlü duasını ise Resulullah'ın öğrettiği Rabbi yessir'i okuyarak yapar. Ayrıca hat öğrencisi yazdığı bu dua sayesinde yazmaya ısınırken bir taraftan da yazı tarzını ortaya koyar. Gözü, yazıyı belli usul ve esaslara göre ölçeklendirmeye başlar. Daha yolun başında olan hat talebesi, hat sanatı için gerekli olan disiplini Rabbi yessir duasını meşk ederek kazanır.

Öğrenme biriminde yer alan içerikle ilgili görselleri gösterir.

Görsel 1.3: Osman Özçay, sülüs, Rabbi yessir duası

İçeriği desteklemek ve anlaşılırlığı sağlamak amaçlı bilgileri içerir.

NOT DEFTERİ

"Türk hat sanatı" denildiğinde Türklerin İslamiyet'i kabul ettikleri X. yüzyıldan sonraki okuma ve yazma vasıtası olan Arap asıllı harflerle oluşturulmuş sanat yazıları anlaşılır. İslâmiyet'i kabul eden hemen hemen bütün milletlerin dinî bir vecdle benimsedikleri bu yazı, daha sonra tarihî süreç içinde bütün Müslüman toplulukların ortak unsuru olmuş ve **İslam Yazısı** olarak nitelendirilmiştir.

M. Hüsrev Subaşı, *Geleneksel Türk San'atlarından Yazıya Giriş*, s. 8.

Öğrenilen konuların öğrenilmesini kolaylaştıran ve pekiştirilmesini amaçlayan sıra sizde bölümünü gösterir

SIRA SİZDE

1. **Aşağıdaki ses dosyasını açınız. Okunan Rabbi yessir duasını dinledikten sonra siz de tekrar ediniz.**

Ses dosyasına ulaşmak için yandaki kodu tarayınız.

Öğrenme biriminde yer alan okuma metinlerini gösterir.

OKUMA METNİ

HÜSN-İ HAT

"Yazı üstadın öğretişinde gizlidir, kıvamı çok yazmakladır ve devamı İslam dini üzere olmakladır."

Osmanlı san'atında Hüsn-i Hatt'ın rolünü kavramak için önce, yukarıdaki iktibasda belirtilen üç cümlenin ilişkisini anlayarak başlamak gerekir: Bunlar, üstâdın rolü, tekrarın önemi ve İslâm dini ile yazı san'atını birbirine bağlayan tasavvufî bağdır. Diğer bir bakış tarzıyla bu san'atın gelişmesini, kesintisiz olarak devam eden üstâd silsilesi ile tanımlayabiliriz. Nitekim o üstâdlardan her biri, önceki örnekleri saatlerce tekrar ve taklîd etmek suretiyle yazı san'atını seleflerinin temeli üzerine bina ettiler (Görsel 1.4).

Öğrenme biriminde yer alan ıstılahlar bölümünü gösterir.

ISTILAHLAR

Hattat: Arap harflerinden doğan İslam yazısını sanat gayesiyle yazan ve öğreten kişi.

Meşk: Bir hattatın talebesine aynısını yazmaya çalışması için verdiği veya talebenin hocasına göstermek üzere hazırladığı güzel yazı örneği.

Meşk hocası: Hat sanatını belli usul ve kaidelerle öğreten.

Meşk talebesi: Hat sanatını bir hat hocasından öğrenen.

Öğrenme biriminin sonunda yer alan ölçme ve değerlendirme bölümünü gösterir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. (...) Hat yazılacak bir kâğıt önce terbiye edilmelidir.

2. (...) Rabbi yessir metni Allah Resulü'nün öğrettiği bir duadır.

3. (...) Usta-çırak ilişkisi ile öğrenilen sanatlardan biri de hüsn-i hattır.

4. (...) Bir hat yazısında harfler birbirinden bağımsız ölçeklendirilebilir.

5. (...) Başarılı bir hat çalışması için kullanılan araç gerecin iyi olması şarttır.

Uygulamanın numarasını gösterir.

Uygulama yaprağını gösterir.

Uygulamanın tavsiye edilen süresini gösterir.

Uygulamanın adını gösterir.

Uygulamaya ait görev bölümünü gösterir.

Uygulamada kullanılacak araç gereci gösterir.

Uygulamanın işlem basamaklarını gösterir.

Uygulamaya ait görselleri aşamalar hâlinde gösterir.

1.1.
UYGULAMA

Süre:
45 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİ YESSİR YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

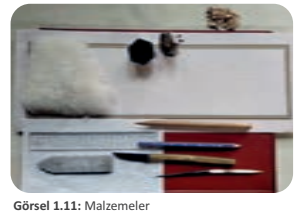
İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla Rabbi yessir duasını yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Aharlanmış kâğıt
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kamış kalem
- Kalemtıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel 1.11).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel 1.12).

Görsel 1.11: Malzemeler

Görsel 1.12: Yazı altlığı

3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel 1.13).
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile elinizin arasına el altlığı koyunuz (Görsel 1.14).

Görsel 1.13: Kâğıdı zemine koyma

Görsel 1.14: El altlığı

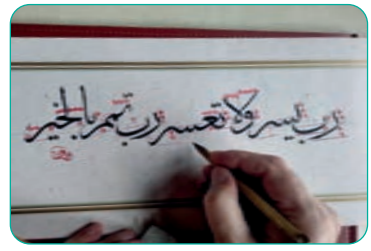
26

Uygulamanın değerlendirme bölümünü gösterir.

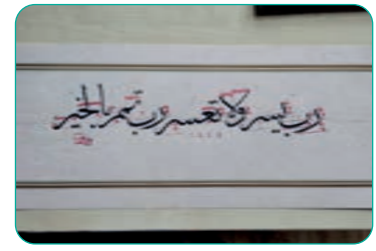
Uygulamanın değerlendirmesinde kullanılacak derecelendirme ölçeğini gösterir.

12. İmzanızı atınız (Görsel 1.33).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 1.34).

Görsel 1.33: İmza atma

Görsel 1.34: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİ YESSİR YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf: ..... **No:** ..... **İsim-Soyisim:** ..... **Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Rabbi yessir duasını yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Rabbi yessir duasını verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
4	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
5	Şevki Efendi ölçülerine göre harflerin noktalarını koydu.					
6	Duanın sonuna imzasını attı.					
7	Duanın sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

* Bu ders materyalinde ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılmıştır.

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ KURALLAR

1. Ellerinizi yıkayıp kurulayınız.
2. Atölye önlüğünüzü giyiniz.
3. Çalışma ortamınızı hat yazımına uygun hâle getiriniz.
4. Ortamın ısı ve ışık durumuna dikkat ediniz. Yaz için ısı 22-26 derece kış için 18-22 derece olursa daha iyi bir çalışma ortamı olur. Işığın sol taraftan (sol elle yazanlar için sağ taraftan) gelmesine ve titrek olmamasına dikkat ediniz.
5. Masanızın sabit olmasına dikkat ediniz. Masanın hareketliliği emek, zaman ve malzeme kaybına sebebiyet verdiği gibi dikkati dağıtıp moralinizi de bozabilir.
6. Araç gereçlerinizi hazırlayınız.
7. Uygulama esnasında nemli veya terli elinizin âharlı kâğıdı bozma ihtimali vardır. Bu nedenle elinizin altına el altlığı koymanız gerekmektedir. Hat geleneğinde tavşan derisi kullanılagelmiştir. Tüylü taraf alta gelecek şekilde tavşan derisi konur. Böylece el hareketiyle beraber bu altlık rahat bir şekilde yazmanızı sağlar.
8. Âharlı kâğıdın yağını almak için az bir miktar pudra veya tebeşir tozunu kâğıda dökünüz ve bir çuha yardımıyla hafifçe ovunuz.
9. Hokkaya mürekkep koyduktan sonra mürekkep kabını kapatınız.
10. Kaleminizi uygun bir şekilde açınız. (Bkz. 10. sınıf Hüsn-İ Hat Atölyesi ders materyali, 1. Uygulama “Kalemin Açılışı”)
11. Kalemtıraş kullanırken dikkatli olunuz ve işiniz bitince kalemtıraşı emniyete alınız.
12. Çalışma esnasında beden sağlığınız açısından mümkün mertebe oturuş pozisyonunuzu dik olarak tutunuz.
13. Ortamın tertip ve düzenine dikkat ediniz.
14. Hüsn-i hat çalışması yaparken yazacağınız metnin kâğıttaki konumuna göre şemasını zihninizde canlandırınız. Çünkü doğru bir kompozisyon yazınıza değer katacaktır.
15. Yazdığınız harflerin mürekkep yoğunluğunu iyi ayarlayınız.
16. Uygulama esnasında kaleminizi peçete ile ara ara temizleyiniz.
17. Arkadaşlarınızla iş birliği içerisinde olmaya gayret ediniz.
18. Çalışmanız sırasında sabırlı ve dikkatli olunuz.
19. Çalışmanız bittikten sonra malzemelerinizi toplayınız, masanızı ve atölyeyi temizleyiniz.
20. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kuralları, tüm uygulamalarda dikkate alınız.

1.
ÖĞRENME
BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ İLE

RABBİ YESSİR

KONULAR

1.1. RABBİ YESSİR DUASI
1.2. RABBİ YESSİR DUASININ OKUNUŞU
1.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ İLE RABBİ YESSİR DUASININ YAZIMI

TEMEL KAVRAMLAR

Rabbi yessir, sülüs, meşk

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Rabbi yessir duasının hat sanatında yazılma sebebi
- Rabbi yessir duasının okunuşu
- Rabbi yessir duasının anlamı
- Rabbi yessir duasının meşki

1.1. RABBİ YESSİR DUASI

KONUYA HAZIRLIK

1. **Allah Resulü'nün bir işe başlarken sürekli Allah'tan yardım dilemesinin sebepleri üzerinde düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **"Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm..." (Bakara suresi, 186) ayetinin ana mesajı hakkındaki fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Allah'a sunulacak talepleri sözlü veya yazılı olarak dile getiren metinlere **dua** denir. İslam literatüründe Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tâzim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder (*DİA,* cilt 9, s. 529).

Dua, insanın Allah (C.C.) ile iletişim kurduğu yollardan biridir. Bir işe başlarken dua etmek, iş devam ederken duayı sürdürmek, işin bitiminde ise hamd ve şükretmek önemlidir (Görsel 1.1).

Sülüs hat sanatını meşk etmeye başlarken "Rabbi yessir" duasını yazmak bir gelenek hâlini almıştır. Çünkü hat sanatına yeni başlayan bir talebenin bu duanın içeriğinde yer alan taleplere ihtiyacı vardır. İslam geleneğinde hat sanatı, özellikle Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde yazmak için ele alınmış bir sanat dalıdır. Bu nedenle yazılan metinlerin insanlara Allah'ı hatırlatması önem arz etmektedir. Rabbi yessir duasının anlamı şu şekildedir: "Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma! Rabbim hayırla sonuçlandır!"

Görsel 1.1: Bakkal Ârif Efendi, sülüs, "İlâhî hâlikî verham bükâî / tekabbel tevbetî vağfir hatâî" (Ey Allah'ım! Yaratıcım! Ağlamama merhamet et, tevbemi kabul et, hatamı bağışla!)

BİLGİ KUTUSU

Rabbi yessir duası; Allah'tan işleri kolaylaştırması, hayırla sonuçlandırması için Allah Resulü Hz. Muhammed'in öğrettiği faziletli bir duadır (Görsel 1.2).

Görsel 1.2: Şevki Efendi, sülüs, Rabbi yessir

Hattat, fiilî duasını hat sanatını defalarca meşk ederek, sözlü duasını ise Resulullah'ın öğrettiği Rabbi yessir'i okuyarak yapar. Ayrıca hat öğrencisi yazdığı bu dua sayesinde yazmaya ısınırken bir taraftan da yazı tarzını ortaya koyar. Gözü, yazıyı belli usul ve esaslara göre ölçeklendirmeye başlar. Daha yolun başında olan hat talebesi, hat sanatı için gerekli olan disiplini Rabbi yessir duasını meşk ederek kazanır.

1.2. RABBİ YESSİR DUASININ OKUNUŞU

KONUYA HAZIRLIK

Özellikle İslam dini ortak paydasından dolayı Arapça ve Farsça'dan dilimize yerleşen kalıplaşmış sözler (selamünaleyküm, Lâilâhe illallah, fesübhanallah, Allah bes bâkî heves vb.) vardır. Başka dillerden Türkçeye geçmiş sözlerden bildiklerinizi siz de arkadaşlarınızla paylaşınız.

İslam harfleriyle aşağıda gösterilen Rabbi yessir duasının (Görsel 1.3) Latin alfabesiyle okunuşu şu şekildedir: "Rabbi yessir, velâ tuassir, Rabbi temmim bil-hayr."

Görsel 1.3: Osman Özçay, sülüs, Rabbi yessir duası

NOT DEFTERİ

"Türk hat sanatı" denildiğinde Türklerin İslamiyet'i kabul ettikleri X. yüzyıldan sonraki okuma ve yazma vasıtası olan Arap asıllı harflerle oluşturulmuş sanat yazıları anlaşılır. İslâmiyet'i kabul eden hemen hemen bütün milletlerin dinî bir vecdle benimsedikleri bu yazı, daha sonra tarihî süreç içinde bütün Müslüman toplulukların ortak unsuru olmuş ve **İslam Yazısı** olarak nitelendirilmiştir.

M. Hüsrev Subaşı, *Geleneksel Türk San'atlarından Yazıya Giriş*, s. 8.

SIRA SİZDE

1. **Aşağıdaki ses dosyasını açınız. Okunan Rabbi yessir duasını dinledikten sonra siz de tekrar ediniz.**

Ses dosyasına ulaşmak için yandaki kodu tarayınız.

2. **Aşağıda Rabbi yessir duasında geçen bazı kelimeler karışık olarak verilmiştir. Eksik olan kelimeleri boş yerlere yazınız ve kelimeleri -örnekteki gibi- sıralayınız.**

(velâ) (3)	Rabbi (...)	(.....) (...)	tuassir (...)	(.....) (...)	bil-hayr (...)	(.....) (...)

3. Aşağıda karışık olarak verilen Rabbi yessir duası ile duanın anlamını -örnekteki gibi- eşleştiriniz.

1	velâ tuassir	2	Rabbim
2	Rabbi	...	hayırla
3	temmim	...	kolaylaştır
4	Rabbi	...	Rabbim
5	yessir	...	zorlaştırma
6	bil hayr	...	tamamla

OKUMA METNİ

HÜSN-İ HAT

"Yazı üstadın öğretişinde gizlidir, kıvamı çok yazmakladır ve devamı İslam dini üzere olmakladır."

Osmanlı san'atında Hüsn-i Hatt'ın rolünü kavramak için önce, yukarıdaki iktibasda belirtilen üç cümlenin ilişkisini anlayarak başlamak gerekir: Bunlar, üstâdın rolü, tekrarın önemi ve İslâm dini ile yazı san'atını birbirine bağlayan tasavvufî bağdır. Diğer bir bakış tarzıyla bu san'atın gelişmesini, kesintisiz olarak devam eden üstâd silsilesi ile tanımlayabiliriz. Nitekim o üstâdlardan her biri, önceki örnekleri saatlerce tekrar ve taklîd etmek suretiyle yazı san'atını seleflerinin temeli üzerine bina ettiler (Görsel 1.4).

a) b)

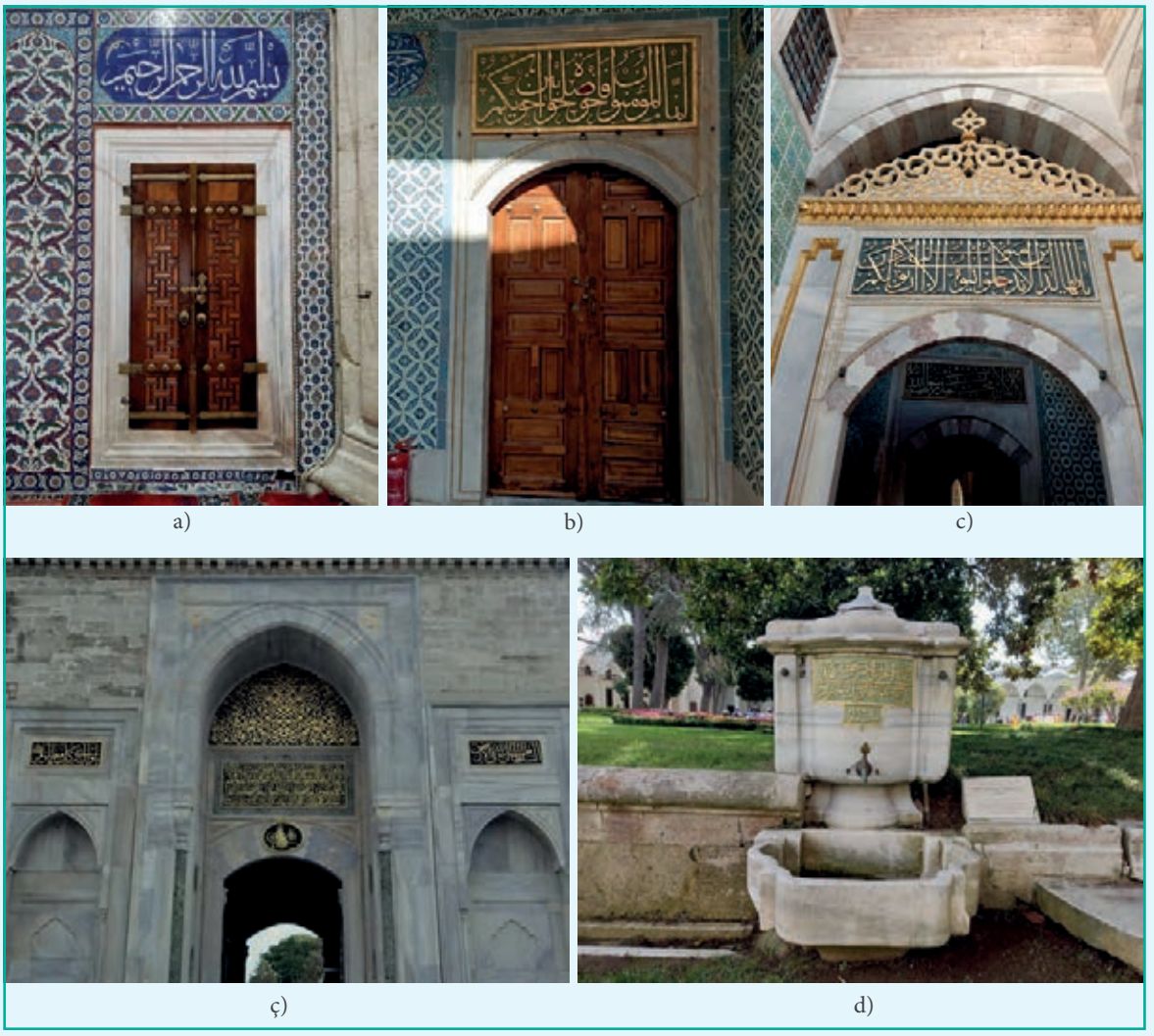
Görsel 1.4: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, hüsn-i hat odası

İslâm Tarihi boyunca hattatlar için temel konu, Allah'ın, Peygamberi Hz. Muhammed'e vahyettiği kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'dir (Görsel 1.5). Bu san'atın her bir mümessili, şecerelerini iftiharla kendi seleflerinin silsileleri vasıtasiyle, İslâm dünyasının her tarafında ilk hattat olarak kabul edilen Hz. Ali'ye bağlarlar.

Görsel 1.5: Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifindeki mihrabın sağında yazılmış Allah (C.C.) ve Muhammed (s.a.v.) isimleri ile bazı ayet ve hadisler

İslâm Yazı San'atı hiçbir yerde ve dönemde, XV–XIX. yüzyıllar arasında İstanbul şehrinde ulaştığı zirveye ulaşamamıştır. Orta çağ büyük İslâm hanedanlığı silsilesinin sonuncusu olan Osmanlılar, İslâm'ın geleneksel hattını devraldılar, onu muhafaza ettiler ve daha önce asla erişemediği bir zirveye ulaştırdılar. Sık sık tekrar edilen: "Kur'ân-ı Kerîm Mekke'de nâzil oldu, Mısır'da okundu ve İstanbul'da yazıldı" Arabça meşhûr sözü, Doğu-İslâm dünyasında uzun süre kabul edilmekte olan bu gerçeği yansıtır (Görsel 1.6).

a) b) c)

ç) d)

Görsel 1.6: Topkapı Sarayında yer alan çini, taş ve mermer üzerine sülüs hatla yazılmış çeşitli yazılar

İslâm dünyasında Hat San'atına verilen değer ile, onun, batıda benzerinin bulunmaması arasındaki belirgin farkı nasıl izah edebiliriz? Herşeyden önce en başta geleni, bir Müslüman için Hüsn-i Hat, diniyle kendi ilişkisi arasındaki esrârın bütünleyici bir parçasıdır. Üstadlarının kesintisiz şecereleri ile nesilden nesile geçen Hat San'atı, uzaklık ve çeşitli kültürlerle ayrılan, fakat Arab dili ile tespit edilen ve Allah'ın Hz. Peygamber'e vahyettiği kelâmı ile bağlanan dinî yapıyı birleştirmeye hizmet eder. Geçen 1400 yıllık İslâm Tarihi boyunca bu mesajı koruyan ve aktaran, "Hat San'atı"dır.

(...)

XV. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda yetişen yüzlerce hattatın tamamının bir analizi, onları, temel biyografilerine uygun olarak üç genel kategoriden birine yerleştirmemize imkân verir.

Birinci grup; yazı yazma San'atını öğreten ücretli muallimlerden ibarettir. Bunlar, imparatorluğun ilk dînî mekteplerinde gençlere yazı öğreten hattatlardır. Bu kategoride bazen birinci sınıf hattatları görürsek de bu bir kural olmaktan ziyade istisnâdır. Genelde onların katkıları öğrencilerinin Hüsn-i Hatt'a olan ilgilerini sürdürebilmeleri için cesaretlendirmekten ibaretti.

İkinci grup; matbaadan yoksun bir toplumda, (eser) istinsah ederek geçimlerini sağlayan, müstensih veya yazıcılardan ibaretti. Genellikle müstensihlerin mesleklerinde yoğunlaşmaları ve gösterdikleri ihtimam, onları öğrenci yetiştirmekten alıkoyuyordu.

Sonuncusu; mâhir hocalar ve san'atkârlar idi. Bunlar, ömürlerini gelecek kuşaktaki talebelerin eğitimine harcayan hattatlardı. Onlar, saray okullarında veya daha yüksek dînî okulların her birinde, hizmetlerine karşılık olarak sağlanan ücretlerle de destekleniyordu.

(…)

Osmanlı hattatlarının silsilesi, Bağdat'daki Abbasi Halifesi el-Musta'sımî (1242-58)'ye kâtip olarak hizmet eden ve Amasya'lı bir Türk olan Yâkût el-Musta'sımî (ö:1299)'ye ulaşır. Yâkût, Aklâm-ı Sitte diye bilinen "altı yazı"yı bütün yönleriyle formüle eden ilk hattattı (Görsel 1.7, 1.8). Altı çeşit yazının (Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhânî, Tevki' ve Rik'a) kurallarını ve özelliklerini ortaya koyan Yâkut, Osmanlı döneminde gelişecek olan Hüsn-i Hattın da temelini attı.

(…)

Kesintiye uğramamış muhtemelen 20 nesil, sadâkatle bu San'atı seleflerinden alıp muhafaza ettiler.

Lowry, *Hüsn-i Hat*, s. 203-209

Görsel 1.7: Yâkūt el-Müsta'sımî'nin nesih hattıyla yazdığı Bakara suresinden ayetler

Görsel 1.8: Yâkūt el-Müsta'sımî'nin reyhânî hattıyla yazdığı Fâtiha suresiyle Bakara suresinin ilk ayetleri

1.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS MEŞKİ İLE RABBİ YESSİR DUASININ YAZIMI

KONUYA HAZIRLIK

1. **İspanyollar, siesta (öğle uykusu) dedikleri öğlen saatlerinde çalışmaz ve kısa bir süre uyuyarak dinlenirler. Türklerin doğum, sünnet, düğün veya ölüm sonrası yaptıkları merasimlerden biri de mevlit okutup yemek ikram etmektir. Sizler de geleneğin toplum(lar)a etkisine örnekler veriniz.**
2. **Her sanat dalında onu ortaya çıkaran gelenekten izler bulunur. Bir sanat dalının geleneğe bağlı kalınarak öğrenilmesinde ne gibi faydalar vardır? Tartışınız.**

Hüsn-i hat, hat üstatlarının talebelerine verdikleri çalışmaların üzerine yaptıkları çıkarmalar ve bu çalışmalarda başarılı olan talebelerine verdikleri icazetlerle günümüze kadar gelmiş bir sanattır. Bu gelenekte talebeye ilk olarak Rabbi yessir duası yazdırılır. Hat hocası talebesine bu süreçte kâğıt seçmeyi, kalem açmayı, mürekkep hazırlamayı ve hat sanatındaki incelikleri de öğretir. Talebe, hocasından aldığı meşkte yaptığı her hataya mukabil yazısını tekrar tekrar yazar. Böylece ilim talebesi hocasına karşı itaati öğrenerek olgunlaşma yolunda ilerler. Bu nedenle hüsn-i hat için şu söz meşhur olmuştur: "Hat, cismani aletlerle yapılan ruhani bir hendesedir." (Görsel 1.9).

Görsel 1.9: Hat sanatı icra eden hoca ve talebeleri (temsilî)

ISTILAHLAR

Hattat: Arap harflerinden doğan İslam yazısını sanat gayesiyle yazan ve öğreten kişi.

Meşk: Bir hattatın talebesine aynısını yazmaya çalışması için verdiği veya talebenin hocasına göstermek üzere hazırladığı güzel yazı örneği.

Meşk hocası: Hat sanatını belli usul ve kaidelerle öğreten.

Meşk talebesi: Hat sanatını bir hat hocasından öğrenen.

BİLGİ KUTUSU

İnsanlık tarihini şekillendiren yazı, zaman zaman farklı malzemelere yazılsa da onun ana yazı malzemesi kâğıt olmuştur. Hüsn-i hat geleneğinde kâğıdın seçimi ve yazıya hazır hâle getirilmesi için şunlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

- Yazılacak metne uygun ebatta ve cinste kâğıt seçilmelidir.
- Kâğıt düzgün, pürüzsüz, yumuşak, sağlam ve asitsiz olmalıdır.
- Kâğıdın rengi yazıyı gölgeleyecek şekilde olmamalı, ahengi bozmamalıdır.
- Kâğıt; aharlı, mühreli, dinlendirilmiş, terbiye edilmiş olmalı, mürekkebi arkaya geçirmemeli ve silmeye müsait olmalıdır (Görsel 1.10).
- Müsvedde veya karalama olsa bile kâğıt israfından kaçınılmalıdır.
- "Kem alet ile kemalât olmaz." düsturundan yola çıkılarak kaliteli kâğıt üzerine hüsn-i hat icra edilmelidir.
- Gözün yorulmaması, kâğıdın çabuk kirlenip lekelenmemesi için mümkün olduğu kadar beyaz kâğıt kullanılmamalıdır.

Görsel 1.10: Aharlandıktan sonra dinlendirilmeye bırakılmış kâğıtlar

1.1.
UYGULAMA

Süre:
45 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİ YESSİR YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla Rabbi yessir duasını yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Aharlanmış kâğıt
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kamış kalem
- Kalemtıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz (Görsel 1.11).
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz (Görsel 1.12).

Görsel 1.11: Malzemeler

Görsel 1.12: Yazı altlığı

3. Kâğıdı zemine koyunuz (Görsel 1.13).
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile elinizin arasına el altlığı koyunuz (Görsel 1.14).

Görsel 1.13: Kâğıdı zemine koyma

Görsel 1.14: El altlığı

5. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekilde koyunuz ve kurşun kalemle bir çizgi çiziniz (Görsel 1.15).
6. Kaleminizi hokkaya batırınız (Görsel 1.16).

Görsel 1.15: Cetvel ile çizgi çizme

Görsel 1.16: Kalemi hokkaya batırma

7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız (Görsel 1.17).
8. Çalışma esnasında kamış kalemi peçeteyle sık sık temizleyiniz (Görsel 1.18).

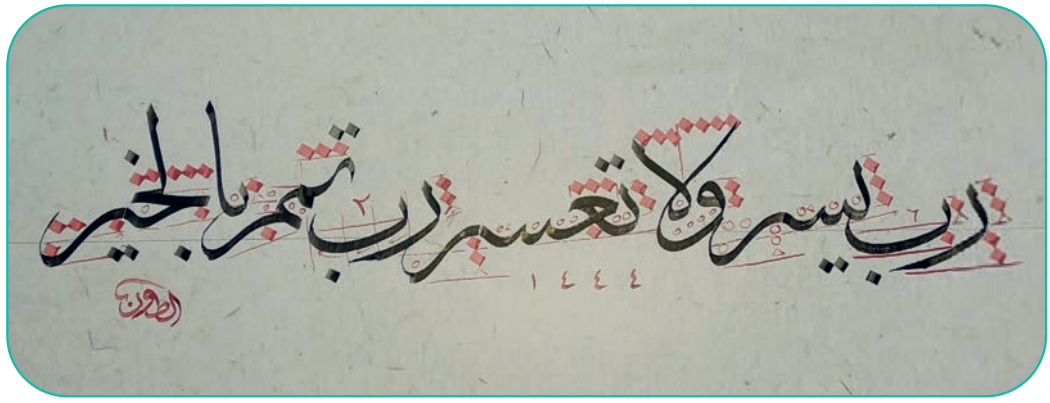

Görsel 1.17: Kalemi tutma

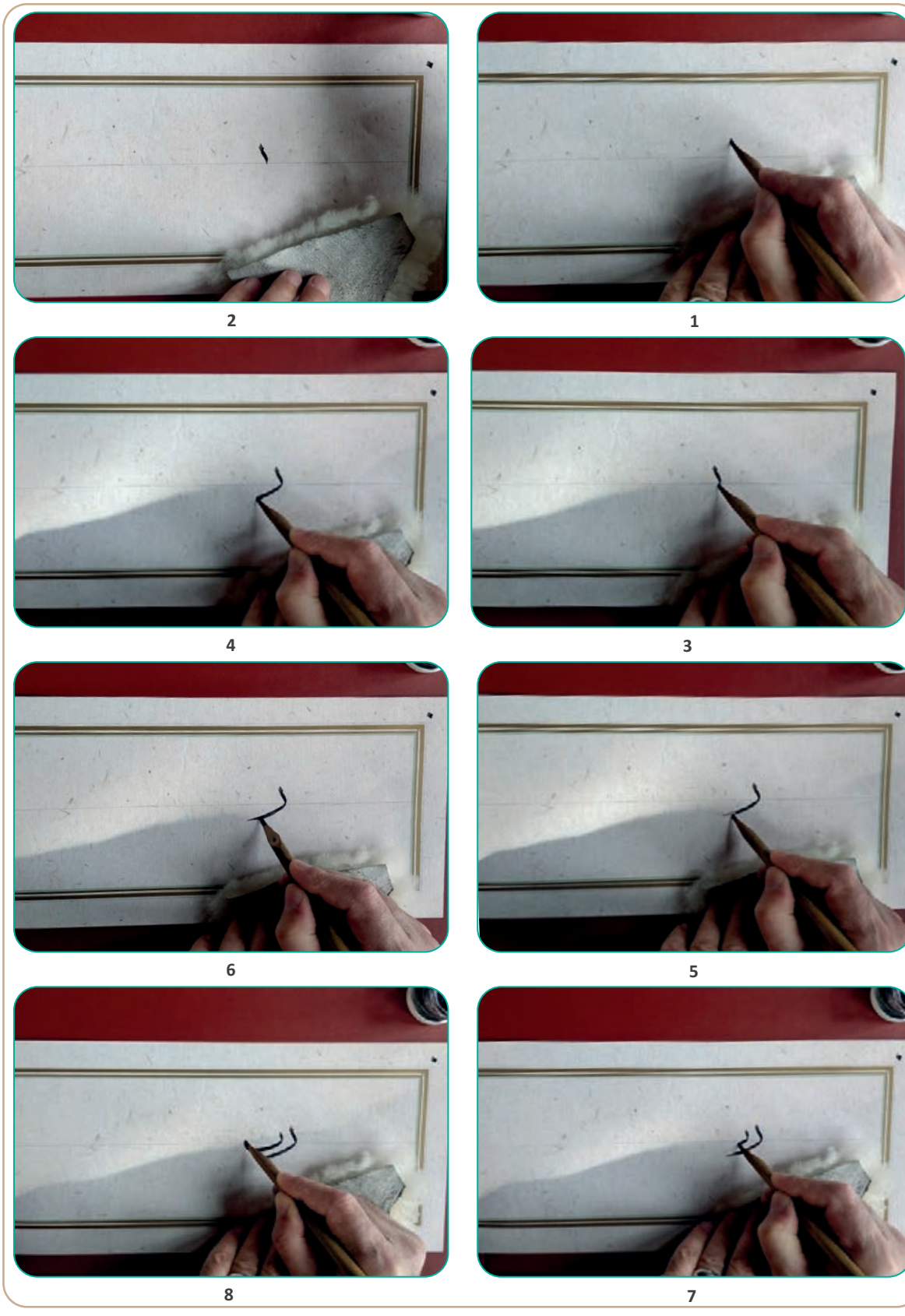
Görsel 1.18: Kalemi temizleme

9. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki Rabbi yessir yazısını dikkatlice inceleyiniz (Görsel 1.19).

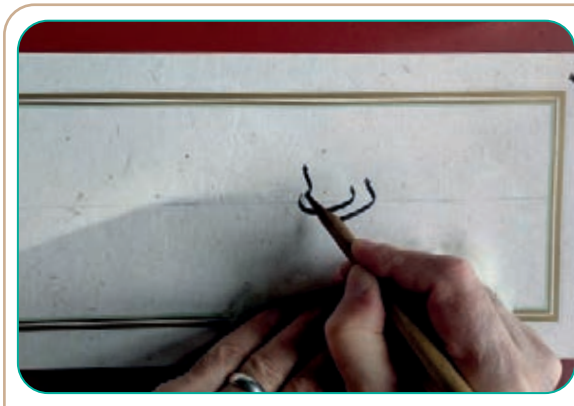

Görsel 1.19: Özay Altın, Sülüs, Rabbi yessir duası

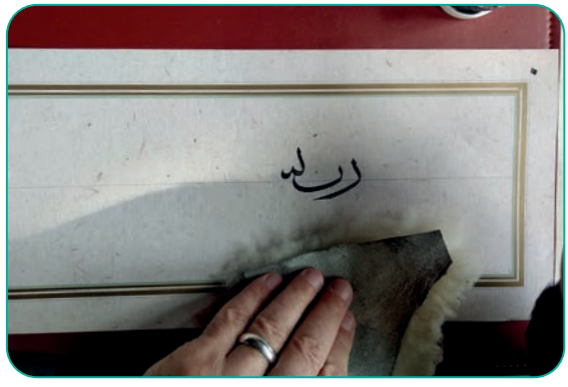
10. Aşağıda verilen görsellere göre Rabbi yessir duasını yazmaya çalışınız (Görsel 1.20-1.27).

Görsel 1.20: Rabbi yessir duasını yazma

10

9

12

11

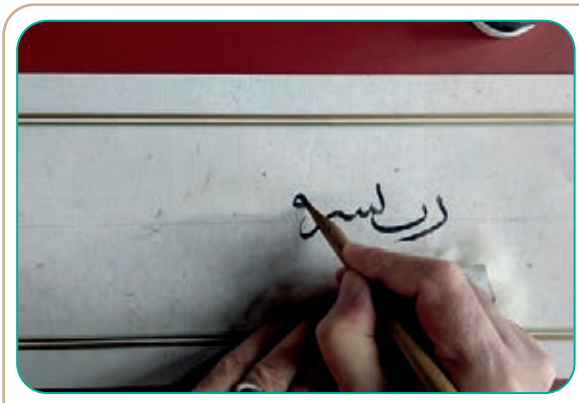

14

13

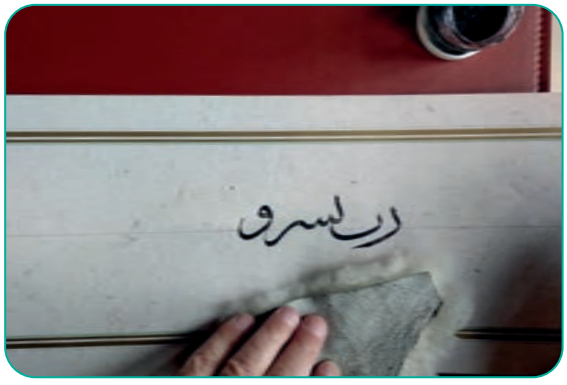

16

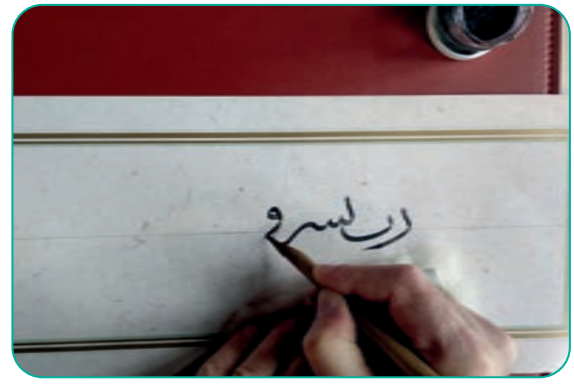

15

Görsel 1.21: Rabbi yessir duasını yazma

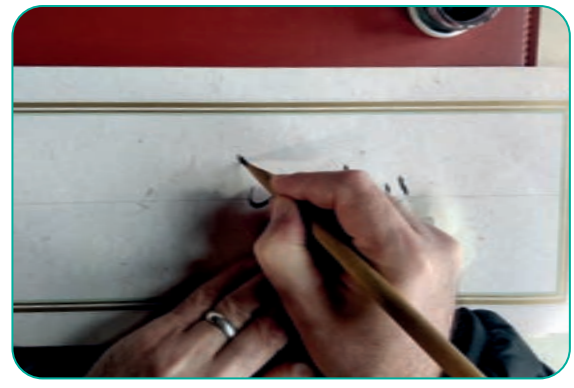

18

17

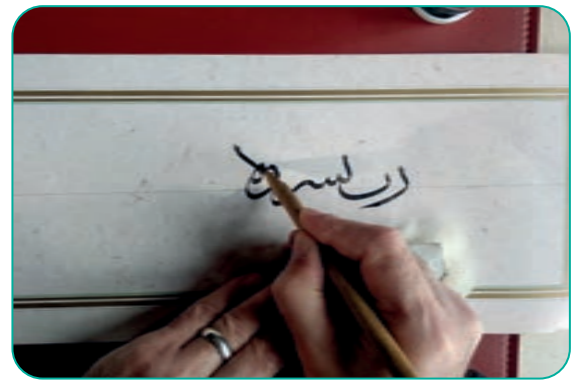

20

19

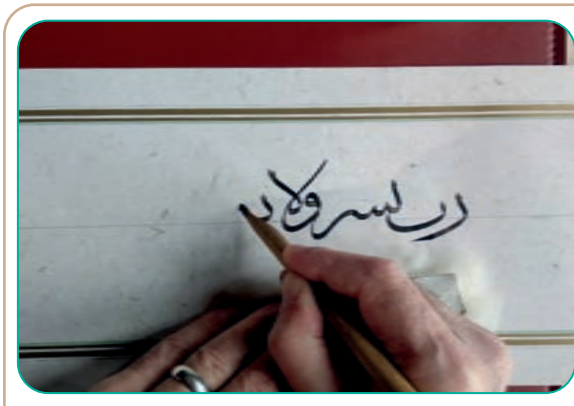

22

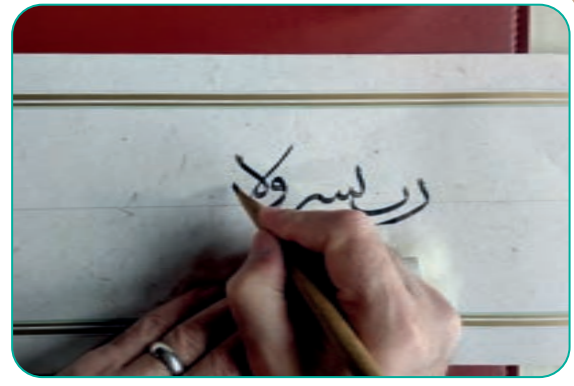

21

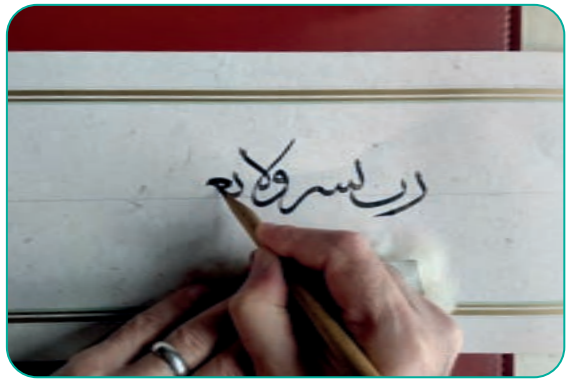

24

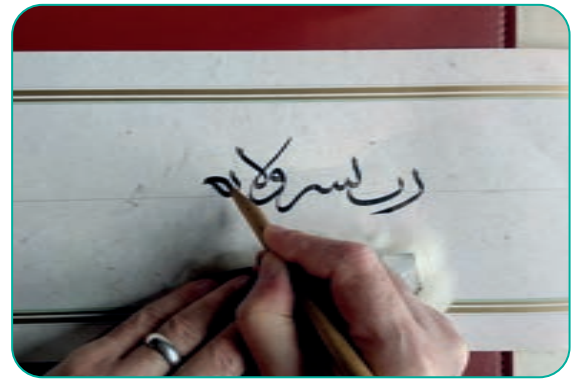

23

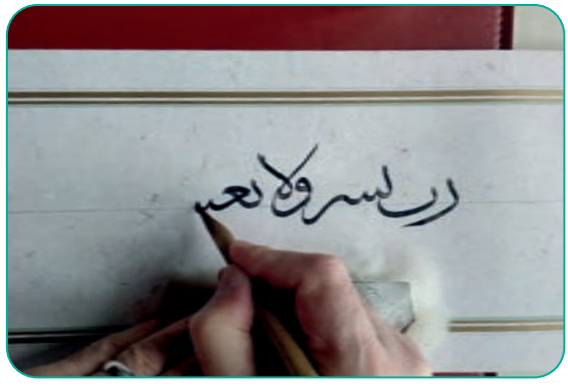
Görsel 1.22: Rabbi yessir duasını yazma

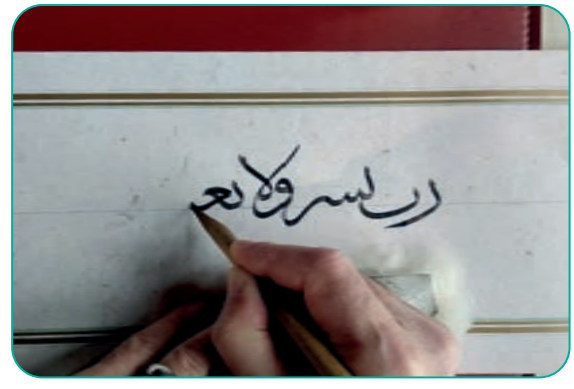

26

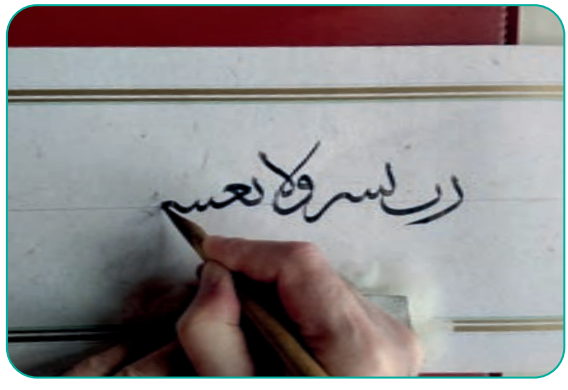

25

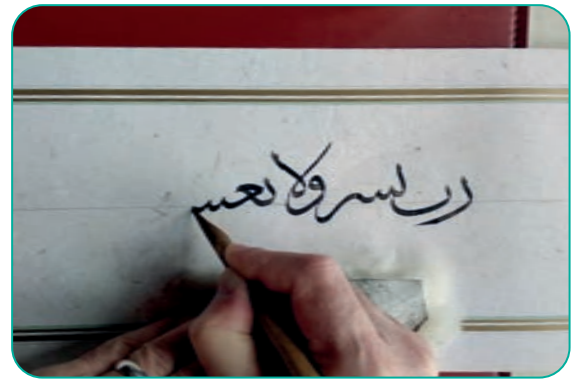

28

27

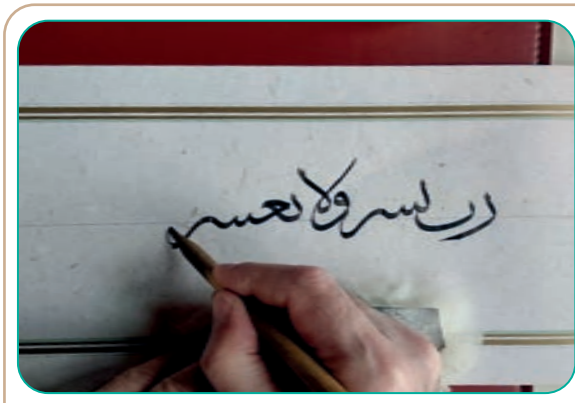

30

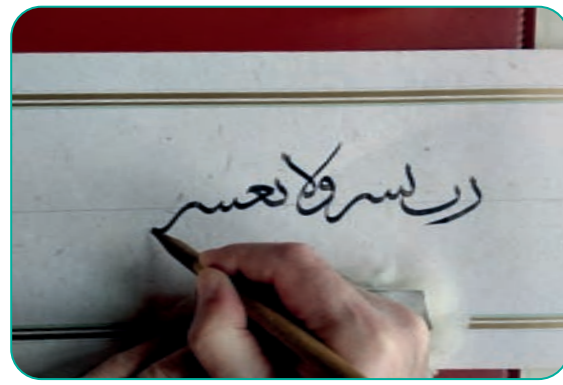

29

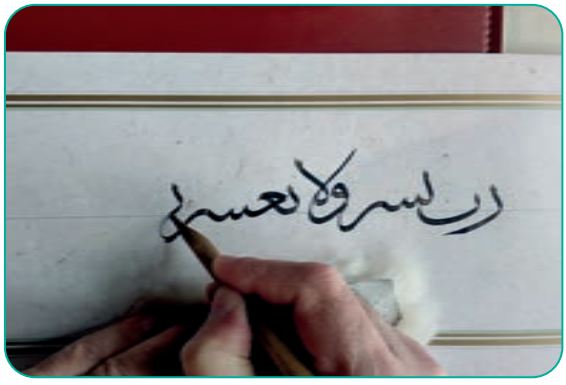

32

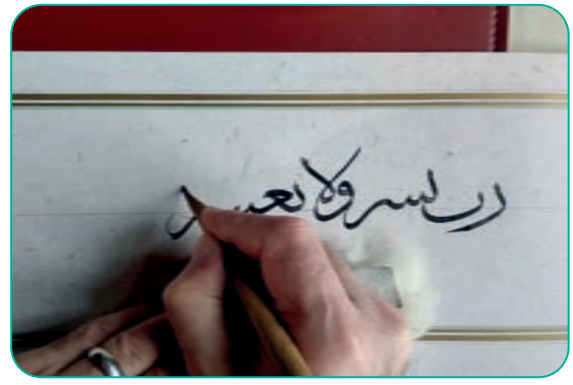

31

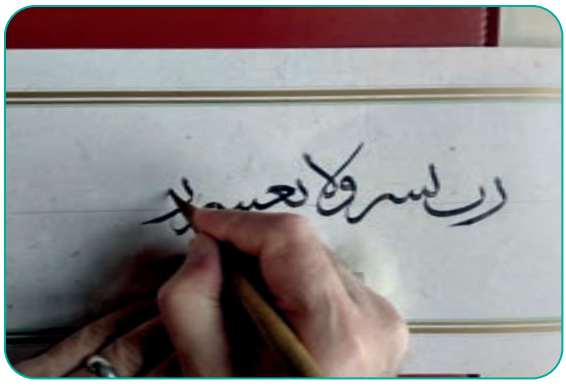
Görsel 1.23: Rabbi yessir duasını yazma

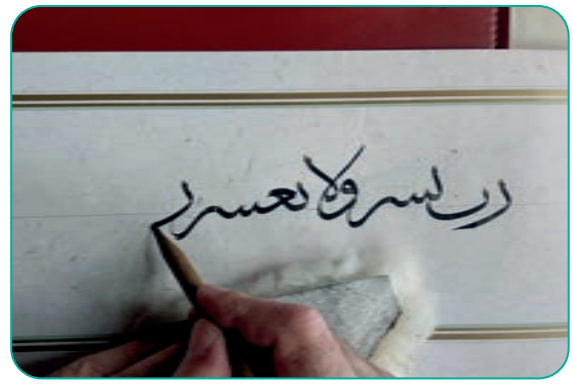

34

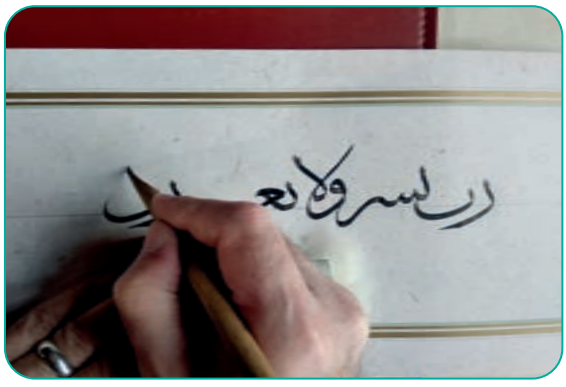

33

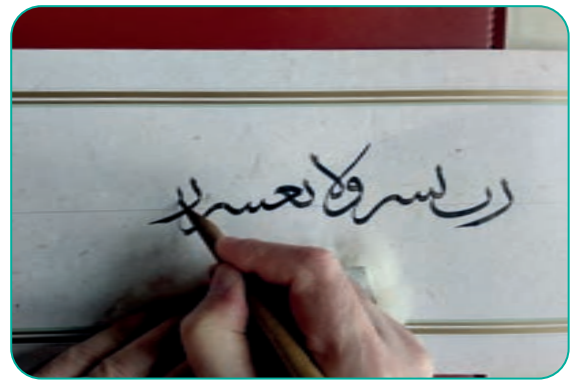

36

35

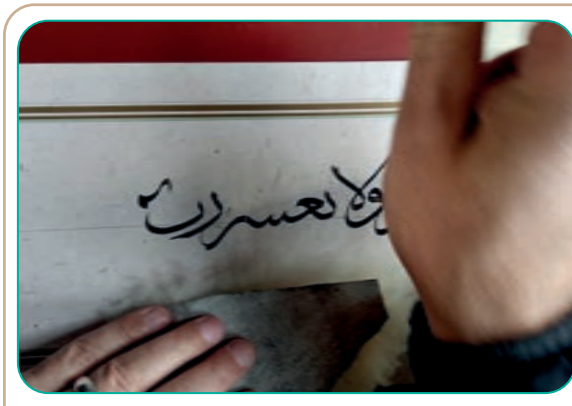

38

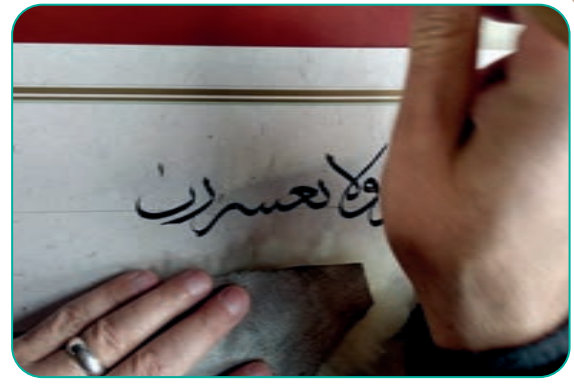

37

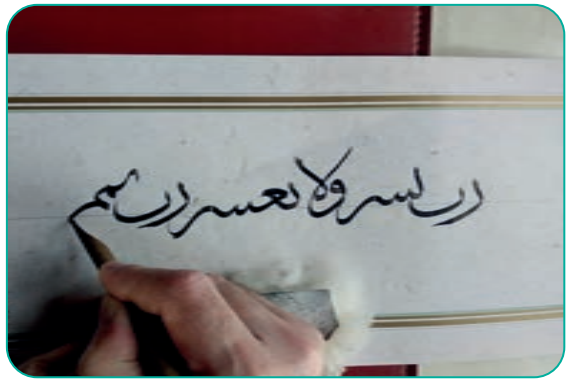

40

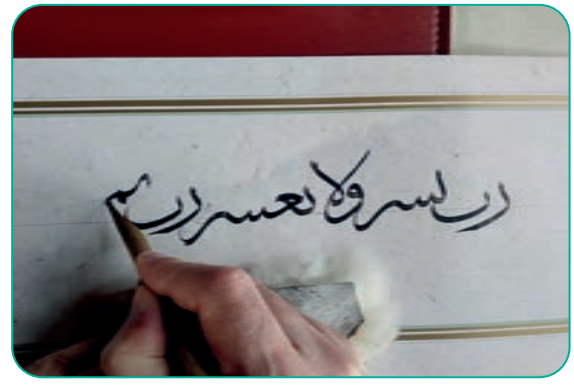

39

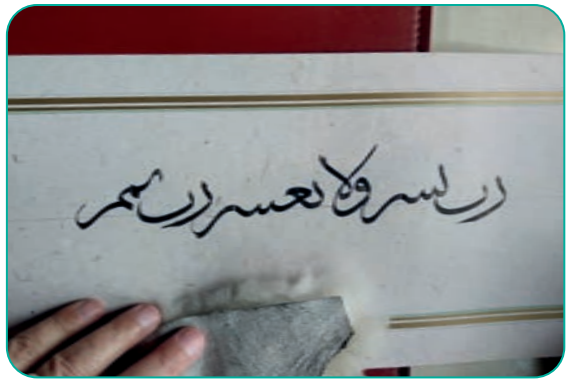
Görsel 1.24: Rabbi yessir duasını yazma

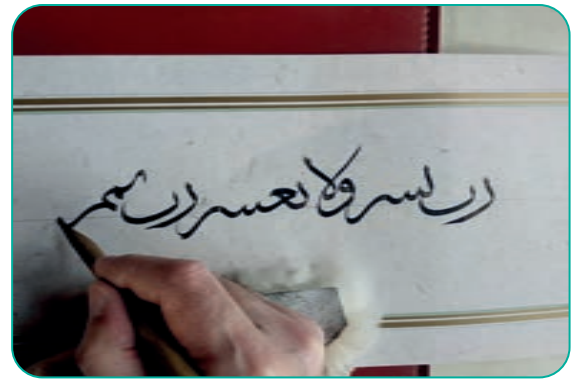

42

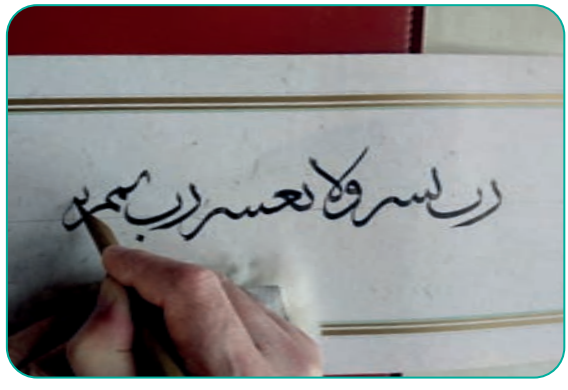

41

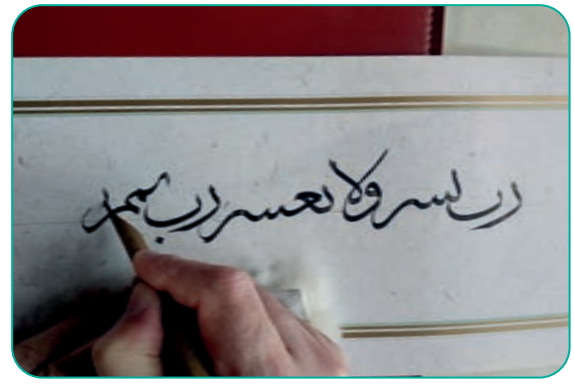

44

43

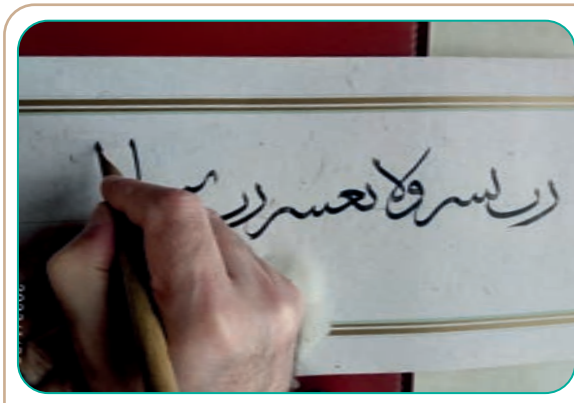

46

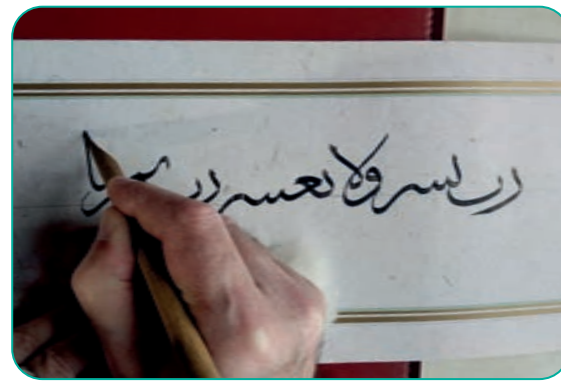

45

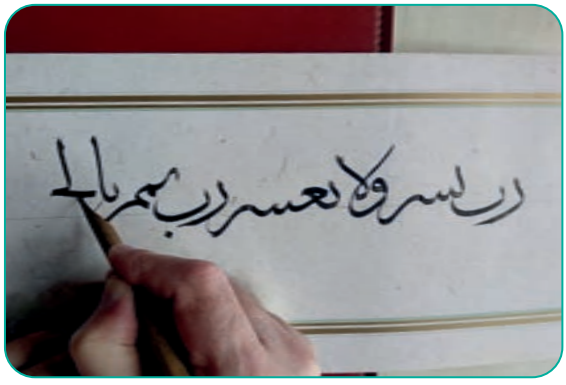

48

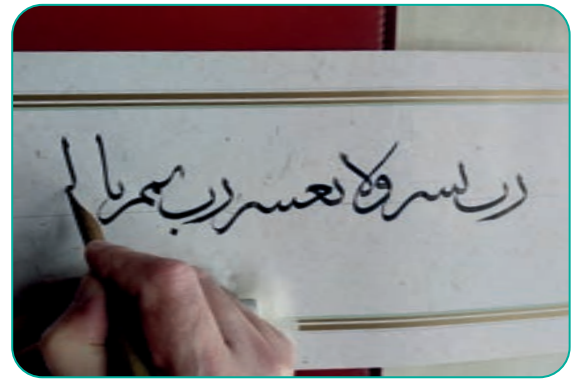

47

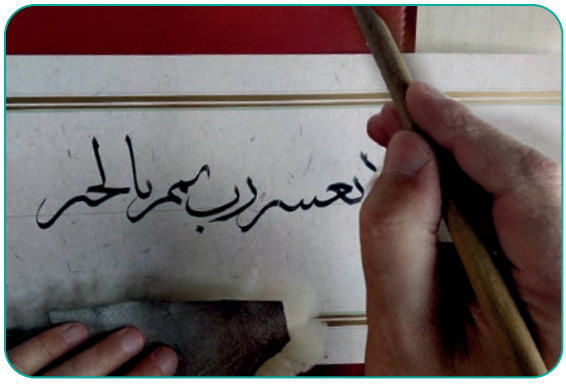
Görsel 1.25: Rabbi yessir duasını yazma

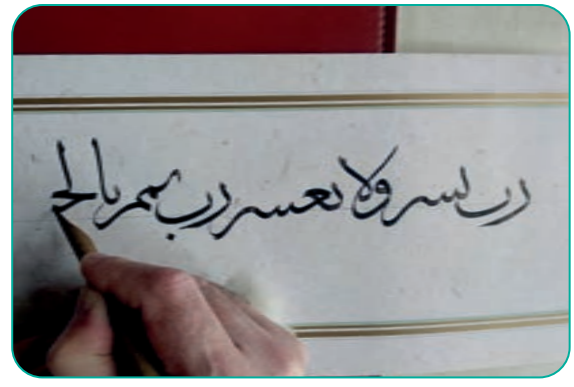

50

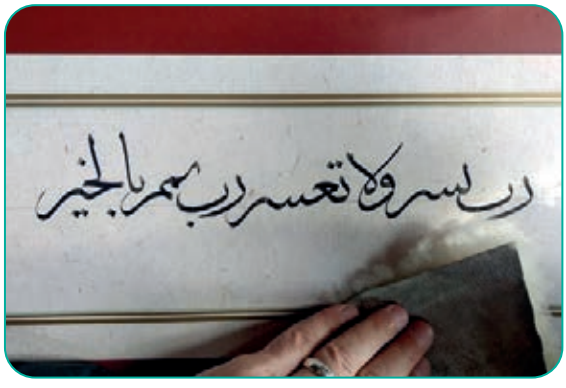

49

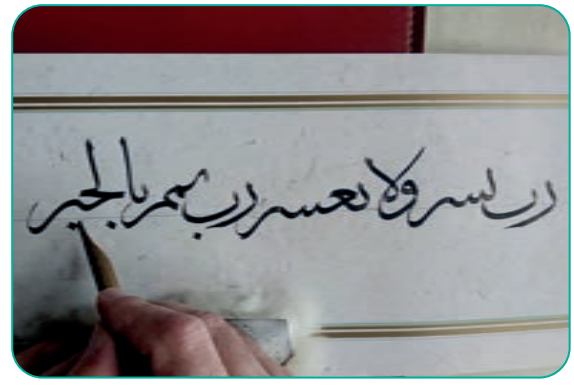

52

51

54

53

56

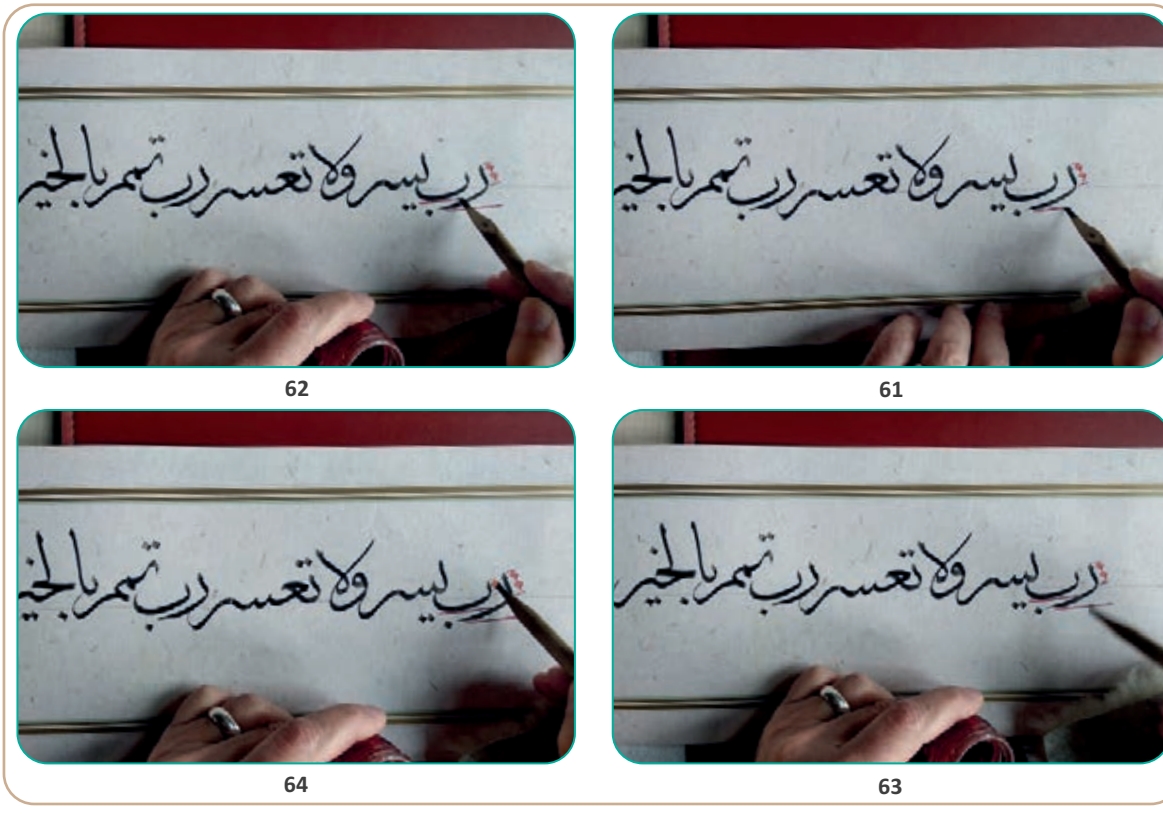

55

Görsel 1.26: Rabbi yessir duasını yazma

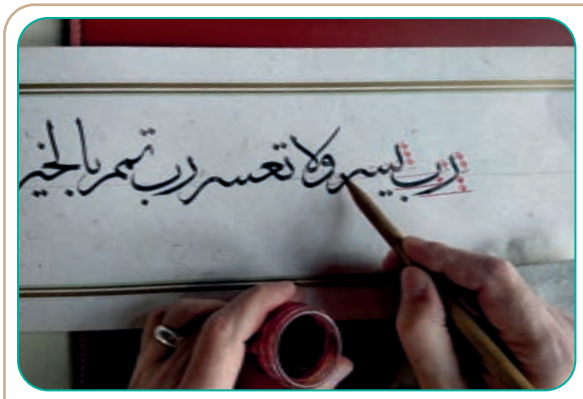

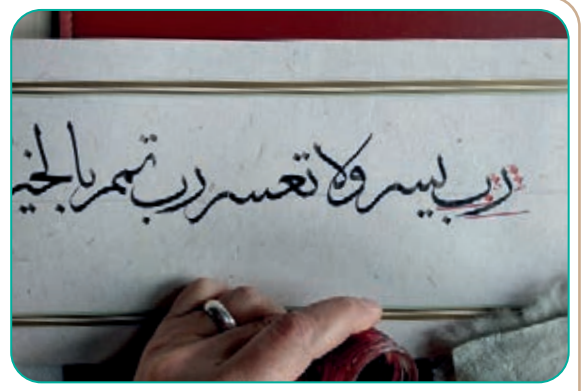
Görsel 1.27: Rabbi yessir duasını yazma

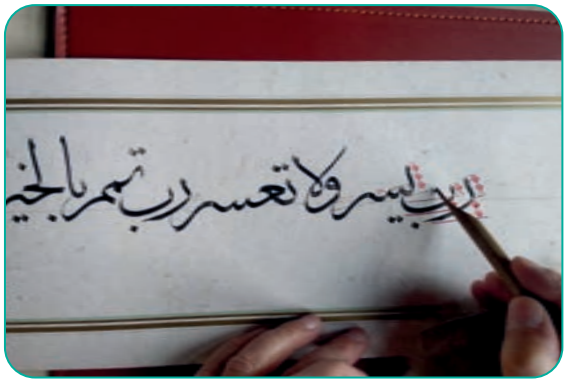
11. Her bir harf için ölçü noktalarını koyunuz (Görsel 1.28-1.32).

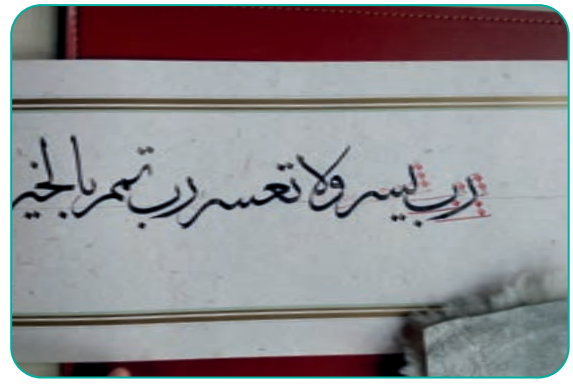

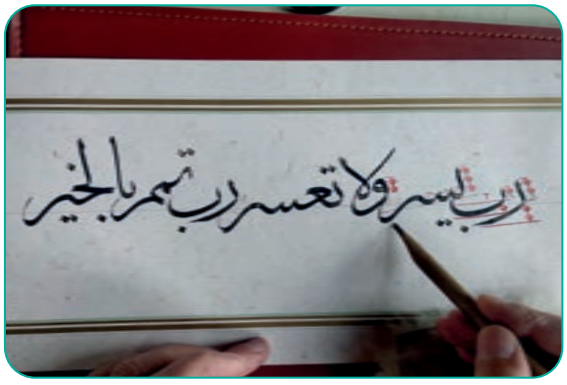
Görsel 1.28: Rabbi yessir duasının ölçülerini koyma

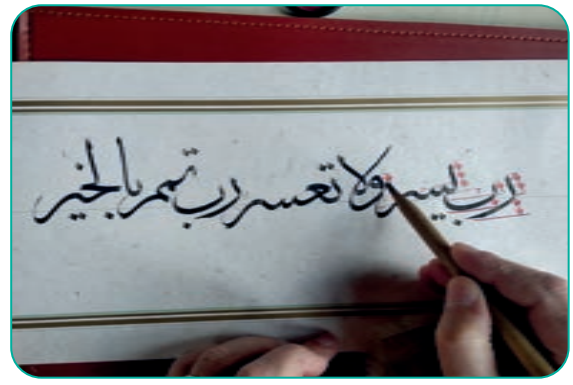

66

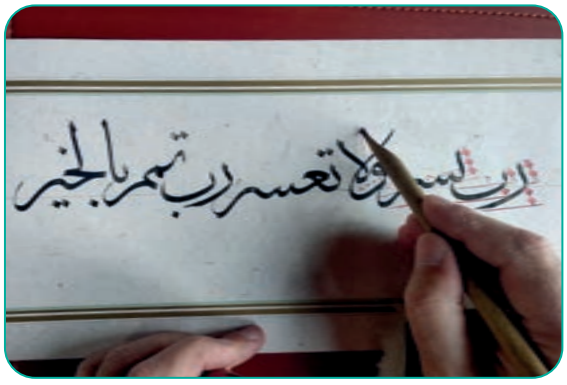

65

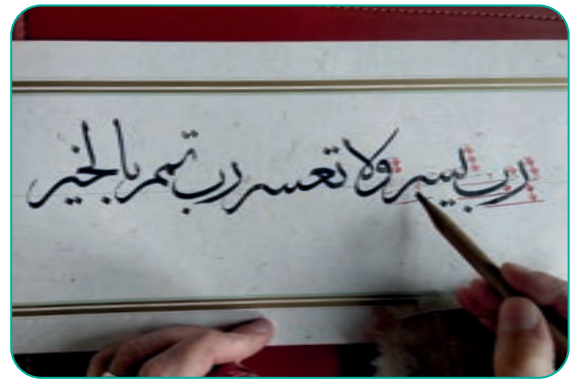

68

67

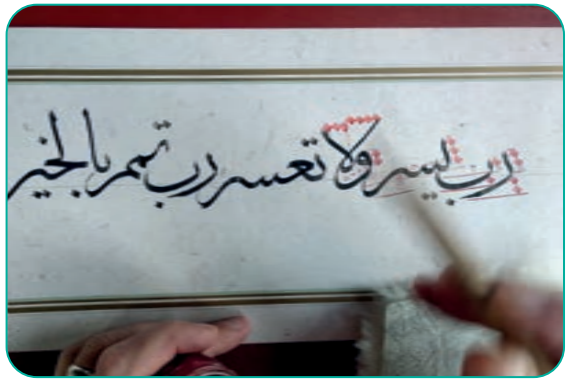

70

69

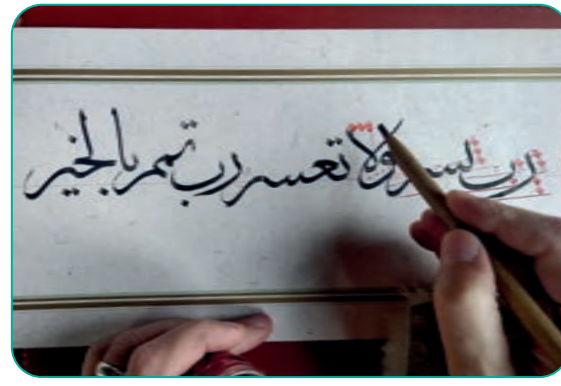

72

71

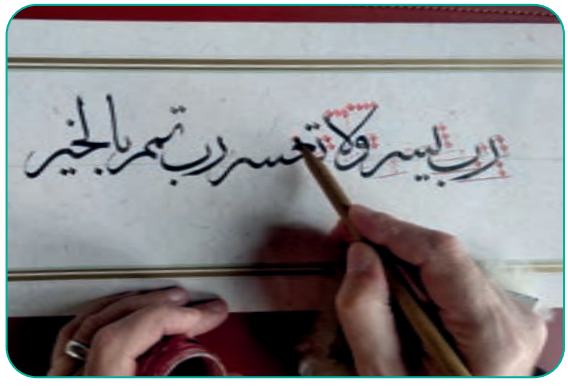
Görsel 1.29: Rabbi yessir duasının ölçülerini koyma

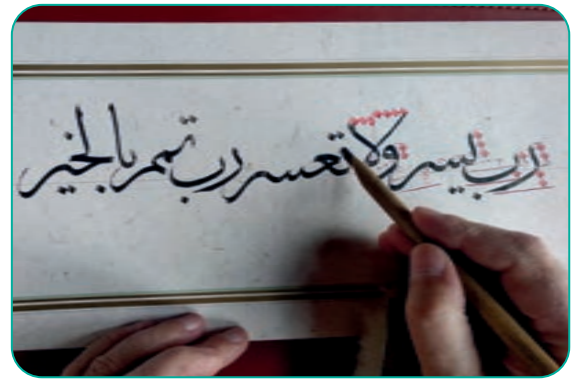
74

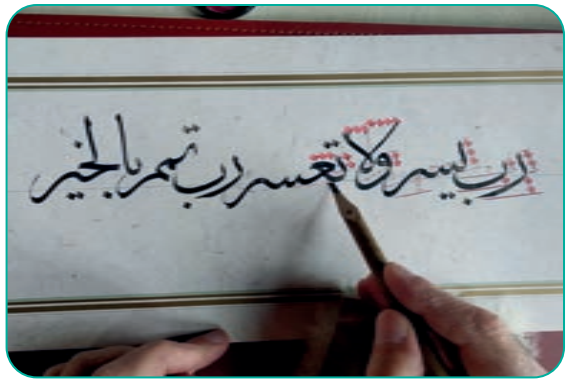
73

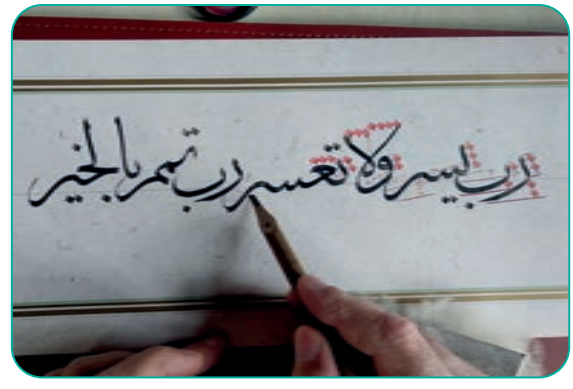
76

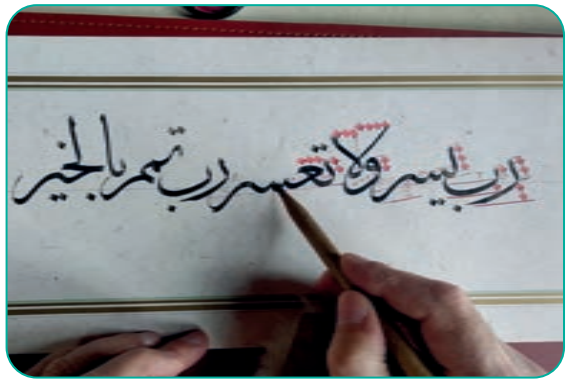
75

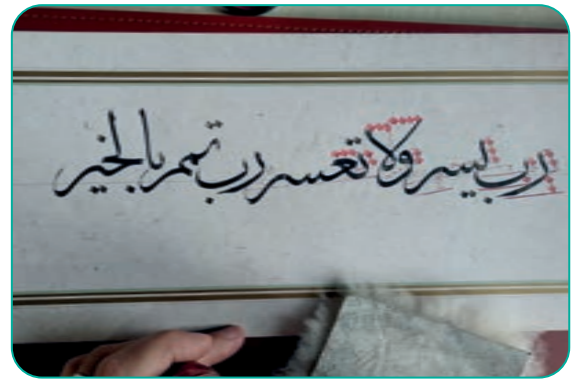
78

77

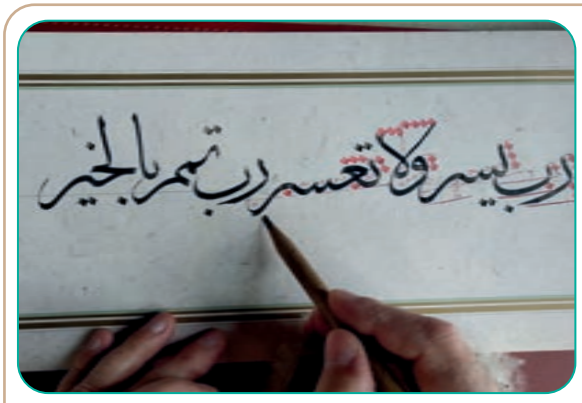

80

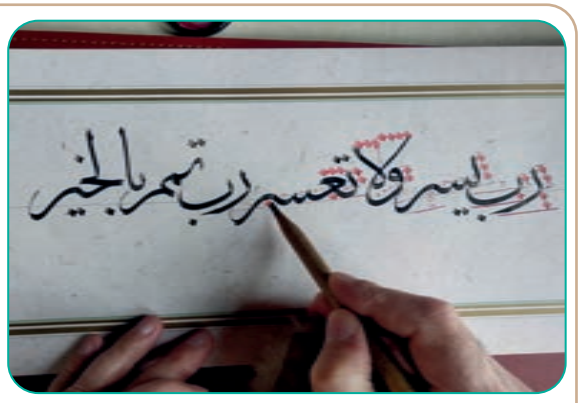

79

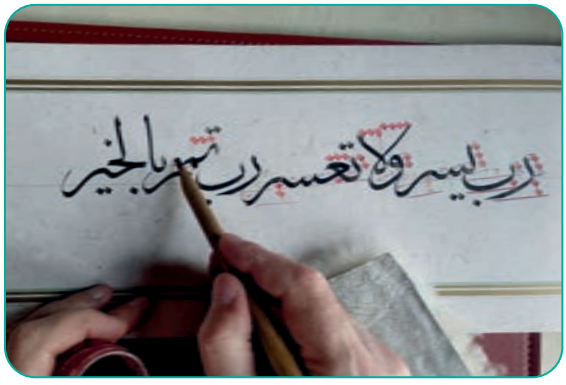
Görsel 1.30: Rabbi yessir duasının ölçülerini koyma

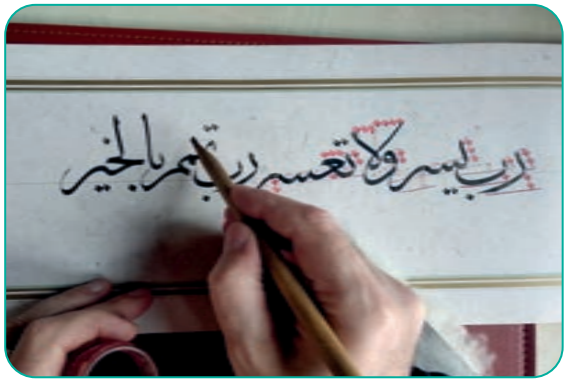
82

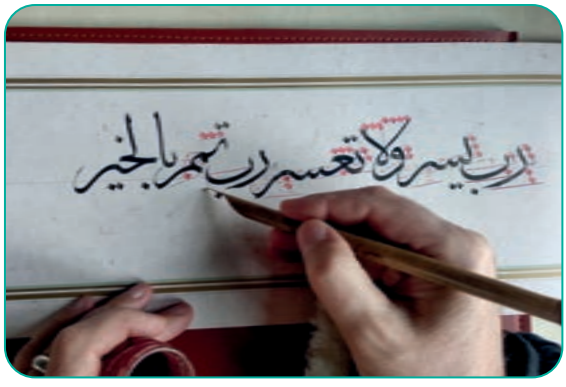
81

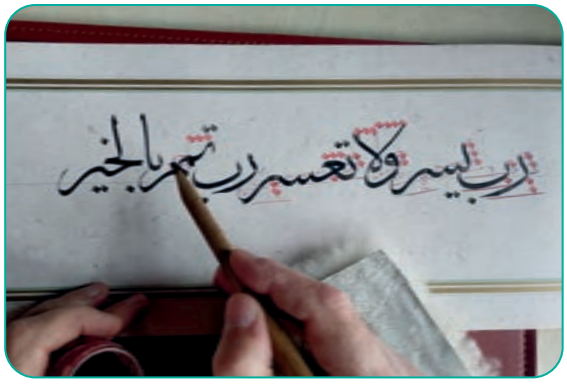
84

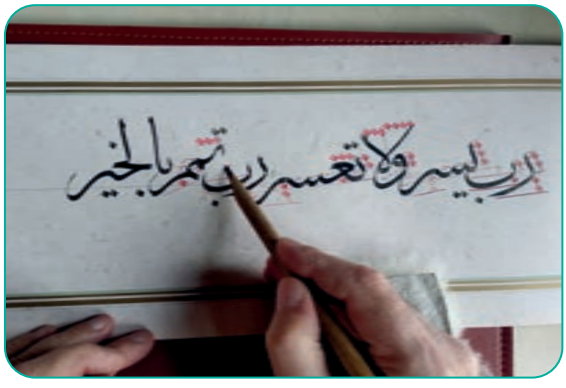
83

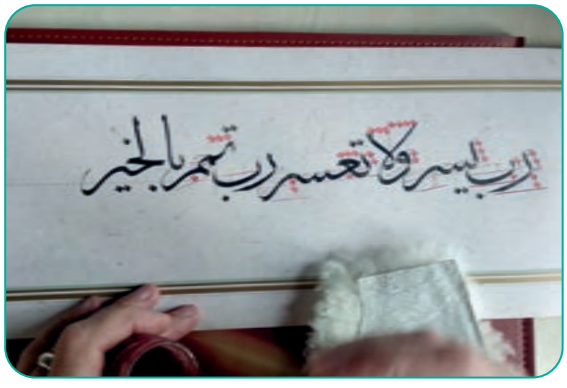
86

85

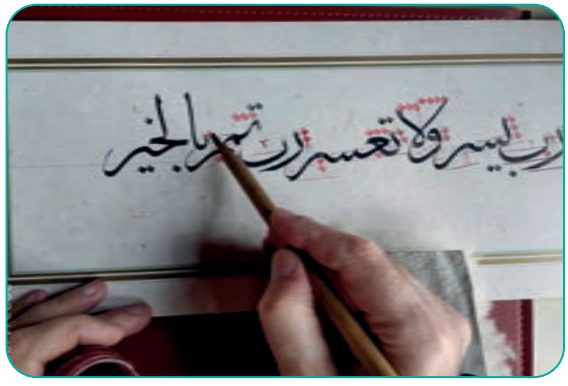

88

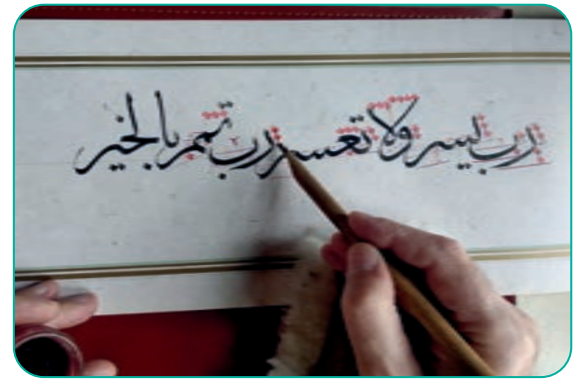

87

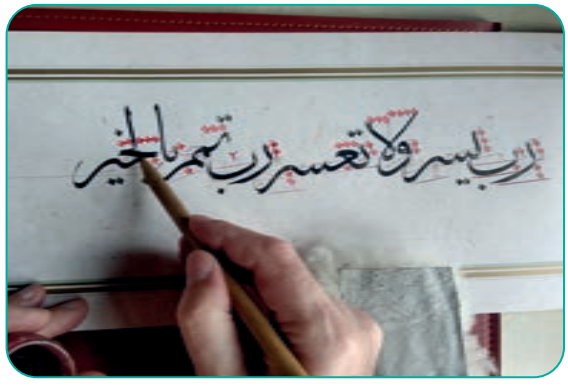
Görsel 1.31: Rabbi yessir duasının ölçülerini koyma

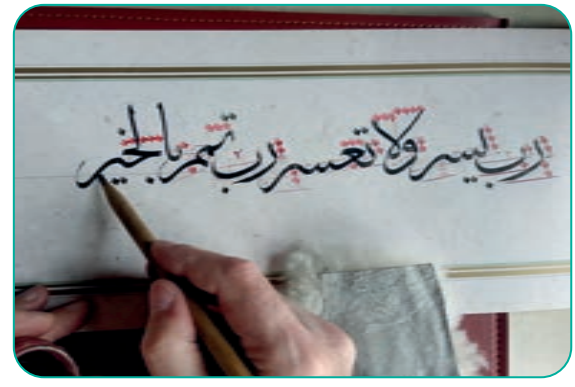
90

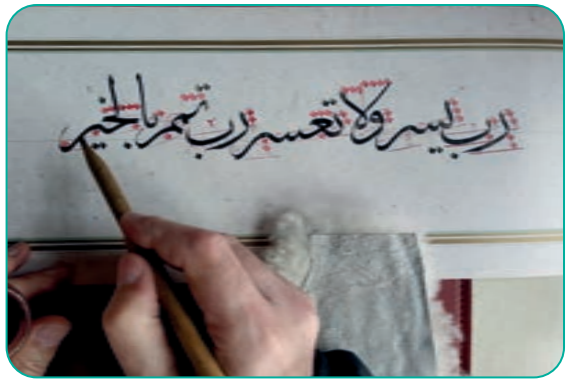
89

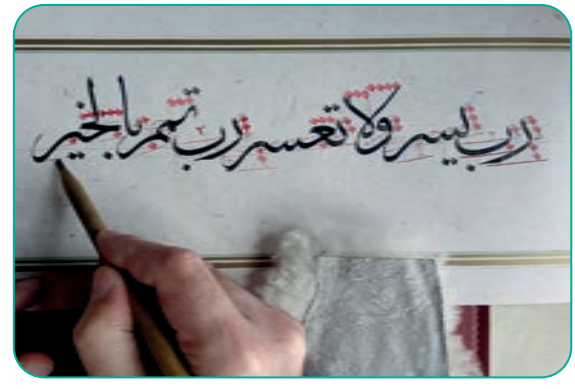
92

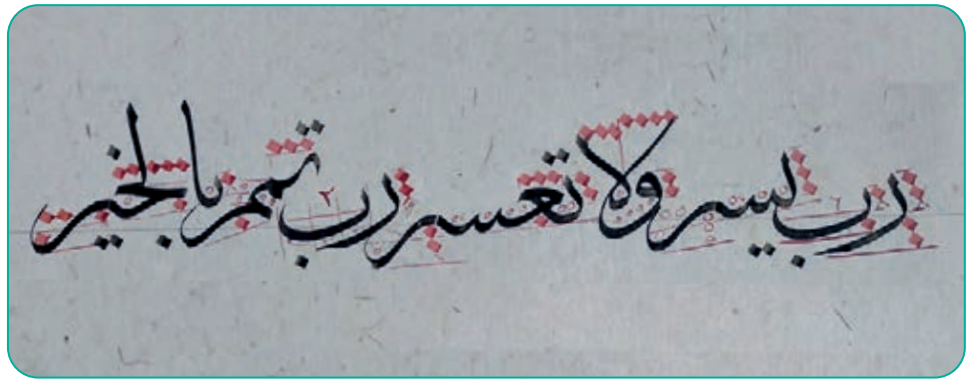
91

94

93

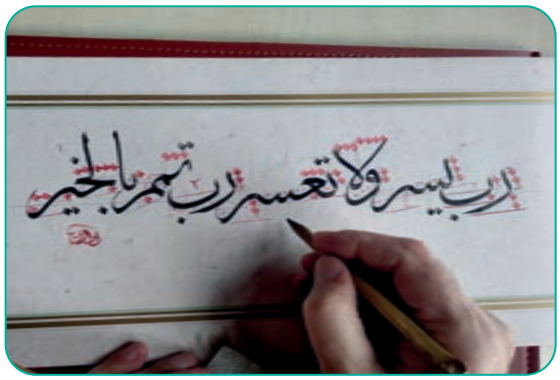

95

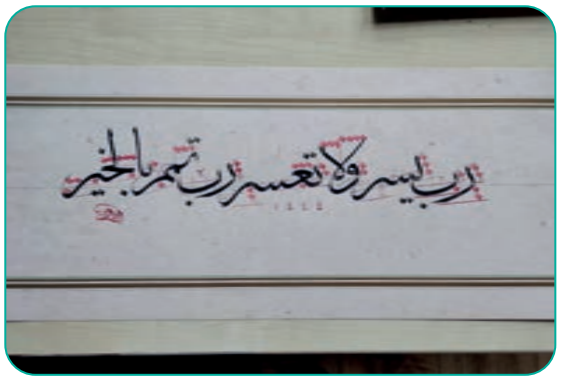
Görsel 1.32: Rabbi yessir duasının ölçülerini koyma

12. İmzanızı atınız (Görsel 1.33).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 1.34).

Görsel 1.33: İmza atma

Görsel 1.34: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE RABBİ YESSİR YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Rabbi yessir duasını yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Rabbi yessir duasını verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
4	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
5	Şevki Efendi ölçülerine göre harflerin noktalarını koydu.					
6	Duanın sonuna imzasını attı.					
7	Duanın sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

OKUMA METNİ

BİR HATTATTAN BEKLENEN

(...)

Tuhfe-i Hattâtîn'de şunlar kaydolunmuştur: "Bir hat üstadı kötü huylu olup da, yazı öğretmekte zayıf talebelere eziyet ediyorsa, yoksulluğa düşer... Kaldı ki, "Bildiğini saklayan muallimin ağzına, ateşten gem vurulur" mealinde bir Hadîs, Şifây-ı Şerîf'de yazılıdır. Şu hâlde, muallim tövbe ile Allah'a sığınıp, hâlis niyetle cehaleti yok etmeye ve Hat İlmi'ni yaşatmaya çalışmalıdır".

Yine o eserde şöyle denilmiştir: "Kalem ehli, Hakk'ın emîn ve vekîl kullarıdır. Hat ve kitabet ile uğraşanlar da âlimler sırasında sayılır. Hat San'atının ilim olduğu, عَلَّمَ بِالْقَلَمِ "Kalemle öğretti" Hak sözünden anlaşılır".

Gerçekten, "اِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ" "Allah güzeldir, güzeli sever." Hadîs-i Şerifine imtisâlin ehemmiyetini ve kıymetini takdîr eden bir hattat, yaşamanın fazîleti yaşatmak olduğunu yazılarında fiilen tadar ve yaşatmaya çalışır. Allah'ın "نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ" âyetinde kalemler, yazılar ve yazanlar hakkındaki kaseminin mânâ ve şümulünü, bütün güzelliğiyle güzel yazılarında yaşatmaya koyulur. Bu suretle hattatlar, o "ن"un, o kasem edilen şeylerle şerh ve tefsîrini yapmaya çalışmışlar, müfessirlerin el sürmedikleri bir sahada kalemlerini öyle kullanmışlardır ki, ne bir puta tapmışlar, ne de o güzel yazılarını put" diye tanıtmayı düşünmüşlerdir. Kendilerini Allah'a vermişler, amellerinin hakîkî müşterisi olarak ancak O'nu seçmişler, ne yapmış ve yazmışlarsa O'nun adını yüceltmek, rızâsını kazanmak için yapmışlar ve yazmışlardır. Nihayet, kendilerini ve amellerini, kefenlerini ve mezarlarını, taşlarını ve Fatihalarını kendi elleriyle güzel yazılarına nakş ve defnetmişler; gelecek nesillere de birer emânet olarak bırakmak suretiyle, onları insanlık imtihâniyle de başbaşa bırakıp, ebediyyet semâlarının ufukları arkasına uçup uçup gitmişler ve şu fânî kubbede de birer hoş sadâ olmuşlardır. Allah cümlesine gani gani rahmet eylesin.

Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli 1*, s. 156, 157

Görsel 1.35: İsmail Hakkı Altunbezer, sülüs, "İnnel-lâhe Cemîlun yuhibbul-Cemâl" (Muhakkak ki Allah güzeldir, güzeli sever. *Hadis*)

Görsel 1.36: Mithat Topaç, sülüs, "Nûn vel-kalemi vemâ yesturûn" (Nûn. Kaleme ve -kalem tutanların- yazdıklarına andolsun. *Kalem suresi, 1*)

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. (…) Hat yazılacak bir kâğıt önce terbiye edilmelidir.
2. (…) Rabbi yessir metni Allah Resulü'nün öğrettiği bir duadır.
3. (…) Usta-çırak ilişkisi ile öğrenilen sanatlardan biri de hüsn-i hattır.
4. (…) Bir hat yazısında harfler birbirinden bağımsız ölçeklendirilebilir.
5. (…) Başarılı bir hat çalışması için kullanılan araç gerecin iyi olması şarttır.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları, uygun ifadelerle doldurunuz.

6. Sanat gayesiyle İslam yazısını meşk eden ve öğreten kişiye ..... denir.
7. Sülüs yazıda ..... meşki en başta gelen fiilî bir duadır.
8. Hat talebesinin hocasından aldığı yazıyı taklit edip yazmasına ..... denir.
9. Hat sanatı icra edilirken kullanılacak kâğıdın ..... olması öncelikli bir tercihtir.
10. Rabbi yessir ifadesi yazıldıktan sonra ..... yapılırsa sonraki yazılar daha iyi yazılır.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru cevabı işaretleyiniz.

11. Aşağıdakilerden hangisi Rabbi yessir duasının anlamıdır?

A) Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.
B) Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile başlarım.
C) Rabbim beni ve ailemi bağışla, rahmetinle muamele et.
D) Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma. Rabbim hayırla sonuçlandır.
E) Rabbimiz, bizi ve bizden sonraki neslimizi namaz kılanlardan eyle.

12. Sülüs geleneğinde hat sanatını icra edecek öğrencinin yazacağı ilk ibare aşağıdakilerden hangisidir?

A) Besmele B) Hasaneyn levhaları C) İsmi Celal
D) Lafzatullah E) Rabbi yessir

13. Aşağıdakilerden hangisi hat sanatını icraya başlayacak öğrenciye lazım olacak malzemeler arasında yer almaz?

A) Hokka B) Kamış kalem C) Kitre
D) Lika E) Mürekkep

14. İslam yazı sanatında meşhur olan altı yazı çeşidinden en fazla kullanılan aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kufi B) Muhakkak C) Reyhani
D) Sülüs E) Talik

2.
ÖĞRENME
BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE

MÜFREDAT

KONULAR

2.1. SÜLÜS HARFLERİ
2.2. SÜLÜS ALFABESİNİN OKUNUŞU
2.3. SÜLÜS HARF BİRLEŞİMLERİ VE ÖLÇÜLERİ
2.4. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDAT YAZIMI

TEMEL KAVRAMLAR

Harf ölçüleri, meşk, müfredat, sülüs, sülüs alfabesi

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Şevki Efendi tarzı sülüs harflerini tanıma
- Şevki Efendi tarzı sülüs harflerini okuma
- Şevki Efendi tarzı sülüs harflerini yazma
- Şevki Efendi tarzı sülüs harflerini ölçeklendirme

2.1. SÜLÜS HARFLERİ

KONUYA HAZIRLIK

Aşağıda verilen kelebeklerin kanatlarındaki simetriyi ve renk uyumunu inceleyiniz (Görsel 2.1, 2.2). Kanatlardaki simetrinin ve renk uyumunun yaratılan sanata kattığı değeri tartışınız.

Görsel 2.1: Bir türe ait kelebeğin kanatlarındaki simetri ve renk uyumu

Görsel 2.1: Bir başka türe ait kelebeğin kanatlarındaki simetri ve renk uyumu

Mehmet Şevki Efendi usulü ile gelen sülüs meşkinde her harfin bir ölçüsü vardır. Bu nedenle sülüs hat sanatını icra edeceklerin, öncelikle ölçüleri ile birlikte harfleri tanıması gerekli ve önemlidir. Harflerin ölçüleri, kullanılan kalemin uç kalınlığına göre belirlenir. Sülüs meşkinde kullanılan kalemin kalınlığı genellikle 2-4 mm arasındadır (Görsel 2.3, 2.4). Sülüs harflerinin her biri, kullanılan kamış kalemin **bir noktalık** ölçüsü esas alınarak ölçeklendirilir. Bu nokta, daire şeklinde olmayıp kalemin keskin uçlarından doğal hâliyle ortaya çıkmış paralel kenar bir dikdörtgene benzer. Bir noktanın yarısı **yarım nokta,** yarım noktanın yarısı **cezim miktarı** olarak ölçeklendirilmiştir (Görsel 2.5). Estetik bir görüntü elde etmek için her bir harf, bu nokta ölçülerine göre yazılır. Elif harfinin dikey çizgisinde belirlenen ölçü, diğer harflerdeki çizgilere kıyas kabul edilmiştir. Örneğin dal harfi, ortasından iki yana bükülmüş bir eliftir.

Görsel 2.3: Sülüs kalemi

Görsel 2.4: 2 mm açılmış sülüs kalemi

Görsel 2.5: Mehmet Özçay, sülüs yazıda ölçü

Elifbadaki harfler kullanılan yazı türüne göre isimlendirilir. Özellikle yazı türüne göre elifbanın isimlendirilmesinin sebebi, harfleri meşk ederken harflerin diğer yazı çeşitlerinden ayrı olduğunu vurgulamak içindir. Şevki Efendi tarzı ile yazılan elifbaya da **sülüs alfabesi** denilmiştir. Şevki Efendi'nin sülüs harflere getirdiği akışkanlık, ölçü ve estetikle bu yazı çeşidi meşhur olmuş ve önemli bir sanat dalına dönüşmüştür. Böylece Şevki Efendi'nin sülüs harflere kazandırdığı tarz, bu sanatta ekol olmuştur. Sülüs hat geleneğinde elifbadaki harfler bu tarza göre şekil almıştır.

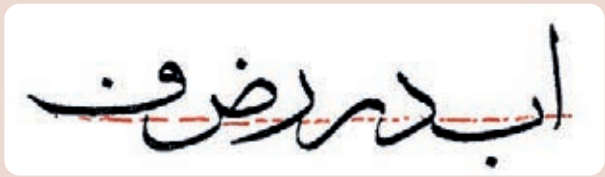
Hüsn-i hat yazı geleneğinde altı çeşit yazı meşhur olmuştur. Bunlara **aklâm-ı sitte** denir. Arapça kökenli olan bu tarifteki **aklâm** kalemin çoğulu, **sitte** ise altı demektir. Bu yazı çeşitleri belirgin olarak ilkin Abbasi döneminde ortaya çıkmış ve tarihî süreç içerisinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Lügatte **üçte bir** anlamına gelen **sülüs** İslam yazılarının kaynağı kabul edilmiştir. Sülüs hat yazısı kitap ve uzun metinlerin yazımından ziyade sanat yazısı olarak yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Hat yazıları nesilden nesile aktarılarak tekâmül etmiştir (Görsel 2.6).

Görsel 2.6: Hamit Aytaç, hutût-ı mütenevvia

BİLGİ KUTUSU

1. Sülüs yazının ortaya çıkan önemli özelliklerinden bazıları şunlardır:
   - Sülüs yazıda harfler keskin köşelerden kurtulup oval hâl almıştır.
   - Nesihte harflere zülfe konulmazken sülüste (ا-ب-د-ر-س-ط-ك-ل-ن-ه-لا) harf grupları zülfeli yapılmıştır. Konulan zülfe sağa bakmaktadır.
   - Sülüs yazıyı süslü ve gösterişli hâle getirmek için yer yer nokta, hareke ve diğer süsleme motifleri kullanılmıştır.
   - İslam hat geleneğinde sülüs yazı en fazla çalışılmış yazı türüdür.
2. Yazı sanatında yer alan harf veya harfler topluluğunun satır içinde duruşu ve belli bir çizgi hizasında dizilişi, birtakım kaidelerle belirlenmiştir. Bu satır çizgisinin oluşturulma işine **mıstar** denir (Görsel 2.7).

Görsel 2.7: Bazı harflerin mıstar çizgisine göre konumu

Sülüs yazıda her harfin yazılması bazı usul ve esaslara bağlanmıştır. Genel olarak her harfin yazımında bilinmesi ve dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

1. **Elif:** Arap alfabesinin ilk harfi olup hafif sola yatık dik bir çizgi şeklindedir. Elif harfi sülüs yazıda 5-6-7 nokta ile ölçeklenir. Bütün harflerin tanımı ve ölçeklendirmesi, elife kıyasla yapıldığı için elifi ölçülü yazmaya alışmak işleri kolaylaştıracaktır. Elif, birleşmeyen bir harf olduğu için kelime içinde sadece başta ve sonda yazımı vardır. Elif'in yazımına zülfe ile başlanır. Yukarıdan aşağı gelirken kuyruk kısmı incelir ve 1-1,5 nokta satır çizgisinin altına düşer. Elif, hat sanatında tek başına Lafzatullah'ı temsil eder. Elif'in bir de hemzeli yazım şekli vardır. **Hemze**, kuyruğu olmayan ayn harfinin kafası şeklinde yazılır.

ISTILAHLAR

Cevher: Bir harfin en küçük kısmı.

Zâid: Harfin cevherine ilâve olunan kısım.

Visâk: İki harfi birbirine bağlayan parça.

2. **Be-Pe-Te-Se:** Be'nin genişliği altı noktadır. Baş kısmındaki bir noktalık kısım ilave edilirse elifin boyu kadar olur. Derinlik 2 nokta kadardır. Başta ve ortada sadece tek diş ile gösterilir. Sonda ise harf müstakil hâliyle gelir. Sülüste bu harfler iki şekilde yazılır:

   a) Mıstar çizgisinde sola doğru aşağı inen yay gibi yazılır.

b) Kavisli olup mıstar çizgisinden 2 nokta yukarıdan başlar ve kuyruk kısmı çizgiye değecek şekilde aşağıya meyilli yazılır.

3. **Cîm-Çe-Hâ-Hı:** Sülüste, bu harflerin iki yazım şekli vardır:

a) Cîm'in göbek kısmındaki kavis, mıstar çizgisini ortalayacak şekilde yazılır. Cîm'in üst kısmında bulunan yatay çizgi 5 nokta boyutunda olup göbek kısmı ona oranlanarak yazılır. Bu harf grubunda da iki yazım şekli vardır.

b) Karın kısmındaki kuyruk sola doğru yazılarak küp şeklini alır.

4. **Dâl-Zel:** Bu harfler diğer harflere birleşmedikleri için bu harf grubunun elif gibi yalnızca başta ve sonda hâlleri vardır.

Kavisli bir elif olan dâl, zülfeden sonra soldan sağa giden kavis dönüşündeki dirsek mıstar çizgisine oturur. Diğer yarısı mıstarın altında kalır.

5. **Râ-Ze-Je:** Bu harfler diğer harflere birleşmedikleri için bu harf grubunun elif gibi yalnızca başta ve sonda hâlleri vardır. Sülüste, bu harflerin üç yazım şekli vardır:

a) Mıstar çizgisinin 2 nokta üstünden başlayan harf; önce sağa doğru 45 derece açı ile gelir, sonra 90 derece ile tekrar sola doğru yazılır. Kuyruk kısmı dal harfinden farklı olarak açık olur.

ISTILAHLAR

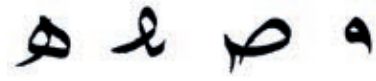
Baş: Her harfin ilk başladığı bir noktalık yeri veya başı andıran kısmı.

Boyun: Başlı harflerin gövde ile birleştiği bir noktalık kısım.

Göz: Baş içinde görülen beyaz kısım veya gözü andıran kısım.

Kaş: Harfin göz veya ağız civarında bulunan üst kısımları veya bir harfin kaşı andıran üstteki hilalimsi parçası.

Ağız/Fem: Harfin açılmış ağzı andıran kısmı.

Burun: Bir harfin herhangi bir yerindeki burun gibi sivrimsi kısım.

b) Kavisli olan râ, zülfeden sonra soldan sağa giden kavis dönüşündeki dirsek mıstar çizgisine oturur. Diğer yarısı mıstarın altında kalır. Kuyruk kısmı yukarı kalkarak mıstar çizgisine temas eder.

c) Bu üçüncü şekil sadece kendinden önceki harfe birleşme durumunda gelir. Yarısı mıstar çizgisinin üstünde, diğer yarısı mıstar çizgisinin altında kalır ve kuyruk kısmı incelerek mıstar çizgisini hafif aşar.

6. **Sîn-Şîn:** Sülüste, bu harflerin iki yazım şekli vardır:

a) Dişler satırın üstünde, kâse kısmı ise satırın altında yer almaktadır.

b) Dişsiz yazılır ve diş yerine gelen kavisli kısım iki elif, kâse kısmı ise bir elif miktarında yazılır.

7. **Sâd-Dâd:** Bu harf grubunun yazımında bademe benzeyen göz kısmı mıstar çizgisine oturur. Kuyruk, çanak şeklinde olup mıstar çizgisinin altına düşer ve kavisli olarak yukarı çıkıp gözle aynı hizaya yükselir.

8. **Tı-Zı:** Önce sâd harfinin başı olan badem kısmı yazılır. Sonra bu gözün hafif soluna bir elif birleştirilir. Sâd harfinin başı olan badem kısmı bir elif ölçüsünde ya da daha uzun yazılabilir.

ISTILAHLAR

Zülfe: Sülüs yazıda bazı harflerin başına konan çengel.

Diş/Dendân: Dar kavislerden teşekkül eden zikzaklı kısım.

Çene: Harf başının alt kısmına isabet eden ve çeneyi andıran kısım.

Kol: Çanaktan daha çukur olan ve kâseyi andıran kısım.

Dirsek: Harfin dirsek gibi yuvarlakça çıkıntı yapan dönüş yeri.

Gövde: Harfin başla kuyruk arasındaki orta kısmı.

9. **'Ayn-Ğayn:** Bu harf grubunun iki yazım şekli vardır.
   a) Ağız olan baş kısmı mıstar çizgisine oturur. Kuyruk kısmı aşağı sarkar ve açık kalır.

   b) Birinci şekille aynıdır ancak kuyruk kısmı kavisle geri döner ve küpü andırır.

10. **Fe-Kâf:** Fe harfi ile kâf harfinin baş kısımları aynıdır. Baş kısımlar vâv harfinin başı gibidir. Birleşmediklerinde çanak kısımları farklı olur. Fe'nin çanağı be, kâf'ın teknesi nûn gibidir. Baş kısım mıstar çizgisinin üstünde, çanak kısmı ise altında yer alır.

11. **Kef-Gef-Nef:** Tek başına yazıldığında satır çizgisi kol ile çanak kısmın kesiştiği noktadan geçmektedir. Kol kısmı elif gibi yazılır.

12. **Lâm:** Kol kısmı elif, çanak kısmı ise nun harfi gibi yazılır. Satır çizgisi kol ile çanağın birleştiği yerden geçer.

13. **Mîm:** Sülüste, bu harfin üç yazım şekli vardır. Üç yazımda da göz kısmı satırın üstünde yer alırken gövde kısmı satırın altında yer almaktadır.

14. **Nûn:** Bu harfte satır çizgisi dirsek kısmından geçer. Baş kısmı satırın üstünde yer almakta, kâse kısmı satırın altına düşmektedir. Uzunluğu sîn harfinin kâsesi kadardır.

ISTILAHLAR

Sadr: Sadr, gövdenin bir kısmıdır. Gövdenin sola veya aşağı bakan tarafındaki biraz çıkık olan parçası.

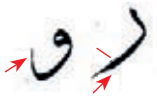
Sırt: Zahr da denir. Dik veya dikçe bir harfin sırtı andıran kısmı.

Bacak: Harfin (aşağıdan yukarı, sağdan sola veya soldan sağa) dik veya eğik olarak yazılan uzun kısmı.

Kuyruk: Harfin bitimindeki son parça.

Karın: Harfin alt tarafında karnı andıran geniş ve yuvarlağımsı kısım.

15. Vâv: Diğer harflerle birleşmediğinden elif gibi yalnızca başta ve sonda hâli vardır. Sülüste, bu harfin iki yazım şekli vardır:

a) Başı fe, bedeni râ harfine benzer.

b) Kuyruğu yukarı doğru yazıldığında kâsesi nûn'a benzer.

16. He: En fazla yazım şekline sahip harflerden biridir. Sıklıkla kullanılan iki yazımı şu şekildedir:

a) Kedi gözlü he'de satır çizgisi dirsek kısmından geçer. Harf satır çizgisine oturur.

b) Lâm-elif şeklinde yazılır. Bu şekil de satır çizgisine oturur.

ISTILAHLAR

Boy: Dik veya yatık harfin başından sonuna kadar olan bütünü.

Çanak: Harfin çanağı andıran yayvanımsı kısmı.

Kâse: Çanaktan daha çukur olan ve kâseyi andıran kısım.

Küp: Kâseden daha çukur olan ve küpü andıran kısım.

17. Lâmelif: Tek başına yazıldığında satır çizgisi kolun bittiği yerden geçer ve dirsek kısmı altta kalır. Lâm'ın son kısmı kuyruk oluşturulacak şekilde ince bırakılır. Sonra elif yatık olarak yaklaşık üç nokta soldan sağa doğru eğimli bir şekilde bacak kısmıyla birleştirilir.

18. Ye: Sülüste, bu harfin iki yazım şekli vardır:

a) Birinci yazımda ye harfi, biri diğerine tersine takılmış iki dal harfinden ibarettir. İki elif boyundadır.

b) İkinci yazım şeklinde ye harfi keskin kılıç ağzına benzer ve boyun kısmı belirgin olarak gösterilir.

SIRA SİZDE

Aşağıdaki harflerin yazımına dikkat ederek tek diş olarak yazılan harfleri işaretleyiniz.

ن	ت	م	ب	ه	س	ي	ف	ک	ا

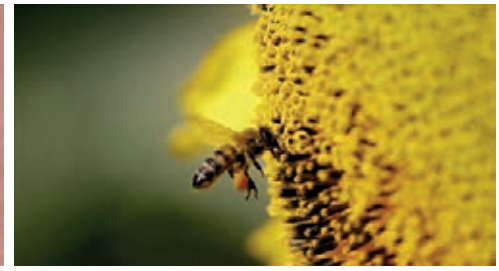
2.2. SÜLÜS ALFABESİNİN OKUNUŞU

KONUYA HAZIRLIK

1. **"Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti." (*Bakara suresi, 31*) ayetinde altı çizili kelimeleri dikkate alarak sınıftaki arkadaşlarınızın veya nesnelerin isimlerinin olmadığı bir dünya hayal ediniz. Neler hissederdiniz? Duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Görsel 2.8 ve 2.9'da verilen hayvanların isimlerini arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Görsel 2.8: Kanla beslenen bir böcek türü

Görsel 2.9: Çiçek özünden beslenen bir böcek türü

Elifbadaki harfler sağdan sola doğru yazılır ve okunur. Elifbadaki bazı harflerin yazılışı ve okunuşu birbirine benzemektedir. Hattatın yazdığı metinlerde hataya düşmemesi için bu farklılıkları çok iyi bilmesi gerekmektedir. Zaman zaman duyduğunu yazmak durumunda olacağı için harflerin mahreçleri hakkında da bilgi sahibi olmalıdır. Harflerin telaffuzu ile ilgili bilgilerin -özellikle- alanında mahir bir hocadan dinlenilerek öğrenilmesi gerekmektedir.

NOT DEFTERİ

1. İslam yazısında harfler sağdan sola doğru yazılırken rakamlar soldan sağa doğru yazılır ve okunur.

   Örnek: ٦٢٢

   622

2. Hüsn-i hat geleneğimizde Arapça ibarelerin yanında Türkçe ibareler de yazılmıştır (Görsel 2.10). Bu durumda Kur'an-ı Kerim'de olmayıp Türkçede kullanılan "p, ç, j, ğ (gef), n (nef)" sesleri için şu karakterler kullanılmıştır: "پ، چ، ژ، گ، ڭ"

Görsel 2.10: Yusuf Bilen, sülüs, "Olup kânûn evâilden / Tevârih yazmak âdettir / Âna bir taş bina etmek / Hakk'a yüz yıl ibâdettir."

SIRA SİZDE

1. **Görsel 2.11'de sülüs hatla alfabe ve rakamlar gösterilmiştir. Harflerin okunuşları -yaklaşık olarak- Latin alfabesiyle verilmeye çalışılmıştır. Okunuşlarına ve karşıladıkları sese bakarak harf şekillerini ezberlemeye çalışınız.**

چ	ج	ث	ت	پ	ب	ا	Harf
Çe	Cîm	Se	Te	Pe	Be	Elif	Okunuşu
ç	c	ş	t	p	b	e, ʾ	Karşıladığı ses ve transkript
ژ	ز	ر	ذ	د	خ	ح	Harf
Je	Ze	Râ	Zel	Dâl	Hı	Hâ	Okunuşu
j	z	r	ẕ	d	ḫ	ḥ	Karşıladığı ses ve transkript
ع	ظ	ط	ض	ص	ش	س	Harf
'Ayn	Zı	Tı	Dâd	Sâd	Şîn	Sîn	Okunuşu
ʿ	ẓ	ṭ	ż	ṣ	ş	s	Karşıladığı ses ve transkript
ل	ڭ	گ	ک	ق	ف	غ	Harf
Lâm	Nef	Gef	Kef	Kâf	Fe	Ğayn	Okunuşu
m	ñ	g, ğ	k	ḳ, q	f	ġ	Karşıladığı ses ve transkript
ي	لا	ه	و	ن	م		Harf
Ye	Lâmelif	He	Vâv	Nûn	Mîm		Okunuşu
y	l, e	h	v	n	m		Karşıladığı ses ve transkript
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	٠	Rakam
bir	iki	üç	dört	beş	altı	yedi	sekiz	dokuz	sıfır	Okunuşu

Görsel 2.11: Sülüs hatla harfler ve rakamlar

https://kuran.diyanet.gov.tr/elifba/#/elifba/harfler

2. **Verilen link ile ulaştığınız web sitesinden Davut Kaya Hoca'dan dinlediğiniz harfleri, sınıfınızda sırayla önce tek başınıza daha sonra koro hâlinde tekrar ediniz.**

ISTILAHLAR

Hattat Mahmud Bedreddin Yazır, harflerdeki şekil güzelliğinin ortaya çıkması için şu hususlara dikkat çeker:

- Harfi yazarken kavis ve eğim gibi hususiyetlerde tam hakkını vererek yazmak **(tevfiye)**
- Harfin uzunluk, kısalık, incelik, kalınlık yönünden tam hakkını vermek **(itmâm)**
- Harfi, şeklen olması gerektiği bir surette tam yazmak **(ikmâl)**
- Harfin her kısmında kalem hakkını vererek yazmak **(işba')**
- Harfi süratle yazmak **(irsâl)**

2.3. SÜLÜS HARF BİRLEŞİMLERİ VE ÖLÇÜLERİ

KONUYA HAZIRLIK

1. **"... Rahmân'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak (Görsel 2.12)! Hiçbir çatlak/düzensizlik görüyor musun?" (*Mülk suresi, 3*)**

   "Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde haddi aşmayın. Tartıyı adaletle yapın, teraziyi eksik tutmayın." (*Rahmân suresi, 7-9*)

   a) Yukarıdaki ayetlerde vurgulanan ölçüler olmasaydı en başta insanın yaşadığı olmak üzere kâinatta ne gibi bozukluklar olurdu?

   b) İnsanın "ölçülü olması" hayata ne gibi değerler katar? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 2.12: Ayın doğuşu

2. **Verilen görselleri inceleyiniz (Görsel 2.13, 2.14). Tuğlaların ayrı olması ile bir araya gelmesi arasındaki farklar üzerine düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

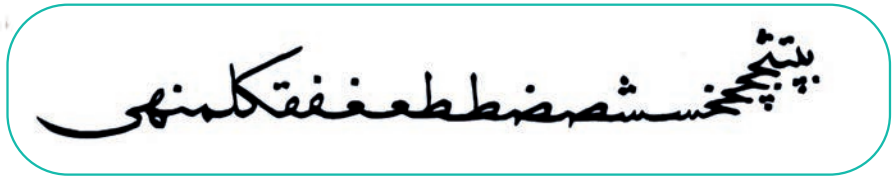

Görsel 2.13: Tuğlalar

Görsel 2.14: Bina

Elifba harfleri yan yana geldiğinde birbiriyle birleşir (Görsel 2.15). Ancak "ا، د، ذ، ر، ز، و" harfleri kendinden sonraki harfe birleşmez. Ayrıca harfler birleşme durumlarına göre birkaç şekilde yazılır. Birleşen harflerin toplamda dört şekli vardır: Tek başına, başta, ortada ve sonda. Birleşmeyen harflerin ise toplamda iki şekli vardır: Tek başına ve sonda.

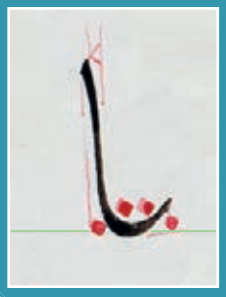
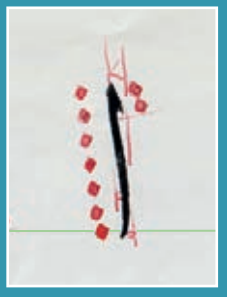
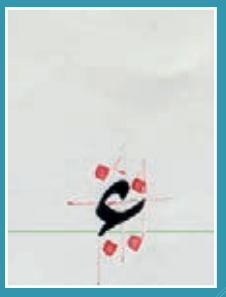
Görsel 2.15: Birleşen harfler

NOT DEFTERİ

Kendinden sonraki harfe birleşmeyen harflere **munfasıl**, birleşenlere ise **muttasıl harfler** denir. Elifbada muttasıl harfler daha fazladır.

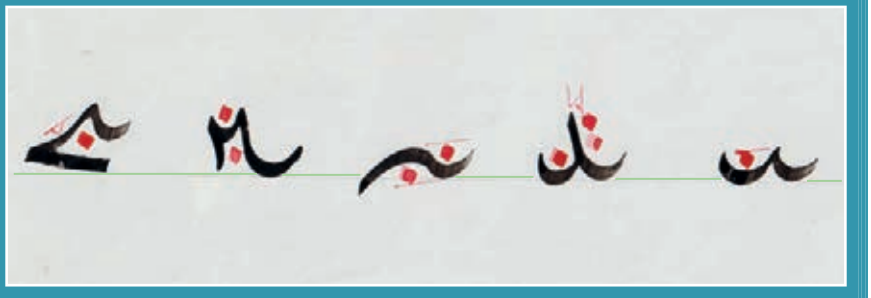
Sülüs harflerin tek başına ve birleşme durumlarına göre ölçülü yazılışı şu şekildedir:

Elif-Hemze

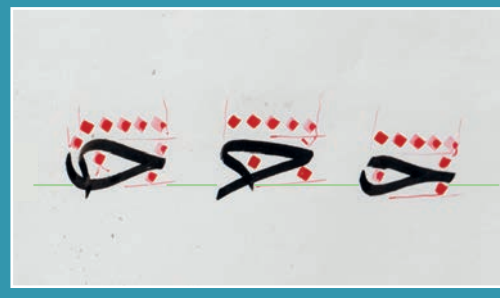
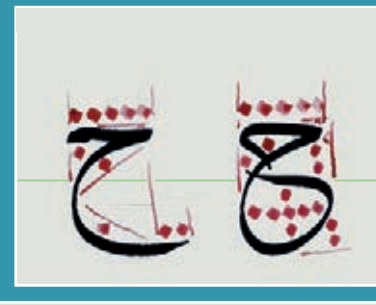
Sonda	Ortada	Başta	Tek başına	
	Sondaki hâli gibidir.	Tek başına hâli gibidir.		

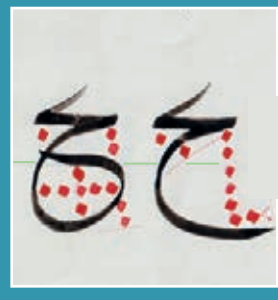
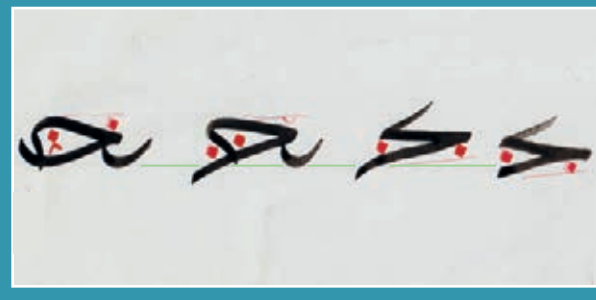
Be- Pe-Te-Se

Başta	Tek başına
	

Sonda	Ortada
	

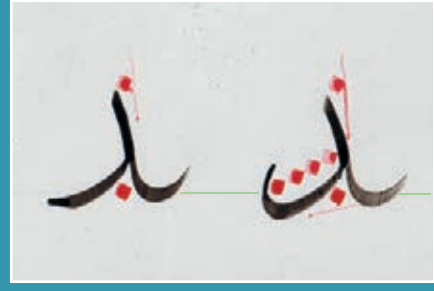
Cîm-Çe-Hâ-Hı

Başta	Tek başına
	

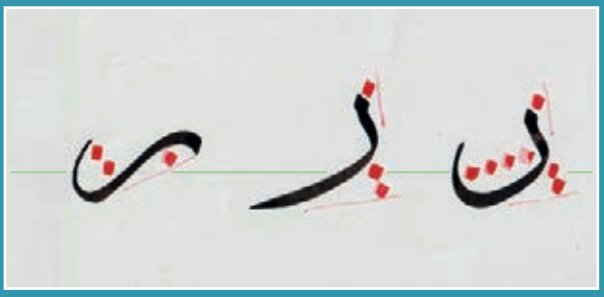
Sonda	Ortada
	

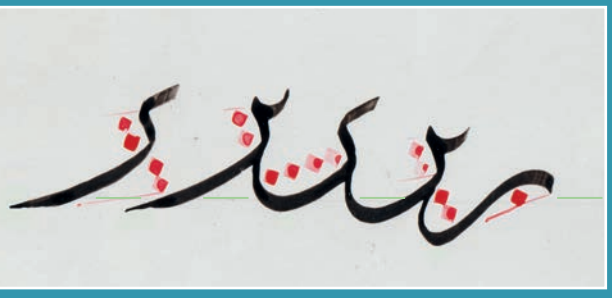
Dâl-Zel

Başta	Tek başına
Tek başına hâli gibidir.	

Sonda	Ortada
	Sondaki hâli gibidir.

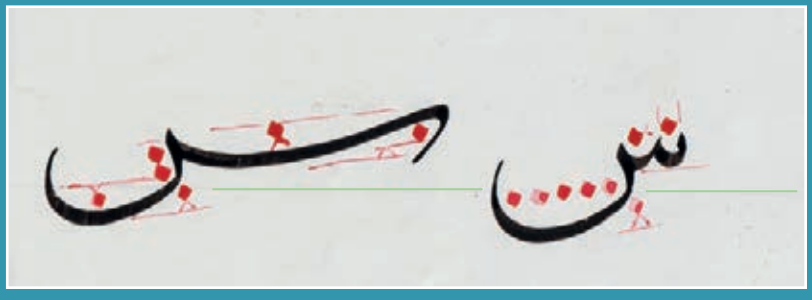
Râ-Ze-Je

Başta	Tek başına
Tek başına hâli gibidir.	

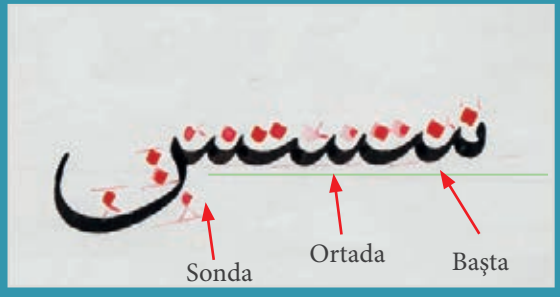
Sonda	Ortada
	Sondaki hâli gibidir.

Sîn-Şîn

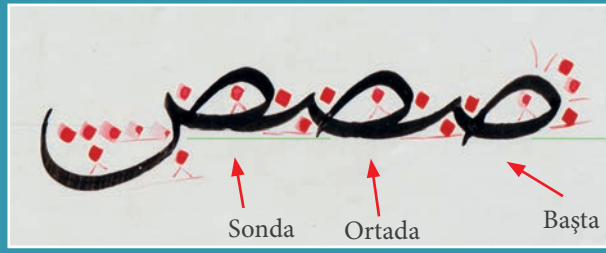
Tek başına

Başta-Ortada-Sonda

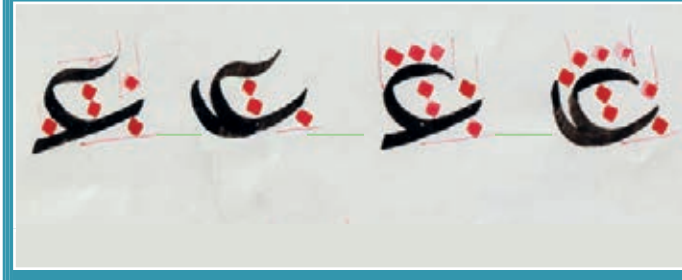
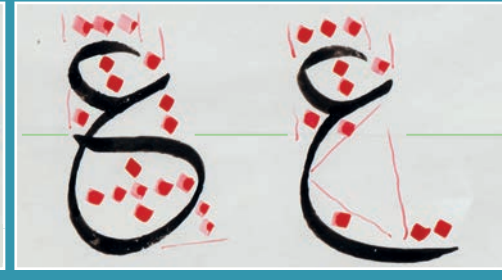
Sâd-Dâd

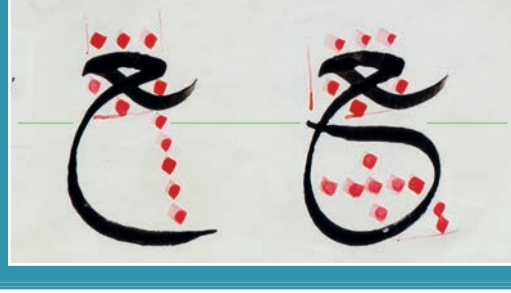
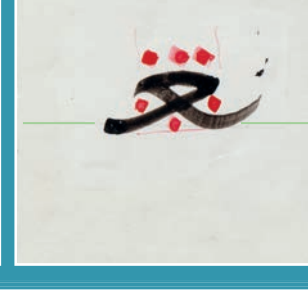
Başta-Ortada-Sonda	Tek başına
	

Tı-Zı

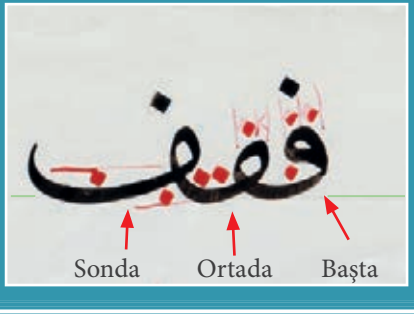
Başta-Ortada-Sonda	Tek başına
	

'Ayn-Ğayn

Başta	Tek başına
	

Sonda	Ortada
	

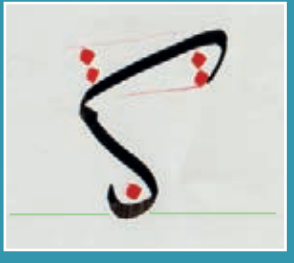
Fe

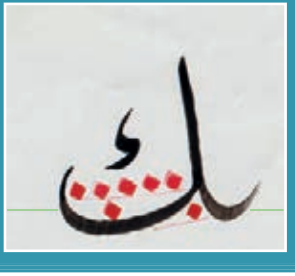
Başta-Ortada-Sonda	Tek başına
	

Kâf

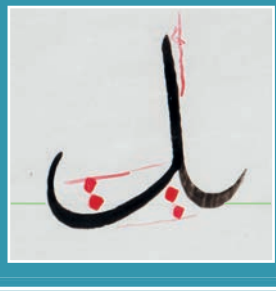
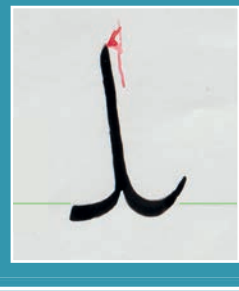
Sonda	Başta-Ortada	Tek başına
	Fe gibidir.	

Kef-Gef-Nef

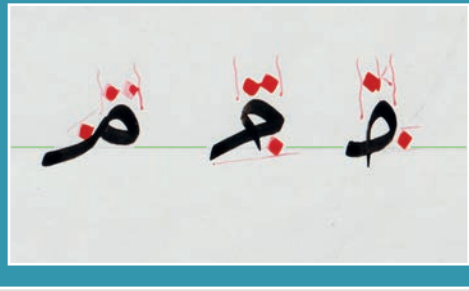
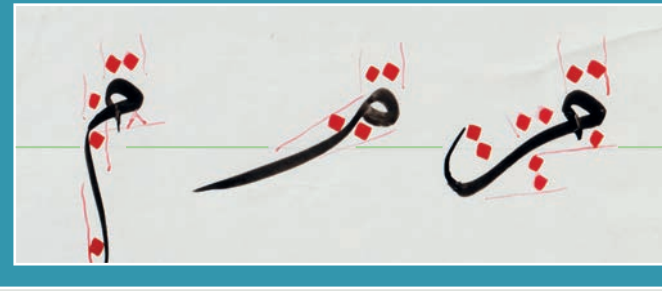
Başta	Tek başına
	

Sonda	Ortada
	

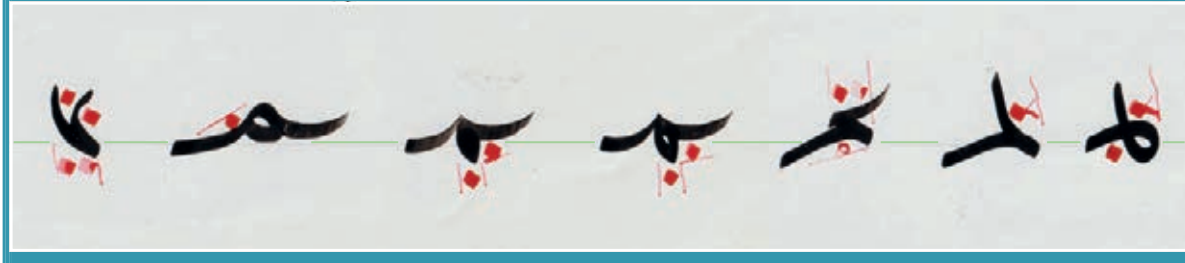
Lâm

Sonda	Ortada	Başta	Tek başına
			

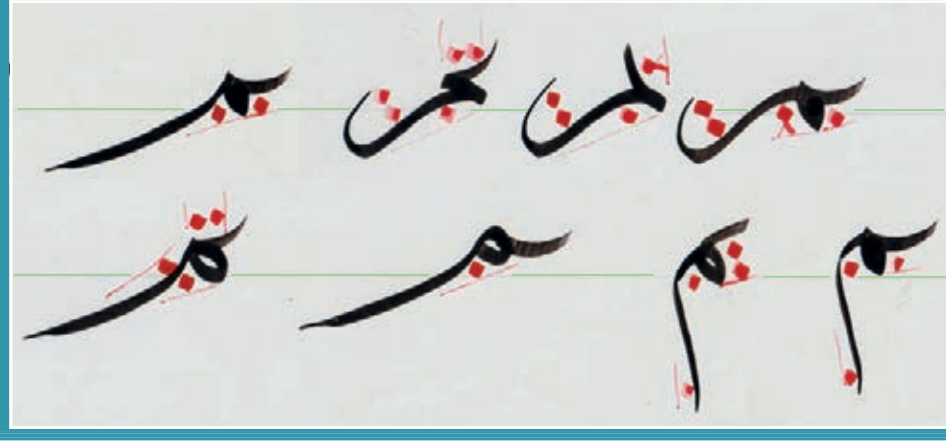
Mîm

Başta	Tek başına
	

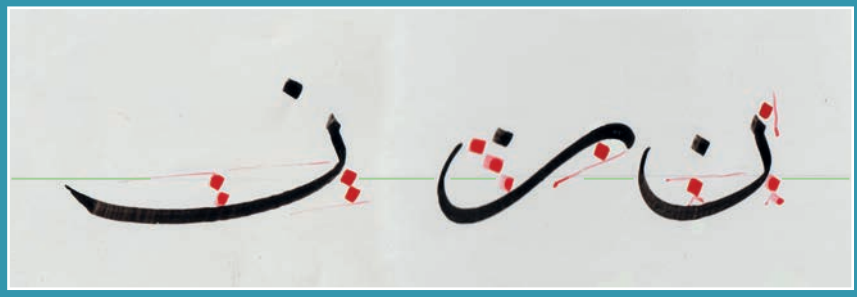
Ortada

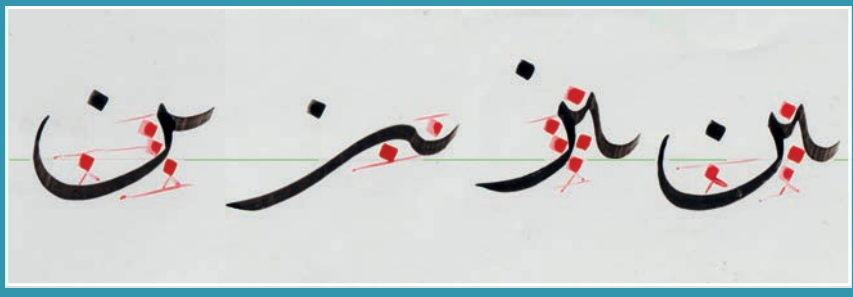

Sonda

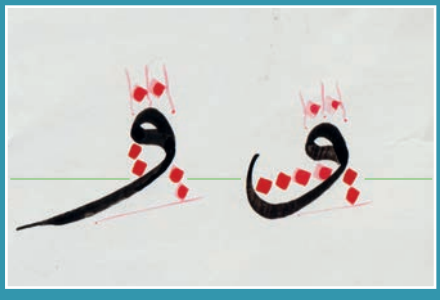

Nûn

Başta	Tek başına
Be gibidir.	

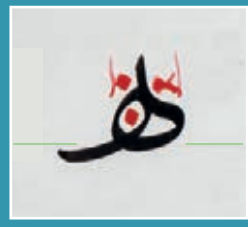
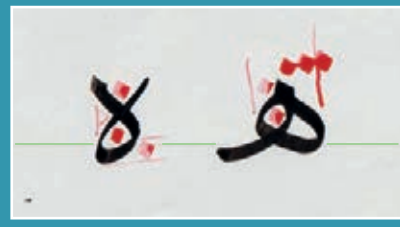
Sonda	Ortada
	Be gibidir.

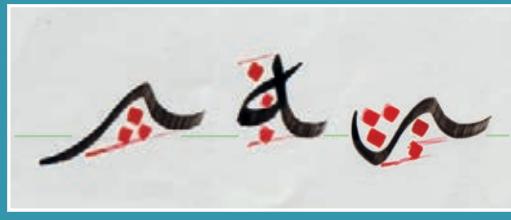
Vâv

Başta	Tek başına
Tek başına hâli gibidir.	

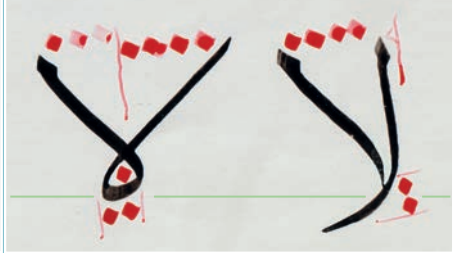
Sonda	Ortada
	Sondaki hâli gibidir.

He

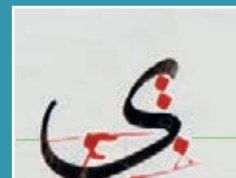
Başta	Tek başına
	

Sonda	Ortada
	

Lâmelif

Sonda	Ortada	Başta	Tek başına
	Sondaki hâli gibidir.	Tek başına hâli gibidir.	

Ye

Sonda	Ortada	Başta	Tek başına
	Be gibidir.	Be gibidir.	

Not: Elif'ten ye'ye kadar sülüs hatla yazılan yukarıdaki müfredat çalışması Mahfuz Zünnun tarafından kaleme alınmıştır.

Harfler kelimelere döküldüğünde her kelime arasına 1-1,5 noktalık boşluk bırakılır. Kelime içinde ise birleşmeyen harfler ile sonraki harf arasına fazla boşluk bırakılmaz. Aksi hâlde o harften sonra gelen harf, başka bir kelimenin harfi görüntüsü verir.

Hat yazısında harflerin birleşiminde çeşitli usul ve esaslara riayet etmek gerekir. Sülüs yazıda da harfler birleştirilirken her bir harf veya harf grubu ölçülü bir şekilde sonraki harf ile birleştirilir. Bu nedenle sülüs yazıda harfleri birleştirirken aşağıdaki hususlara dikkat etmek gerekmektedir.

1. Birleşme yapılacak harfte kalem hakkına riayet etmek gerekir.
2. Birleşen harflerin asli unsurları birleşim noktasında birleştirilmelidir.
3. Birleşme ya da binme yapılacaksa yazı ve okumada sıkıntıya yer vermemek gerekir.
4. Bünye içi ve dışı unsurlara dikkat edilmeli, harf bozulmamalıdır.
5. Bazı harflerin ortada yazımlarının birçok örneği olduğu için kalem hakkına en uygun olanı kullanılmalıdır.
6. Harflerin birleşiminde birlik bütünlük düzenine uymak gerekir (Görsel 2.16).

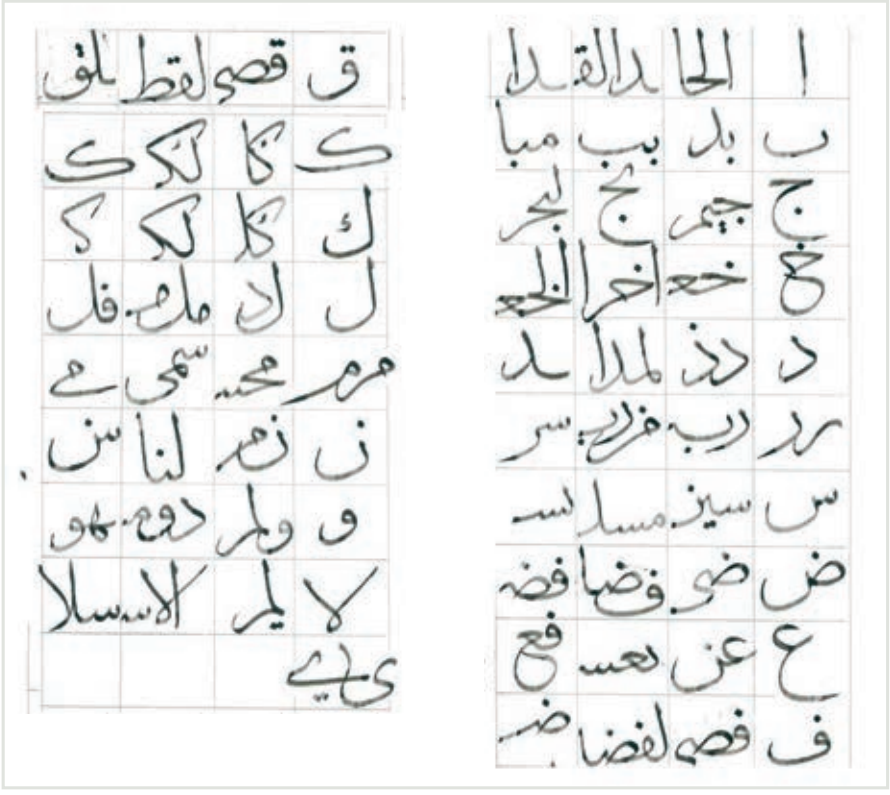
Görsel 2.16: Abdurrahman es-Saidi, sülüs, Besmele

2.4. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDAT YAZIMI

KONUYA HAZIRLIK

1. **"Tümevarım" akıl yürütme biçimi insana birçok fayda sağlamaktadır. Bu faydaların neler olabileceği hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Parçalara ayrılmış [yapboz (puzzle)] bir nesneyi birleştirmenin insana kazandırdığı faydalar neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Sülüs yazıda elifba ve elifbadaki harflerin birleşme kuralları öğrenildikten sonra Mehmet Şevki Efendi tarzına uygun meşk edilmesi bir gelenektir. Hüsn-i hatta harflerin öğrenme aşamasına **müfredat** denir. Bu aşamada elifbadaki harfler önce teker teker daha sonra her harfin diğer harflere birleşmesi şeklinde öğretilir (Görsel 2.17).

Görsel 2.17: İsmet Gülnihal, sülüs harf ve birleşimleri

BİLGİ KUTUSU

Elifbada bazı harfler şekil olarak aynıdır. Bu nedenle hüsn-i hatta harflerin öğretilmesinde ses değil şekil farklılıkları esas alınır. Bu harfler sadece nokta işaretleriyle birbirlerinden ayrılır. Elifba meşk edilirken bu harflerden birinin yazılması yeterli görülmüştür. Bu harf grupları şunlardır:

- ب (پ، ت، ث)
- د (ذ)
- س (ش)
- ط (ظ)
- ج (چ، ح، خ)
- ر (ز، ژ)
- ص (ض)
- ع (غ)

2.1.
UYGULAMA

Süre:
39 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE ELİFBAYI YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

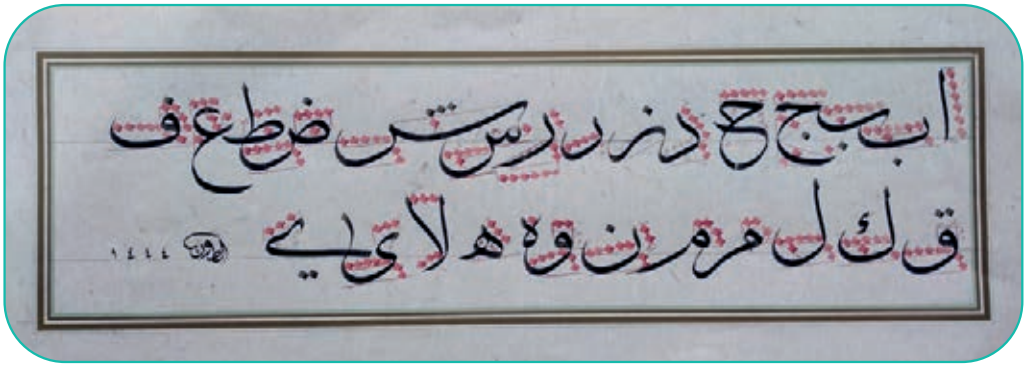
İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla elifbayı yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Aharlanmış kâğıt
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kamış kalem
- Kalemtıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile elinizin arasına el altlığı koyunuz.
5. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekilde koyunuz ve kurşun kalemle bir çizgi çiziniz.
6. Kaleminizi hokkaya batırınız.
7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
8. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
9. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki elifbayı dikkatlice inceleyiniz (Görsel 2.18).

Görsel 2.18: Özay Altın, Sülüs, elifba

10. Aşağıda verilen görsellerdeki işlem sırasına dikkat ederek elifbayı yazmaya çalışınız (Görsel 2.19-2.31).

2

1

4

3

6

5

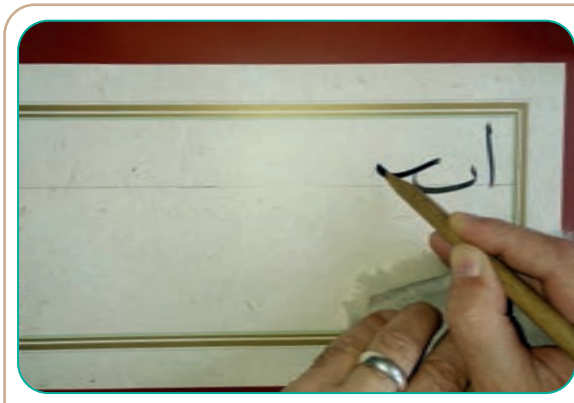

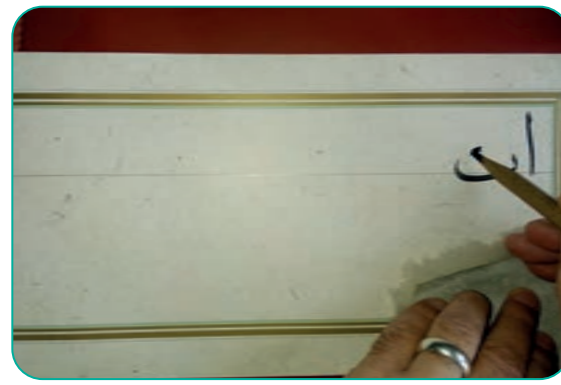
8

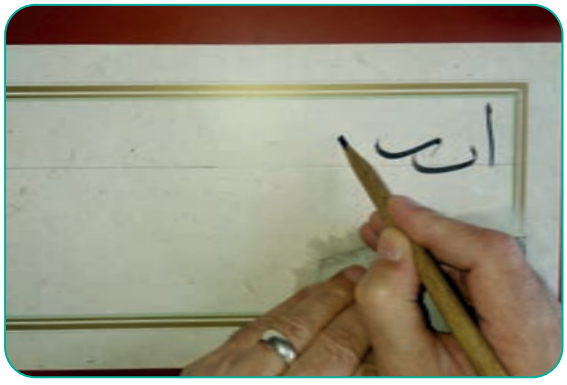

7

Görsel 2.19: Elifba yazma

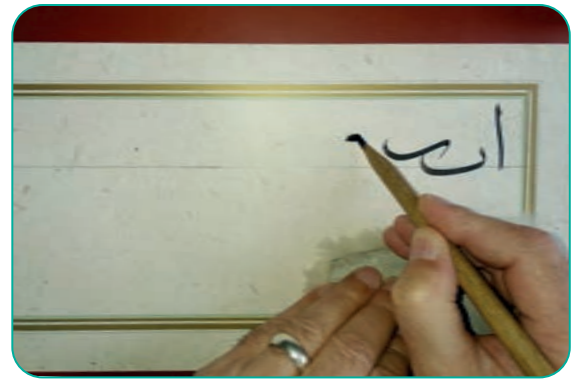

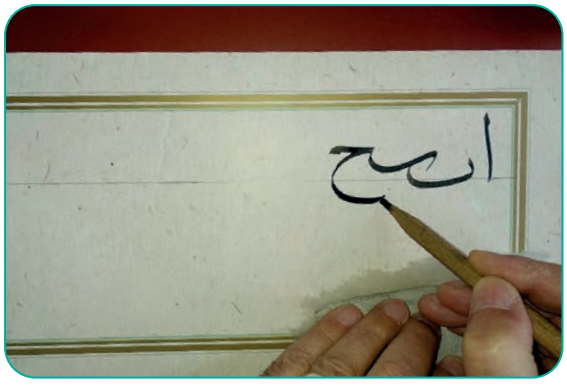

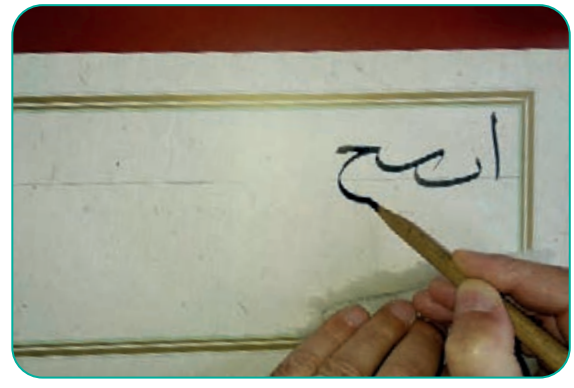

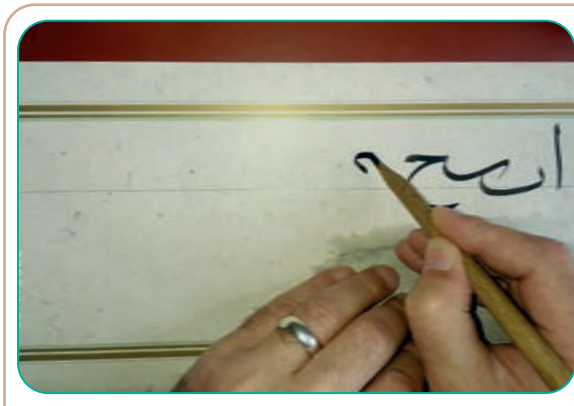

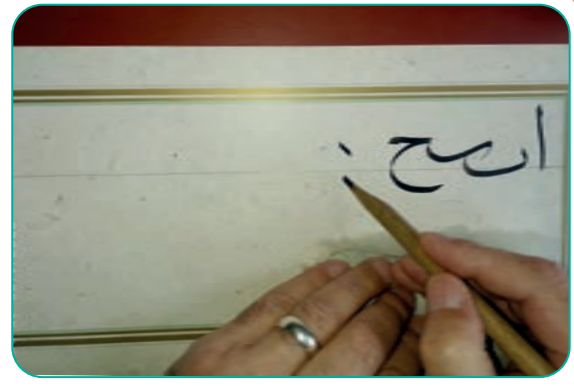

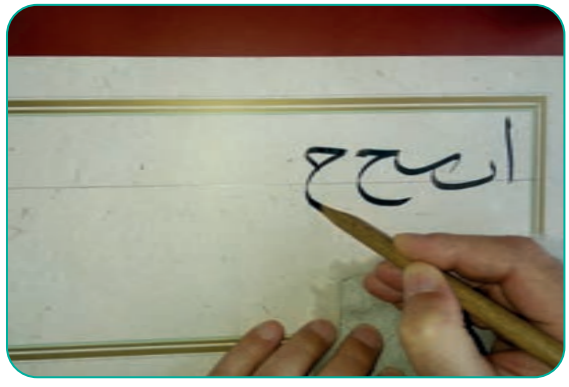
Görsel 2.20: Elifba yazma

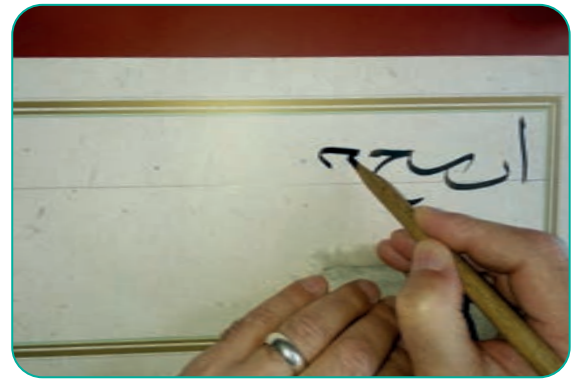
18

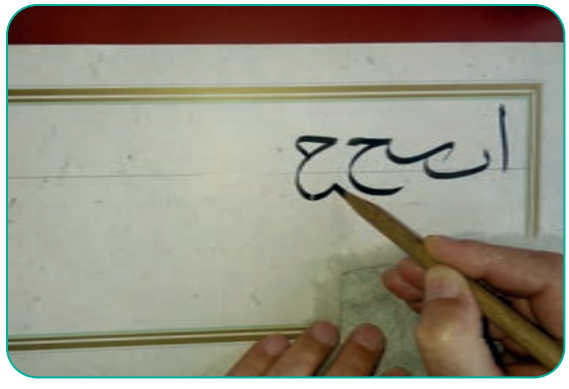
17

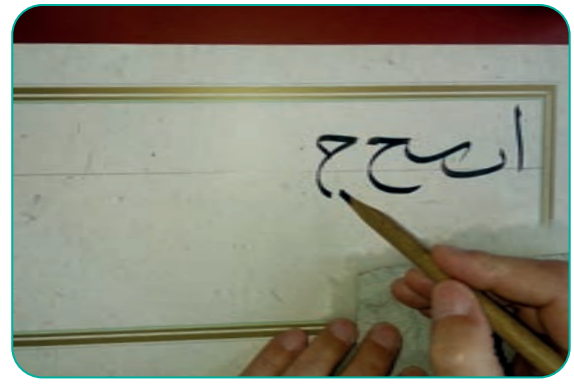
20

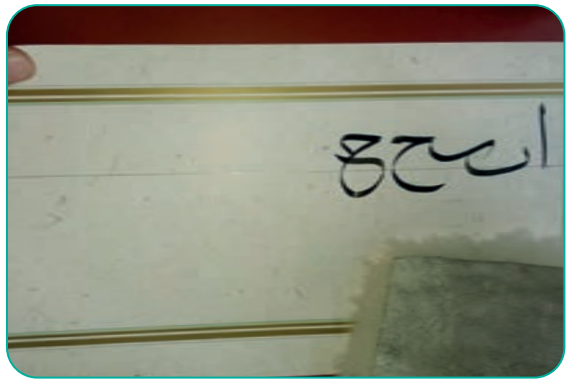
19

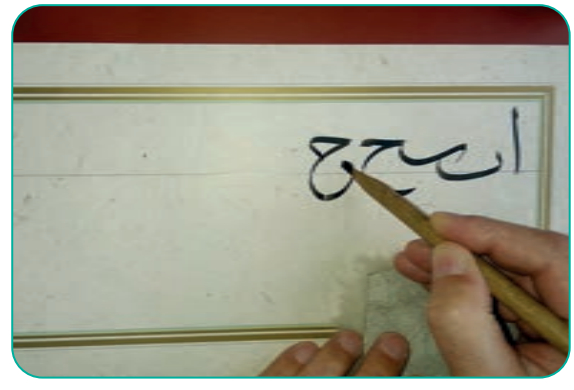
22

21

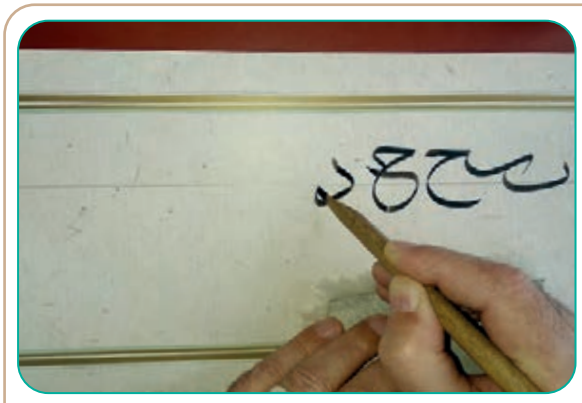

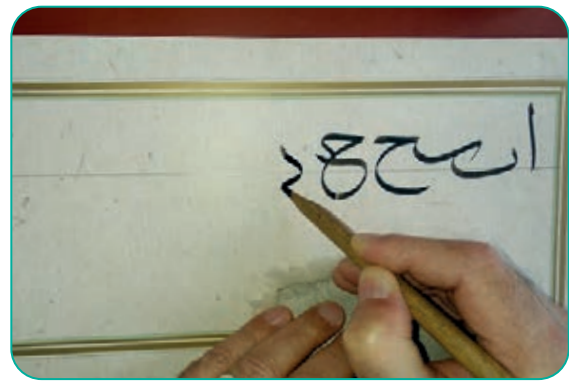
24

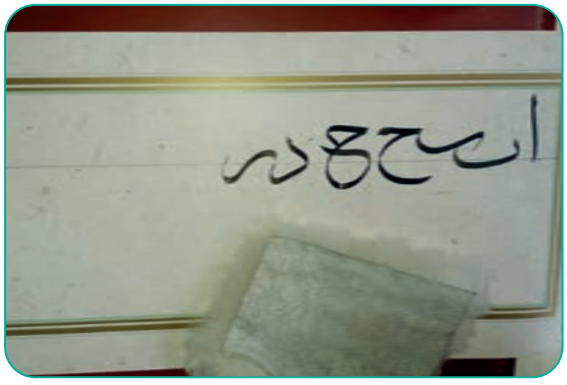

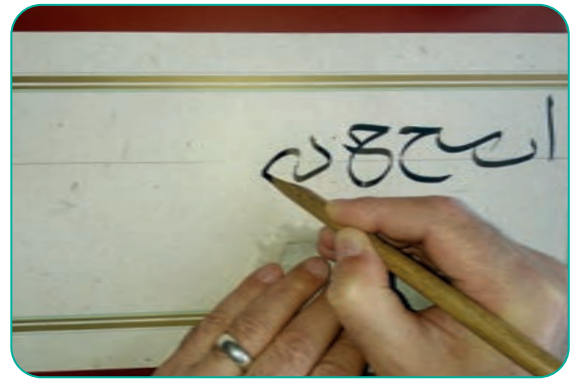
23

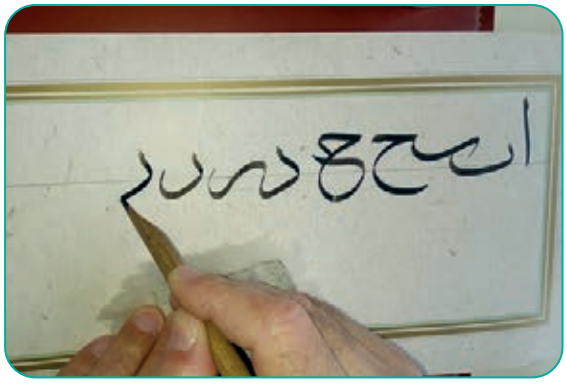
Görsel 2.21: Elifba yazma

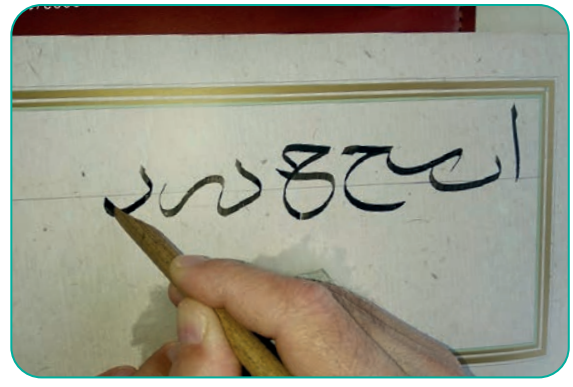

26

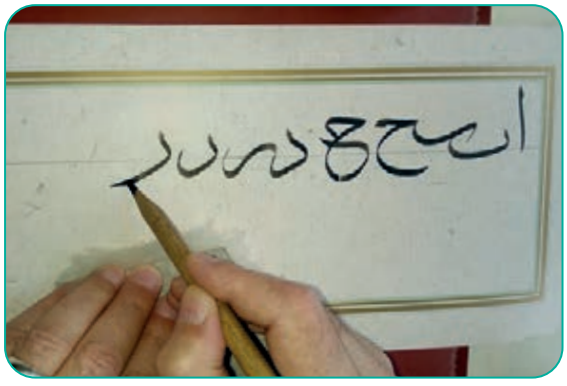

25

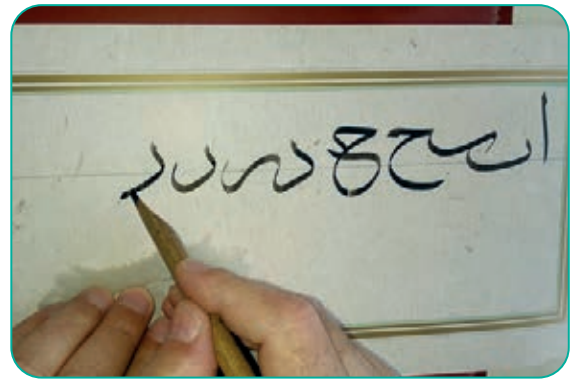

28

27

30

29

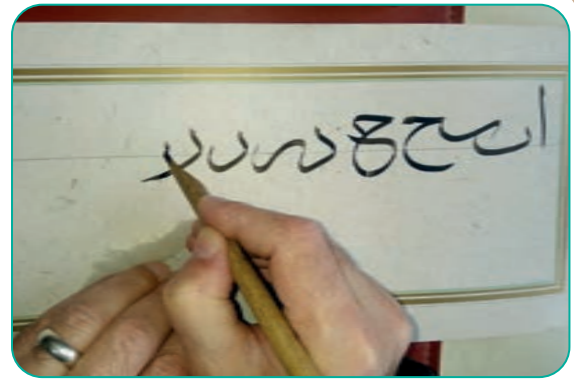

32

31

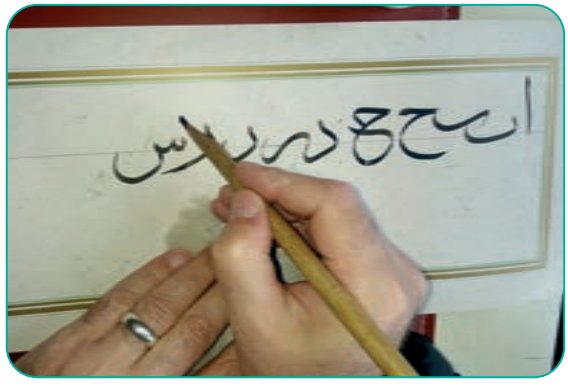
Görsel 2.22: Elifba yazma

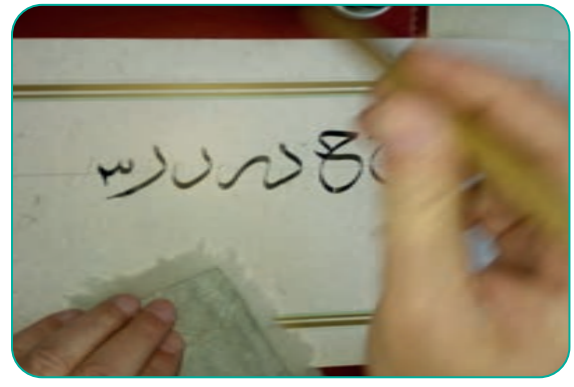
34

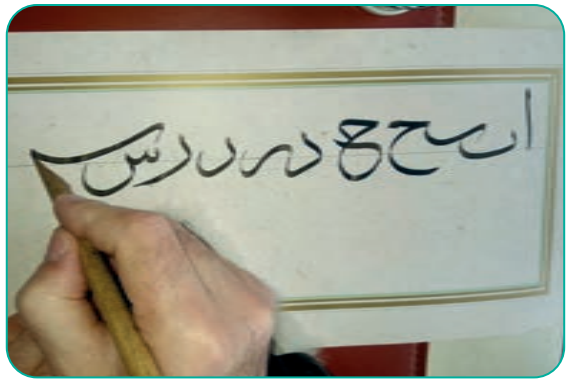
33

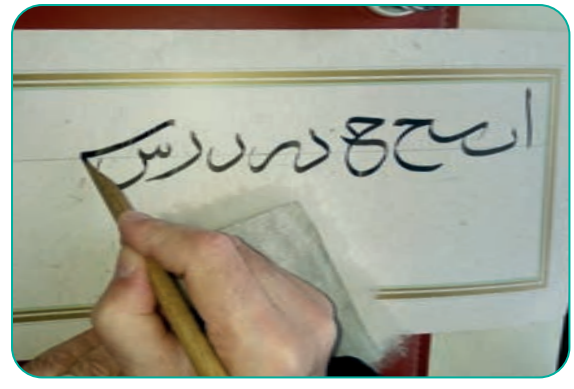
36

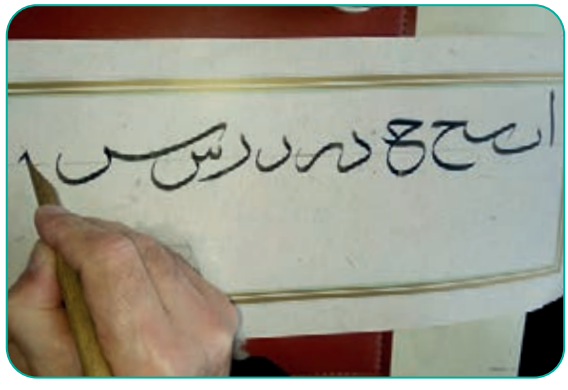
35

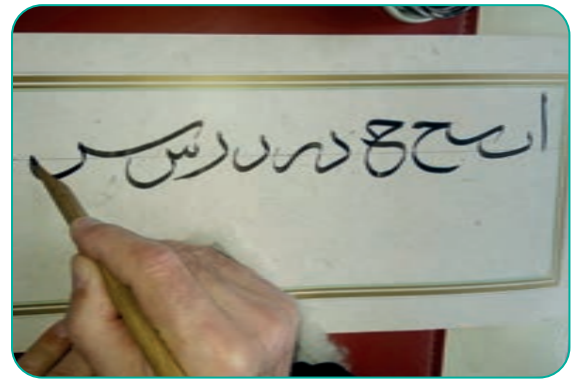
38

37

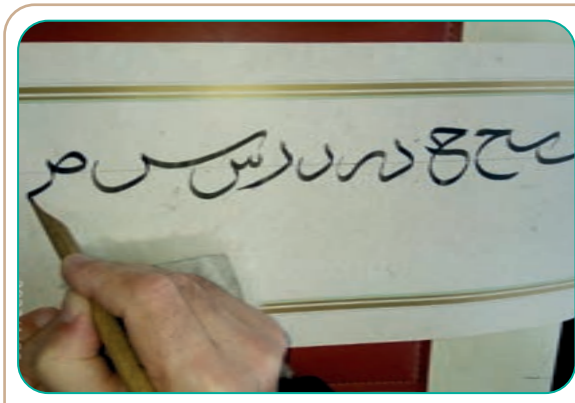

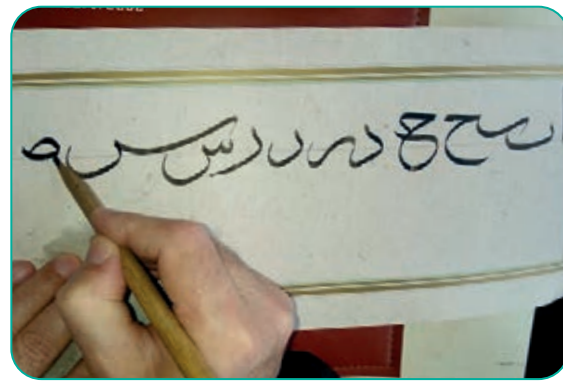
40

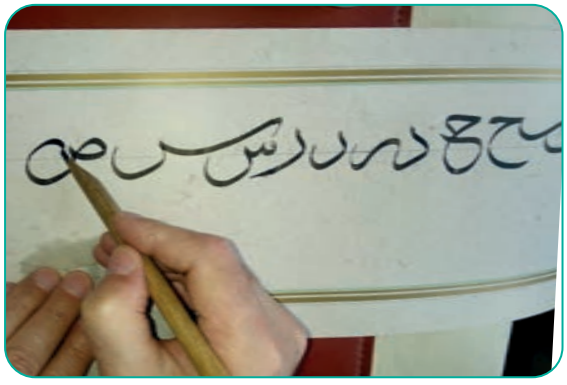

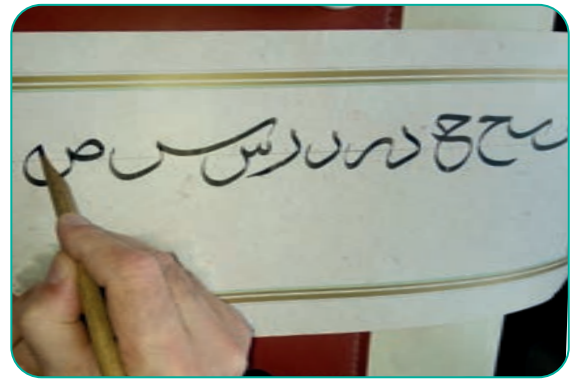
39

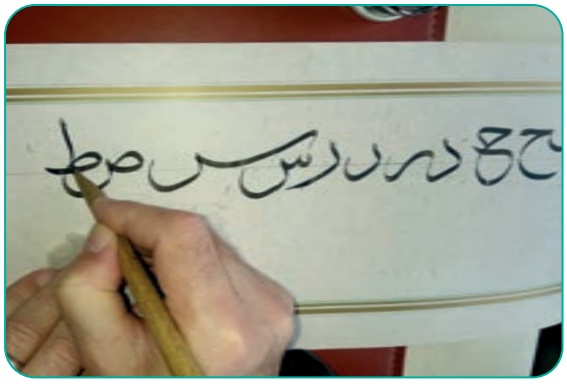
Görsel 2.23: Elifba yazma

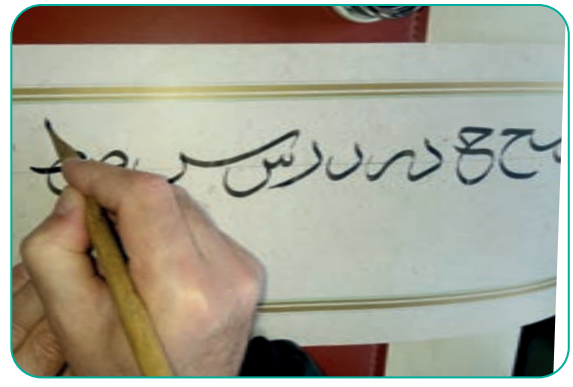

42

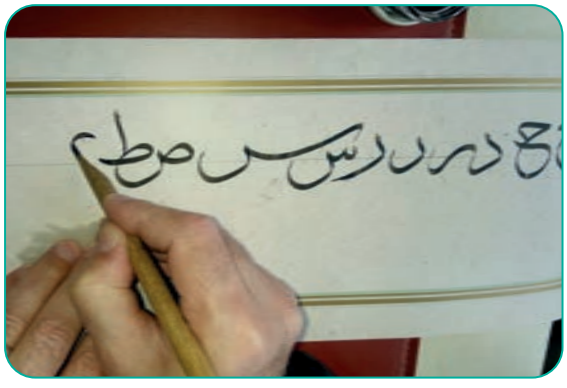

41

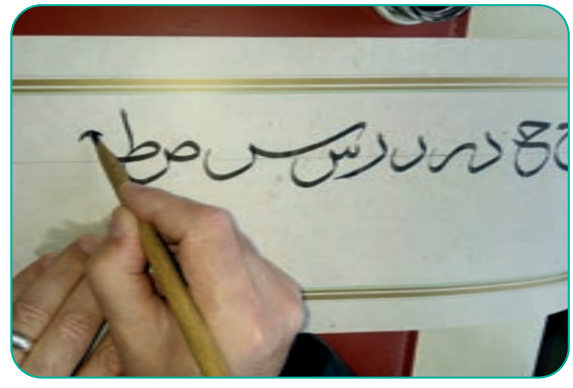

44

43

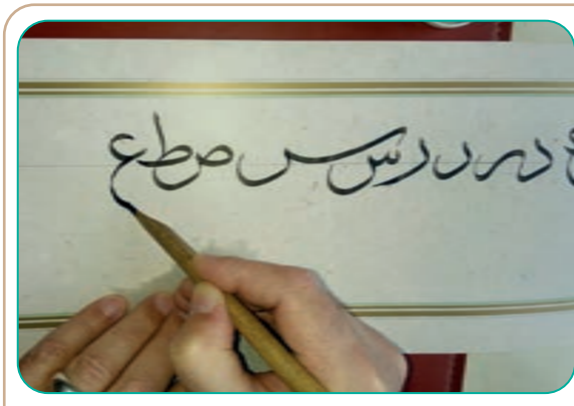

46

45

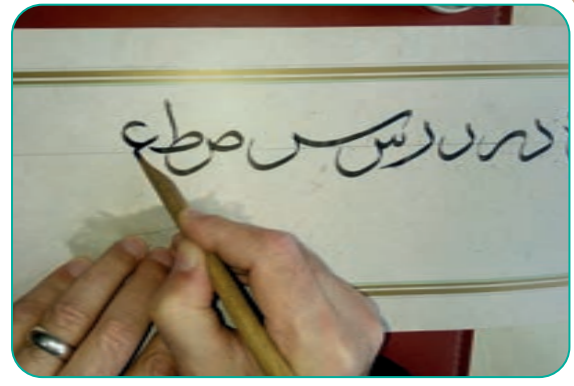

48

47

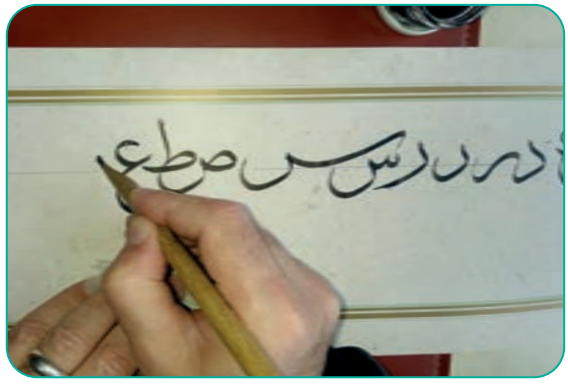
Görsel 2.24: Elifba yazma

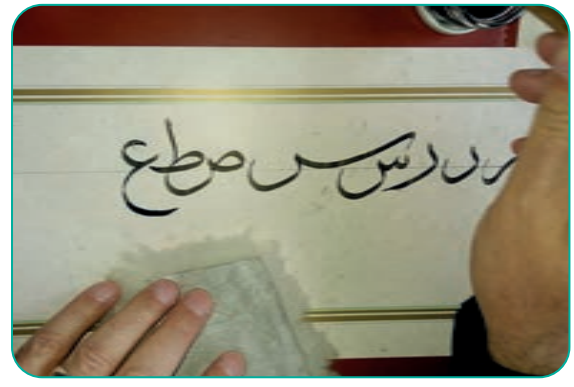
50

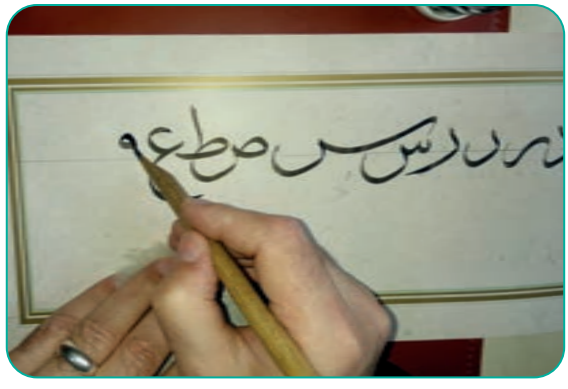
49

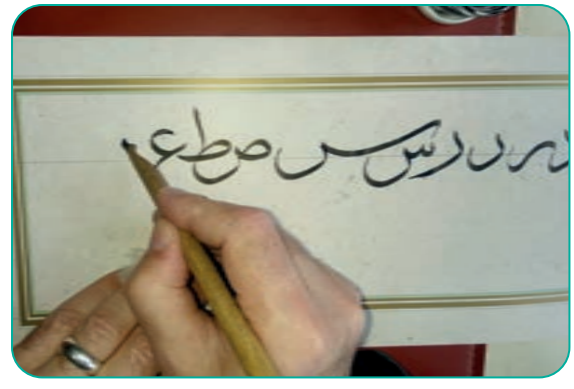
52

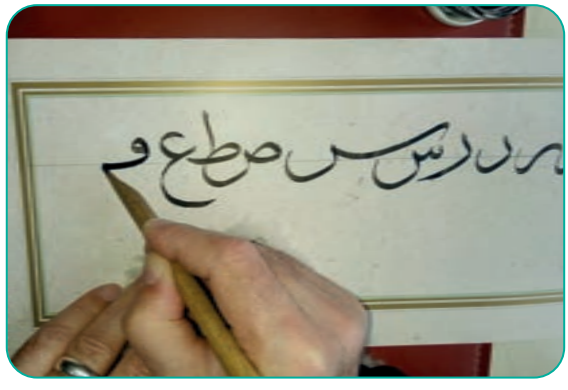
51

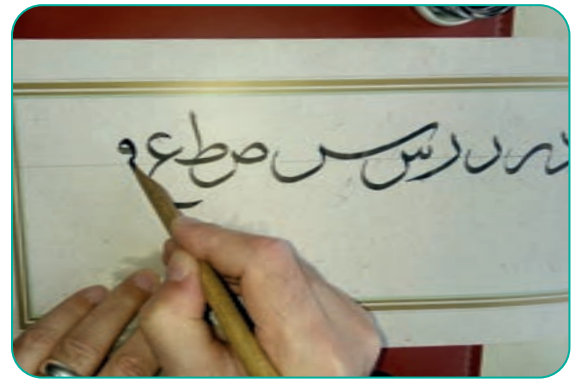
54

53

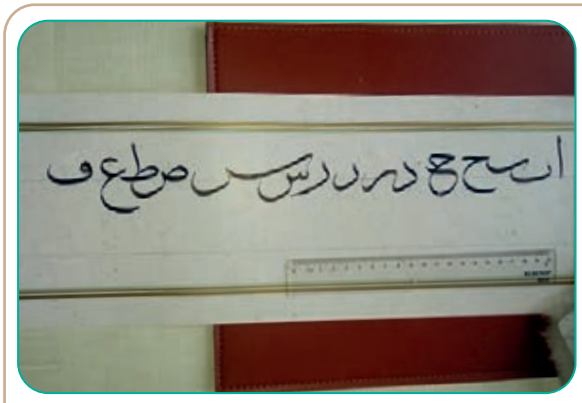

56

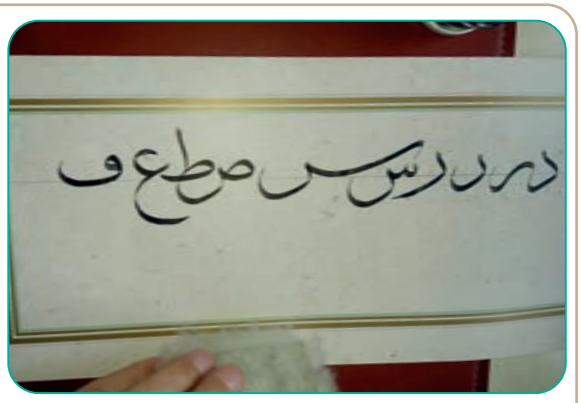

55

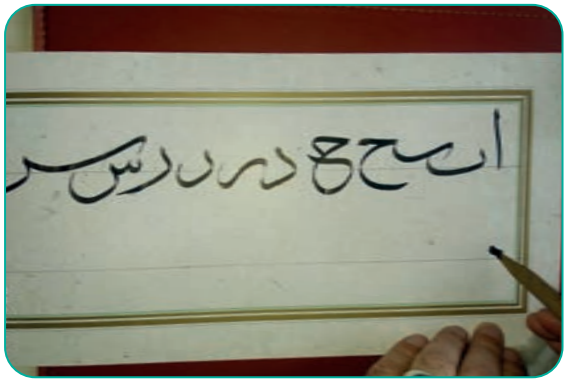
Görsel 2.25: Elifba yazma

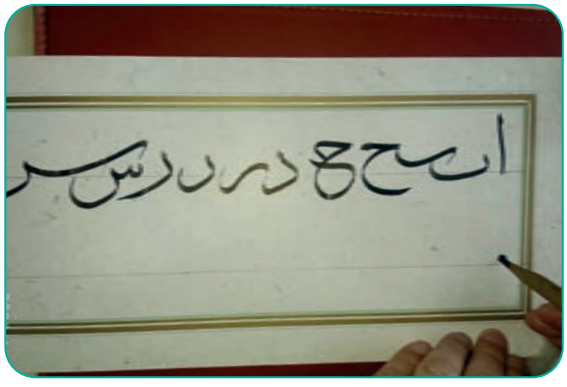
58

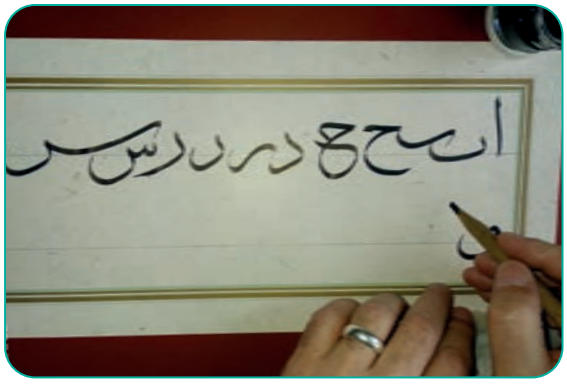
57

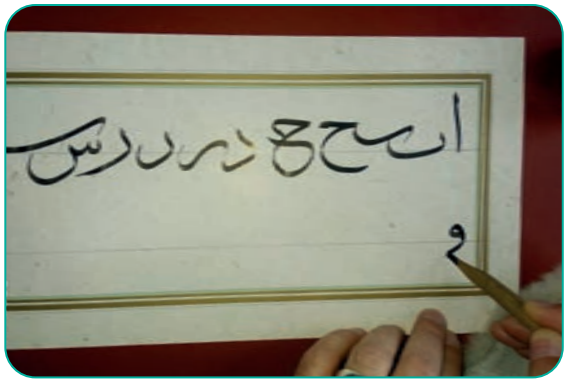
60

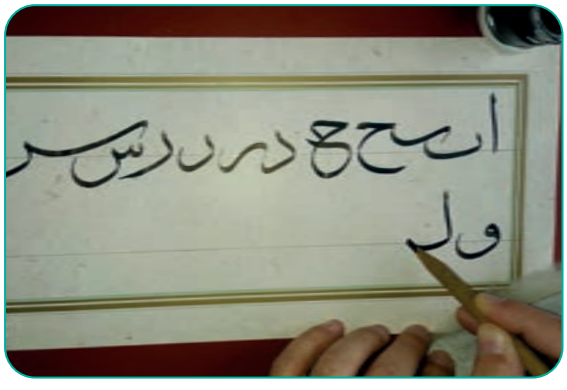
59

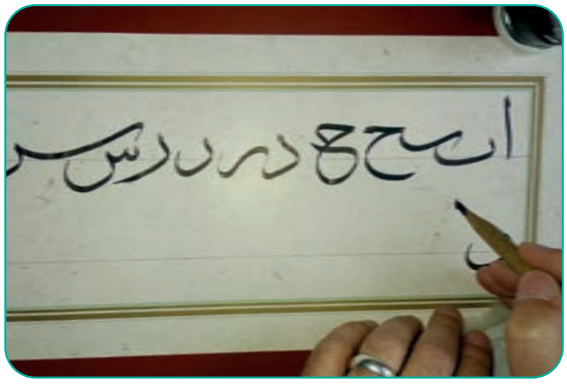
62

61

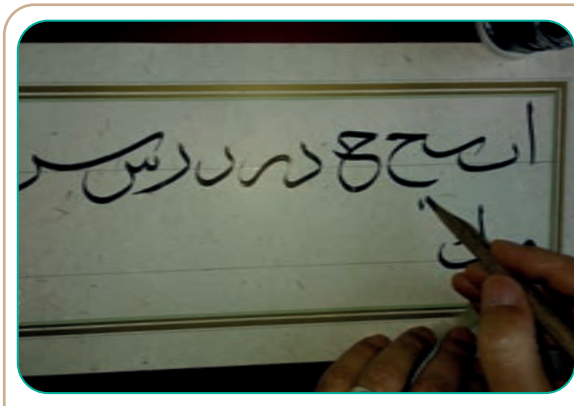

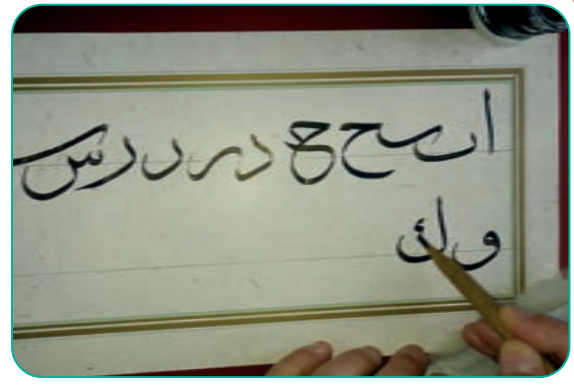
64

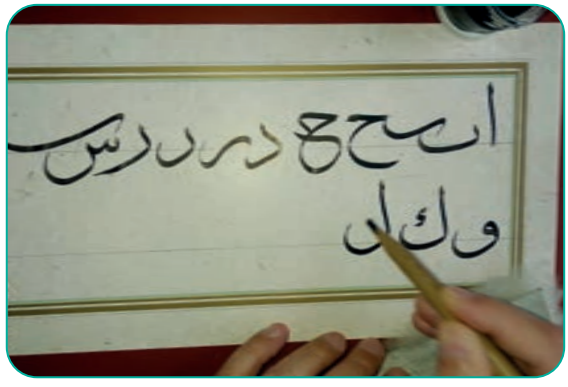

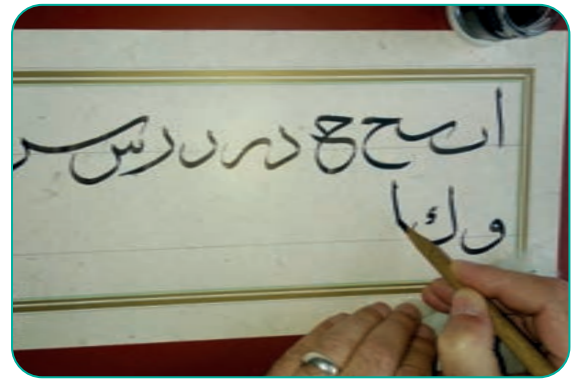
63

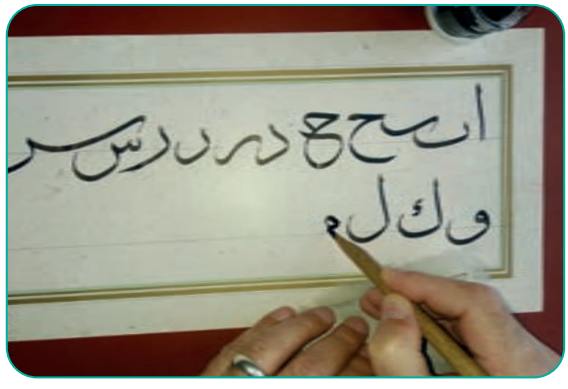
Görsel 2.26: Elifba yazma

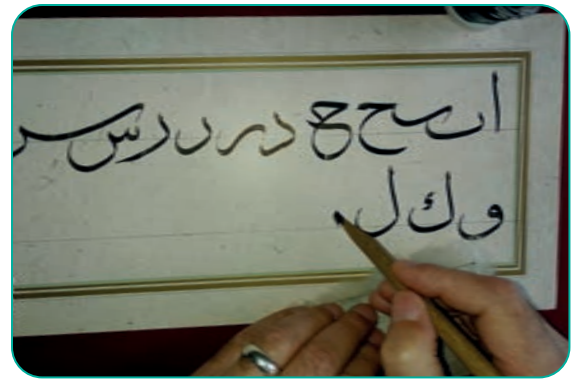

66

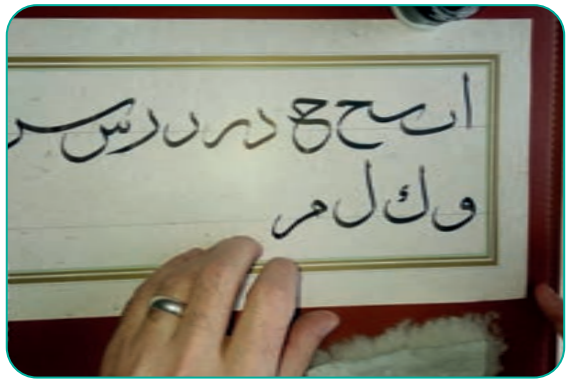

65

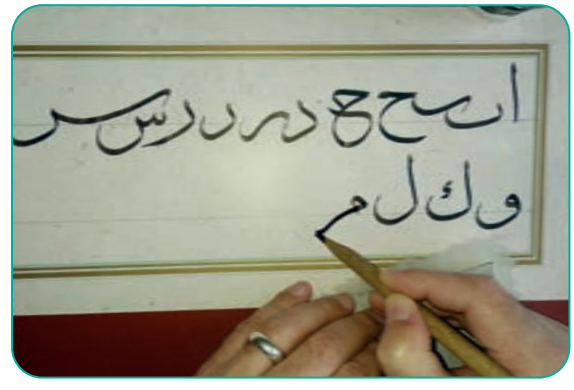

68

67

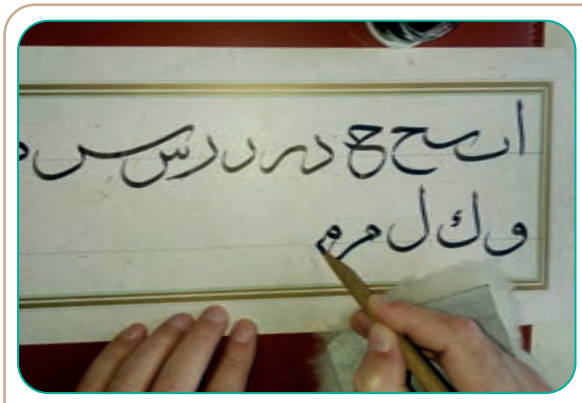

70

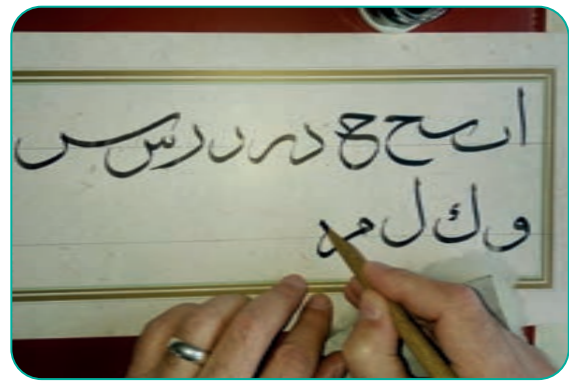

69

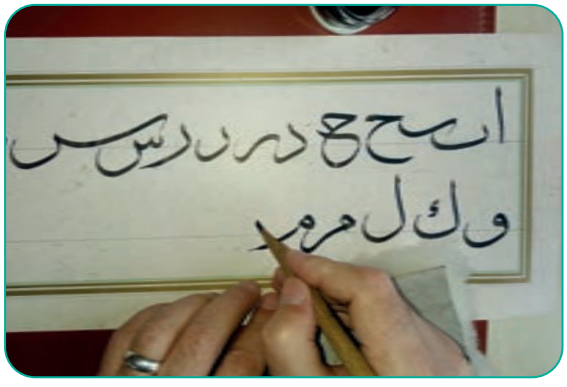

72

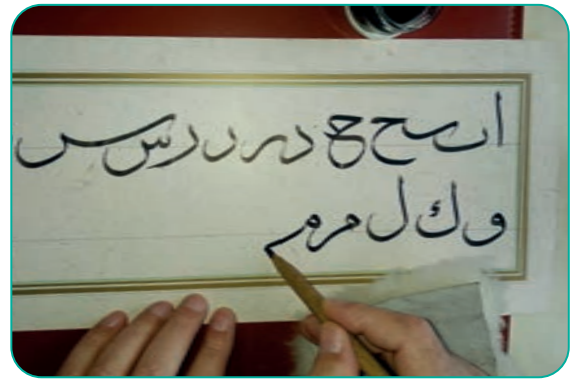

71

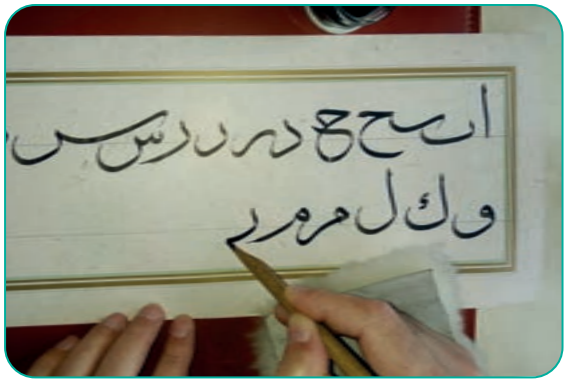
Görsel 2.27: Elifba yazma

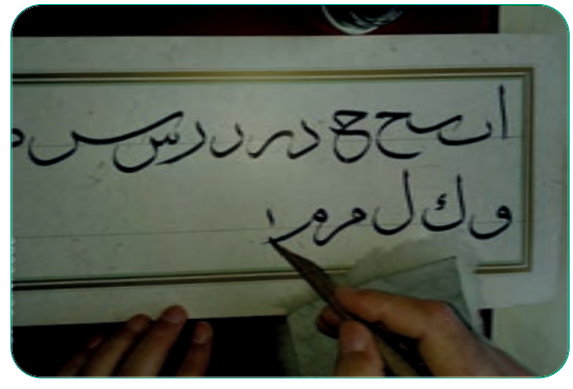

74

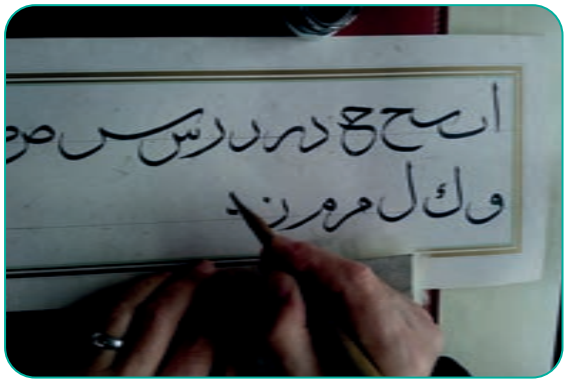

73

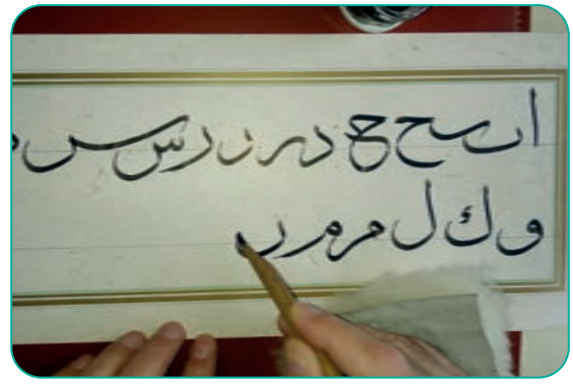

76

75

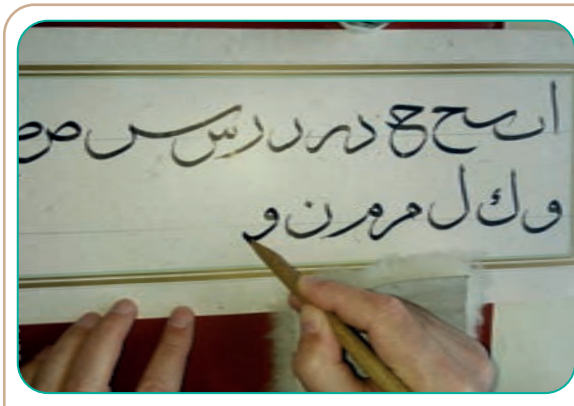

78

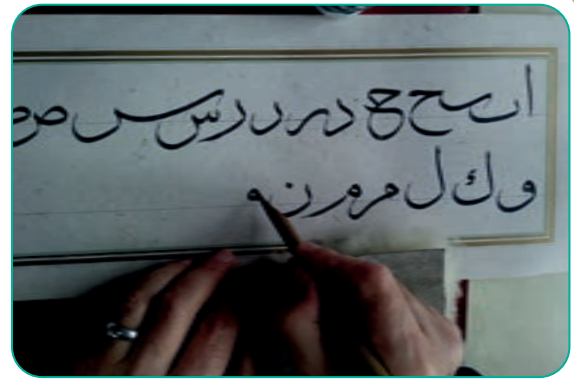

77

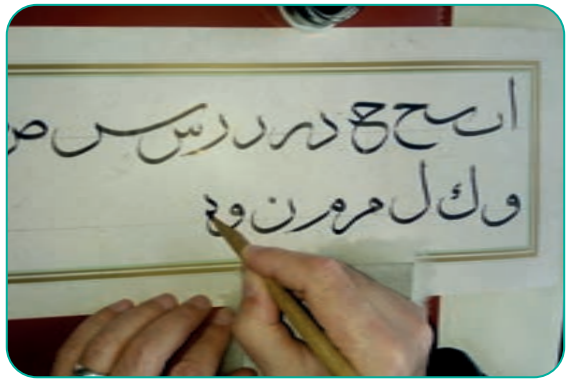

80

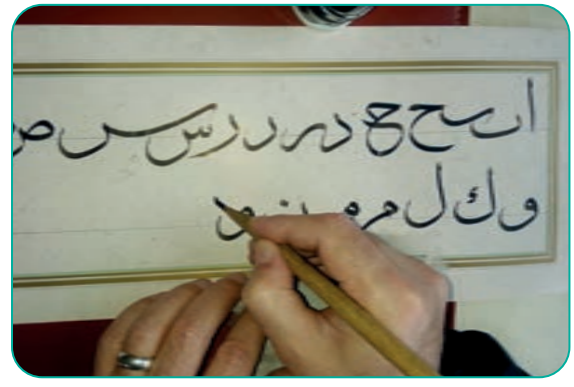

79

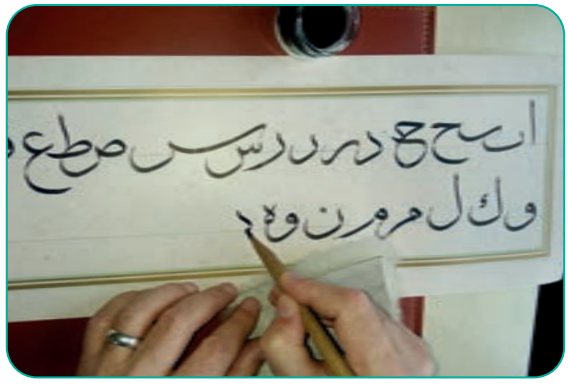
Görsel 2.28: Elifba yazma

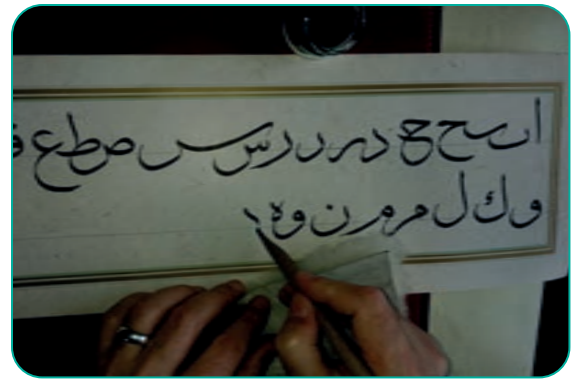

82

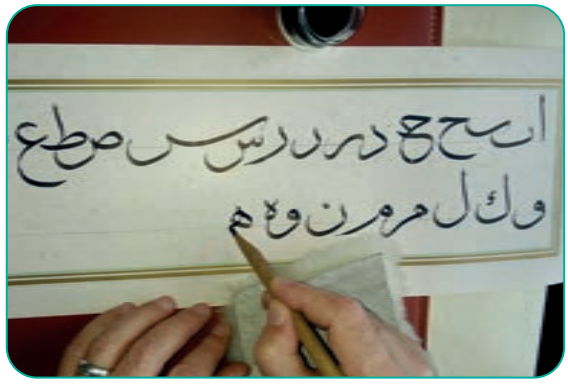

81

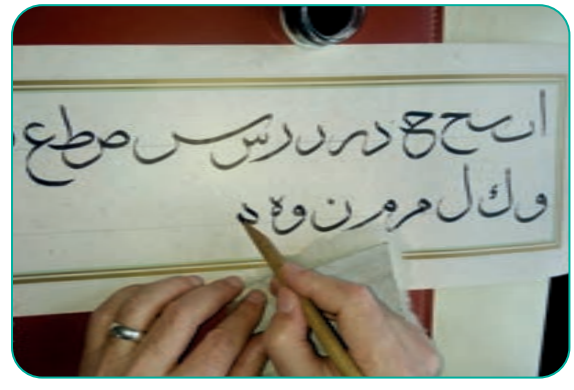

84

83

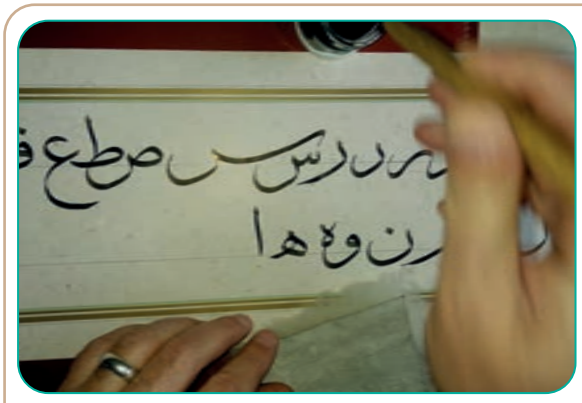

86

85

88

87

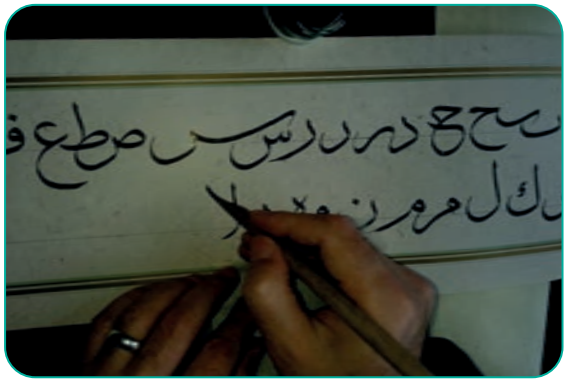
Görsel 2.29: Elifba yazma

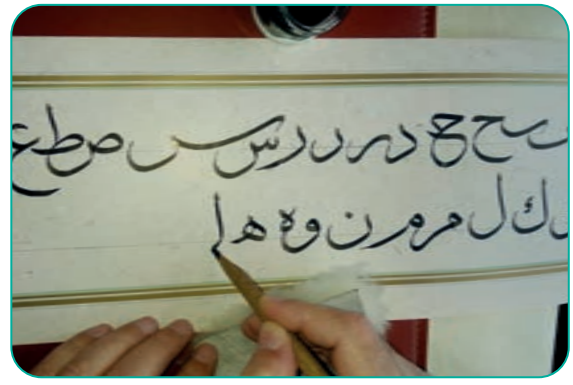
90

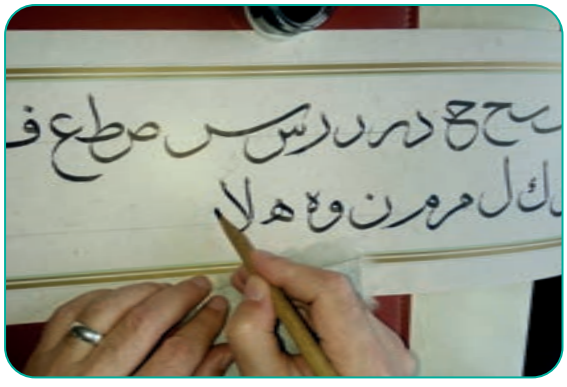
89

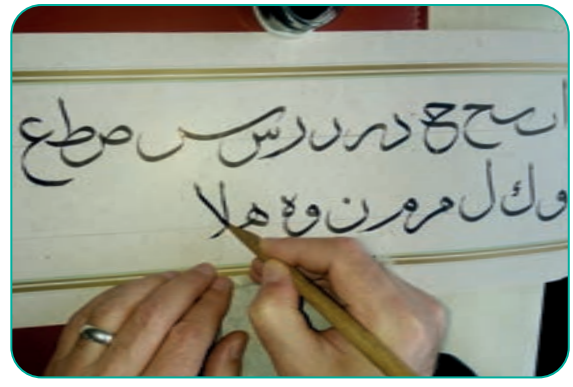
92

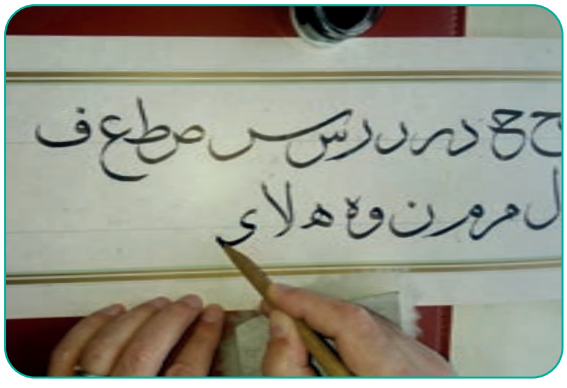
91

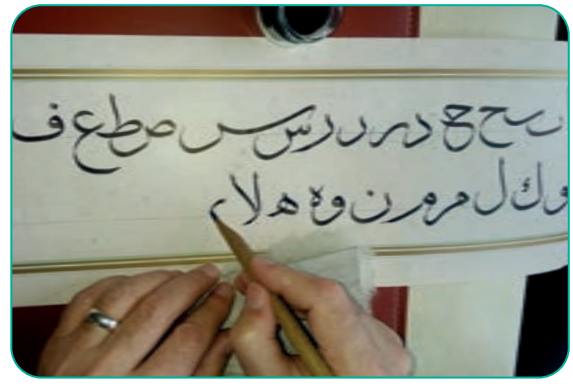
94

93

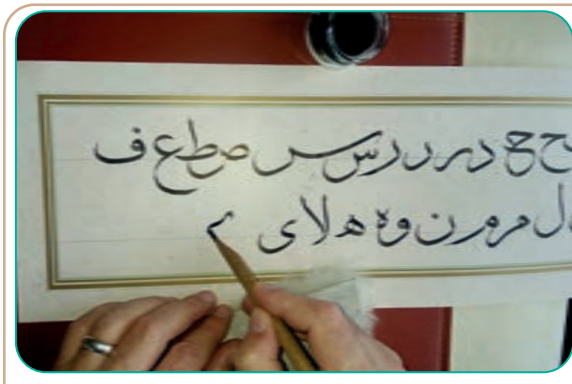

96

95

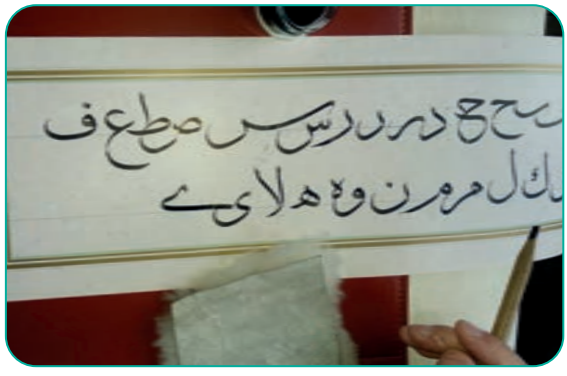
Görsel 2.30: Elifba yazma

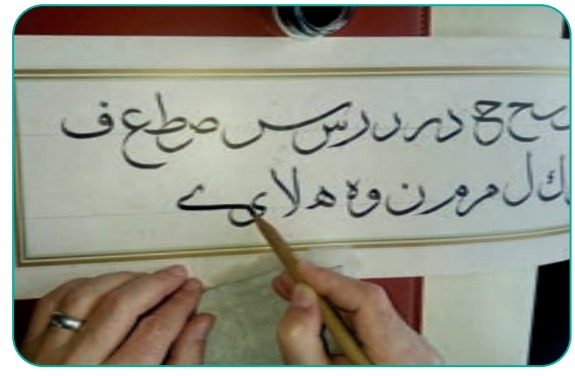
98

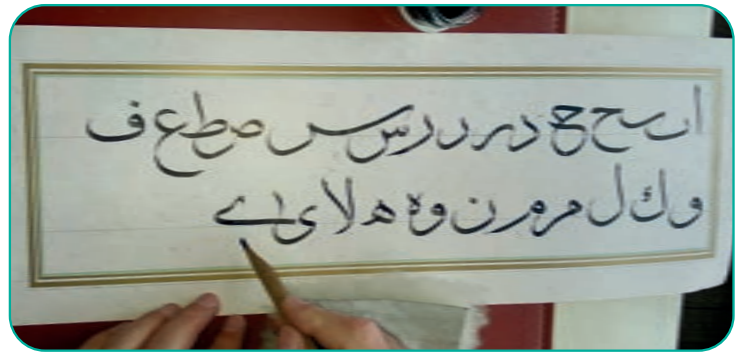
97

100

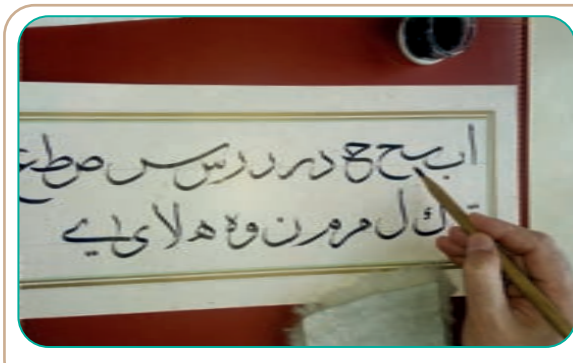
99

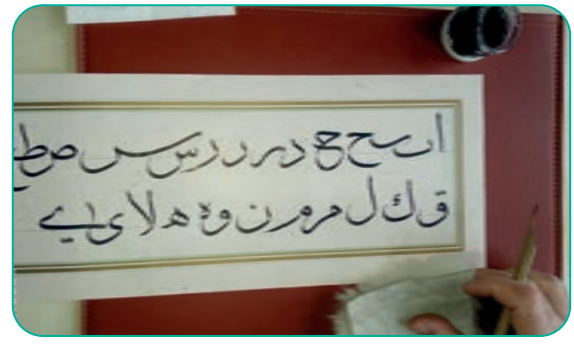
101

Görsel 2.31: Elifba yazma

11. Noktalı harflerin noktalarını koyunuz (Görsel 2.32, 2.33).

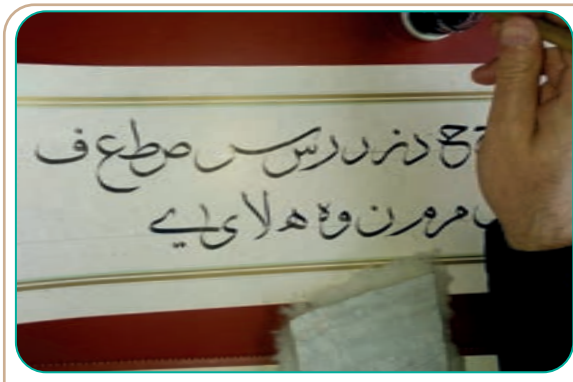

103

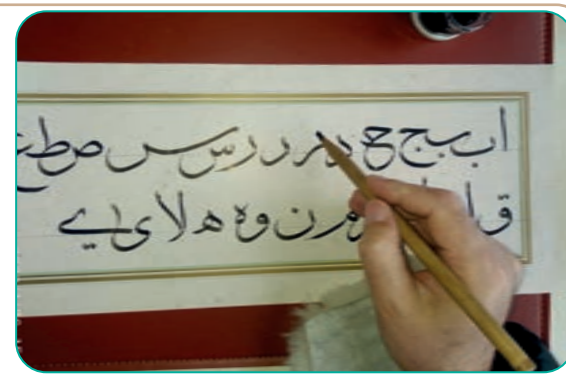

102

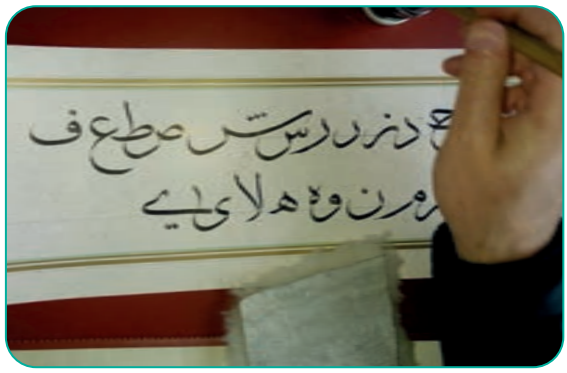
Görsel 2.32: Noktalı harflerin noktalarını koyma

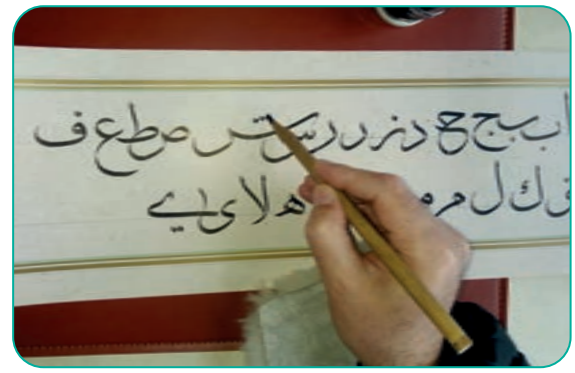
105

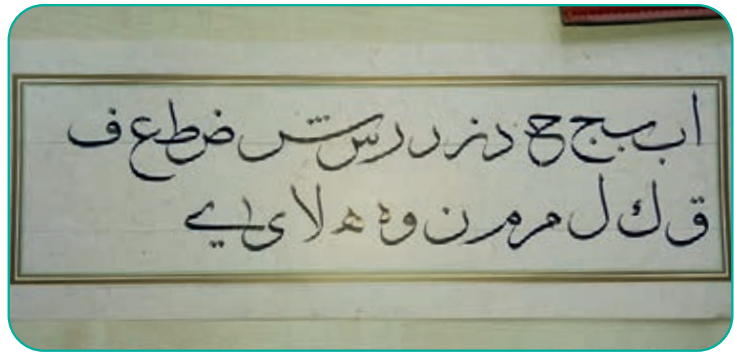
104

107

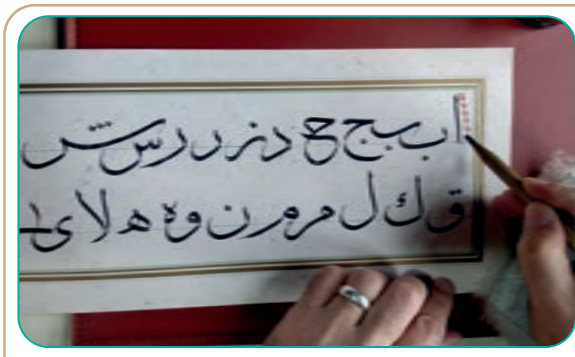
106

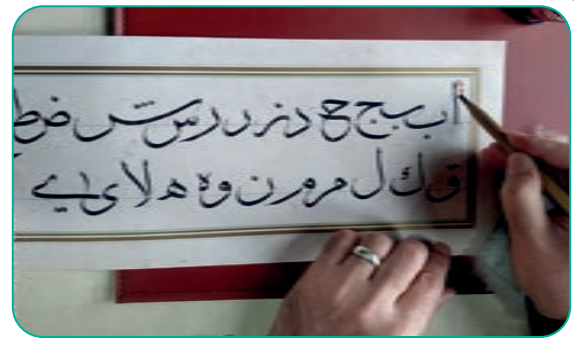
108

Görsel 2.33: Noktalı harflerin noktalarını koyma

12. Her bir harf için ölçü noktalarını koyunuz (Görsel 2.34-2.45).

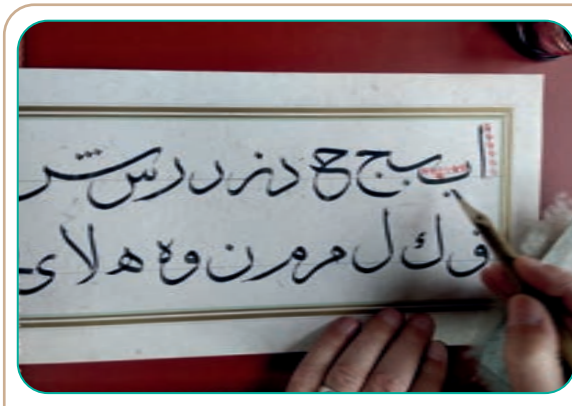

110

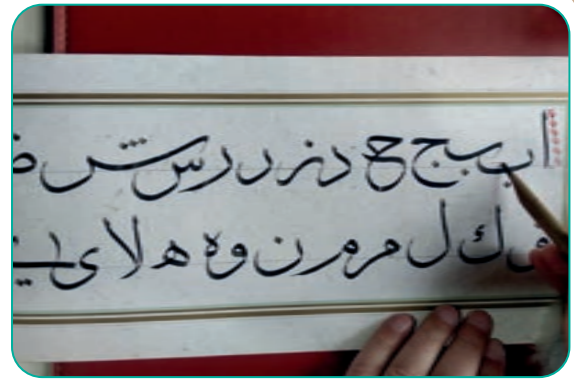

109

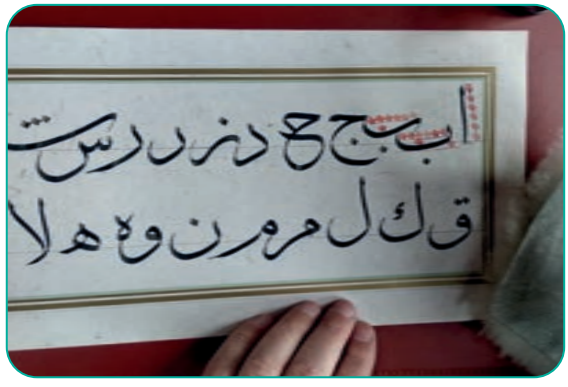
Görsel 2.34: Harflerin ölçü noktalarını koyma

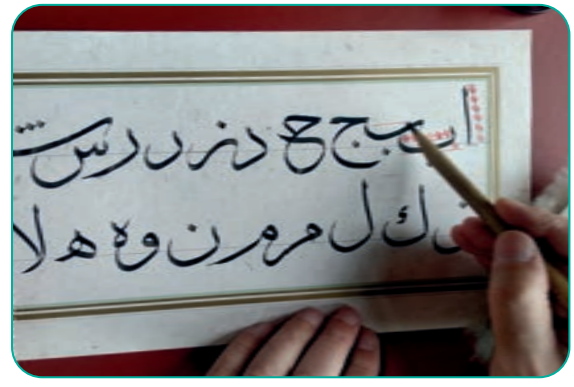
112

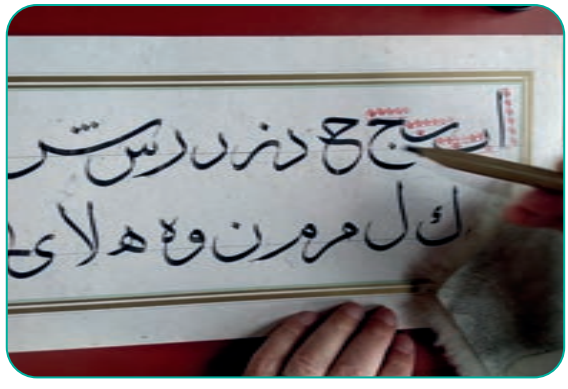
111

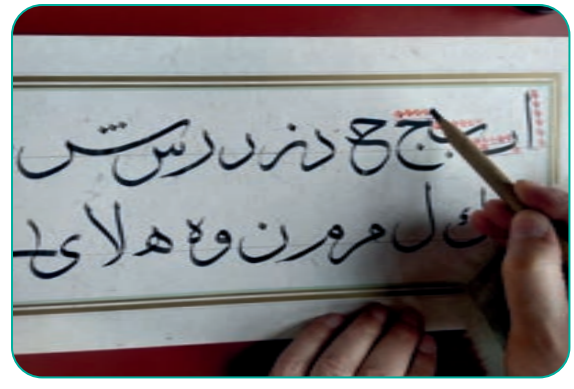
114

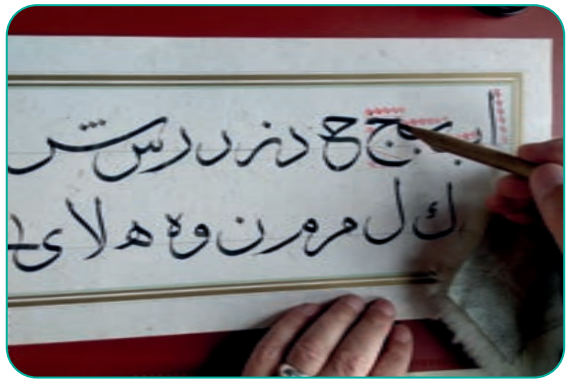
113

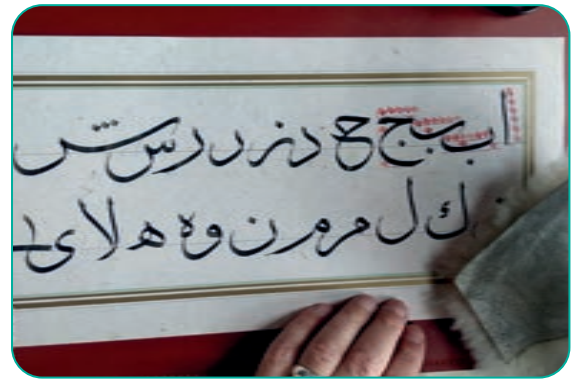
116

115

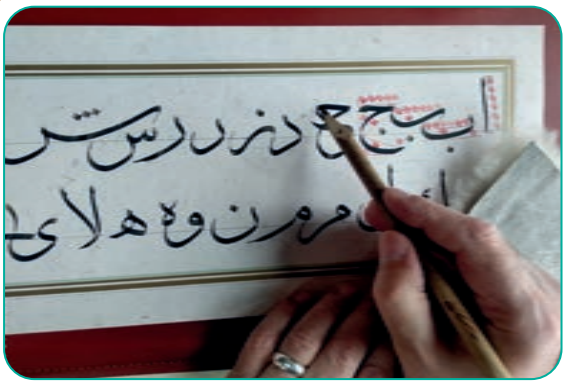

118

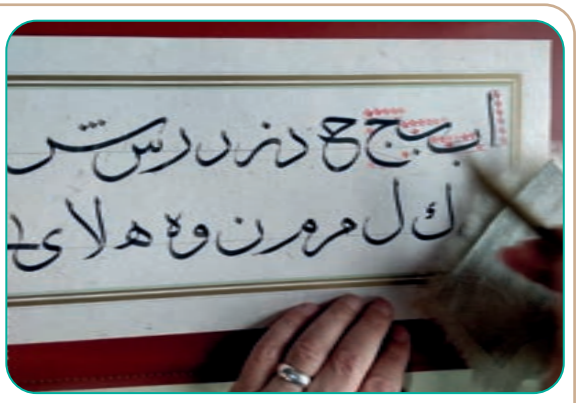

117

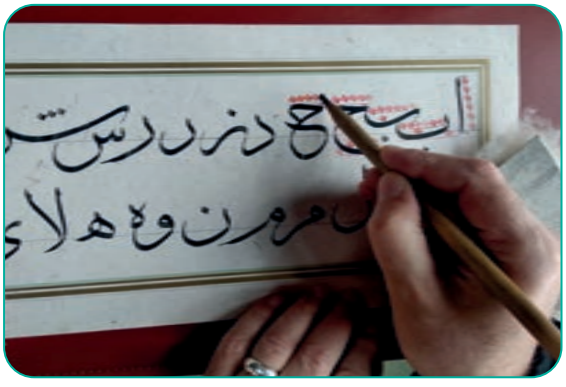
Görsel 2.35: Harflerin ölçü noktalarını koyma

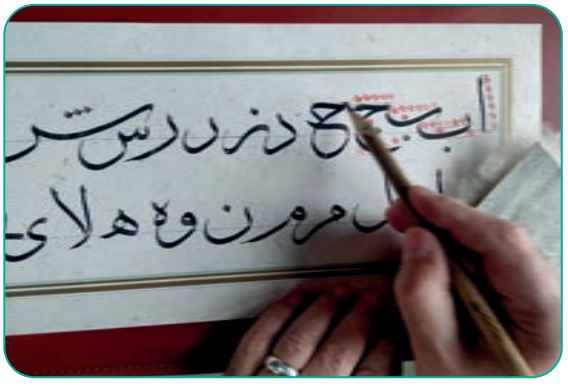
120

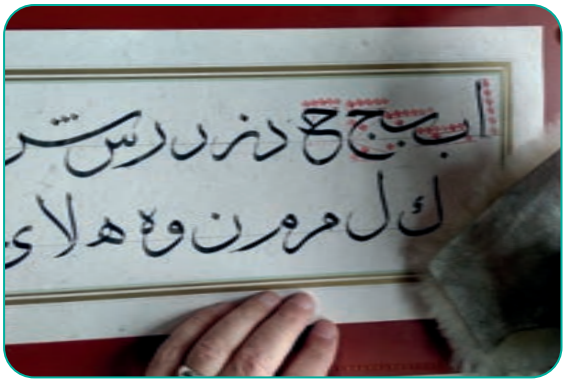
119

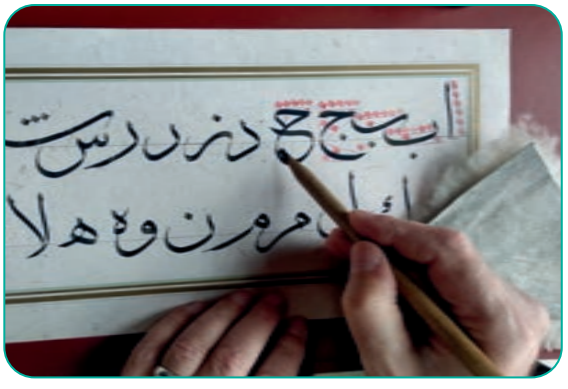
122

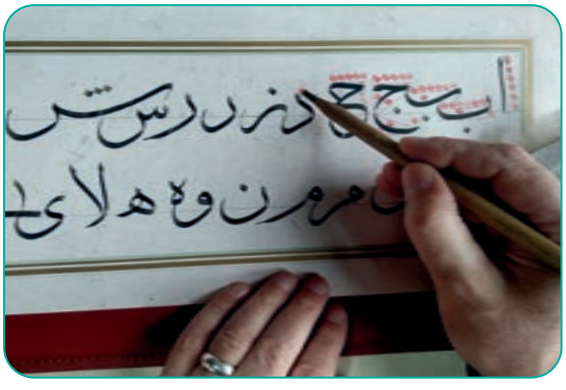
121

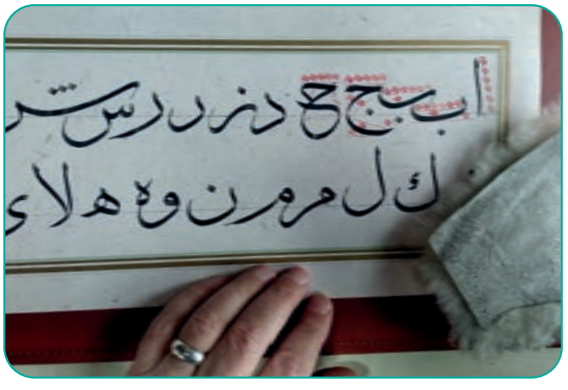
124

123

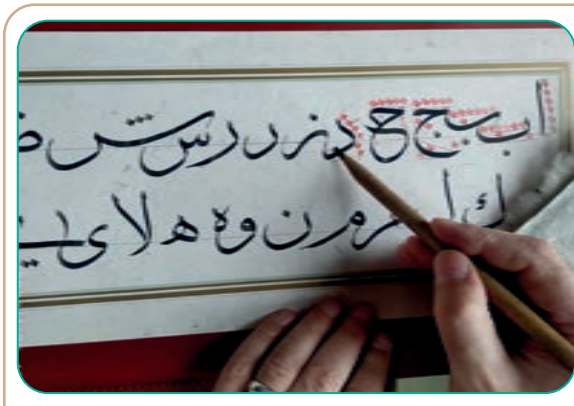

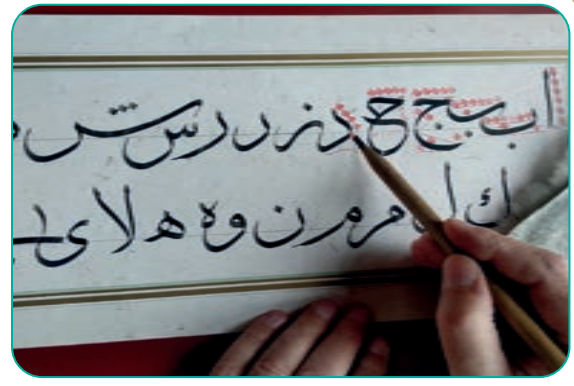
126

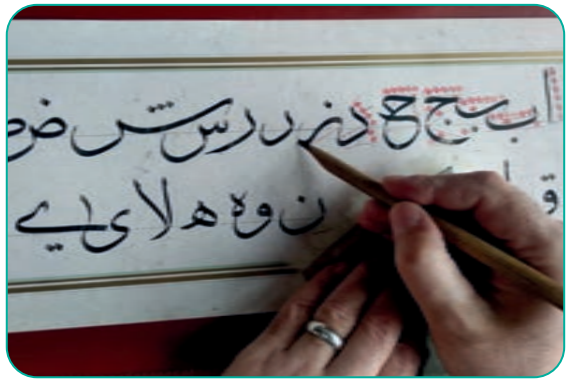

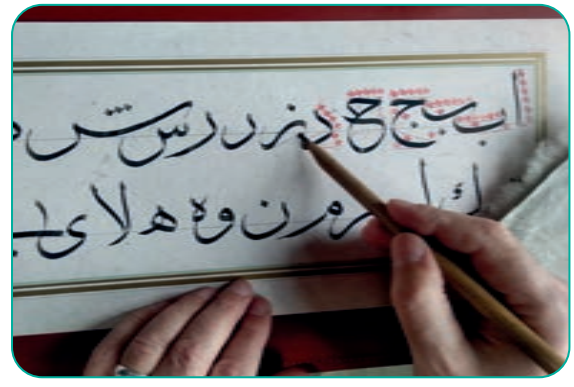
125

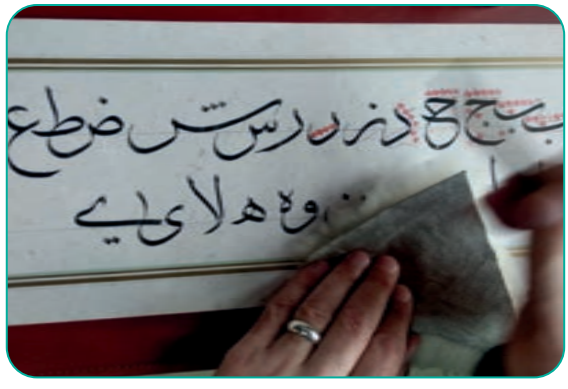
Görsel 2.36: Harflerin ölçü noktalarını koyma

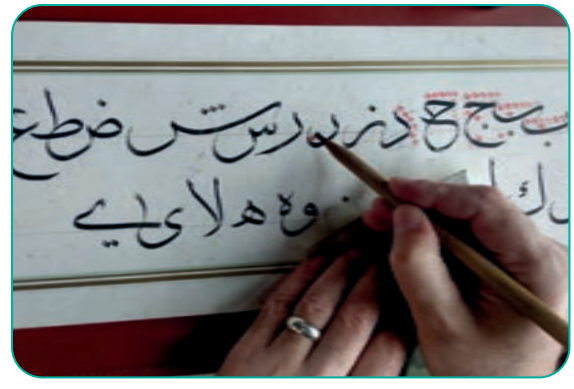

128

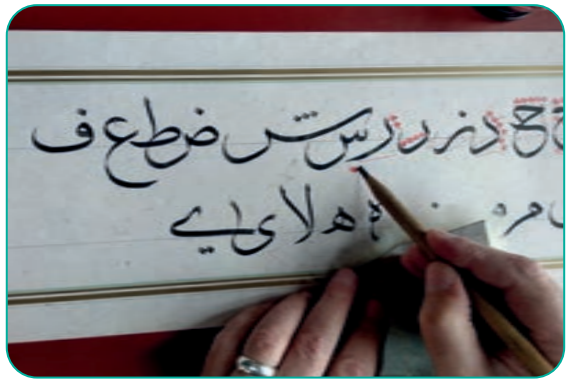

127

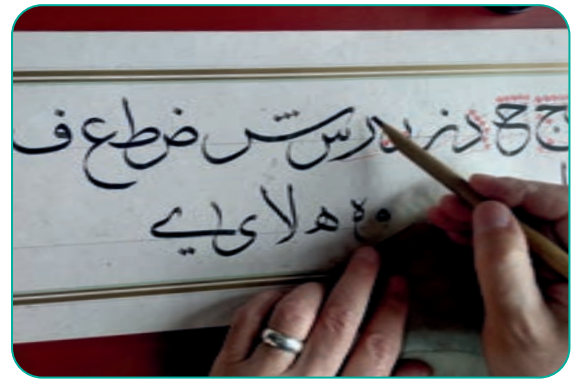

130

129

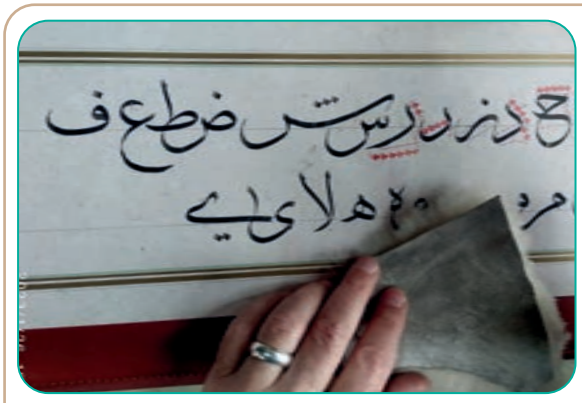

132

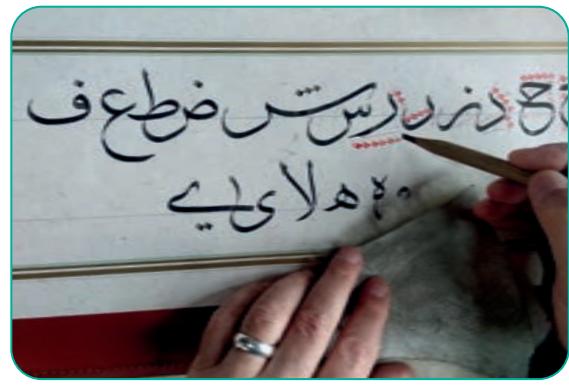

131

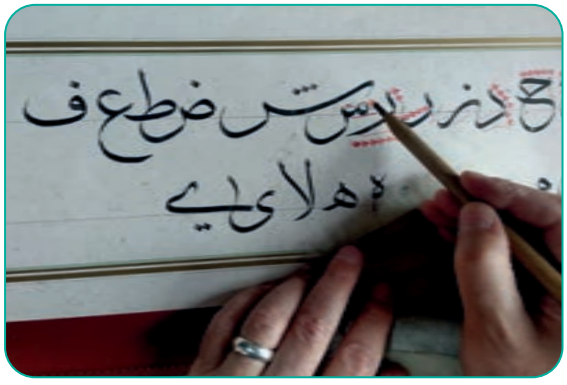

134

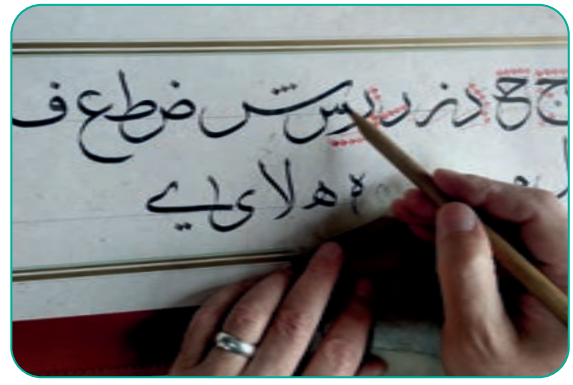

133

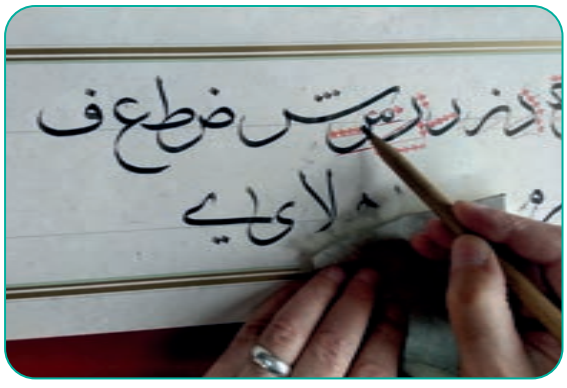
Görsel 2.37: Harflerin ölçü noktalarını koyma

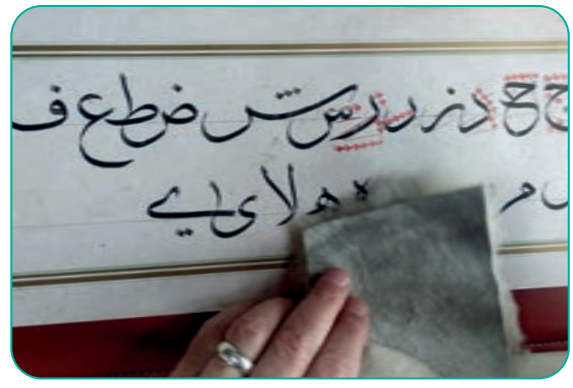

136

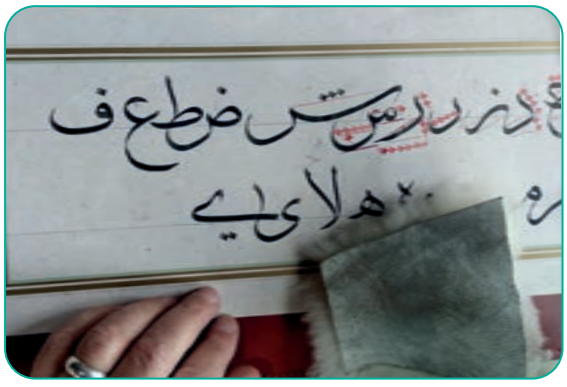

135

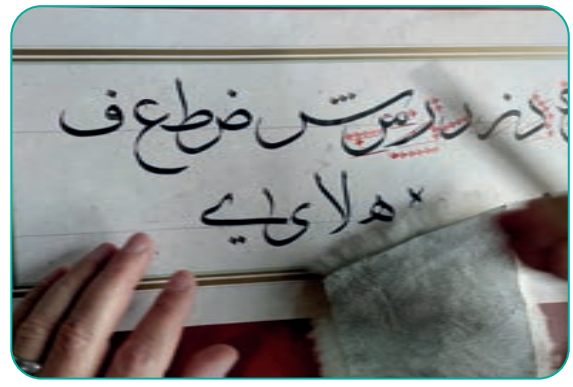

138

137

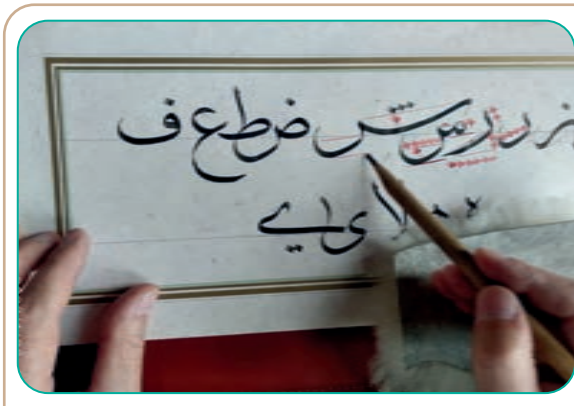

140

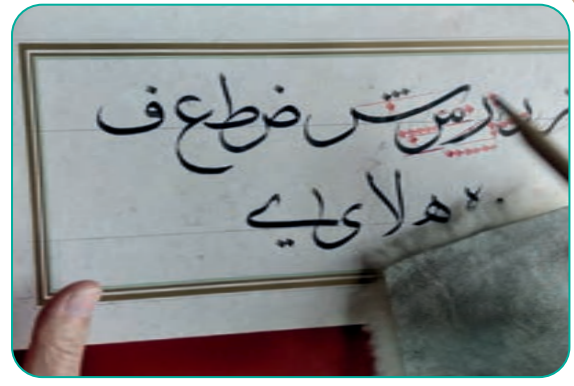

139

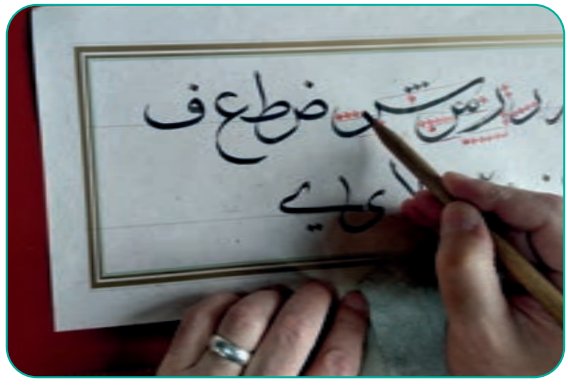

142

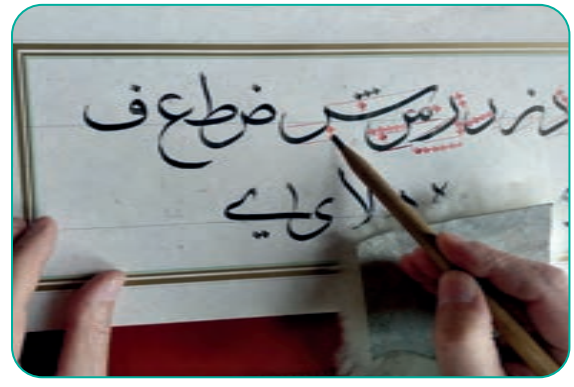

141

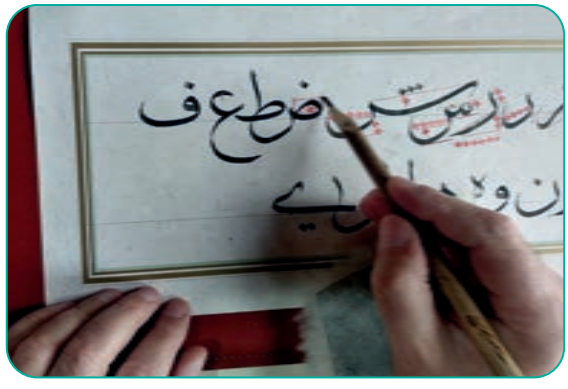
Görsel 2.38: Harflerin ölçü noktalarını koyma

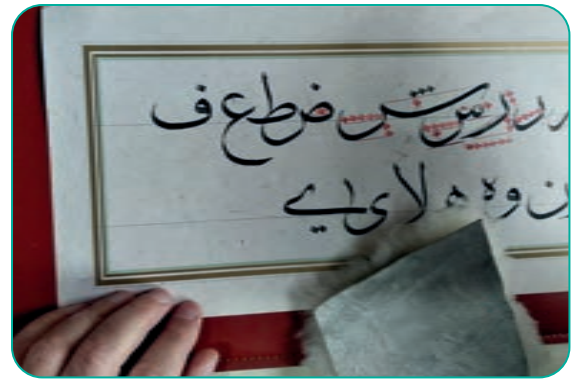

144

143

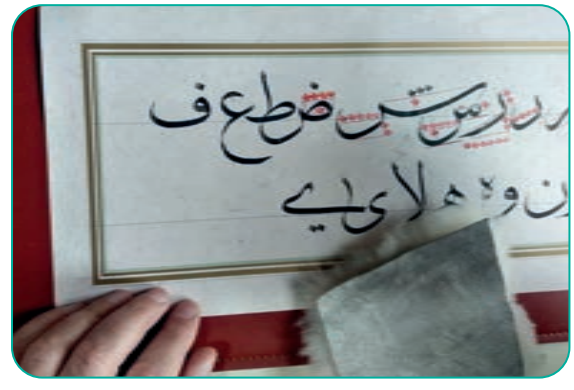

146

145

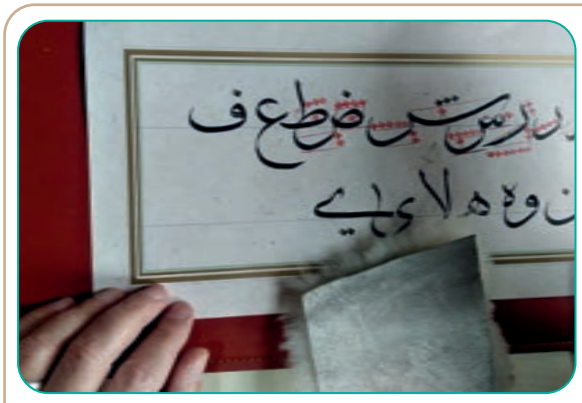

148

147

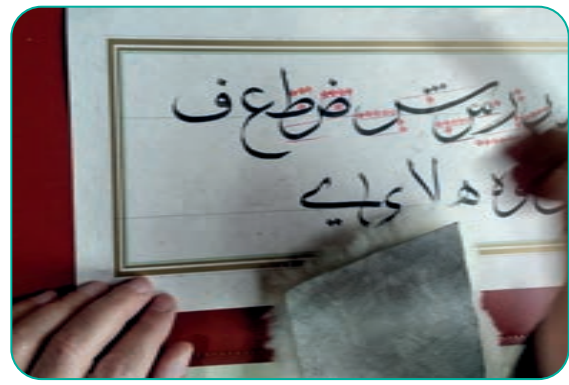

150

149

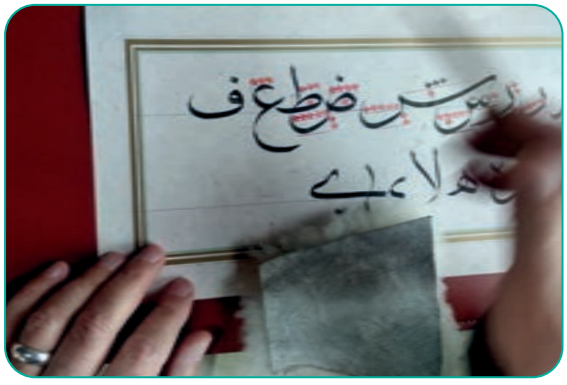
Görsel 2.39: Harflerin ölçü noktalarını koyma

152

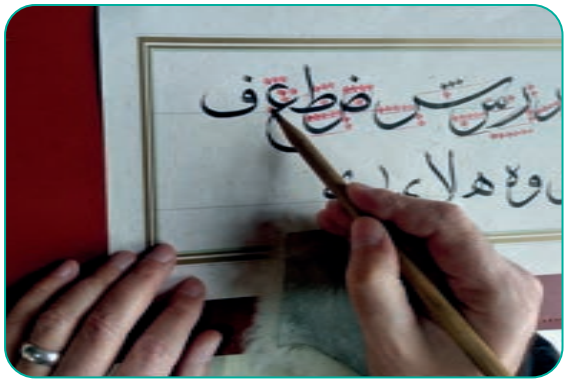
151

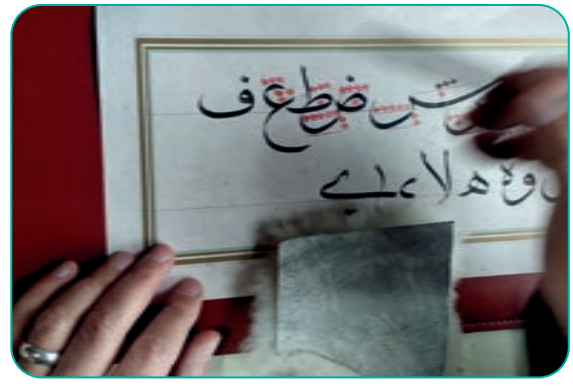
154

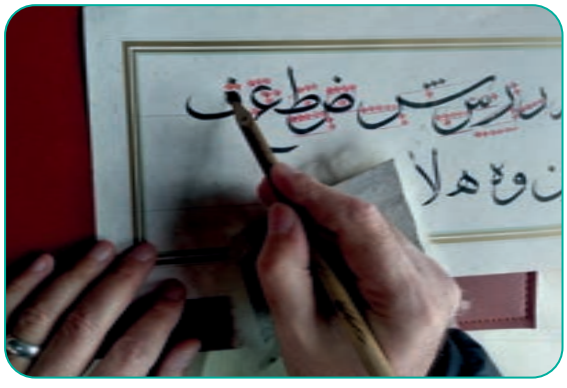
153

156

155

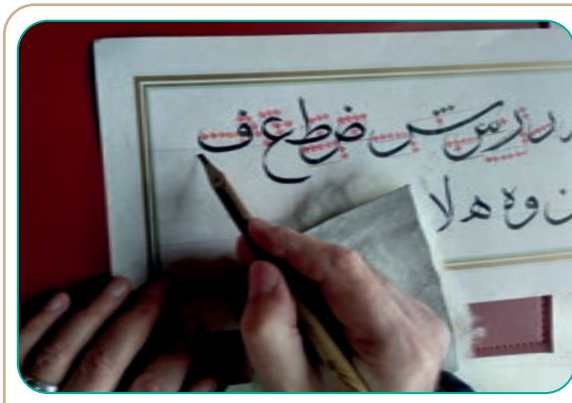

158

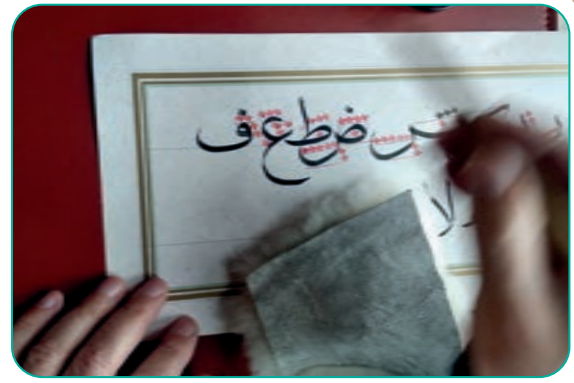

157

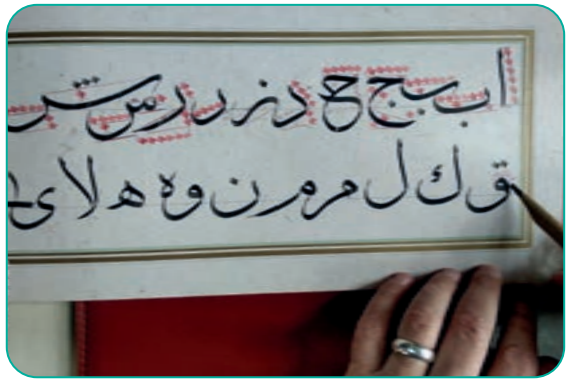
Görsel 2.40: Harflerin ölçü noktalarını koyma

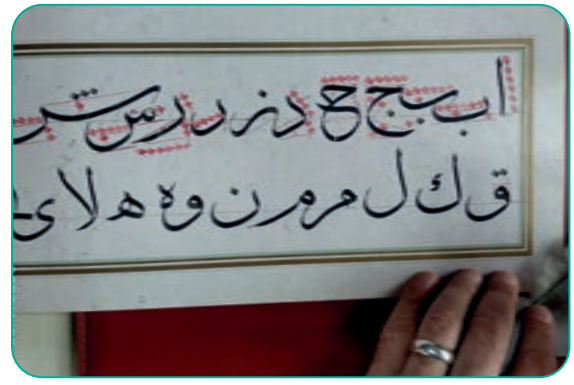
160

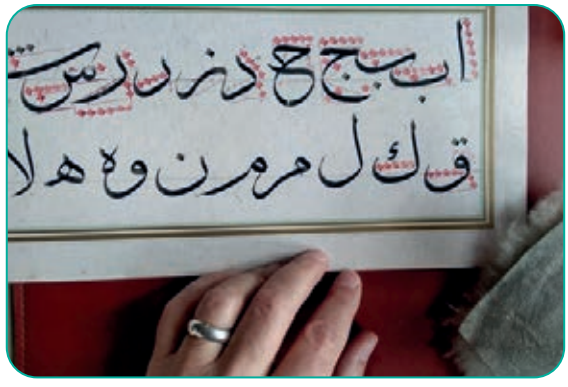
159

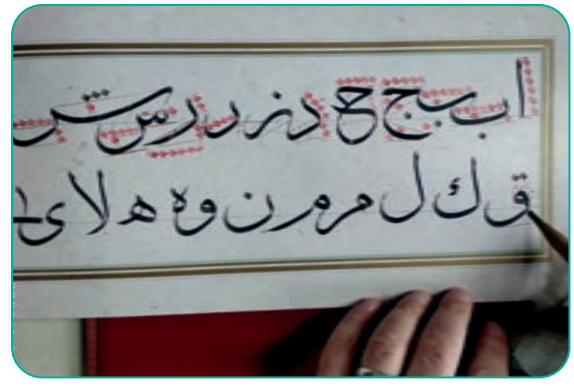
162

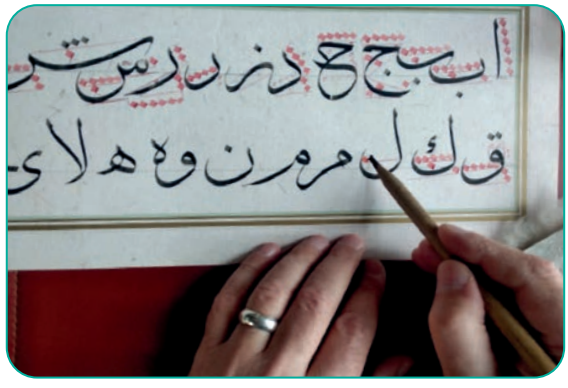
161

164

163

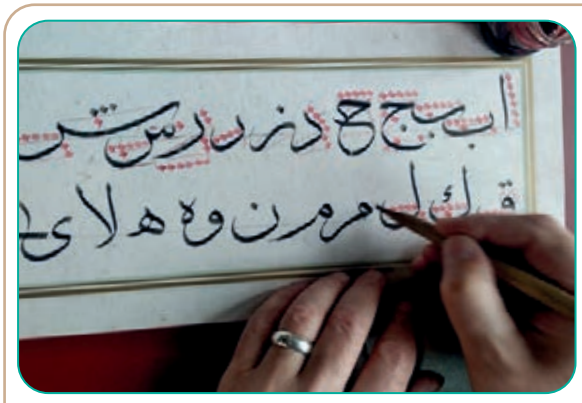

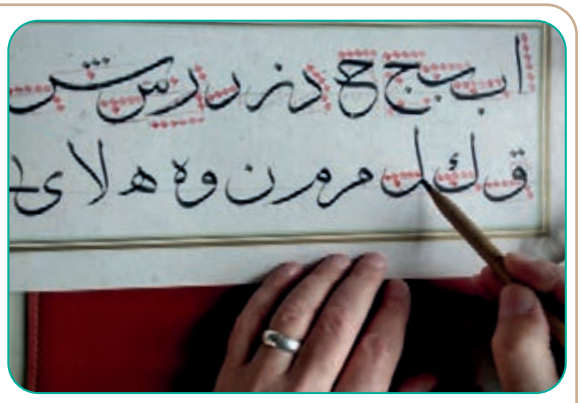
166

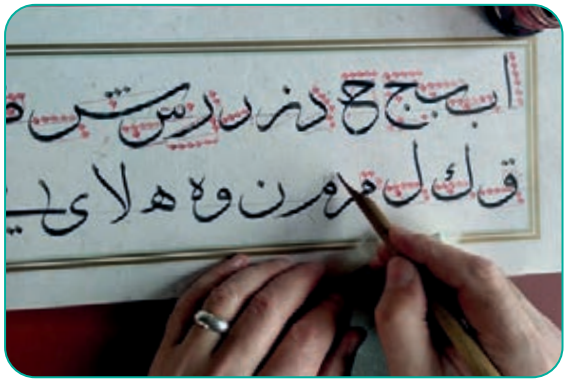

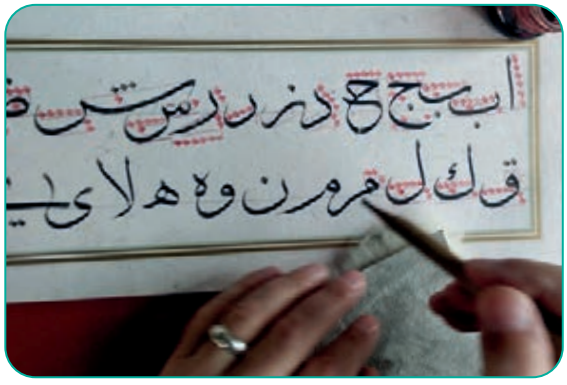
165

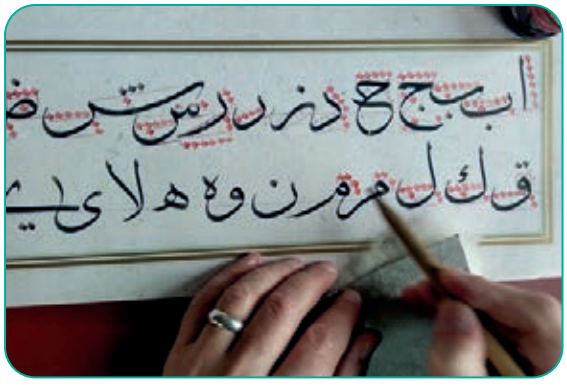
Görsel 2.41: Harflerin ölçü noktalarını koyma

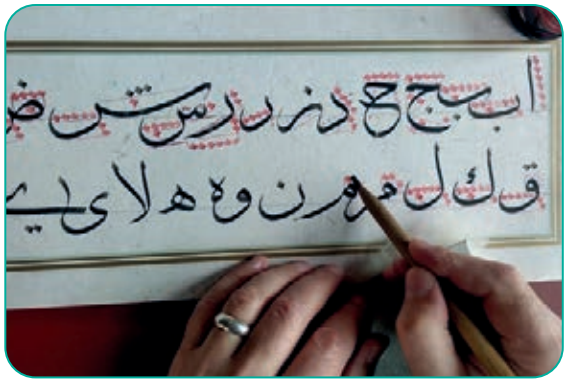

168

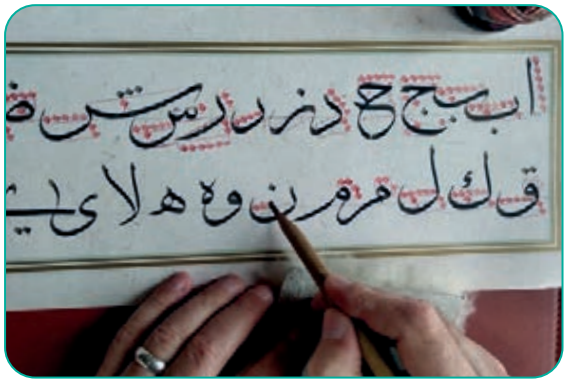

167

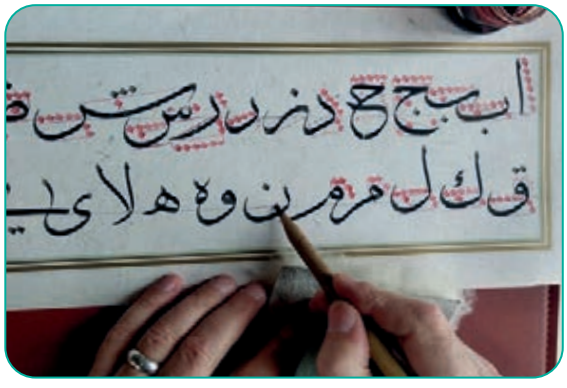

170

169

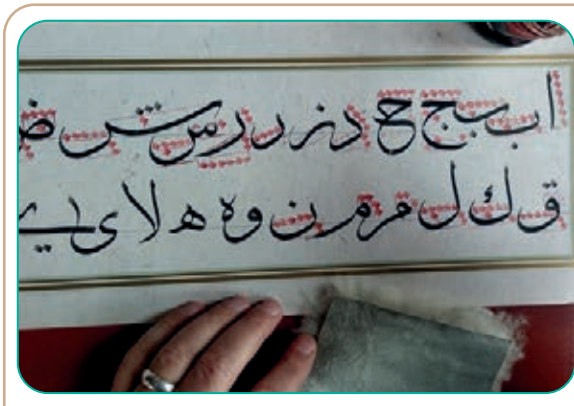

172

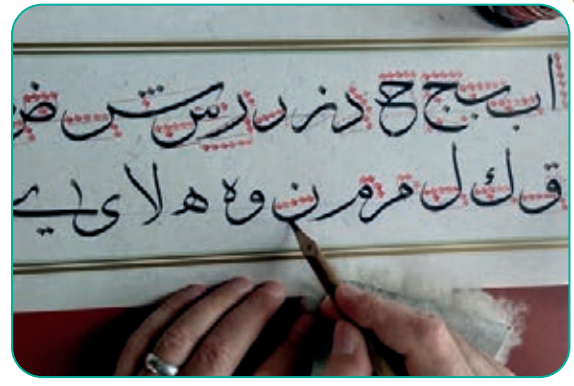

171

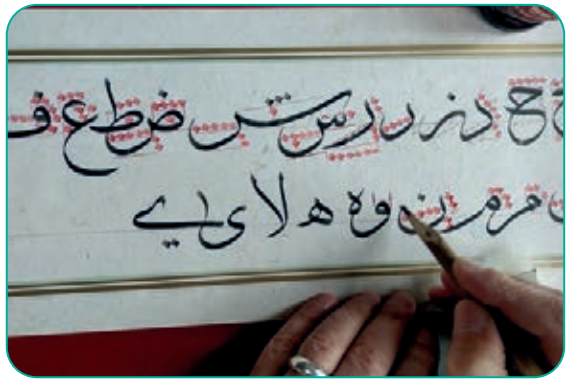

174

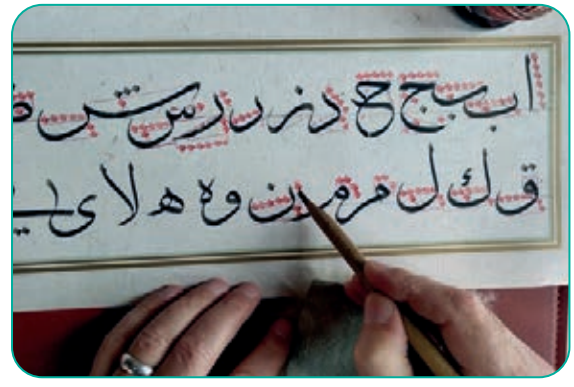

173

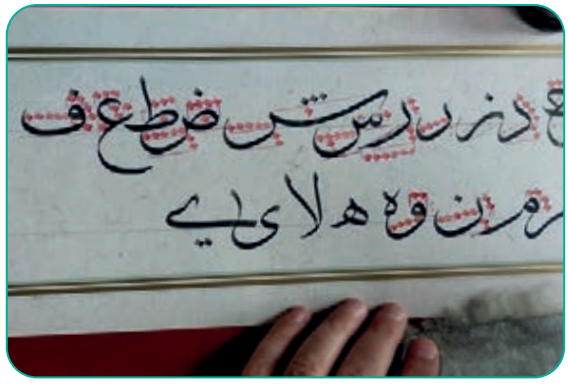
Görsel 2.42: Harflerin ölçü noktalarını koyma

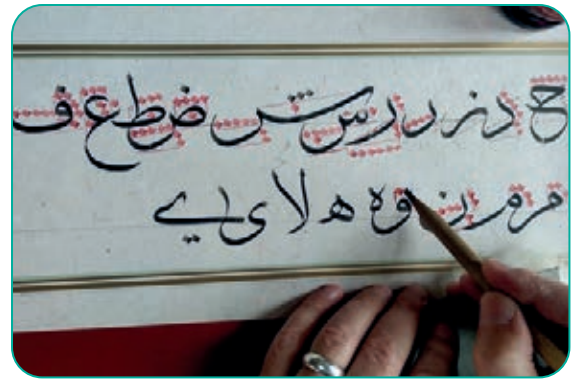

176

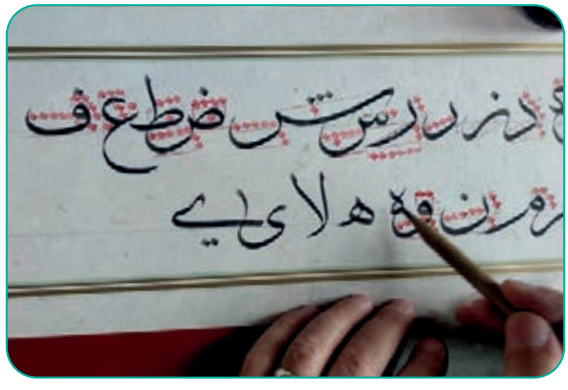

175

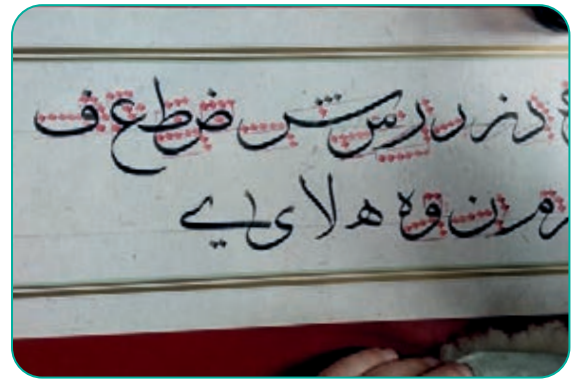

178

177

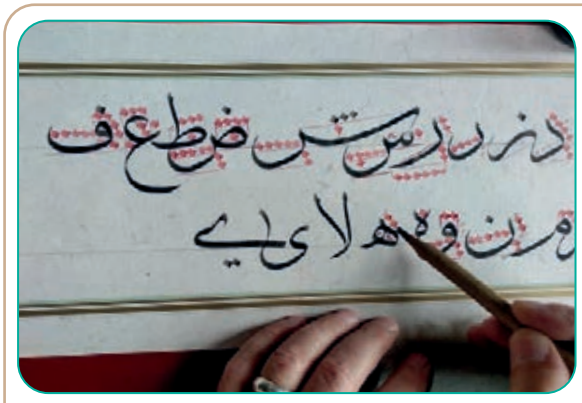

180

179

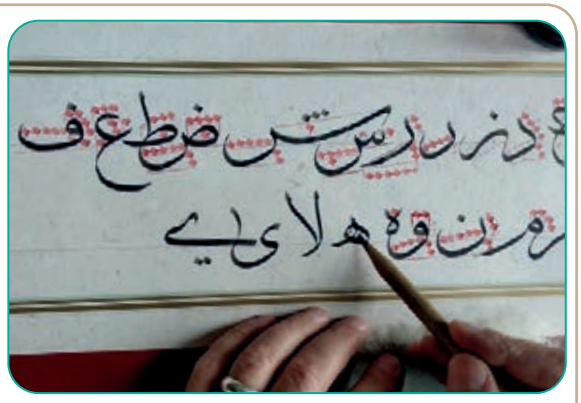

182

181

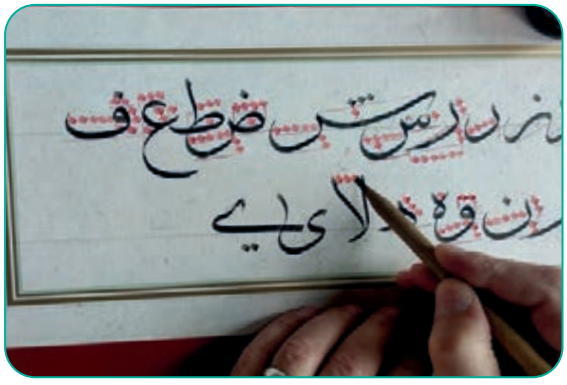
Görsel 2.43: Harflerin ölçü noktalarını koyma

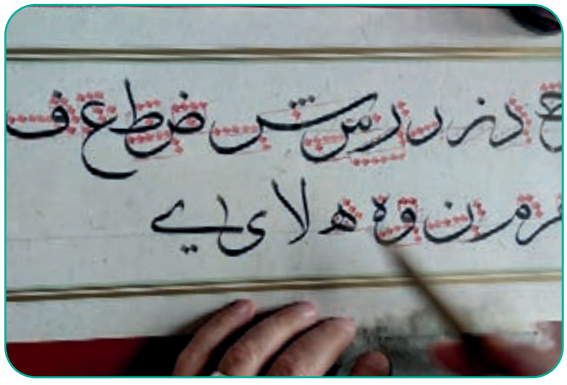
184

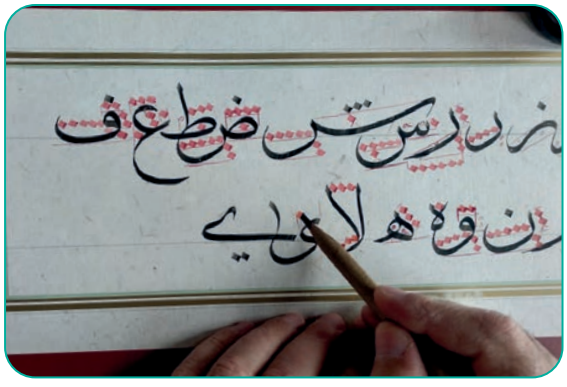
183

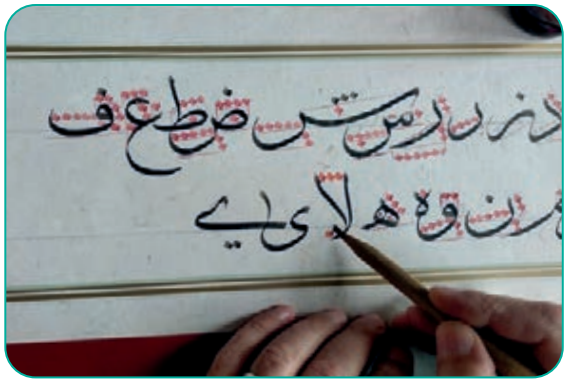
186

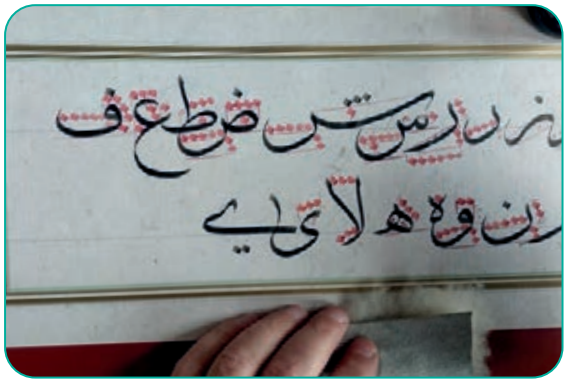
185

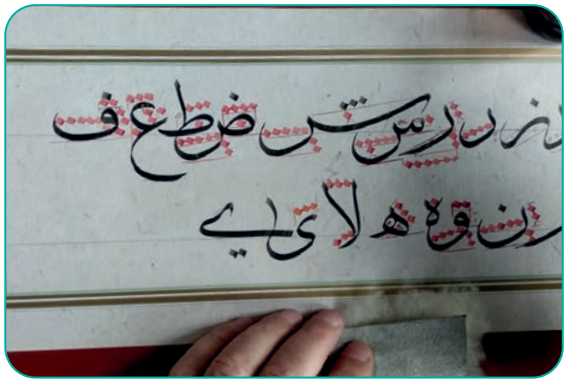
188

187

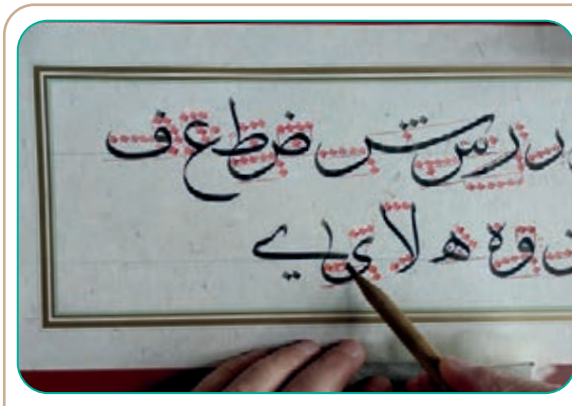

190

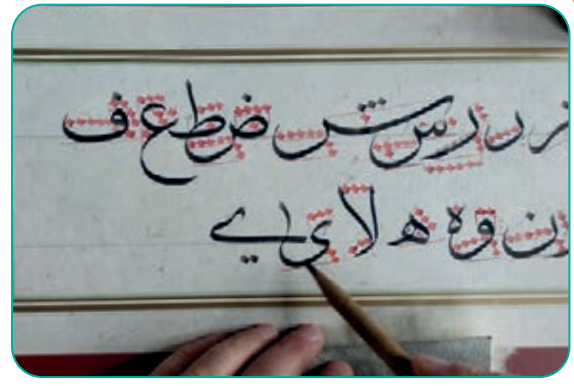

189

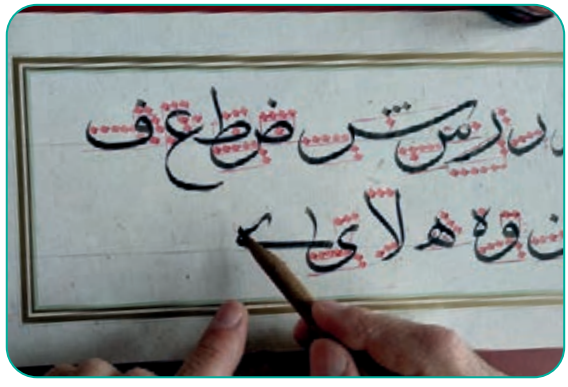
Görsel 2.44: Harflerin ölçü noktalarını koyma

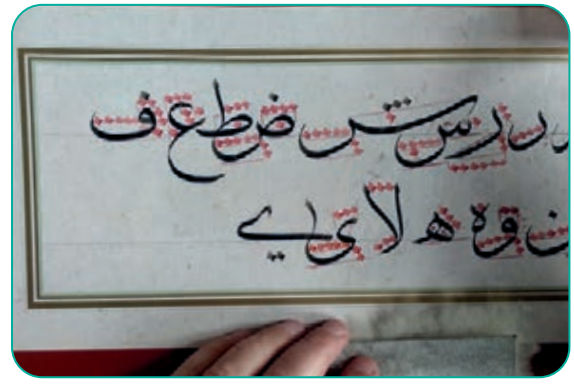
192

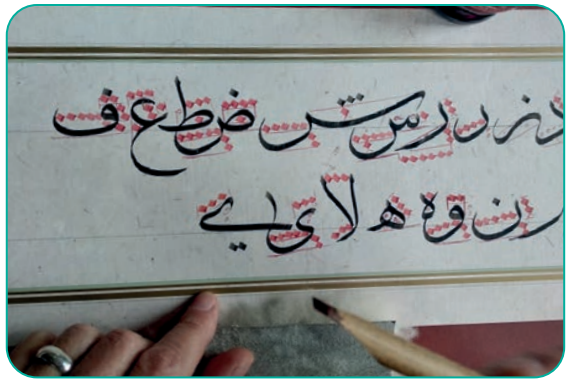
191

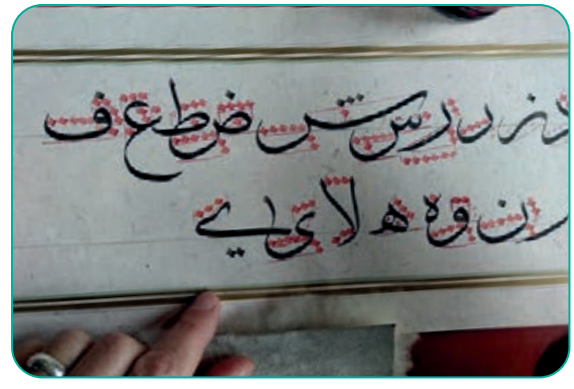
194

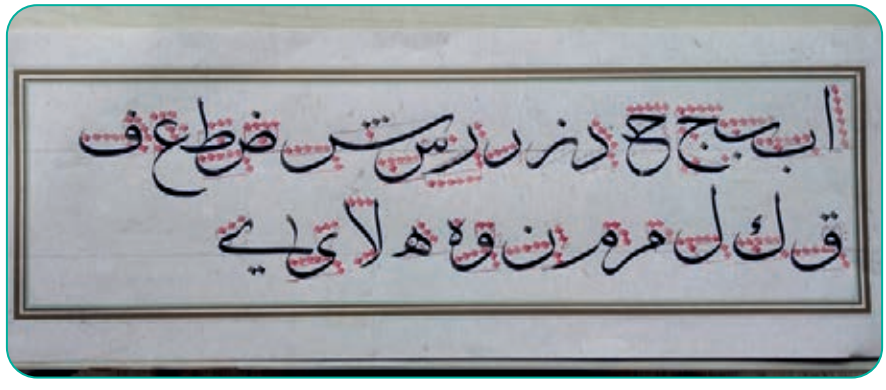
193

196

195

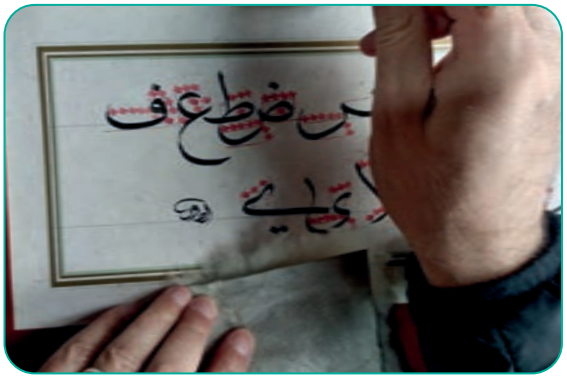

197

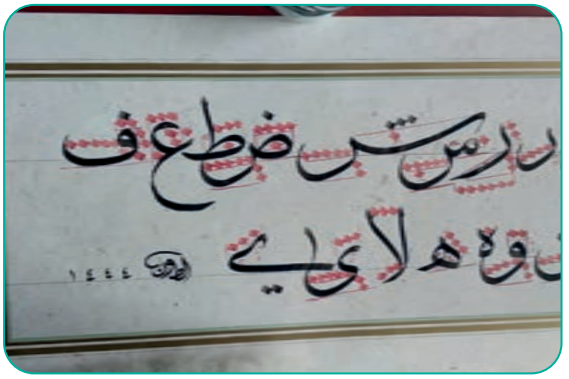
Görsel 2.45: Harflerin ölçü noktalarını koyma

12. İmzanızı atınız (Görsel 2.46).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 2.47).

Görsel 2.46: İmza atma

Görsel 2.47: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE ELİFBA YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Elifbayı yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Kalemi usulüne göre elinde tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	Şevki Efendi tarzı sülüs hatlı elifbayı inceledi.					
5	Elifbayı verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
6	Elifbadaki noktalı harflerin noktalarını koydu.					
7	Sülüs hat ölçülerine göre harfleri ölçeklendirdi.					
8	Elifba meşkinin sonuna imzasını attı.					
9	Elifba meşkinin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

OKUMA METNİ

HÜSN-İ HAT VE ESTETİK

Yazı; dilin eli, elin dilidir. Kafanın mizanı, gönlün tercümanı, iradenin ölçüsü, ruhun aynasıdır. Ceset de ruha benzer. Akıllara elçi, marifetlere silah, ilimlere hüccet, medeniyetlere senettir. Sinesinde sırlar saklayan, çehresinde göz ve gönül süruru taşıyan, mesafeleri düren, devirleri anlara sokan, geçmişi geleceğe bağlayan sihirli bir bedia, Rabbânî bir harikadır. Yazı, hafızanın yükünü hafifletir. Güzel yazı bunu daha da azaltır. Gözü ve zihni erken yorulmaktan korur, fikrin işlemesine, olgunlaşmasına yarar. Sözü düzenler. İfadeyi kuvvetlendirir. Dili dizginler. Düşünmeye zaman, düzeltmeye imkân verir. Kâtibini edip, hattatını zarif yapar (Görsel 2.48) (...)

Yazır, *Kalem Güzeli 1*, s. 8, 9

Görsel 2.48: Hüseyin Kutlu, sülüs, "İnnellâhe izâ en'ame alâ abdi ni'meten ehabbe en yerâ eserehâ aleyhi." (Allah bir kuluna nimet verdiği zaman, o nimetin izini kulunun üzerinde görmek ister. *Hadis*)

(...)

Ekseriya rengin rol almadığı uçuk bir zeminde estetik kavramının sadece siyah çizgiler hâlinde böylesine olağanüstü ifadelendirilişi diğer yazı sistemlerinde görülmediği için hat sanatı Batılı ressamlarca da tetkik ve ilham konusu olarak alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında hattın, resmin ötesinde ve resim kavramları ile anlatılamayacak bir ahengi ifade eden yüksek bir sanat olduğu söylenebilir. Her bir harfi mutlak güzelliği yakalamış bulunan ve kelimedeki yerine yani başta, ortada ve sonda yer alışına göre farklı bir görünüm ve ifade kazanan, ayrıca bazı harfleri uzatılıp çekilmeye (keşîde) uygun olan İslam yazısı, istif (terkip, kompozisyon) imkânlarıyla da olağan üstü bir çekiciliğe bürünmüştür. Bu hâliyle, değişebilmeye kapalı belirli şekillerden ibaret olan Latin harflerine ve Uzakdoğu'nun çizgi estetiği güçlü, fakat birbirinden ayrık harf gruplarından oluşan yazılarına karşı bariz bir ahenk üstünlüğü gösterir. Hattın okuma yazma vasıtası olarak gündelik hayatta yer alması, ondaki estetik kudretin ayrıntılarını hisseden insanlarda veya insan topluluklarında güzellik kavramının yerleşmesini sağlamış, taşıdığı ölçü sistemi de intizam hissini geliştirmiştir (Görsel 2.49).

Görsel 2.49: Ferhat Kurlu, sülüs, "Ve vecedeke 'âilen feağnâ" (Seni fakir bulup zenginleştirmedi mi? Duhâ suresi, 8)

(...)

Derman, *DİA*, cilt 16, s. 431

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDAT YAZMA

Görev

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla müfredatı yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Aharlanmış kâğıt
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kamış kalem
- Kalemtıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına el altlığı koyunuz.
5. Satır ölçüsü için cetveli kâğıdın üzerine düz bir şekilde koyunuz ve kurşun kalemle bir çizgi çiziniz.
6. Kaleminizi hokkaya batırınız.
7. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
8. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
9. Çalışmanızı bitirdikten sonra imzanızı atınız ve içinde bulunduğunuz hicri tarihi düşünüz.
10. Aşağıdaki Şevki Efendi sülüs tekil harf birleşimlerini (müfredat) dikkatlice inceleyiniz. Harflerin ölçülerine dikkat ederek müfredatı yazmaya çalışınız (Görsel 2.50-2.62).

Görsel 2.50: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.51: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.52: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.53: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.54: Şevki Efendi müfredat

Görsel 2.55: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.56: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.57: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.58: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.59: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.60: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.61: Şevki Efendi müfredatı

Görsel 2.62: Şevki Efendi müfredatı

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜFREDAT YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Müfredatı yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Kalemi usulüne göre elinde tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	Şevki Efendi tarzı sülüs hatlı müfredatı inceledi.					
5	Müfredatı, verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
6	Müfredattaki noktalı harflerin noktalarını koydu.					
7	Sülüs hat ölçülerine göre harfleri ölçeklendirdi.					
8	Müfredat meşkinin sonuna imzasını attı.					
9	Müfredat meşkinin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

OKUMA METNİ

HAT SANATI VE RESİM

Hat sanatımızı batılı sanat eleştirmenleri, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken bir soyut resim olarak kabul ediyorlar. Usta bir hattat tarafından yapılmış nefis bir istifi gördüğü zaman "İşte resim!" diye bağırmaktan kendini alamayan ünlü ressam Picasso, okumasını bilmediğine, İslamiyet'le de müşerref olmadığına göre bu yazının taşıdığı soyut güzellikten başka nesine hayran olabilirdi (Görsel 2.63)?

Rado, *Türk Hattatları*, s. 18

Görsel 2.63: Hasan Çelebi, sülüs, "Allahümme inneke afüvvün kerîmun tuhibbül afve fa'fu annî" (Allah'ım! Sen affedicisin, cömertsin, affetmeyi seversin, beni de affet. *Hadis*)

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. (…) Sülüs hat meşkinde harflere Rabbi yessir yazımından sonra geçilir.

2. (…) Elifbadaki bazı harflerin şekli aynıdır.

3. (…) Sülüs harfleri hattatın zevkine göre ölçeklendirilir.

4. (…) Elif harfi sülüste altı veya yedi nokta ile ölçeklenir.

5. (…) Sülüste harf kıvrımlarının keskin köşelere sahip olması bir gelenektir.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları, uygun ifadelerle doldurunuz.

6. Hat sanatı icra edilirken kendisinden sonra gelen harflere birleşen harflere ..... denir.

7. Hat sanatı icra edilirken kendisinden sonra gelen harflere birleşmeyen harflere ..... denir.

8. Yazı yazarken harflerin uygun yazılması için çizilen kılavuz çizgiye ..... denir.

9. Harflerin yalnız başına ve ikili birleşik yazılmasına ..... denir.

10. Sad, vav, fe harflerinin kafa kısımları ..... ile tanımlanan harflerdendir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru cevabı işaretleyiniz.

11. Aşağıdaki harflerden hangisi kendisinden sonra gelen harfle birleşmez?

A) ب B) ج C) ر

D) ف E) ى

12. Aşağıdaki harflerden hangisi, kelime içinde kendisinden sonraki harfe bitişik yazılan harflerden biridir?

A) ذ B) ژ C) ز

D) ن E) و

13. "د، ذ، ر، ز، و" harfleri yazılırken hangi kurala uyulmalıdır?

A) Noktalı olarak yazılırlar.

B) Yazımları soldan sağa doğru yapılır.

C) Yazımlarında keşide yapılan harflerdir.

D) Kendisinden sonra gelen harfe birleşmez.

E) Sonraki harfle aralarında en az iki nokta boşluk olmalıdır.

14. Aşağıdaki harflerin hangilerinin olduğu seçenekte nokta, ayırt edici bir unsur değildir?

A) و-ا B) ت-ن C) ب-ی

D) ف-ق E) ح-ج

15. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde keşideli harfler bir arada verilmiştir?

A) س-ش B) ن- ت C) ی- ب

D) ق- ف E) خ- ج

16. Aşağıdakilerden hangisi sülüs yazı türü ile ilgili değildir?

A) Sülüs yazıda keskin köşeli şekli olan harfler yerine oval geçişle yazım vardır.

B) Sadece levha ve kitap yazımında kullanılmış bir yazı türü olarak meşhur olmuştur.

C) (ا-ب-د-ر-س-ط-ك-ل-ن-ه-لا) harf grupları sülüste sağa bakan zülfeli bir şekilde yazılır.

D) İslam hat geleneğinde sülüs yazı, çeşitli boyutlarda örnekleri bulunan en fazla çalışılmış yazı türüdür.

E) Sülüste gösterişi öne çıkarmak ve süslü hâle getirmek için yer yer nokta, hareke ve diğer süsleme motifleri kullanılır.

17. Hat sanatında harfler meşk edilirken harf gruplarından yalnızca bir tanesinin yazılması yeterli görülmüştür.

Aşağıdaki harf gruplarından hangisi yanlıştır?

A) ب-ت B) ج-ح C) د-ذ

D) ر-ز E) س-ص

D) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

18. İnsan, okuma yazmaya niçin alfabeyi öğrenerek başlar?

.....

.....

.....

.....

19. Estetik kaygılarla yazılan başka alfabelere ait örnekleri araştırınız. Edindiğiniz bilgileri yazınız.

.....

.....

.....

.....

3.
ÖĞRENME
BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT VE SATIR YAZISI

KONULAR

3.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT YAZIMI

3.2. SÜLÜS HAT SATIR YAZISINI OKUMA VE ANLAMA

3.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI

TEMEL KAVRAMLAR

Anlama, mürekkebat, okuma, satır yazısı

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Sülüs hat ile mürekkebat yazma
- Sülüs hat ile yazılan satırı okuma
- Sülüs hat ile yazılan satırın anlamını açıklama
- Sülüs hat ile satır yazısı yazma

3.1. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT YAZIMI

KONUYA HAZIRLIK

1. **"Hakkıdırhakkatapanmilletiministiklal"**

   Yukarıdaki satır her ne kadar anlamsız bir harf yığını gibi dursa da aslında anlamlı bir cümle içermektedir. Cümlenin ne olduğunu çözmek ve cümleyi doğru yazmak için hangi becerilere sahip olmak gerektiğini tartışınız.

2. **Görsel 3.1'de bir yapının eski ve restore edilmiş hâli bulunmaktadır. Yapının Görsel 3.1b'deki hâle gelmesini sağlayan müdahaleleri bularak bu müdahaleler hakkında düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

a) Yapının eski hâli b) Yapının restore edilmiş hâli

Görsel 3.1: Şadırvanlı Han, Bursa

Hüsn-i hat geleneğinde talebe; Rabbi yessir'i, harfleri ve harf birleşimlerini öğrendikten sonra anlamlı kelimeler yazma aşamasına geçer. Bu aşamaya **mürekkebat** denir.

Hat sanatını icra etmede büyük bir sabır gerekmektedir. Bu sanata kabiliyeti veya sabrı olmayanlar müfredat aşamasında elenir. Bu nedenle mürekkebat aşamasına gelen talebe hattatlık yolunda daha büyük bir ümitle çalışır. Mürekkebat aşamasını başarıyla tamamlayanlar artık bir hattat adayı olur.

Hat meşk etmede hoca, yazılacak kelime veya ibareyi bizzat yazarak öğrencisine verir. Öğrenci de aynısını taklit ederek kendisini geliştirir ve taklit ederek yazdığı yazıyı hocasına gösterir. Hoca, gördüğü kusurların altına veya üstüne -genellikle farklı bir mürekkeple- doğrusunu yazarak talebesine gösterir ve talebesinin tekrar yazmasını ister. Hoca, yazılan yazıyı beğenene kadar bu böyle devam eder. Yazı beğenildikten sonra diğer aşamaya geçilir.

ISTILAHLAR

Hareke: İslami yazıda harflerin nasıl seslendirileceğini göstermek için üzerlerine veya altlarına konan üstün (fetha), esre (kesre) ve ötre (damme) işaretlerinden her biri.

Üstün (ـَ): "e, a" seslerini okutan işaret.

Esre (ـِ): "ı, i" seslerini okutan işaret.

Ötre (ـُ) : "o, ö, u, ü" seslerini okutan işaret.

Tenvin: Harfe "n" sesi ilave etmek için harekelerin çift gelmesi. Çift üstünü (ـً) -en/an, çift esreyi (ـٍ) -in, çift ötreyi (ـٌ) -ün/un olarak okutan hareke.

Cezim (ْ): Harf üzerine konan harekesizlik işareti, tutar.

Şedde (ّ): İki defa okunması gereken bir harfin üzerine konulan işaret.

Med (~): Uzatma, çekme. Bir harfi veya heceyi uzatarak telaffuz etme.

Keşide: Hat sanatında yazıya güzellik ve satıra ferahlık vermek, istife uydurmak maksadıyla bazı harflerin uzatılarak yazılması ve harfin bu şekilde uzatılmış kısmı.

Mühmel işaretler: Hat sanatında bazı harflerin noktasız olarak estetik amaçlı kullanılması.

Hâ'	ح	Ayn	ع
Sin	س	Kâf	ك
Sad	ص	Mim	م
Tâ'	ط	Ha	ه

Tezyinî işaretler: Yazıdaki boşlukları doldurmak ve yazıyı süslemek için kullanılan işaretler (Görsel 3.2). Bedreddin Yazır bu işaretleri sekiz maddede toplamıştır:

- **Ufak tırnak:** Hareke kalemiyle atılır. Altta-üstte, sağda-solda bulunabilir.
- **Kalın tırnak:** Yazının kalemiyle yazılır. Az olması şarttır.
- **Ters tırnak:** Hem hareke hem de yazının kalemiyle yazılabilir. Satır altında ve pek az kullanılması şarttır.
- **Tirfil:** Satır altında bulunmaması ve hareke kalemini aşmaması asıldır.
- **Tırnaklı tirfil:** Tirfil ile tırnak alt alta gelir.
- **Mimli Tirfil:** Tirfil ile mim harfi alt alta gelir.
- **Cezimli tirfil:** Tirfil ile cezim alt alta gelir.
- **Yuvarlak nokta:** Satır altında bir boşluğu doldurmak için kullanılır. Noktalı harf altına konmamalıdır.

Yazır, *Kalem Güzeli 3*, s. 364, 365

Görsel 3.2: Sâmi Efendi'nin celî sülüs yazılarında kullandığı hareke ve tezyin işaretleri

NOT DEFTERİ

Hüsn-i hat geleneğinde mürekkebat aşamasında yazılacak metinler tesadüfi olarak seçilmemiştir. Ayet ve hadislerden seçmeler, Allah Resulü'ne sevgi ve bağlılık içeren ifadeler özellikle seçilir.

Gönüllü ve samimi bir performans ortaya koyan hat öğrencisi, ince bir kavrayış kazanıp edindiği birikimle birlikte tevazu sahibi olgun bir insana dönüşür.

Mürekkebat aşamasında özellikle namazlarda okunan sure ve duaların seçilmesi hat sanatı ile hayatın ne kadar iç içe olduğunu gösterir (Görsel 3.3).

Görsel 3.3: Osman Özçay, sülüs, İhlâs suresi

OKUMA METNİ

HAT SANATININ YAZIYA ETKİSİ

Kur'an-ı Kerim'in indirilişinden sonra Arap alfabesi gelişti ve müstakil bir sanat haline geldi. En özen gösterilen şekli ile kitaplara işlendi (...) İslam ile beraber Arap alfabesi tüm coğrafyaya yayılmaya, okunmaya başladı. Böylelikle İslam yazısı haline geldi. Bundan dolayı denilebilir ki hat sadece güzel yazı değildir; büyük bir medeniyetin sınırları olmayan bir coğrafyanın ortak dilidir. Hat sanatının maksadı doğrudan Kur'an-ı Kerim'e hizmet etmekti. Yüzyıllar boyunca da gözde bir tür oldu. Hattatlar insanların gözlerini alamadıkları eserler ortaya koydu (...)

Harflerin ideal ölçüsünün bulunması, kalem hâkimiyeti ve satıra dizilmesindeki kudret ve kuvvet, Osmanlı hat mektebinin önemli hususiyetlerindendi. Öyle ki; "Kur'an Mekke'de nâzil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı" sözü bir hakkın tesliminden başka bir şey değildi. İstanbul Mushaf yazımının başşehri oldu. Asırlar boyunca en iyi hattatlar İstanbul'dan çıkmış, ümmetin çocukları hat talim etmeye binbir memleketten İstanbul'a gelmişlerdi.

İstanbul'un fethinden sonra kurulan ilk hat mektebi Saray Nakkaşhânesi'ydi. Burada başlayan çalışmalar, payitaht başta olmak üzere tüm medrese, dergâh, mektep, cami ve mescitlere yayıldı. Osmanlı döneminde hat sanatı en üst seviyeye gelmiş, padişahların özel iltifatına mazhar olmuştu. Hat sanatı, 1400'lü yılların sonu ile 1500'lü yılların başında, hat dehası sayılan Şeyh Hamdullah'ın sayesinde "Arap hattı" olmaktan çıkıp milli bir hüviyet kazandı.

Derman, *Hüsn-i hat nedir? Bir hattat nasıl yetişir?*

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT (LAFZATULLAH) YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla mürekkebat örneği olan lafzatullahı yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kâğıt
- Kamış kalem
- Kalem tıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

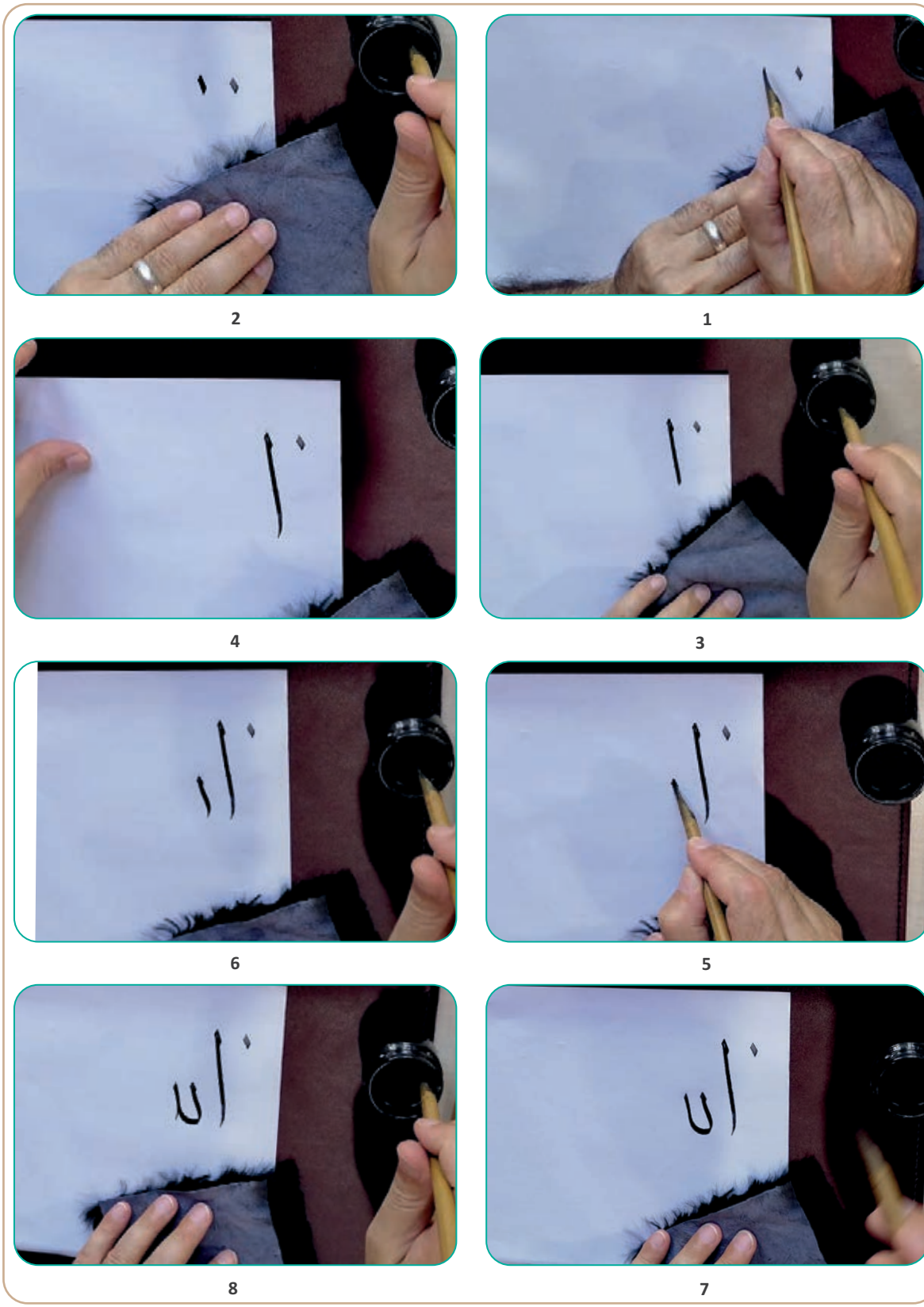
İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için kâğıt ile eliniz arasına el altlığı koyunuz.
5. Kaleminizi hokkaya batırınız.
6. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
8. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki lafzatullahı dikkatlice inceleyiniz (Görsel 3.4).

Görsel 3.4: Özay Altın, sülüs, lafzatullah

9. Aşağıda verilen görsellerdeki işlem sırasına dikkat ederek lafzatullahı yazmaya çalışınız (Görsel 3.5 ve Görsel 3.6).

Görsel 3.5: Lafzatullah yazma

10

9

11

Görsel 3.6: Lafzatullah yazma

10. Okumaya yardımcı hareke işaretlerini koyunuz (Görsel 3.7).

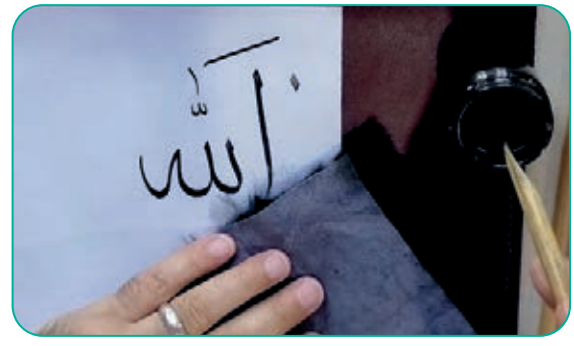
13

12

15

14

Görsel 3.7: Hareke işaretlerini koyma

11. Tezyinî işaretleri koyunuz (Görsel 3.8).

17

16

19

18

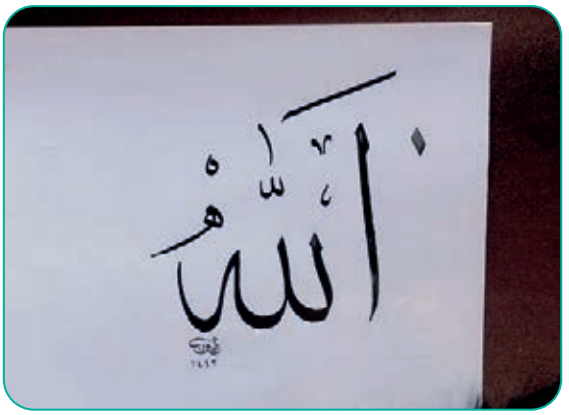
Görsel 3.8: Teyzinî işaretleri koyma

12. İmzanızı atınız (Görsel 3.9).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 3.10).

Görsel 3.9: İmza atma

Görsel 3.10: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT (LAFZATULLAH) YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Mürekkebatı yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	Lafzatullahı verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
5	Okumaya yardımcı harekeleri koydu.					
6	Uygun yerlere tezyinî işaretleri yerleştirdi.					
7	Mürekkebat meşkinin sonuna imzasını attı.					
8	Mürekkebat meşkinin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

OKUMA METNİ

HAT SANATININ ANLAM DERİNLİĞİ

(...)

Hattat, yazdığı metin ve metnin anlamıyla o metni okuyan insan arasında nasıl bir köprü kuruyor?

Hat sanatı her daim mânâsı olan bir metne dayanır. O metin Kur'an, hadis, şiir, ya da atasözü olabilir. Bundan ötürü hat sanatı insanlara, sergi ziyaretçilerine, o sanata şahitlik eden herhangi birine eserin mânâsını, mânâsının arkasında yatan hikmetleri işaret eder. Hat sanatı insanları taşıdığı mânâyla, hikmetiyle kendine bağlar. Hat sanatını gören, okumayı bilen veya bilmeyen, herhangi biri o güzelliği fark eder. İnsanlarda ilk olarak merak uyandıran sanatın güzelliği, akabinde taşıdığı mânânın mesajını yaymaya başlar (...)

Obradoviç (kaynak kişi) ve Küçükaytekin (mülakat yapan kişi), 2023.

3.2.
UYGULAMA

Süre:
17 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT (İSMİ-İ NEBİ) YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla mürekkebat örneği olan İsm-i Nebi'yi yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kâğıt
- Kamış kalem
- Kalem tıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

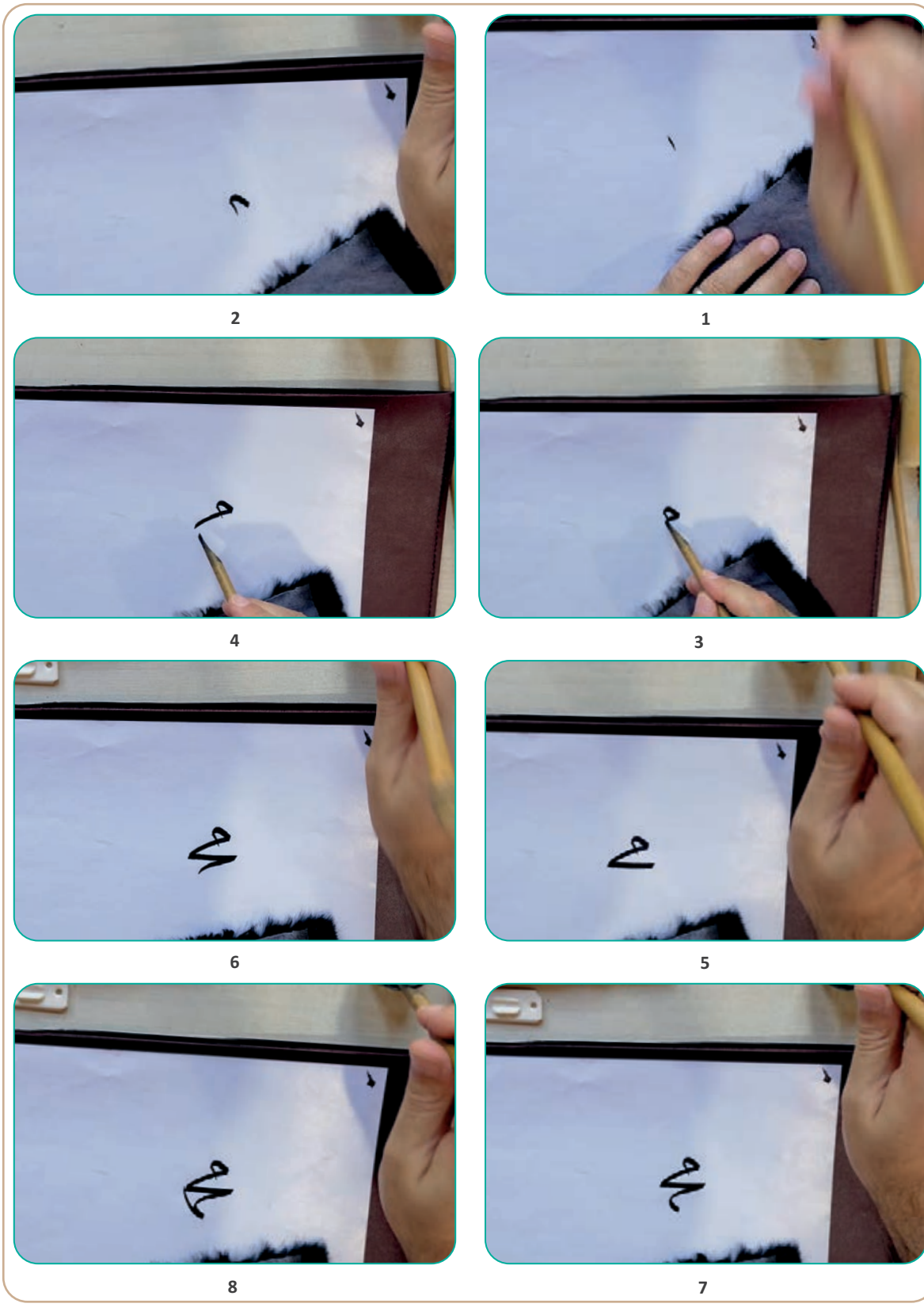
İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için karalama kâğıdı ile eliniz arasına el altlığı koyunuz.
5. Kaleminizi hokkaya batırınız.
6. Baş, işaret ve orta parmaklarınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
8. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki İsm-i Nebi'yi dikkatlice inceleyiniz (Görsel 3.11).

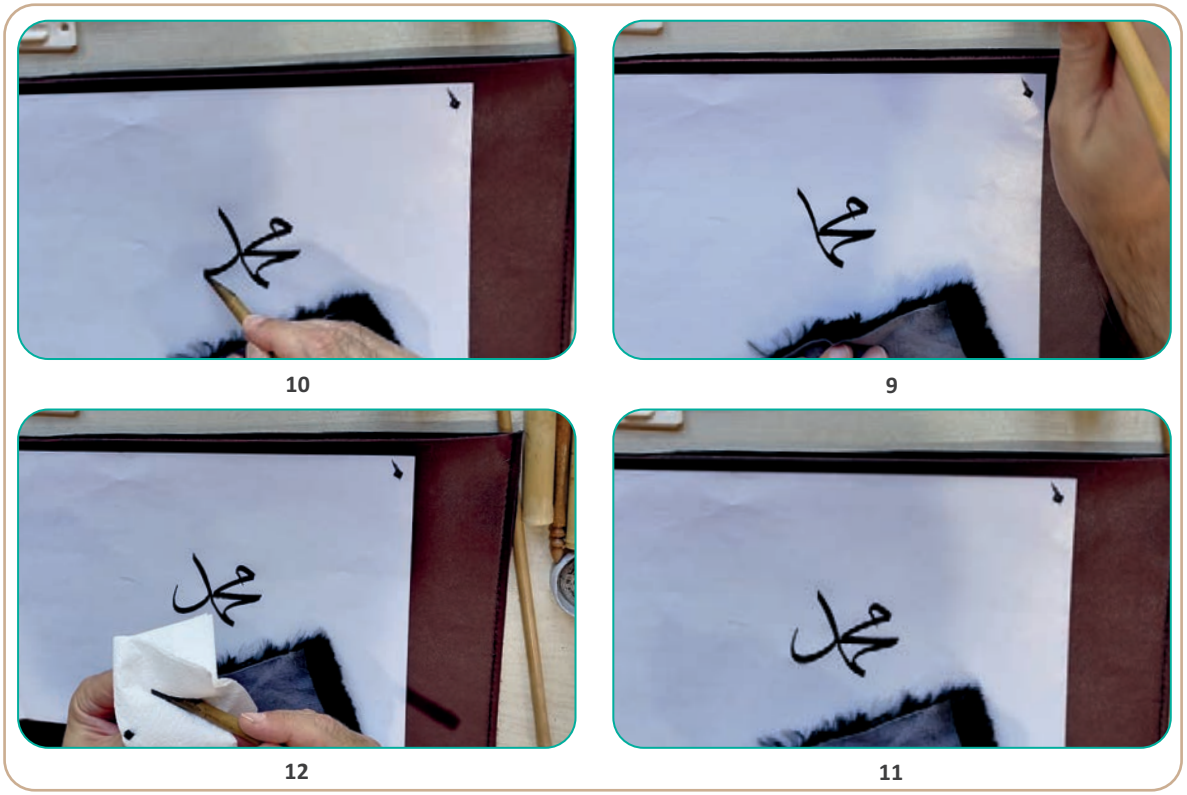

Görsel 3.11: Özay Altın, sülüs, İsm-i Nebi

9. Aşağıda verilen görsellerdeki işlem sırasına dikkat ederek İsm-i Nebi'yi yazmaya çalışınız (Görsel 3.12 ve Görsel 3.13).

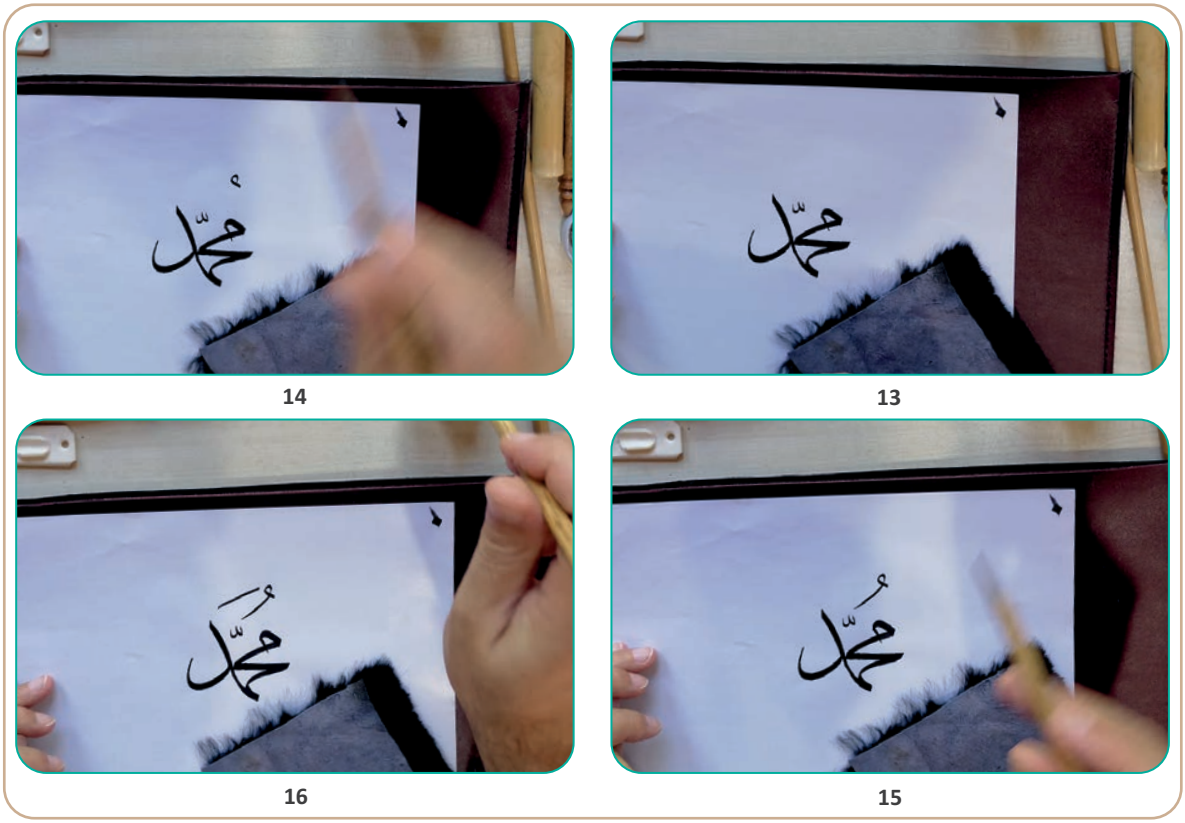

Görsel 3.12: İsm-i Nebi'yi yazma

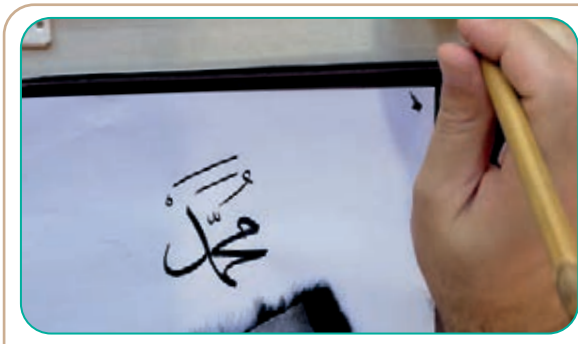

Görsel 3.13: İsm-i Nebi'yi yazma

10. Okumaya yardımcı hareke işaretlerini koyunuz (Görsel 3.14 ve Görsel 3.15).

Görsel 3.14: Hareke işaretlerini koyma

18

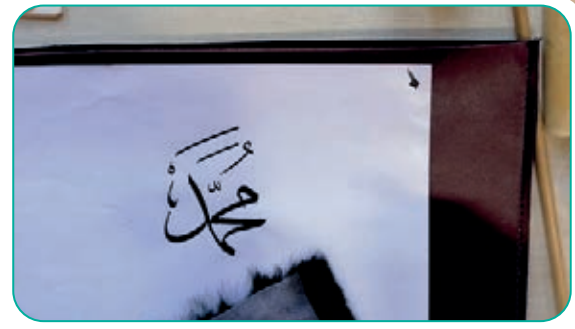
17

Görsel 3.15: Hareke işaretlerini koyma

11. Tezyinî işaretleri koyunuz (Görsel 3.16).

20

19

21

Görsel 3.16: Tezyinî işaretleri koyma

12. İmzanızı atınız (Görsel 3.17).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 3.18).

Görsel 3.17: İmza atma

Görsel 3.18: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE MÜREKKEBAT (İSM-İ NEBİ) YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

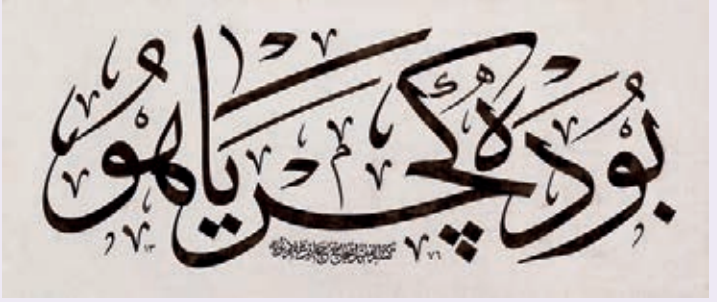
Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Mürekkebatı yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	İsm-i Nebi'yi verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
5	Okumaya yardımcı harekeleri koydu.					
6	Uygun yerlere tezyini işaretleri yerleştirdi.					
7	Mürekkebat meşkinin sonuna imzasını attı.					
8	Mürekkebat meşkinin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

SIRA SİZDE

1. **Görsel 3.19'daki hat yazısını inceleyiniz. Siz de bu yazı örneğini yazmaya çalışınız.**

Görsel 3.19: Halim Özyazıcı, sülüs, "Bu da geçer ya Hû"

2. **İsminizi -sülüs hatla- mürekkebat kurallarına göre yazınız.**

3.2. SÜLÜS HAT SATIR YAZISINI OKUMA VE ANLAMA

KONUYA HAZIRLIK

1. **Müslüman bir mimarın cami proje çizimi veya Hıristiyan bir mimarın kilise proje çizimi ile yapılan sanat eserinin kazanacağı anlam zenginliğini arkadaşlarınızla değerlendiriniz.**
2. **Camgerâna (cam üreten sanatkâra) bir bardak yaptırmak istiyorsunuz. Bardağın kullanım amacını bilmeyen bir camgerân, arzu ettiğiniz bardağı yapabilir mi? Tartışınız.**

Hat sanatı; insanlara ayet, hadis ve kelamıkibar ile bir mesaj vermek, bir güzellik yaşatmak, dikkatleri çekmek ve mimari alandaki eserlere değer katmak için birçok hattatın katkısı ile ilerlemiştir. Cami, mescit, medrese veya şifahanelerde yazılan metinler, o mekâna uygun ayet ve hadislerden seçilmiştir. Bu durum, mekâna gelen kişinin yazılan hatla her karşılaşmasında verilen mesajı öğrenmesine kalıcı bir katkı sağlamıştır. Şu hâliyle bir hattatın yazdığı metinleri okuması, anlaması ve yorumlaması icra ettiği sanat açısından önemlidir. Aksi hâlde sanatın barındırmış olduğu mana yakalanamayabilir. Hat talebesi yazdığı kısacık metnin içinde birçok hikmetin gizlendiği bilinci ile hareket etmelidir. Bu yönüyle okuduğu ibareye odaklanan talebe, verilen mesaj üzerinde düşünerek yaptığı işi daha çok önemser. Euzübesmele, hamdele, salvele, esmayıhüsna veya yazılan diğer metinlerin anlamına vakıf olmak için biraz mürekkep yalamanın yanında meşk hocasına da kulak vermek gerekir. Talebe, özellikle yazacağı metin için bir ön araştırma yapmalı, takıldığı yerleri meşk hocasından sorup öğrenmelidir.

Sülüs bir yazıyı okuyup anlayabilmek için şu hususlara dikkat etmek gerekir:

- Metne bakıldığında harfler iyice algılanmalıdır.
- Harfleri tespit ederken sağdan sola doğru bir sıra takip edilmelidir.
- Harflerde bitişme, yanaşma, binme varsa dikkat edilmelidir.
- Harekelerin hangi harflere ait olduğu tespit edilmelidir.
- Tezyinî işaretler harekelerle karıştırılmamalıdır.
- Satır yazısında, okunmasında güçlük çekilen kelimeleri çözmek için diğer kelimelerin anlamlarından yardım alınmalıdır.

NOT DEFTERİ

Bir hattat, yazacağı metni zaman zaman yorumlayarak icra edeceği sanatı hayal dünyasında canlandırır. Bu zihnî ön hazırlık, yazılacak metnin anlamı ile hattatın yazdığı yazı birbirini tamamlayacak kıvama gelene kadar devam eder. Bu nedenle Batılılar, "Hat sanatı sürrealist bir resimdir." diyerek bu hususa dikkat çekmişlerdir.

BİLGİ KUTUSU

- Sülüste harekeler, harfler için kullanılan kalemin üçte biri kalınlığındaki başka bir kalemle konur. Harekelerin boyu, dolduracağı mekâna göre değişir. Bazen küçük bazen büyük olabilir. Üstün ve esrenin satır çizgisine olan açısı yaklaşık 20-25 °dir.
- Okutma işaretlerinin iki görevi vardır: Birincisi, ibarelerin doğru olarak okunmasını sağlamak; ikincisi ise bir istifi, bir kompozisyonu tamamlayan, boşluk dolduran yardımcı eleman olarak kullanılmaktır. Burada okutma işaretlerinin estetik kullanımı söz konusudur.

SIRA SİZDE

1. Görsel 3.20'deki örnek çözümlemeden yola çıkarak Görsel 3.21'deki hat çalışmasını tasnif ediniz.

Görsel 3.20: Özden Aydın'a ait kolaj eser, hat: Ömer Faruk Özoğlu, sülüs

1. Elif
2. Lâm
3. Lâm
4. He
5. Üstün
6. Üstün
7. Şedde
8. Cezim
9. Tezyinî işaret (tirfil)
10. Mühmel işaret (Mim)
11. Tezyinî işaret (tırnak)
12. Tezyinî işaret (tırnak)
13. Tezyinî işaret (tirfil)
14. Mühmel işaret (Mim)
15. Tezyinî işaret (tırnak)
16. Ketebe
17. Tarih

Okunuşu: Allah (C.C.)

Görsel 3.21: Özden Aydın'a ait kolaj eser, hat: Ömer Faruk Özoğlu, sülüs

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....
11. .....
12. .....
13. .....
14. .....
15. .....
16. .....
17. .....
18. .....
19. .....
20. .....

Okunuşu: .....

2. Görsel 3.22'de sülüs hatla yazılmış Asr suresini okuyunuz. Kur'an mealinden Asr suresinin anlamını bulup surede verilmek istenen mesajları listeleyiniz.

Görsel 3.22: Bijar Arbilly, sülüs, Asr suresi

3. Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bir sülüs levhanın yer aldığı görseli (Görsel 3.23) inceleyiniz. Levhada yer alan özlü sözü oluşturan kelimeler, Latin alfabesiyle ve karışık olarak verilmiştir.

a) Karışık olarak verilen kelimeleri levhadaki sırasına göre örnekteki gibi numaralandırınız ve okuyunuz.

b) Okuduğunuz özlü sözde asıl anlatılmak istenen nedir? Konuyla ilgili duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 3.23: Yusuf Bilen, sülüs

(1) Ahirette	(...) dünyada	(...) kıymet	(...) yoksa
(...) Bediüzzaman	(...) eserin	(...) kurtaracak	
(...) bıraktığın	(...) eserlere de	(...) seni	
(...) bir	(...) fâni	(...) verme	

3.3. ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI

KONUYA HAZIRLIK

Karayollarındaki çizgilerin (Görsel 3.24) trafiğin akışına ne gibi faydaları vardır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 3.24: Otoyol

Hüsn-i hatta birden fazla kelimenin veya cümlelerin yazıldığı yazılar **satır yazısı** olarak isimlendirilir. Hat sanatında harflerin güzel yazılması yanında yazının satıra oturtulması ve yazıdaki mesafenin iyi ayarlanması da önemlidir. Hat sanatının icra edildiği ilk dönemlerde yazı malzemelerinin yetersizliği nedeniyle yazılar kâğıda satır aralığı yok denecek kadar sık yazılmıştır. Ancak zamanla yazıya verilen önemin artması, yazı malzemelerinin çoğalması ve estetik kaygılar/katkılar nedeniyle yazılan metinlerde satır düzeni ve aralığı bir standarda oturtulmaya çalışılmıştır. Sülüs yazıda altı ile sekiz nokta arasında bir standarda kavuşan elif harfi, satır yazısında kullanılacak mıstarlara da bir ölçü olmuştur. Satır aralıkları 1 veya 1,5 elif boyuna göre ayarlanmıştır. Kur'an-ı Kerim hatlarında da satır aralıkları bir veya iki elif, satır sayısı on beş olarak ölçeklendirilmiş ve bu ölçeklendirme başka hatlarla yazılan bütün Kur'an-ı Kerimler için de teamül olmuştur (Görsel 3.25). Genel olarak sülüs yazıda bu ölçüler konulmuş olsa da satır aralıkları hattatın zevkine veya tezhip gibi süslemelere göre de çeşitlilik arz edebilir. Zamanla satır aralıklarını ölçeklendirmede standart oluşunca **beynessutûr** (satır araları) kavramı hat ıstılahları arasına girmiştir.

Görsel 3.25: Yâkūt el-Müsta'sımî'nin nesih hattıyla yazdığı Bakara suresinden ayetler

ISTILAHLAR

Ebced: Elifbadaki harflerin kolaylıkla hafizada tutulması için eski dönemlerde geliştirilmiş bir formül. Gerçekte bir anlamı bulunmayan bu kelimelerin ilki “ebced” şeklinde okunduğu için bu kelime dizisi "ebced" olarak anılmıştır. Bu formülde yer alan kelimeler şunlardır: ebced (أبجد), hevvez (هوز), huttî (حطي), kelemen (كلمن), sa‘fes (سعفص), karaşet (قرشت), sehaz (ثخذ), dazağ (ضظغ). Sülüs hatla yapılan satır yazısı meşkinden biri de "ebced"dir.

Çıkartma: Bir üstattan hüsn-i hat meşkine başlayan ve buna bakarak aynen taklide çalışan öğrencinin yazısını hoca beğenmediyse o satırın hemen altına beğenmediği harf veya kelimeyi, kaidesine uygun bir şekilde yazıp noktalarla ölçülendirir. Buna **çıkartma** denir (Görsel 3.26).

Görsel 3.26: Mithat Topaç, sülüs, çıkartma

İcazet almak: Çalışmalarını başarıyla tamamlayan talebeye yazacağı yazılara imzasını atma yetkisinin hocası tarafından verilmesi.

İcazetname: Çalışmalarını başarıyla tamamlayan talebeye hocası tarafından verilen yazılı belge (Görsel 3.27).

Görsel 3.27: Fâtımâ Naciye Zehra Hanım, sülüs-nesih, icazetname

Ketebe: Bir hattatın yazdığı yazının altına koyduğu imza (Görsel 3.28).

Görsel 3.28: Senem Demirci, sülüs, "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen/Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen, Ketebethû el-fakîretu Senem ğufire lehâ"

SIRA SİZDE

Aşağıdaki metni okuyunuz ve alttaki soruları cevaplayınız.

MAĞLOVA SU KEMERİ

İstanbul'a su getirmek için Mimar Sinan tarafından planlanan Kırkçeşme tesislerinin bir parçası olup Kemerburgaz'dan yaklaşık 4 km. kadar güneybatıda Alibey deresinin (Kydaros) üzerine inşa edilmiştir (Görsel 3.29). (...) Suyun kemere giriş yerinden itibaren 50,65 metrelik bölümü trapez kesitli duvar olarak inşa edilmiş, fazla suların taşabilmesi için de bir dolu savak yapılmıştır. Mağlova Kemeri'nin tepe uzunluğu 258 metredir. Orta bölümünde alt ve üst katlarda dörderden sekiz büyük göz, yanlarda da dörderden sekiz göz vardır. Beş ayağın üzerinde üçerden on beş hafifletme gözü ile çok ilginç bir yapıya sahiptir. Yaya geçidinin giriş ve çıkış yerleri olan iki küçük gözle beraber Mağlova Kemeri'nin üzerinde toplam otuz üç göz bulunmaktadır. Alt taraftaki büyük gözlerin sivri kemerlerinin oturduğu üzengi taşının üstünden galerinin çatısının tepesine kadar olan yükseklik 28,21 metredir. (...) Mağlova Kemeri'nin temelden yüksekliği 47,11 m. olur. Bu yükseklik on altı katlı bir binanın yüksekliğine tekabül eder. Su kemerlerinde trapez kesitli duvarlar ve ayaklar ilk defa Mimar Sinan tarafından yapılmış hem yatay kuvvetlere dayanıklı hem de zarif bir sistem geliştirilmiştir. Mağlova Kemeri'nde ise alınan tedbirler çok daha ilginçtir. Üst kemerlerde duvar kalınlığı 3,05 m., alt kemerlerde 4,5 metredir. Bu yükseklikte bir yapının deprem ve rüzgâr gibi yatay kuvvetlere dayanması imkânsızdır. Mimar Sinan, kemer ayaklarını aşağıya doğru iki ayrı piramit biçiminde genişleterek stabiliteyi sağlamış, ayakların ortalarına üçer kemer yerleştirip bunları hafifletmiş, fevkalâde zarif fakat sağlam bir şaheser meydana getirmiştir. Alttaki dört büyük kemerin açıklığı 17,50 m., üsttekilerin 13,45 metredir. Bu inşa tarzı bugünkü statik bilgilerine de tamamen uygundur. Ayrıca kemerlerin yatay kuvvetleri ayaklar içerisinde yapılan bağlantılarla karşılanmıştır. Yanlardaki kemerlerin açıklıkları 4,5 m. civarındadır. Ayak kalınlığı aşağıya doğru piramit şeklinde genişleyerek üst katta 7,70 m., selyaranların üzerinde 10,70 m. olmakta, temelde ise 17,70 metreye ulaşmaktadır. Buna rağmen yapılan genişleme kemerde hiçbir hantallık meydana getirmemiş, çok zarif, dantele gibi görünen eşsiz bir mühendislik-mimarlık âbidesi ortaya çıkmıştır. Küçük kemerlerin bulunduğu bölgede de duvar kalınlığı aşağıya doğru arttırılarak deprem ve rüzgâr kuvvetlerine dayanıklı trapez kesitli bir konstrüksiyon uygulanmıştır.

Görsel 3.29: Mağlova su kemeri

(...)

Çeçen, *DİA*, cilt 30, s. 224-225

SORULAR

1. **Mağlova Su Kemeri'nin hem amaca hizmet edecek hem de estetik sanatı ortaya çıkaracak şekilde inşa edilmesi hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Mimar Sinan'a ait bir şaheser olan Mağlova Su Kemeri'ni belirgin kılan ve onu yüzyıllarca ayakta tutan sanat anlayışındaki nedenleri, metindeki altı çizili kelimelerden istifade ederek belirleyiniz. Belirlediğiniz bu özellikleri maddeler hâlinde söyleyiniz.**
3. **Bu metinden yola çıkarak sülüs hat ile satır yazısı yazmada ölçü, hesaplama ve sanatın anlam dünyasına nüfuz etmenin yazıya katacağı değeri tartışınız.**

3.3.
UYGULAMA

Süre:
34 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI (EBCED) YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla satır yazısı örneği olan "ebced"i yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kâğıt
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kamış kalem
- Kalem tıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için kâğıt ile eliniz arasına el altlığı koyunuz.
5. Kaleminizi hokkaya batırınız.
6. Baş, işaret ve orta parmaklarınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
8. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki satır yazısını (ebced) dikkatlice inceleyiniz (Görsel 3.30).

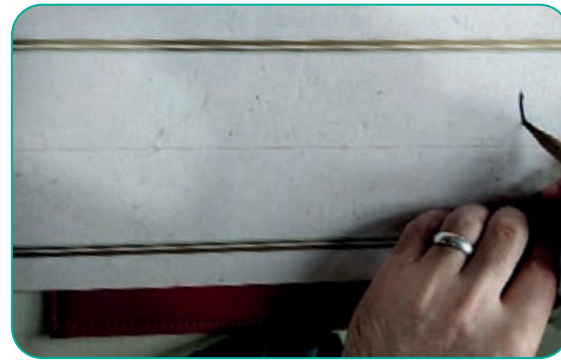

Görsel 3.30: Özay Altın, Sülüs, ebced

9. Aşağıda verilen görsellerdeki işlem sırasına dikkat ederek satır yazısını (ebced) yazmaya çalışınız (Görsel 3.31-3.42).

2

1

4

3

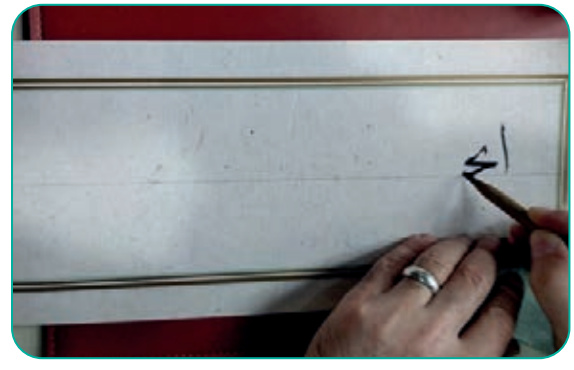
6

5

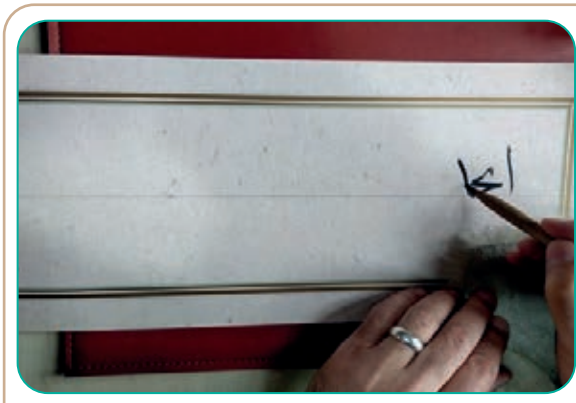

8

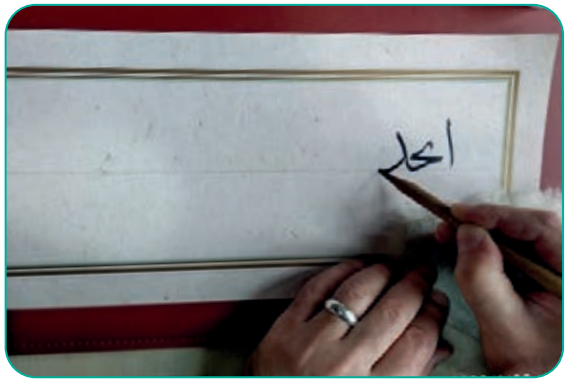

7

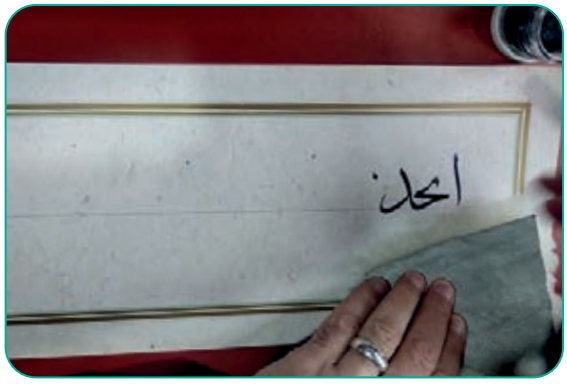
Görsel 3.31: Ebced yazma

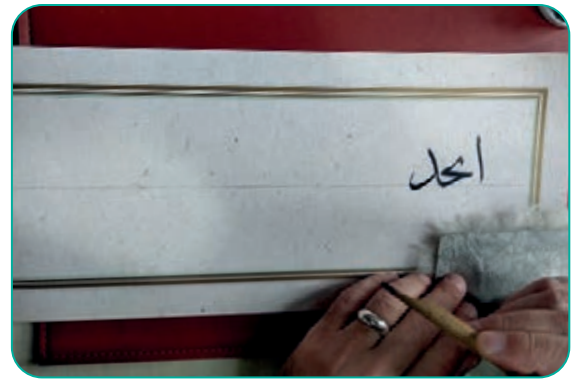

10

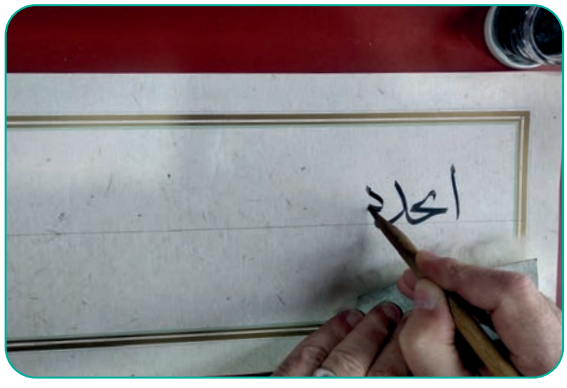

9

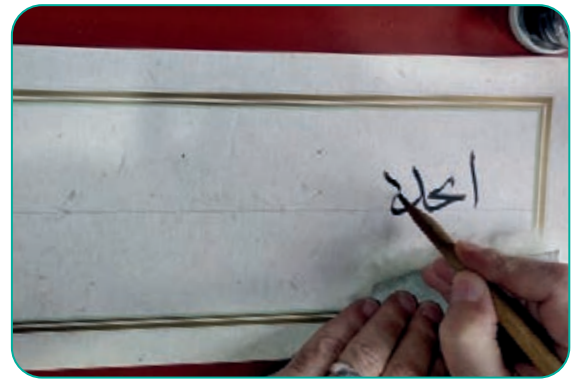

12

11

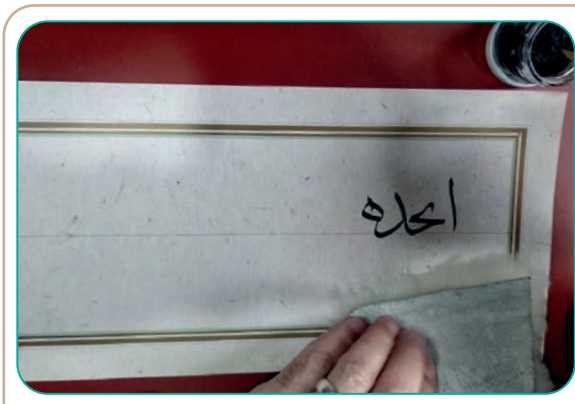

14

13

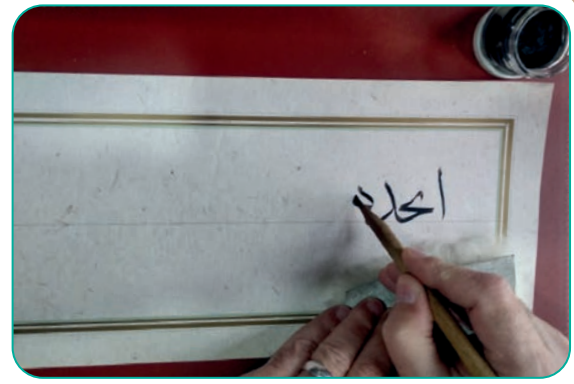

16

15

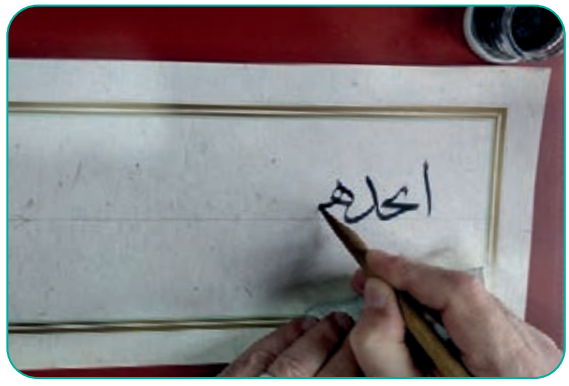
Görsel 3.32: Ebced yazma

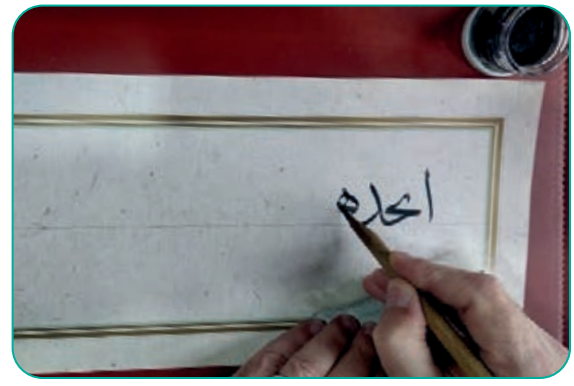
18

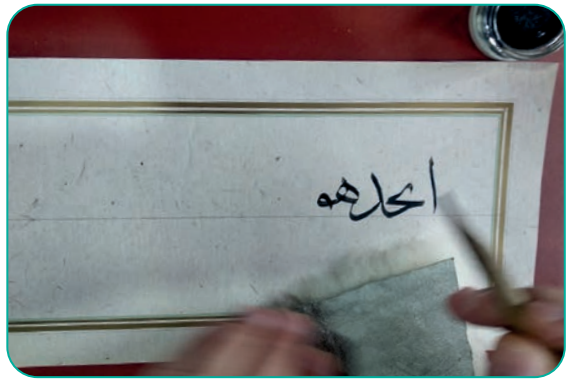
17

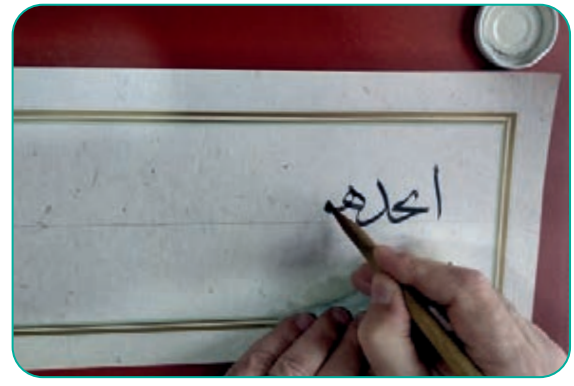
20

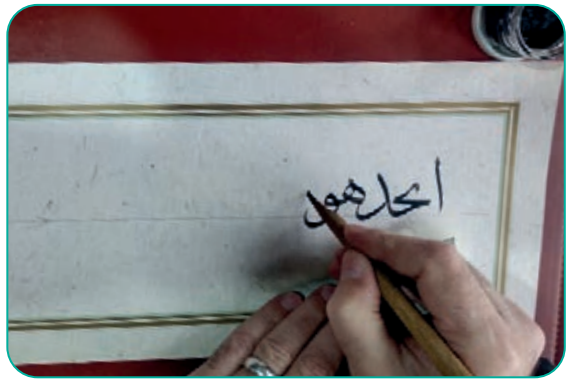
19

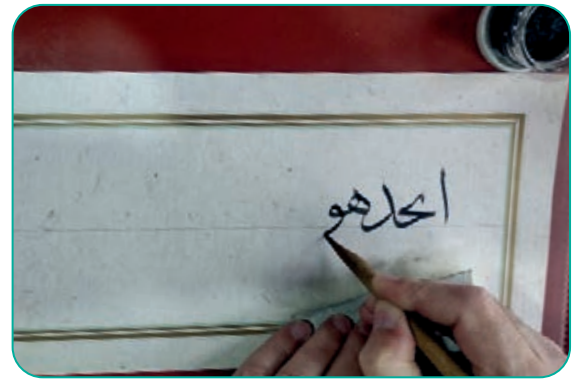
22

21

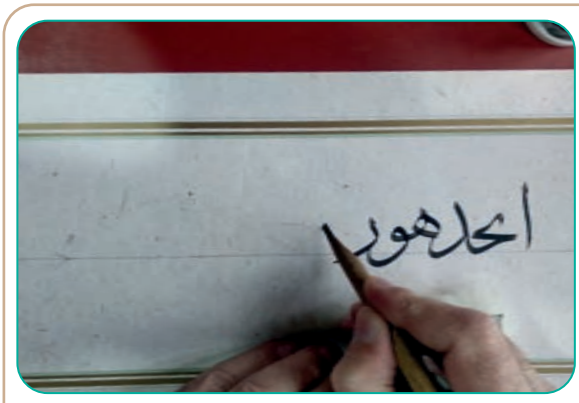

24

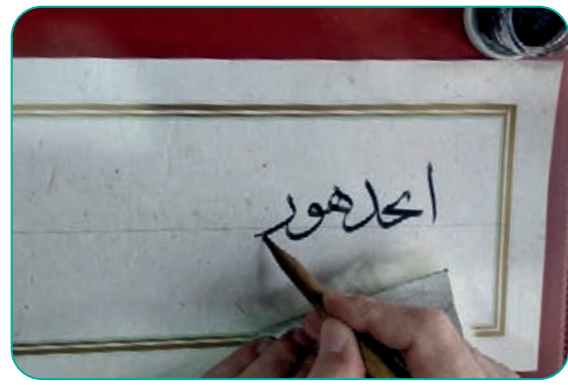

23

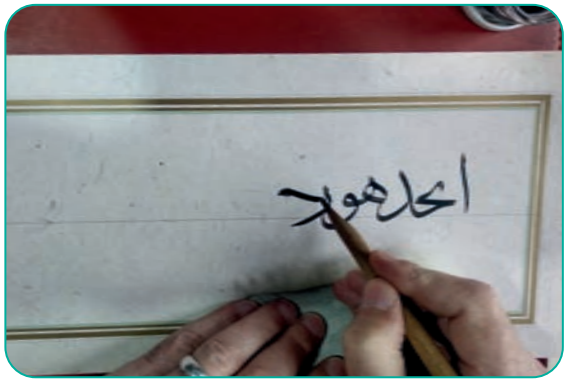
Görsel 3.33: Ebced yazma

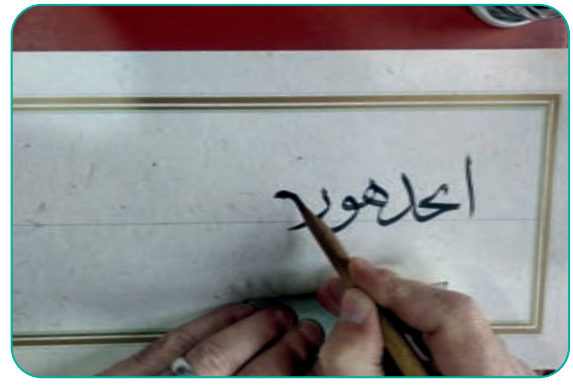
26

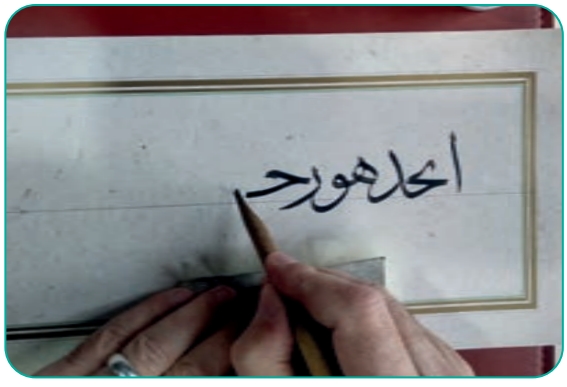
25

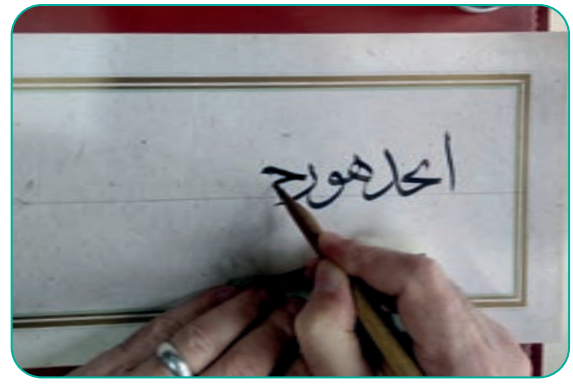
28

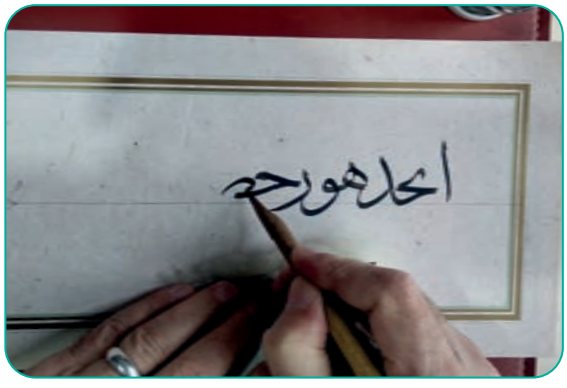
27

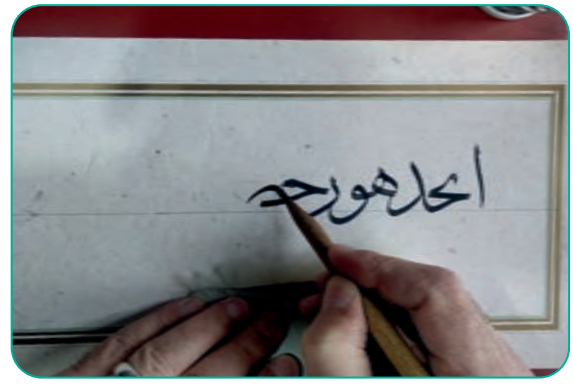
30

29

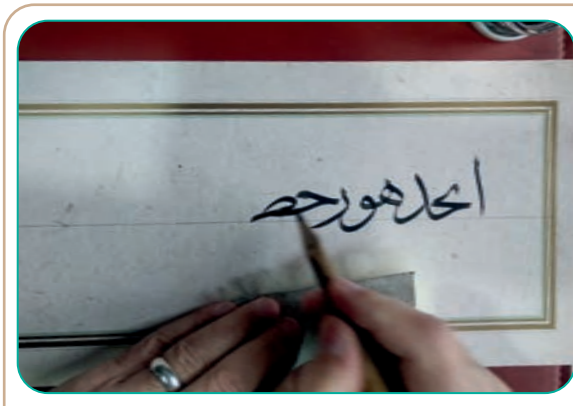

32

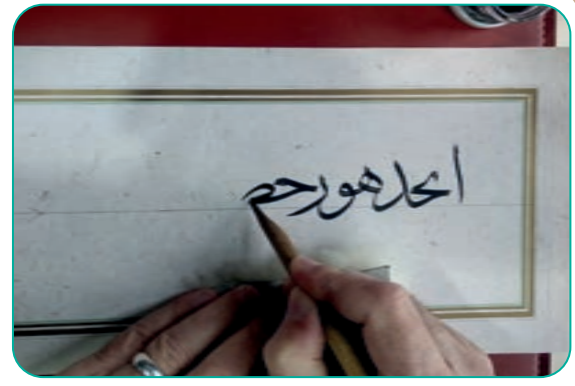

31

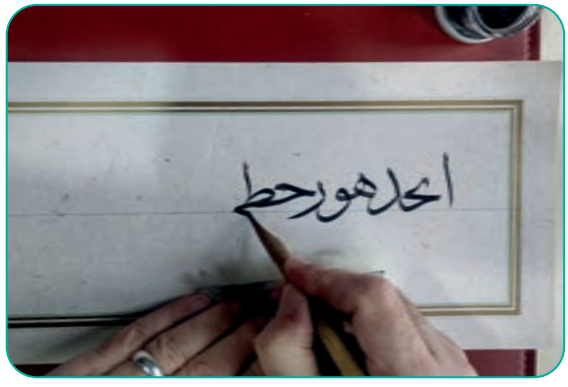
Görsel 3.34: Ebced yazma

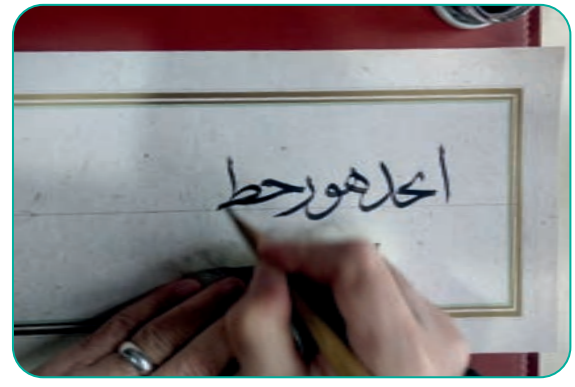
34

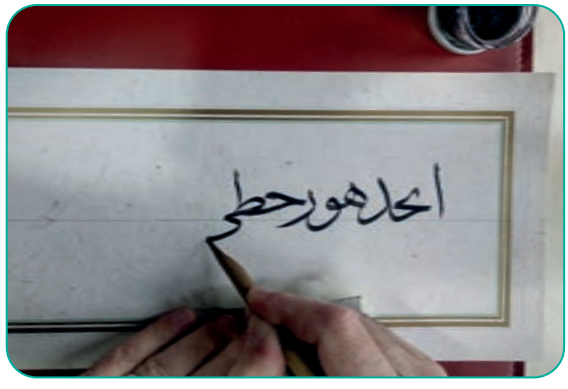
33

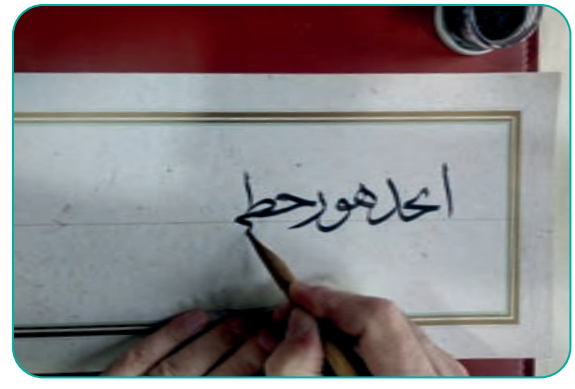
36

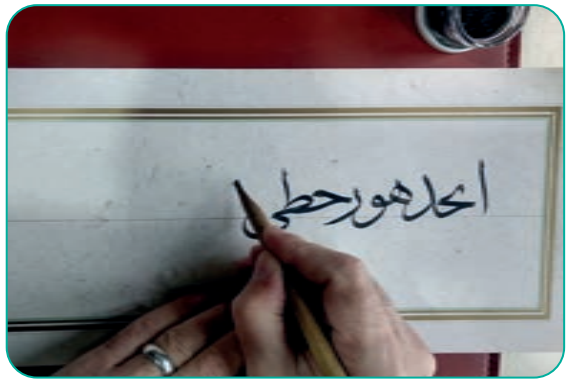
35

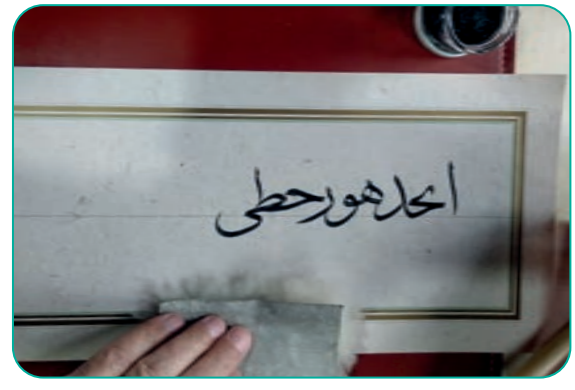
38

37

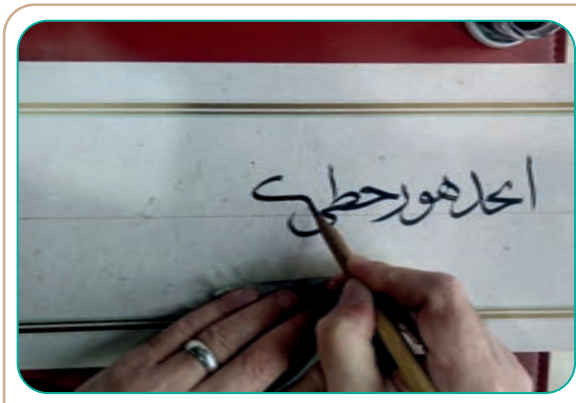

40

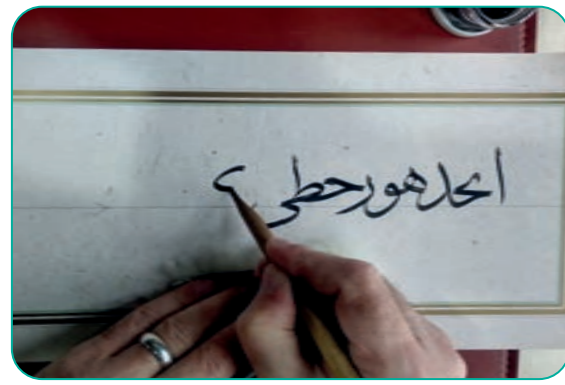

39

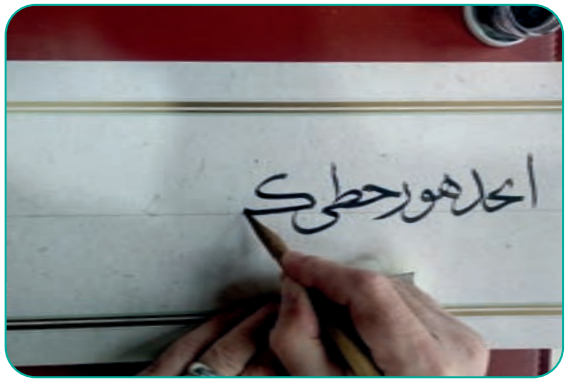
Görsel 3.35: Ebced yazma

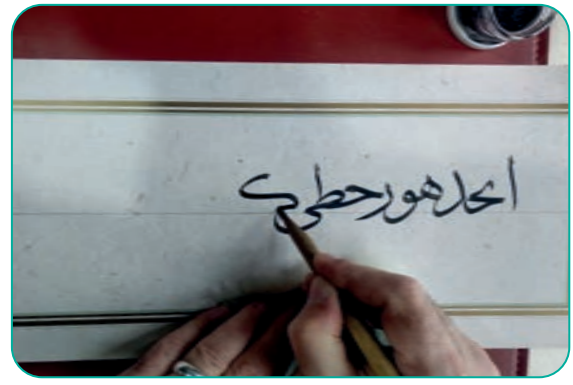
42

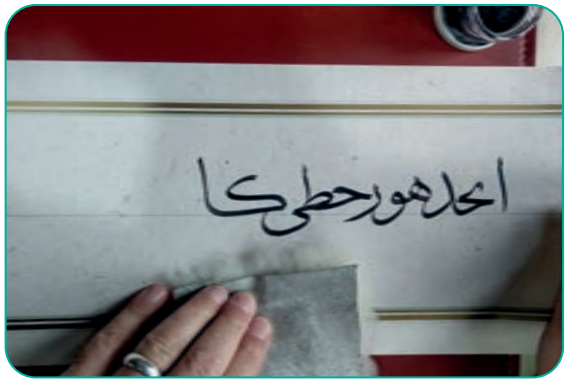
41

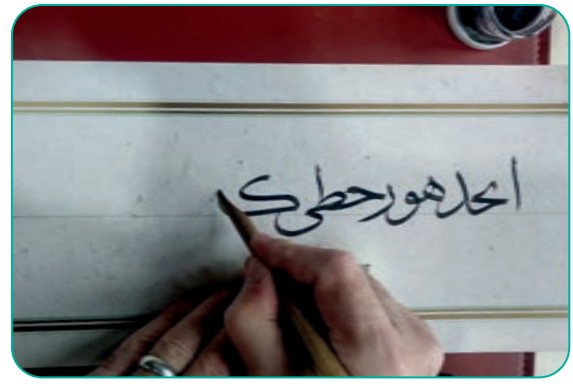
44

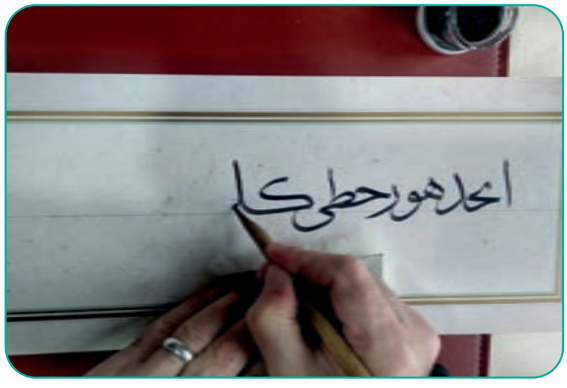
43

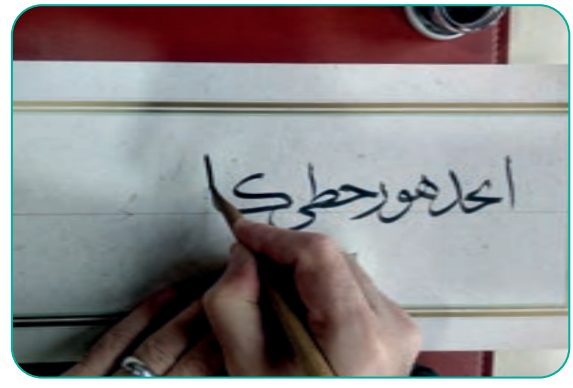
46

45

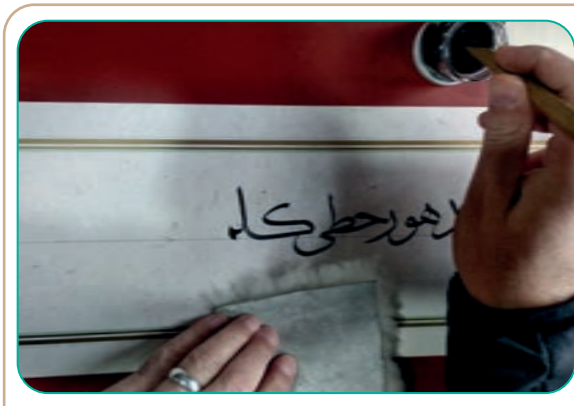

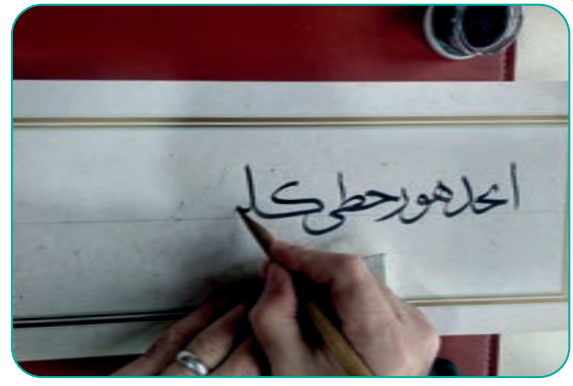
48

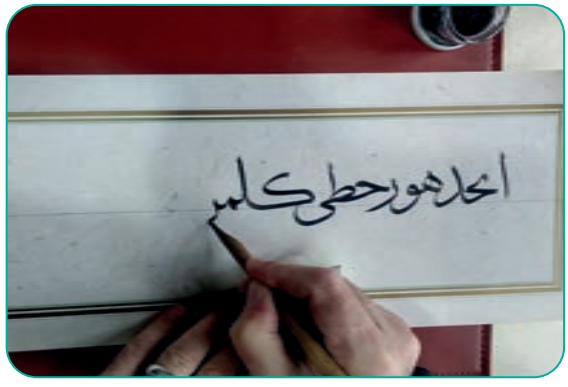

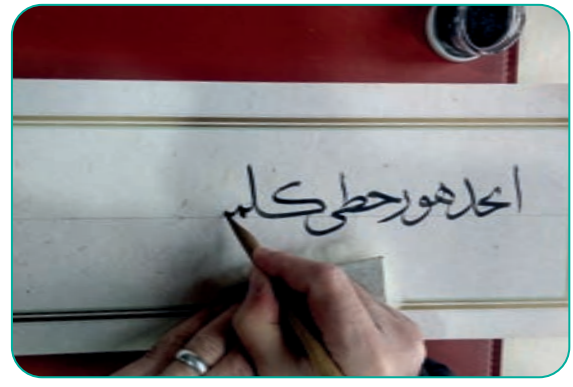
47

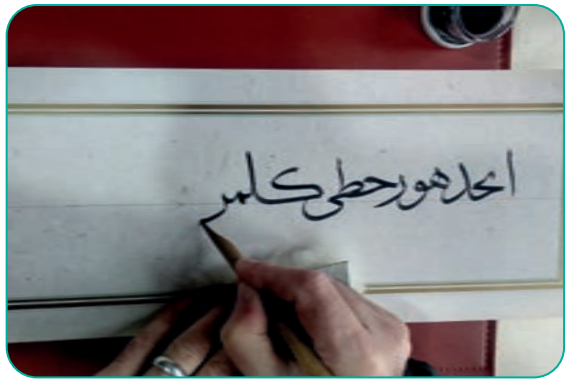
Görsel 3.36: Ebced yazma

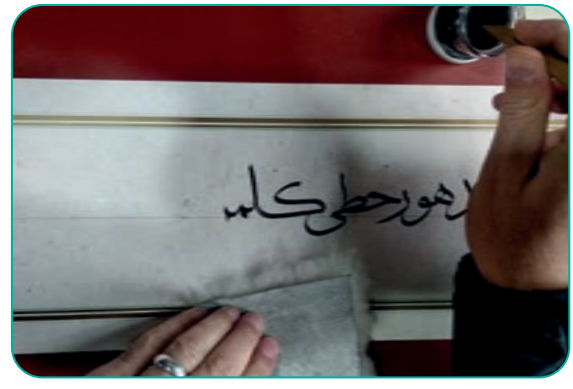

50

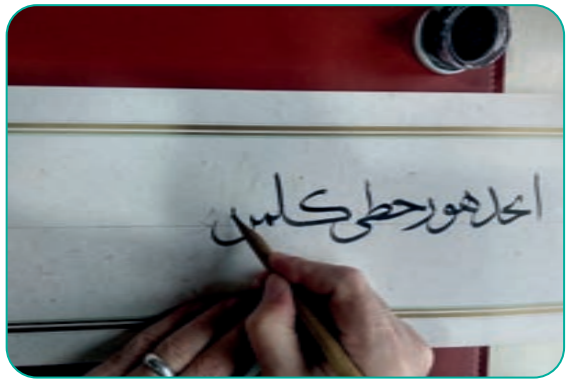

49

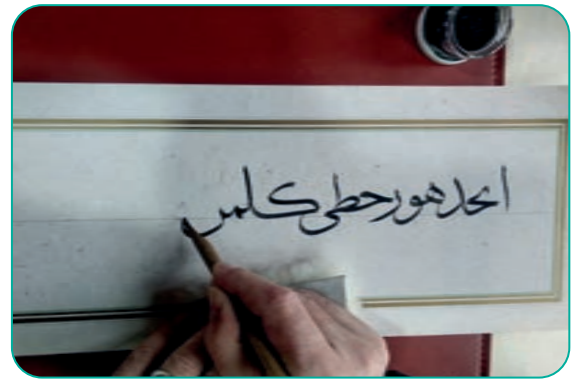

52

51

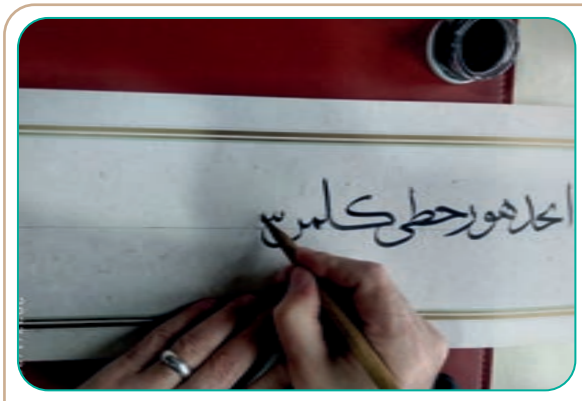

54

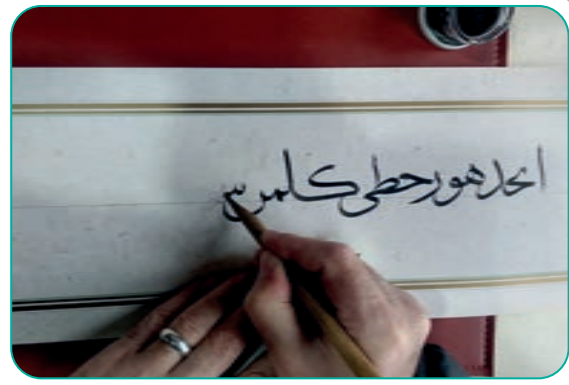

53

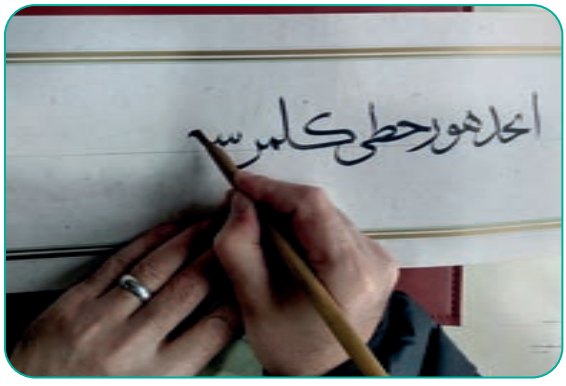

56

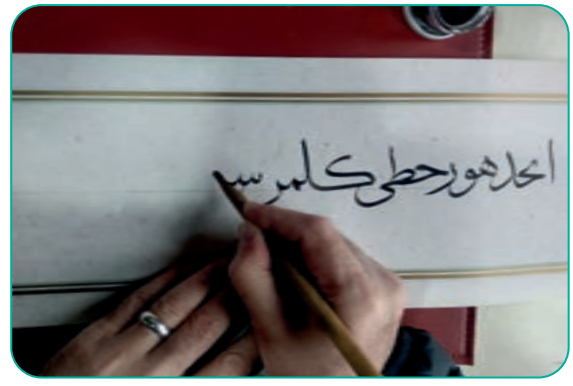

55

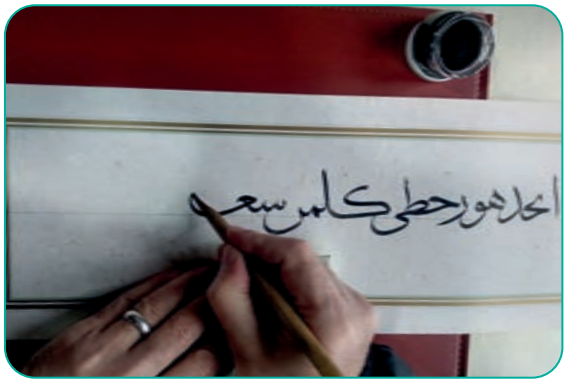
Görsel 3.37: Ebced yazma

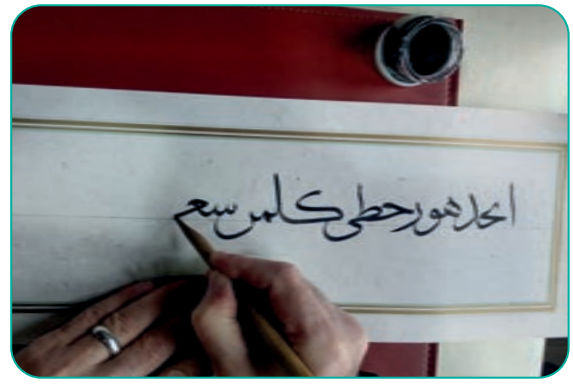

58

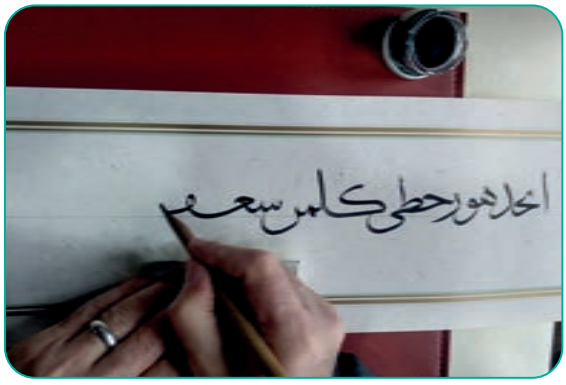

57

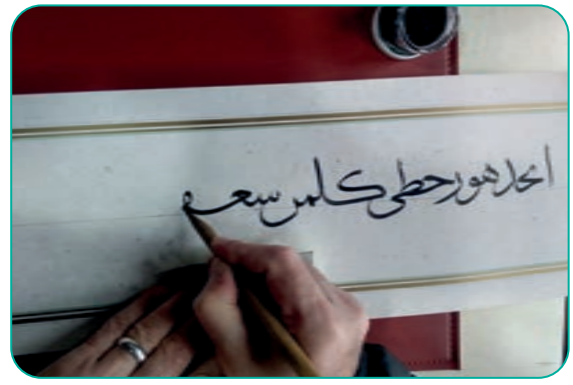

60

59

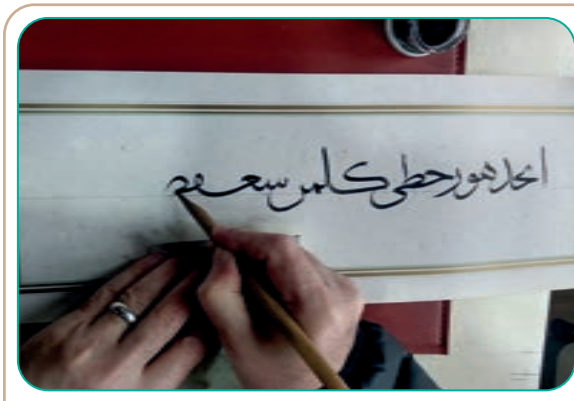

62

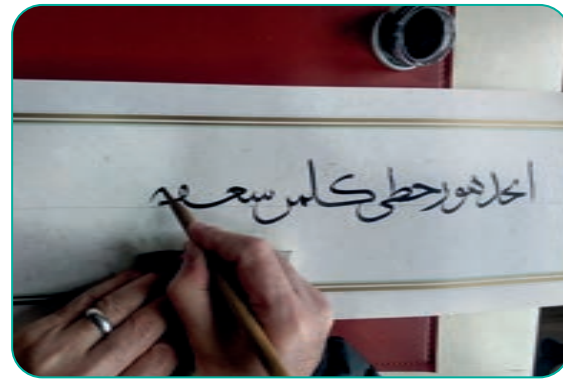

61

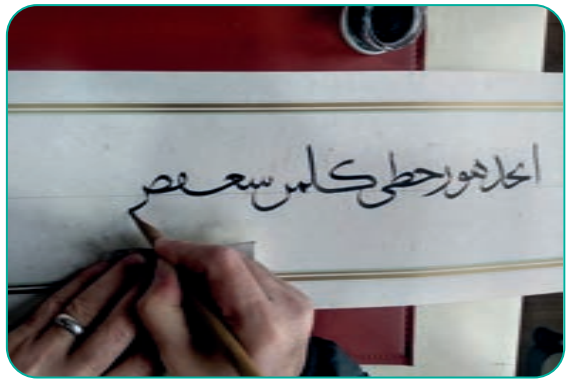

64

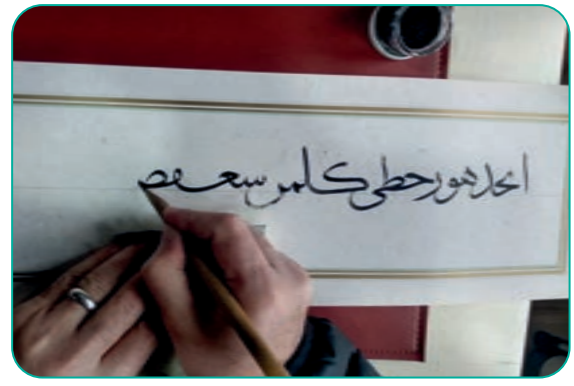

63

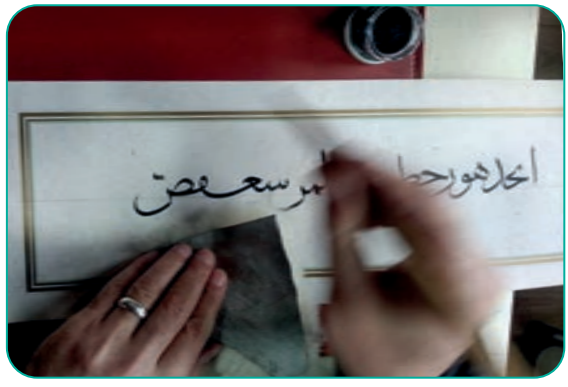
Görsel 3.38: Ebced yazma

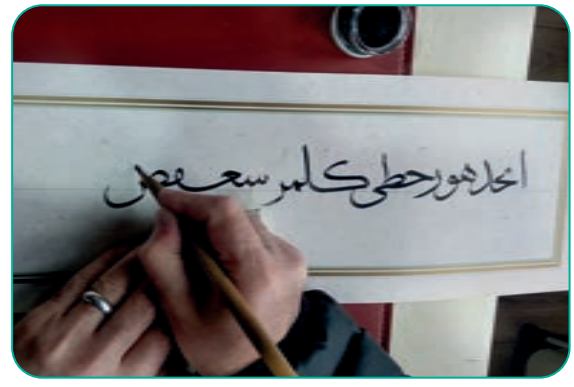

66

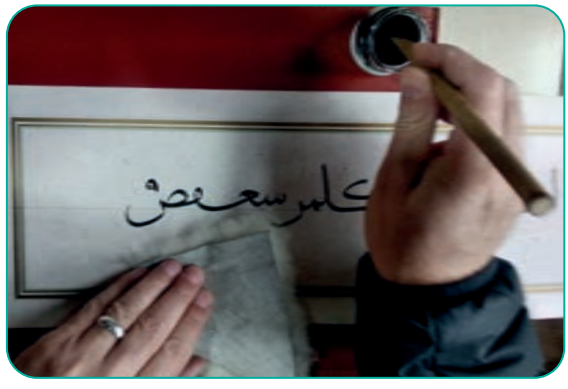

65

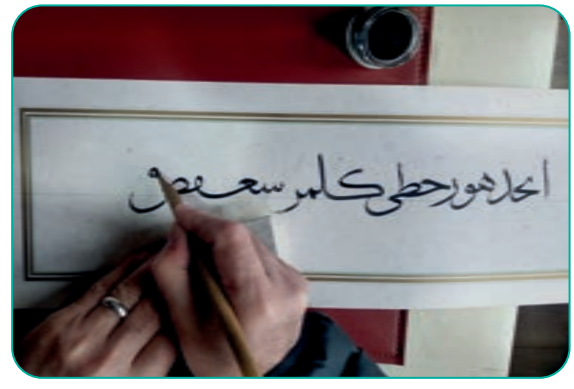

68

67

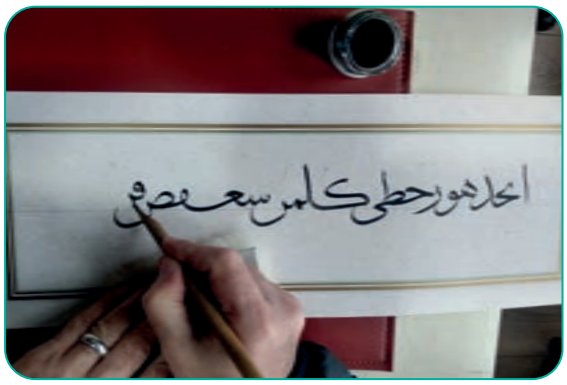

70

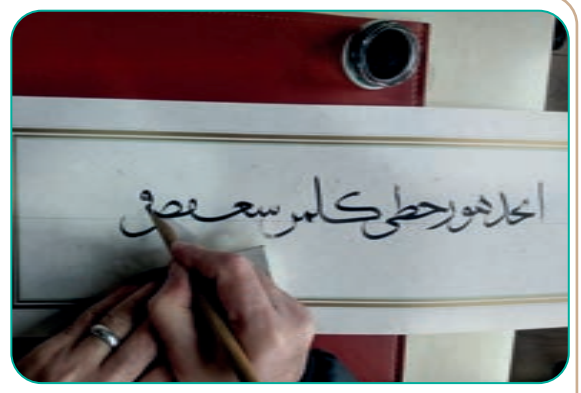

69

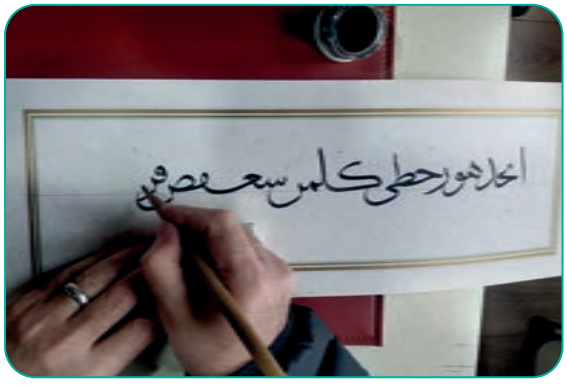

72

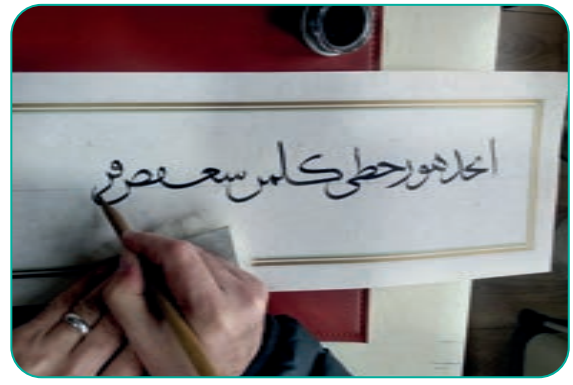

71

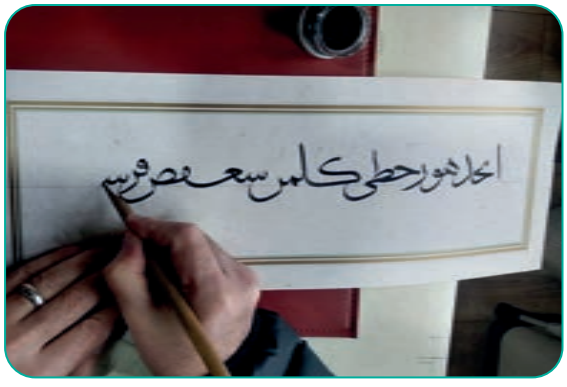
Görsel 3.39: Ebced yazma

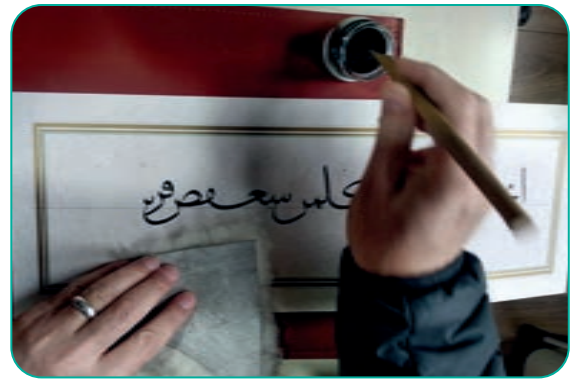

74

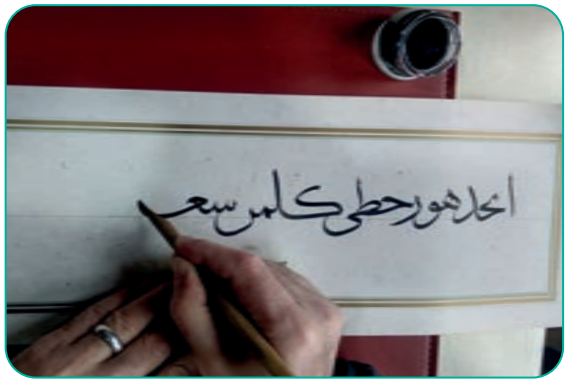

73

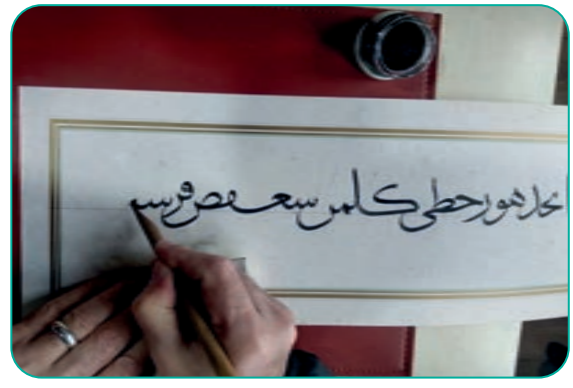

76

75

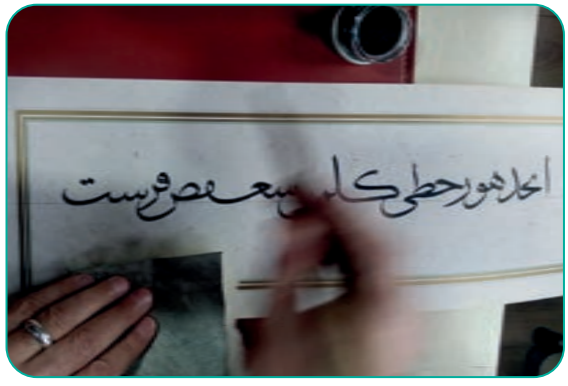

78

77

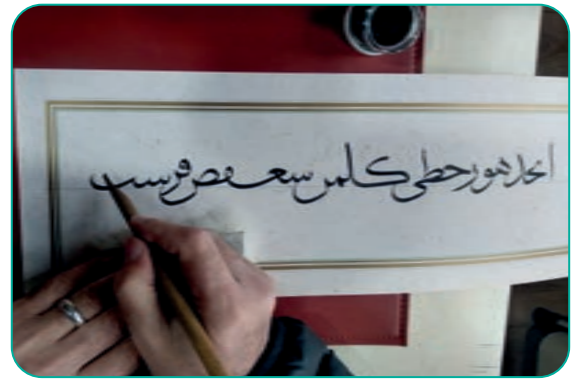

80

79

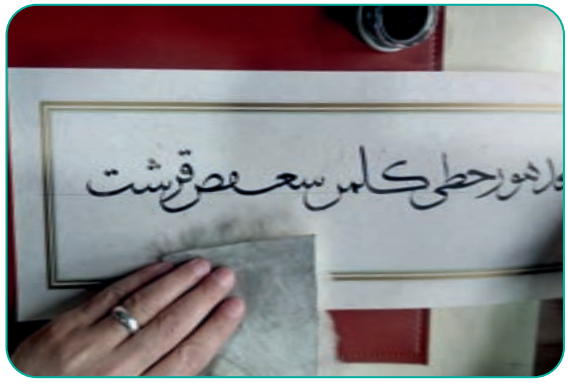
Görsel 3.40: Ebced yazma

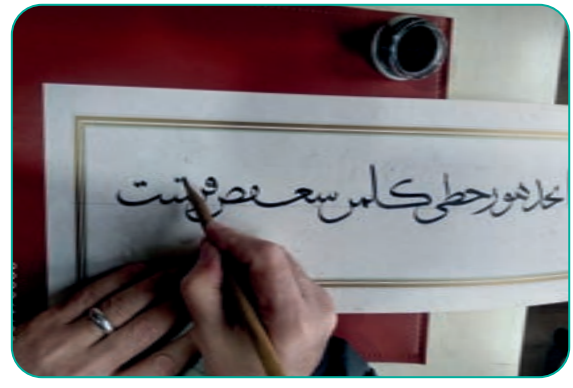
82

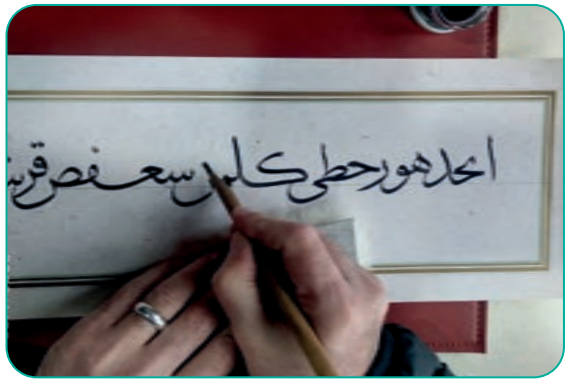
81

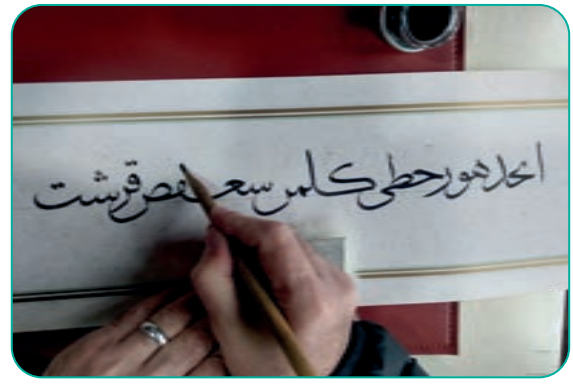
84

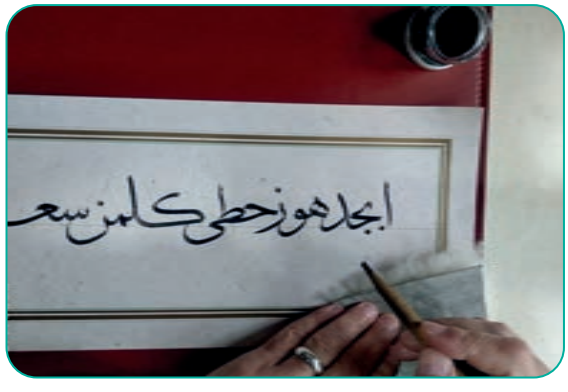
83

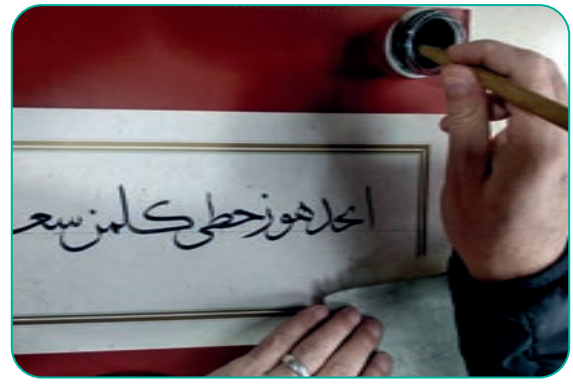
86

85

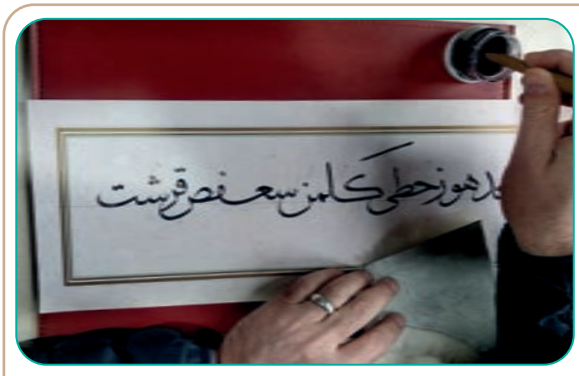

88

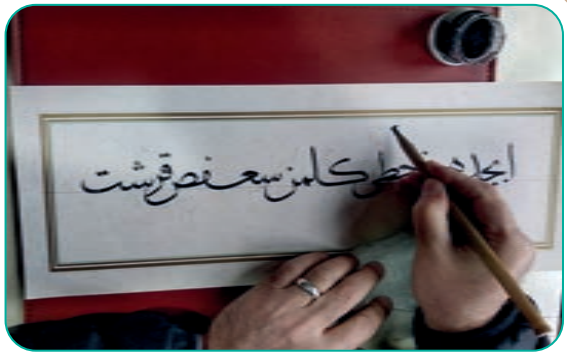

87

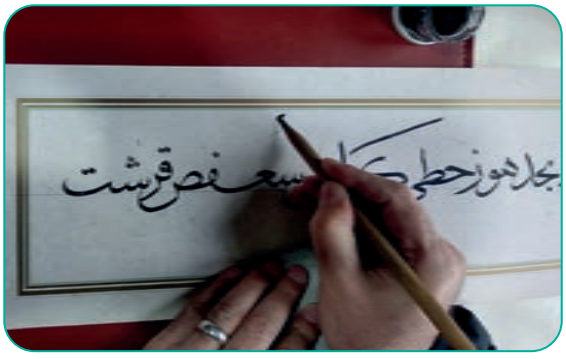
Görsel 3.41: Ebced yazma

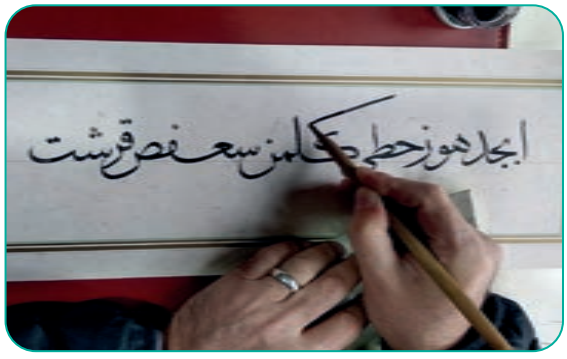
90

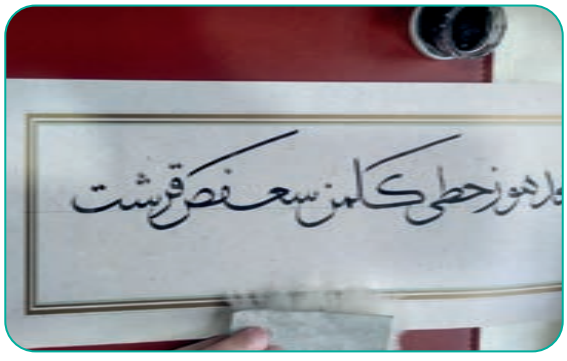
89

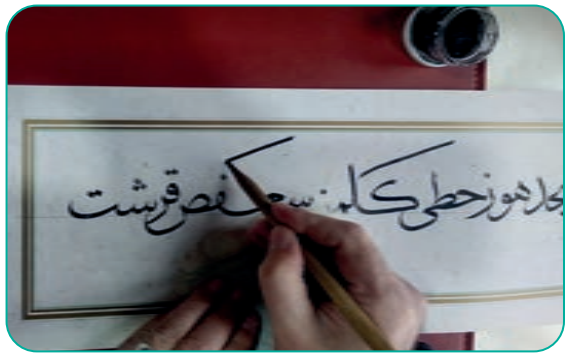
92

91

94

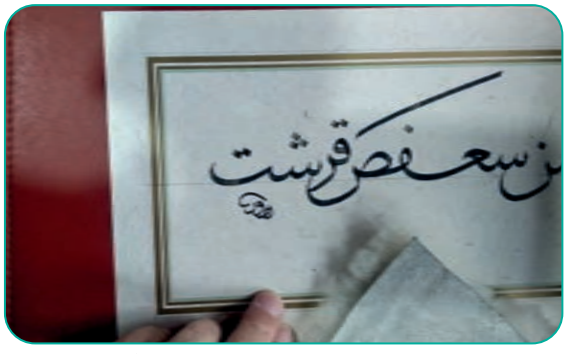

93

Görsel 3.42: Ebced yazma

12. İmzanızı atınız (Görsel 3.43).

13. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 3.44).

Görsel 3.43: İmza atma

Görsel 3.44: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ TARZI SÜLÜS HAT İLE SATIR YAZISI (EBCED) YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Satır yazısını yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	Satır yazısını verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
5	Harflerin noktalarını koydu.					
6	Okumaya yardımcı harekeleri koydu.					
7	Uygun yerlere tezyinî işaretleri yerleştirdi.					
8	Meşkin sonuna imzasını attı.					
9	Meşkin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

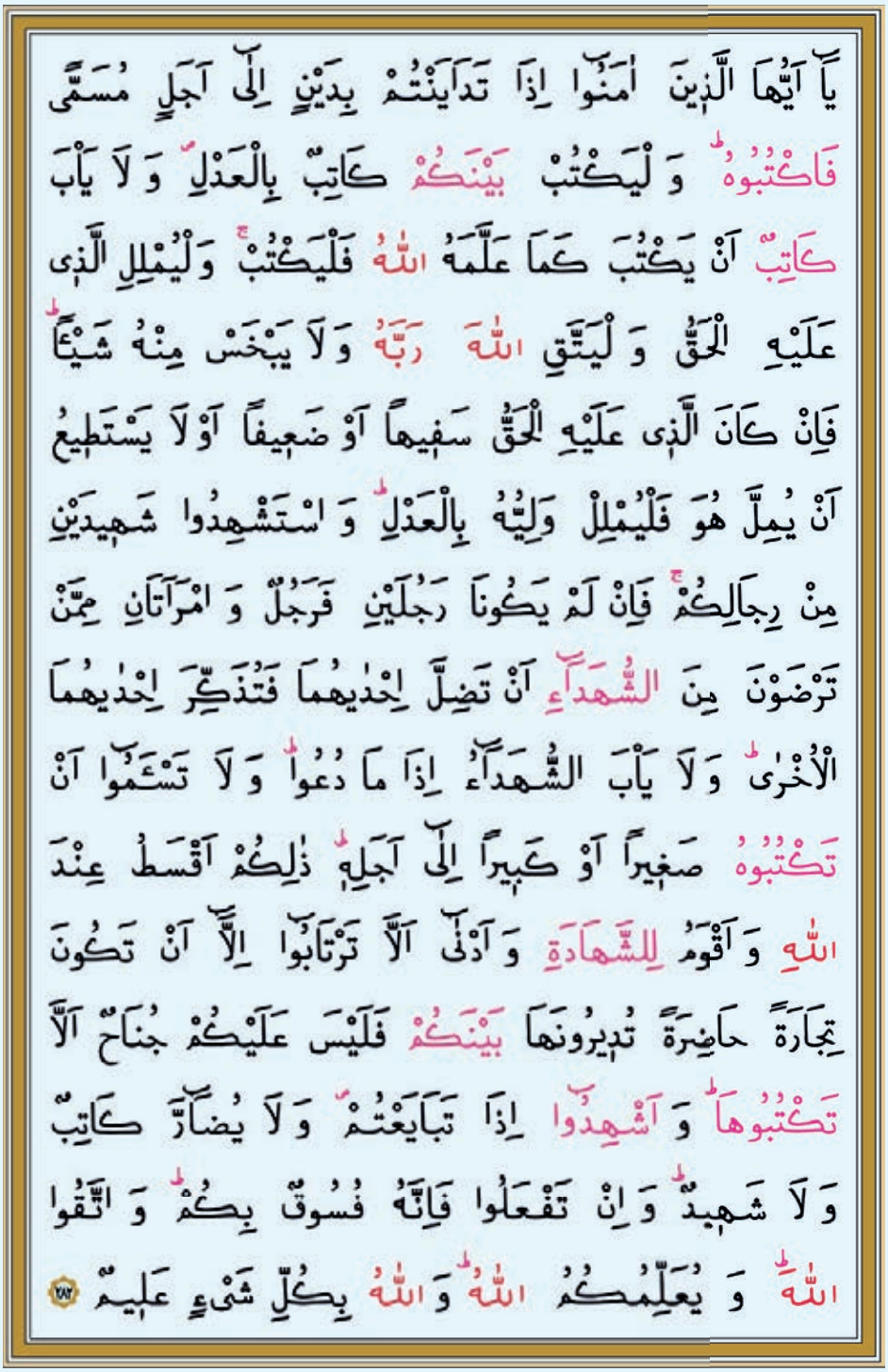
OKUMA METNİ

KUR'AN'DAKİ TEVAFUK MUCİZESİNİ GÖSTEREN MUSHAFLAR NASIL ORTAYA ÇIKMIŞTIR?

Bu işin ilk başlangıcı Kur'an'daki "ayet berkenar" denen sayfa düzeninin keşfedilmesiyle olmuştur. Şu an bütün İslam dünyasında kabul görmüş olan bu sayfa düzenini yani her sayfanın günümüzdeki en-boy orantısını, on beş satır ve altı yüz dört sayfa olan bugünkü tertibini ilk kez uygulayan hattat, Osmanlının son döneminin meşhur hattatlarından Kayışzâde Hâfız Osman Efendi'dir (ö. 1895).

Hafız Osman, Kur'an'ın sayfa ölçüsünü yine Kur'an'dan alarak bir mushaf yazmış ve bununla Kur'an'ın gözlere hitap eden bir mucizesine kapı açmıştır. O da Kur'an'ın her sayfasının ayetle başlayıp ayetle bitmesidir. Bu özelliğe **ayet berkenar** özelliği denilmektedir. O güne kadar yazılan Mushaflarda böyle bir özellik yoktur.

Hafız Osman Efendi'nin Kur'an'dan aldığı ölçü şu idi: Sayfa boyu ölçüsü olarak en uzun ayet olan ve tam bir sayfa süren 47. sayfadaki Müdayene ayetini; sayfa eni ölçüsü olarak da en kısa sureler olan İhlas ve Kevser surelerini esas almıştır (Görsel 3.45, 46, 47). Bu ölçüyle tüm Kur'an'ı yazdığında her bir sayfanın ayetle başlayıp ayetle bittiğini görmüştür. Bediüzzaman'ın "İlhamın ilâhî olduğunu, ayet ve sureden alındığı için Kur'an'ın kendi ölçüsü" olduğunu beyan ettiği bu tertip âlem-i İslam'da büyük bir rağbete mazhar olmuş ve her tarafta mushaflar ekseriyetle bu ölçü esas alınarak yazılır olmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى
فَاكْتُبُوْهُ ۭ وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌۢ بِالْعَدْلِ ۠ وَلَا يَاْبَ
كَاتِبٌ اَنْ يَّكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ
عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـــًٔا ۭ
فَاِنْ كَانَ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا اَوْ ضَعِيْفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيْعُ
اَنْ يُّمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهٗ بِالْعَدْلِ ۭ وَاسْتَشْهِدُوْا شَهِيْدَيْنِ
مِنْ رِّجَالِكُمْ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَّامْرَاَتٰنِ مِمَّنْ
تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاۗءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰىهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰىهُمَا
الْاُخْرٰى ۭ وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَاۗءُ اِذَا مَا دُعُوْا ۭ وَلَا تَسْـَٔــوْٓا اَنْ
تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ
اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوْٓا اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ
تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا
تَكْتُبُوْهَا ۭ وَاَشْهِدُوْٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ ۠ وَلَا يُضَاۗرَّ كَاتِبٌ
وَّلَا شَهِيْدٌ ۭ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ فُسُوْقٌۢ بِكُمْ ۭ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ ۭ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٢﴾

Sayfa ölçüsü

Görsel 3.45: Ahmed Hüsrev hattı, Bakara suresi, 282

Görsel 3.46: Ahmed Hüsrev hattı, Kevser suresi

Görsel 3.47: Ahmed Hüsrev hattı, İhlâs suresi

Yaklaşık bin üç yüz sene evvel nazil olan Kur'an'da, böyle bir güzelliğin bu kadar asır geçtikten sonra ortaya çıkması onun bir insanın suni çabalarının mahsulü olmadığına, bilakis Allah'ın ilhamıyla yazdırılarak Kur'an'ın Levhi Mahfuz'daki hakiki sayfa düzeninin ihsan edildiğine delildir. Çünkü hem ayetlerin nüzul sıraları hem de uzunlukları farklıdır. Her sayfa sonunun ayet bitişine denk gelmesi ne tesadüfle ne de insan iradesi ile olabilecek bir durumdur.

Kur'an yazımının ikinci safhası ise yaklaşık kırk sene sonra (1930'ların ortalarına doğru) Bediüzzaman'ın, Hafız Osman hattıyla yazılmış olan Kur'an nüshasında Allah lafızlarının kısmen tevafuk ettiğini, bir kısmında ise kaymalar bulunduğunu fark etmesi üzerine olmuştur.

O, Kur'an'da Allah lafızlarının dizilişinde var olduğu anlaşılan bu tevafuk mucizesini gözlere gösterecek bir biçimde Kur'an'ı yeniden yazdırmaya karar vermiş, yazma görevini verdiği talebelerinden Ahmed Hüsrev Efendi'nin (ö. 1977) yazdığı Kur'an'da bu tevafukların olduğunu görmüştür.

(...)

Tevafuklu mushafın yazılması işiyle ilgilenen Hüsrev Efendi, bu sebeple kırk beş yılı bulan bir inziva hayatı yaşadı. Said Nursi'nin Kur'an'daki tevafuk çalışmasında ona yardımcı oldu, böylece tevafuklu mushaf-ı şerif şekli ortaya çıktı (Görsel 3.48).

(...)

Erşen, *DİA*, cilt ek-1, s. 89

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ أَمْرًا أَنْ
يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ
عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا
اللّٰهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشٰىهُ ۖ فَلَمَّا
قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا
كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهٗ ۖ سُنَّةَ اللّٰهِ
فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۖ وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۙ
﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهٗ وَلَا
يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللّٰهَ ۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ
مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ
اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ
ذِكْرًا كَثِيرًا ۙ ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ
وَمَلٰٓئِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

Görsel 3.48: Ahmed Hüsrev hattı, Allah lafızlarının birbirine tevafuk etmesi, Ahzâb suresi, 36-43

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. (…) Mürekkebat meşki, hüsn-i hat eğitiminde ikinci aşamadır.

2. (…) Mıstar çizgisi, hattatın düzgün yazı yazması için gereklidir.

3. (…) Hat talebesine mürekkebat meşkinden sonra icazet verilir.

4. (...) Harekeler ve tezyinî işaretler mürekkebat meşkinde öğretilir.

5. (...) Hattatın yazacağı ibarenin anlamını bilmesi çok önemlidir.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları, uygun ifadelerle doldurunuz.

6. Üstün, esre ve ötre ..... işaretlerindendir.

7. Hat meşkinde ibare yazıldıktan sonra ..... işaretler konur.

8. Mıstar çizgisiyle yapılan meşkin bir diğer ismi ..... yazısıdır.

9. Harflerin kelimelere dökülerek yazılması işlemine ..... denir.

10. Kelimeler arasındaki boşluklar kullanılan ..... ile ölçeklendirilir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru cevabı işaretleyiniz.

11. Yusuf Bilen'e ait aşağıdaki hat yazısını inceleyiniz.

İncelediğiniz hat yazısının okunuşu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dost istersen Allah yeter.

B) Rabbi yessir velâ tuassir.

C) Bismillâhirrahmânirrahîm.

D) Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.

E) Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.

12. Aşağıdaki işaretlerden hangisi harfi iki defa okutur?

A) ◌ْ (Cezim) B) ~ (Med) C) ◌ُ (Ötre)

D) ◌ّ (Şedde) E) ◌ً (Tenvin)

13. Satır yazısı meşk ederken aşağıdakilerden hangisi ilk sırada gelir?

A) İmza atmak
B) Kalem tutmak
C) Mıstar çekmek
D) Noktalama yapmak
E) Tarih düşmek

14. Hat meşk ederken aşağıdakilerden hangisi son sırada gelir?

A) İmza atmak
B) Kalem tutmak
C) Mıstar çekmek
D) Noktalama yapmak
E) Tarih düşmek

15. Harflere ses veren yardımcı işaretlerin adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Cezm B) Hareke C) Med

D) Şedde E) Tenvin

D) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

16. Bir hat yazısını okuyabilmek için nelere dikkat etmek gerekir? Listeleyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. Mürekkebat meşkinde dikkat edilmesi gereken özelliklerden beş tanesini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

4.
ÖĞRENME
BİRİMİ

ŞEVKİ EFENDİ EKOLÜNE UYGUN
KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS

KONULAR

4.1. KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS KARALAMA
4.2. KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA

TEMEL KAVRAMLAR

Karalama, sülüs yazma, müsvedde, celi yazı

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Sülüs hat ile karalama yapma
- Kâğıt üzerine sülüs hat ile yazı yazma

4.1. KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS KARALAMA

KONUYA HAZIRLIK

1. **"İşleyen demir ışıldar." atasözünden ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Görsel 4.1'de çeşitli alanlarda yapılan antrenmanlar yer almaktadır. Bir meslek alanında yapılan egzersizlerin o mesleği icra edecek kişiye kattığı zenginlik hakkında düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

a) Kanocuların antrenmanı

b) Komandoların eğitimi

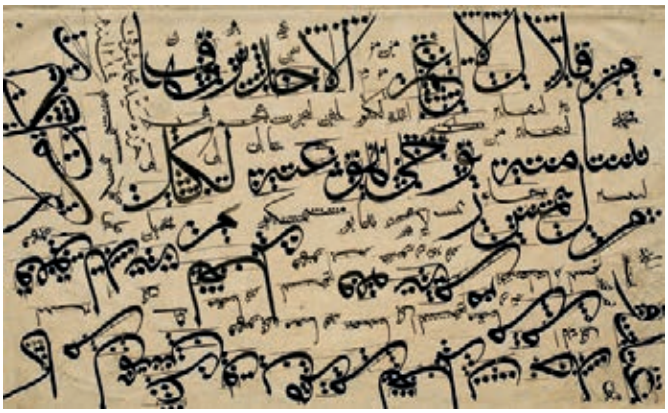
c) Türk Yıldızları'nın prova uçuşu

ç) Yüzücülerin antrenmanı

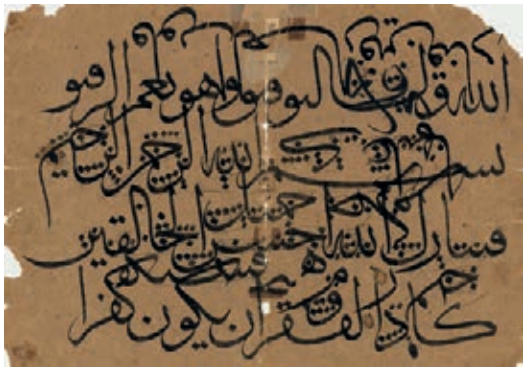
Görsel 4.1: Çeşitli alanlarda yapılan antrenmanlar

Karalama; bir hattatın hat çalışması yaparken belli bir numuneyi belirli açılarla farklı zamanlarda, farklı kalemlerle yazarak ortaya koyduğu çalışmadır. Zamanla bazı karalama örnekleri bir hatıra olarak kıymete binmektedir. Bu nedenle karalama örnekleri hattatlar için kıymetli kabul edilir ve saklanır. Birçok sanat dalında özellikle ilk örnekler kıymetlidir. Hat sanatında da meşk ve karalama kâğıtları, günümüzde koleksiyonerlerin gözde ürünleri arasında yer almaktadır (Görsel 4.2).

Görsel 4.2: Şevki Efendi, sülüs-nesih, karalama

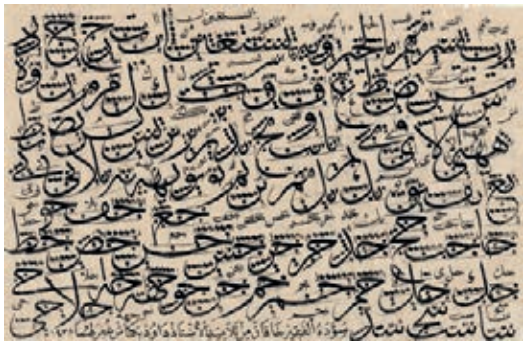
Karalama çalışmaları; harf, kelime veya cümle şeklinde yapılabilmektedir. En yoğun karalama örnekleri **harf karalama** şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada, özellikle talebe olgunluğa erdiremediği harf yazımlarını tekrar tekrar meşk ederek hocasına arz eder. Zamanla harf yazımında el alışkanlığı oluşur ancak bütün hattatlar ellerindeki tembelliği kırmak için ömür boyu harf karalama çalışmasını sürdürmeyi alışkanlık hâline getirmişlerdir (Görsel 4.3).

Görsel 4.3: Sami Efendi, sülüs, karalama

Harf karalamada bazen bir sayfada tek harf karalanırken bazen bütün alfabe karalanabilir. Bazı zamanlarda da meşk hocası, talebesinin zayıf kaldığı harfi seçer ve ondan bu harfle ilgili karalama yapmasını ister. Böyle durumlarda öğrenci belli belirsiz aralıklarla hocasının verdiği harfleri karalayarak kendini geliştirir. Öğrencilere yaptırılan karalama örneği, hoca tarafından incelenip ölçeklendirme yapıldıktan sonra öğrencilere iade edilir. Öğrenciler de bu numuneleri, hat sanatındaki ilerlemesini zaman zaman kontrol etmek için saklar.

Harf karalamada genelde kâğıdın üst kısmından karalamaya başlanır. Sonra duruma göre kâğıt 90-180-270 derece döndürülerek harf veya harf grupları kalan boşluklara yazılır (Görsel 4.4).

Görsel 4.4: Hakan Arslan, sülüs-nesih, harf karalama

BİLGİ KUTUSU

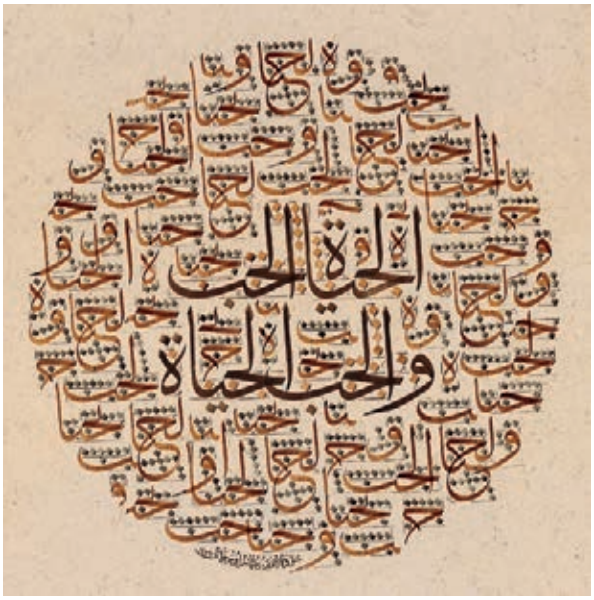
Karalama çalışması yapılırken şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- Harfler yazılırken üst üste binmelerde harflerin şekilleri muhafaza edilmeli.
- İlk yazılan örnek sonraki yazılanlarla mukayese için mümkünse belirgin olmalı.
- Karalama işlemi farklı zamanlarda tekrar edileceği için kâğıt uygun ortamda muhafaza edilmeli.
- Karalama çalışmasının zamanla daha değerli bir esere dönüşebileceği göz önünde tutulmalı.
- Yapılan karalama çalışması alanda usta birine arz edilmeli.
- Yapılan çalışma, gelecek nesillere aktarılması için korunmalı.

Kelime veya cümle karalama örnekleri genellikle ayet veya hadisişerifler üzerinde yapılan çalışmalarda görülse de başka ifadelerde de olabilir (Görsel 4.5, 4.6). Kelime veya cümle karalamada mıstar çizgisi çizilmeden kâğıdın orta kısmına -genellikle renkli mürekkeple- ifade yazılır. Daha sonra siyah mürekkeple üst ve alt kısımlarına satır atlanarak ifadenin karalaması yapılır. Bu işlem bitirildikten sonra kâğıt 180 derece döndürülerek boş kalan satırlara aynı ibare siyah kalemle yazılır. Fakat bu durum bir kesinlik arz etmez. Bazen hattat kendi zevkine göre farklı üsluplarda karalama yapabilir.

Karalama çalışmasında harfler başka harflerin üzerine binebilir. Bu uygulama sayesinde her yazılan satırla birlikte yazı oturur. Talebe ya da hoca yazdığı harflerin konumunu bir arada görme fırsatı yakalar. Özellikle satır oturduğunda hoşa giden numune başka bir kâğıda yazılır.

Hat meşki ile karalama arasında sıkı bir ilişki vardır. Anlamlı ibare karalama örneklerinde imza ve tarih, genelde ilk yazılan ifadeye göre atılır. Bu ifade düz olacak şekilde kâğıt konumlandırılır ve en alttaki uygun boşluğa ketebe / sevvede ve tarih yazılır.

Görsel 4.5: Osman Özçay, sülüs, karalama, el-hayâtu el-hubbu vel-hubbu el-hayât (Hayat sevgidir, sevgi hayattır.)

Görsel 4.6: Osman Özçay, sülüs, karalama, nûn vel-kalemi vemâ yesturûn (Nûn. Kaleme ve yazdıklarına andolsun. Kalem suresi 1)

Günümüzde kâğıt, kalem ve mürekkebe ulaşımın kolaylaşması her ne kadar insanı rahata kavuşturmuş olsa da hat sanatındaki karalama çalışmasını sürdürmek gelenekle beraber bir gerekliliktir. Çünkü karalama, hattatın üslubunun oturmasına ve tarzının ortaya çıkmasına katkı sağlar. Ayrıca kâğıt üzerine karalama yapma geleneği kişiyi israftan sakındırdığı gibi sınırlı kaynakların er ya da geç tükenebileceği düşüncesini gelecek nesillere aktarmaya da vesile olmaktadır.

ISTILAHLAR

Müsvedde: Sözlük anlamı "karalama" demektir. Terim olarak hat sanatındaki "karalama"dan farklı anlamda olup yazının krokisini ve plânını tespit etmek için yazının satır ve istif şeklini, durumunu; harflerin ve kelimelerin bunlara göre alması lazım gelen hususiyetlerini önceden taslak hâlinde yazmak demektir. Karalama, harflerin birbirine girift olarak karışık yazılmasına müsait iken müsvedde; karışık değil, açıktır ve bir hazırlık mahiyetindedir.

Sevvedehu: "Onu karaladı." anlamında olup bazı hattatların tevazu için ya da karalama yapmış olduğunu ifade için "ketebe" yerine kullandıkları ibare.

Tavır farkı: Sanatçıların aynı ifade ya da harfin yapıldığı karalama çalışmalarındaki yazıları arasında ortaya çıkan küçük farklılıklar.

SIRA SİZDE

1. Görsel 4.7'deki besmele örneğini inceleyiniz. Aşağıdaki yönergelere dikkat ederek bir karalama çalışması yapınız.

- Kâğıdın orta kısmına -mıstar çizgisi çekmeden- renkli mürekkeple besmeleyi yazınız.
- Kâğıdın üst ve alt kısımlarında birer satır atlayarak siyah mürekkeple aynı ölçüde besmeleyi yazınız.
- Kâğıdı 180 derece çevirip, kalan satır boşluklarına aynı besmele örneğini yazarak kâğıdı doldurunuz.

Görsel 4.7: Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Sülüs, Besmele

2. Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

HAT YAZILARININ MEKÂNA UYUMLULUĞU

İnsanoğlu tarih boyunca çeşitli mekânlar inşa etmiş, bu mekânları dayayıp döşemiş, ihtiyaca göre de süslemiştir. İnşa edilen bu yapılar bir amaca hizmet etmesi düşünülerek inşa edilmiş ve inşa edilirken estetik kaygılar da göz önünde bulundurulmuştur. Dünyanın değişik bölgelerinde, özellikle ülkemizde yapılan cami ve mescitlerdeki çeşitli süsleme ve hatlar, mekâna estetik bir anlam derinliği katmıştır. Yakın dönemde inşa edilen camilerden biri olan Çamlıca Cami'nin hat yazılarını Hattat Hasan Çelebi yazmıştır. Hasan Çelebi, yazıların geleceği yerler ile seçtiği yazıların birbirini tamamlamasını amaçlamıştır. Bu nedenle yazılan yazılar ile mekânın mana dünyası birbirini tamamlamaktadır. Örneğin taç kapının avlunun içine bakan kısmında, Kasas suresinin 77. ayeti yer almaktadır (Görsel 4.8). Ayetin meali şu şekildedir:

"Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez."

Görsel 4.8: Büyük Çamlıca Cami'nin avlusu

Caminin içine girilen kapının üzerindeki ayetlerden biri de Al-i İmrân suresinin 133. ayetidir. Ayetin meali şu şekildedir:

"Rabbinizin bağışına, genişliği göklerle yer arası kadar olan ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun!"

Cami avlusunun kıbleye bakan tarafına Al-i İmran suresinin 132-136. ayetleri, caminin giriş kapısının üzerine ise Yûnus suresinin 25. ayeti (Allah, esenlik yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir.) işlenmiştir (Görsel 4.9).

Görsel 4.9: Büyük Çamlıca Cami'nin giriş kapısı

SORULAR

1. **Okuduğunuz metinde örnek olarak verilen hat yazılarındaki mesajlar ile bu mesajların bulunduğu yerleri beraber düşününüz. İlgili ayetler bulundukları yerlere ne gibi bir anlam derinliği kazandırmıştır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Arkadaşlarınızla 2-6 öğrenciden oluşan gruplar oluşturunuz. Yaşadığınız şehrin farklı muhitlerinde grup sayısı kadar cami belirleyiniz. Gruplarla camileri eşleştirerek görev dağılımı yapınız. Bu camilerin hat yazılarını inceleyiniz. Bu hat yazılarının ve yazıldıkları yerlerin fotoğraflarını çekiniz. Çektiğiniz fotoğrafları arkadaşlarınızla paylaşınız ve okulda sergileyiniz.**

Süre:
16 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ EKOLÜNE UYGUN SÜLÜS KARALAMA

Görev

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla "karalama" örneğini yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kâğıt
- Kamış kalem
- Kalemtıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için kâğıt ile eliniz arasına el altlığı koyunuz.
5. Kaleminizi hokkaya batırınız.
6. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
8. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki "karalama" örneğini dikkatlice inceleyiniz. Harflerin ölçülerine dikkat ederek "karalama" örneğini yazmaya çalışınız (Görsel 4.10).
9. İmzanızı atınız.
10. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz.

Görsel 4.10: Osman Özçay, sülüs, vav karalaması

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ EKOLÜNE UYGUN SÜLÜS KARALAMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Karalama yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	Karalama örneğini kâğıdı uygun oranlarda çevirerek yazdı.					
5	Meşkin sonuna imzasını attı.					
6	Meşkin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

OKUMA METNİ

HAT SANATININ YAŞAYAN EN BÜYÜK USTASI

Hasan Çelebi'nin, ömrünü adadığı hat sanatına ilişkin AA muhabirinin sorularına verdiği cevaplar şöyle:

Türkiye ve İslam dünyasının, hat sanatında vardığı nokta nedir?

Benim başladığım dönemden bugüne kıyaslarsak, gelişme yüzde 98'dir. O zamanlar bir Ahmet Bey vardı hocam. Etrafında kimse yoktu. Vefatından sonra bir müsabaka açıldı IRCICA tarafından. Bu müsabaka, yurt içini ve yurt dışını tetikledi. Fakat yurt dışındakiler daha çok gayret gösterdi. Şu anda yurt dışı ve yurt içi birbiriyle rekabet halindedir. Artış bakımından Osmanlı dönemindeki hattatlarla kıyaslamayacağım çünkü onların kültürleri bugünkülerde yok. Evet, güzel yazı yazanlar var ama kültür bakımından, onlardaki kültür bizde yok. Bu bakımdan bugünkülerde topal ayak gibi tek ayakla yürüme var.

Osmanlı dönemindeki hat sanatı ile günümüz hat sanatını kıyaslarsanız neler söylersiniz?

Osmanlı döneminde yazı çeşidinin fazlalığından ziyade kültür değeri vardı. Osmanlıcayı iyi biliyor ve yazıyorlardı. Bugünkü hattatlara eskiden yazılmış bir metni götür, okuyamaz. Yazdırmak istersen yazamaz. O bakımdan bugünkü hattatların noksanlığı var. Yazı çeşitliliği sayı bakımından

bugün de az değil, epeyce gelişti. Dışarıdakilerin de birçoğu İstanbul'a gelmek istiyor. Çünkü burada değerleniyor, dışarıda bu kadar değerlendiremiyorlar yazdıklarını. Türkiye'nin farklı illerindeki hattatlar da eserlerini İstanbul'da değerlendiriyorlar. Çünkü kültür oralarda gelişmemiş. Oradan kalkıp, buraya geliyor, tavattun ediyor. Bu sanata gönül veriyor.

(...)

Bunca yıldır hat sanatını icra ediyorsunuz, yaptıklarınızı yeterli görüyor musunuz?

Hiçbir sanatkar, hayatının sonunda yaptıklarını yeterli görmemiştir. Benimkiler de öyle. Bazen soruyorlar; 'En iyi yaptığın eser?' Henüz yapmadım diyorum çünkü daha iyisini yapacağımı ümit ediyorum da onun için.

En son yaptığınız iki büyük çalışmadan biri olan Büyük Çamlıca Camisi'nin hat yazıları için nasıl bir çalışma yürüttünüz?

Büyük Çamlıca Camisi'nin eserlerini yapmaya gayret ettik (Görsel 4.11, 12). Olabildiği kadar bilgimizin son sıfır noktasına kadar geldik. Baktıktan sonra yine bazı noksanlıklar gözümüze çarpıyor. Tecrübe edinmek lazım ama ona da vakit istiyor. Eskiler 100 yaşına yaklaştığı halde, 'Ölüme üzülmüyorum, hattı öğrenemedim, ona üzülüyorum.' demiş. Bunu söyleyenler 90-95 yaşında bunu söylerse... Benim 60 senelik emeğim var, bu ustaların ise daha fazla. Çünkü onlar eğitime ilk mektepten başlıyor, 95 senelik hayatı mürekkep ile geçiyor, bu sözü söyleyebiliyor. Ben söyleyemem çünkü benim hatta başlamam 24-25 yaşlarıdır.

(...)

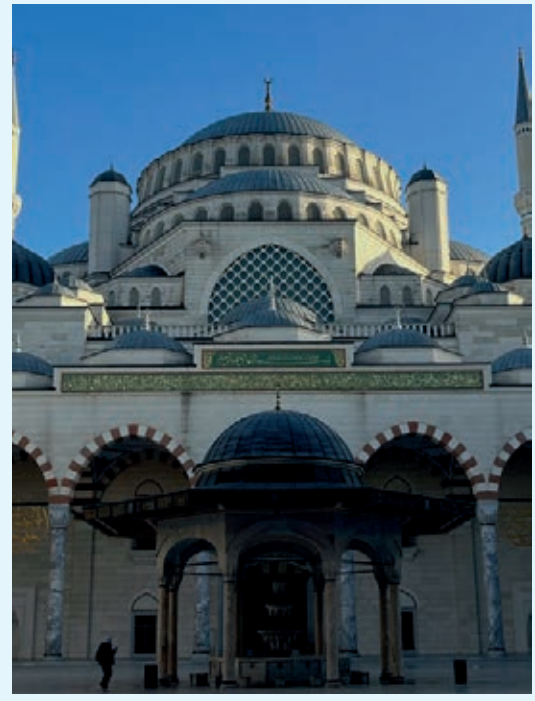
Geleneksel ve modern hat sanatını birbirinden ayıran en önemli özellik nedir?

Modern ile klasiği ayırmak istersen, klasiğin bozuntusudur modern. Bozunca, modern olur. Onun için de ben pek ona taraftar değilim. Klasik olarak ecdattan bize nasıl gelmişse, öylece muhafaza etmeliyiz. Modern çalışanlara da bir şey demem. Ama modern ile klasiği sanat bakımından kıyaslamamak lazım. Çünkü klasikte çok incelikler var. Modernde o kadar incelik yok. Bir defa deforme olmuş. Kalemden ne çıkarsa ona razı oluyorlar. Oysa klasiğin ölçüleri, tartıları var.

(...)

Görsel 4.11: Büyük Çamlıca Cami'nin taç kapısı

Görsel 4.12: Büyük Çamlıca Cami ve şadırvanı

4.2. KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA

KONUYA HAZIRLIK

1. **Sizce kâğıdın diğer yazı nesnelerinden daha çok kullanılmasının sebepleri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **"Kem alat ile kemâlât olmaz." sözünden ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Her yazı çeşidinde olduğu gibi kâğıt üzerine sülüs yazmanın da belli aşamaları vardır. Kâğıt üzerine sülüs yazmada şu hususlara dikkat etmek gerekir:

- Metni belirlemek
- Metne uygun ebat ve özellikte kâğıt seçmek
- Kompozisyon oluşturmak
- Mıstar çekmek
- Nokta koyup kâğıdın akışkanlığını kontrol etmek
- Yazım esnasında ihtiyaca göre farklı ebattaki kalem uçları ile çalışmak
- Uygun yerlere hareke ve tezyinî işaretleri koymak

BİLGİ KUTUSU

Hat sanatında genellikle terbiye edilmiş, sade, rengi gözü yormayacak kâğıtların kullanımı sağlık açısından önemli olduğundan renk şatafatına girilmez. Bununla beraber, hat eserleri incelendiğinde çeşitli tonlarda kâğıt örneklerini görmek mümkündür. Muhammed Bedreddin Yazır, hat sanatında kullanılan kâğıtlardaki renk çeşitliliğini sekiz maddede toplamıştır:

- **Beyaz:** Şeker renk, çiğ renk, süt beyaz
- **Sarı:** Kanarya sarısı, saman sarısı, altın sarısı, açık krem, krem, koyu krem, balköpüğü, açık kavuniçi
- **Kırmızı:** Tozpembe, gülkurusu, kiremidî, narçiçeği
- **Yeşil:** Açık yeşil, filizî, çimenî, zeytûnî, limonküfü, çağla rengi, neftî
- **Mâî (mavi):** Açık mâî, gök rengi, süt mavisi
- **Kahverengi:** Açık kahverengi, toprak rengi
- **Siyah:** Parlak, donuk, açık, koyu
- **Karışık:** Kumlu, dalgalı, kirli, ebrûlu

Yazır, *Kalem Güzeli 2*, s. 191

Yazımına karar verilecek metin seçildikten sonra metne uygun ebat ve özellikte kâğıt seçimi ile işe başlanır. Daha sonra aharlama, dinlendirme, mühreleme gibi çeşitli aşamalar ile kâğıt, yazıma hazır hâle getirilir. Özellikle yazılacak metnin boyutu ile kullanılacak kâğıdın ebatı arasında ilişki vardır. Bu nedenle önce yazılacak ibareyi belirlemek, sonra ona uygun kâğıt seçmek daha isabetli olacaktır. Bu seçimden sonra, yazılacak ifade kâğıda nasıl yerleştirilecekse ona uygun bir müsvedde çalışması yapılmalıdır. Hat talebesi, yazacağı yazıda kendi gelişimini görmek istiyorsa hat hocasının verdiği yazıyı dikkatle incelemelidir. Kopya riskini ortadan kaldırmak için talebenin farklı ebattaki kâğıt ve kalemlerle satırı yazmaya çalışması gerekmektedir. Hüsn-i hatta tekrar temel kuraldır. Bu nedenle hat talebesi, yazısını kemale erdirmek için sabırla sürekli yazmaya devam etmelidir.

ISTILAHLAR

Celi sülüs: Sülüs yazının levhalarda ve kitâbelerde kullanılan büyük ve kalın şekli. Heybet, azamet ve asalet hisleri telkin etmesinden dolayı celi sülüs, mimari eserlerde çok kullanılmıştır (Görsel 4.13).

Tashihli yazmak: Yazıyı güzelleştirmek için yazının fazla kısımlarını gidermek ve noksanlarını tamamlamak. Hiçbir yazı sonradan tashih yapma fikri ile yazılmamalıdır. Çünkü böyle bir düşünce altında yürüyen kalem sağlıklı bir netice vermez. Tashih yapma işini ihtiyati bir tedbir olarak ele almak gerekir.

Tashihsiz yazmak: Yazının, sonradan düzeltilmeye ihtiyaç göstermeyecek kadar olgun ve güzel yazılmış olması. Yazarken kalem ucu ile yapılan ufak tefek düzeltmeler tashihten sayılmaz. Tashihsiz yazabilmek için bilek kuvvetli, el aşina, kalem keskin, kâğıt elverişli, mürekkep iyi olmalıdır.

a) b) c) ç) d) e)

Görsel 4.13: Edirne Ulu Cami'deki bazı celi sülüs yazılar

4.2.
UYGULAMA

Süre:
20 Ders Saati

ŞEVKİ EFENDİ EKOLÜNE UYGUN KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA

(Özay Altın'ın Kaleminden)

Görev

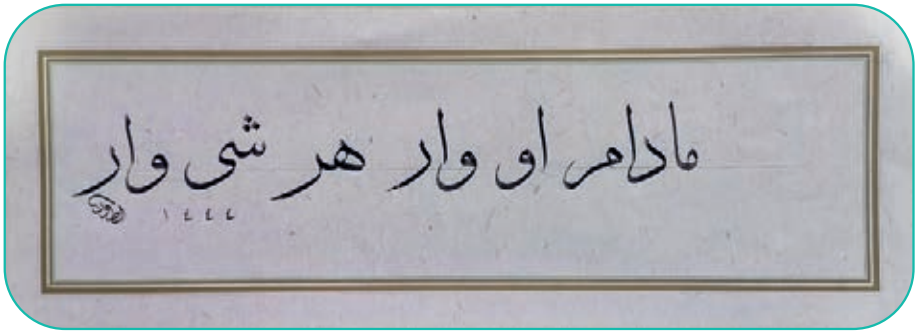
İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini aldıktan sonra aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek sülüs hatla satır yazısı örneği olan "Madem O var, her şey var." ifadesini yazınız.

Kullanılacak Araç Gereç

- Kâğıt
- Kurşun kalem
- Cetvel
- Kamış kalem
- Kalemtıraş
- Makta
- Mürekkep
- Peçete
- Hokka
- Lika
- Yazı altlığı
- El altlığı/Tavşan derisi

İşlem Basamakları

1. Malzemelerinizi hazır hâle getiriniz.
2. Masanıza yazı altlığı koyunuz.
3. Kâğıdı zemine koyunuz.
4. Elinizin terleyip kâğıdı ve mürekkebi bozmaması için yazı kâğıdı ile elinizin arasına el altlığı koyunuz.
5. Kaleminizi hokkaya batırınız.
6. Baş, işaret ve orta parmağınızın arasına aldığınız kalemi, işaret parmağınızda yer alan tarak kemiğine yaslayınız.
7. Çalışma esnasında kamış kalemi sıklıkla peçeteyle temizleyiniz.
8. Sülüs hatla yazılmış aşağıdaki yazıyı (Madem O var, her şey var.) dikkatlice inceleyiniz (Görsel 4.14).

Görsel 4.14: "Madem O var, her şey var." yazısı

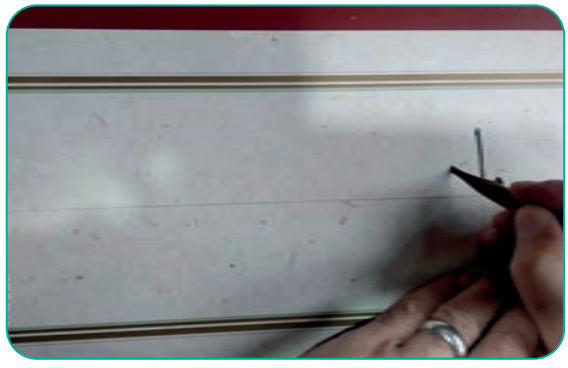
9. Aşağıda verilen görsellerdeki işlem sırasına dikkat ederek sülüs hatla yazılmış "Madem O var, her şey var." yazısını yazmaya çalışınız (Görsel 4.15-4.21).

2

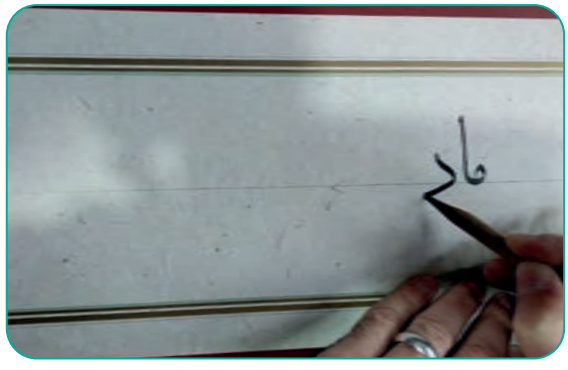
1

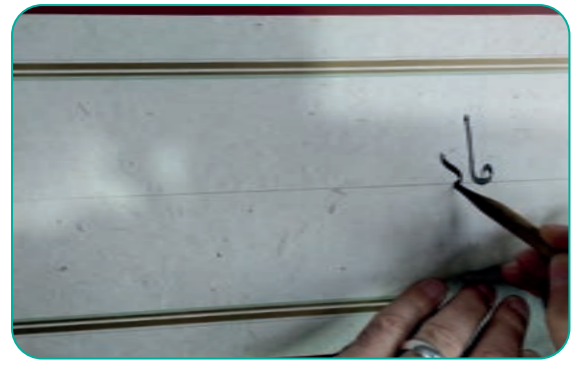
4

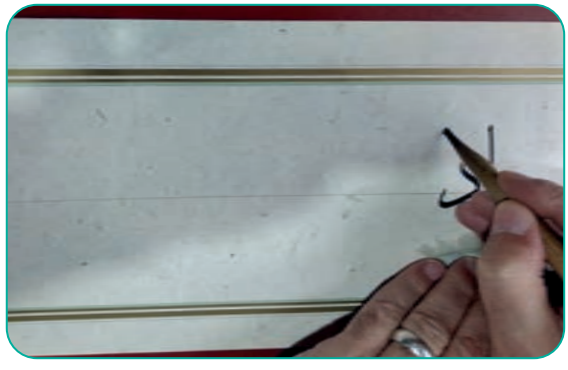
3

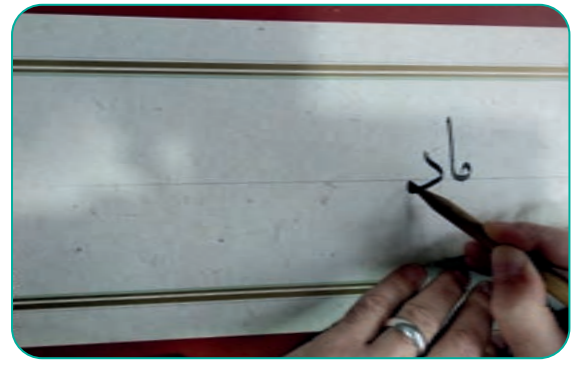
6

5

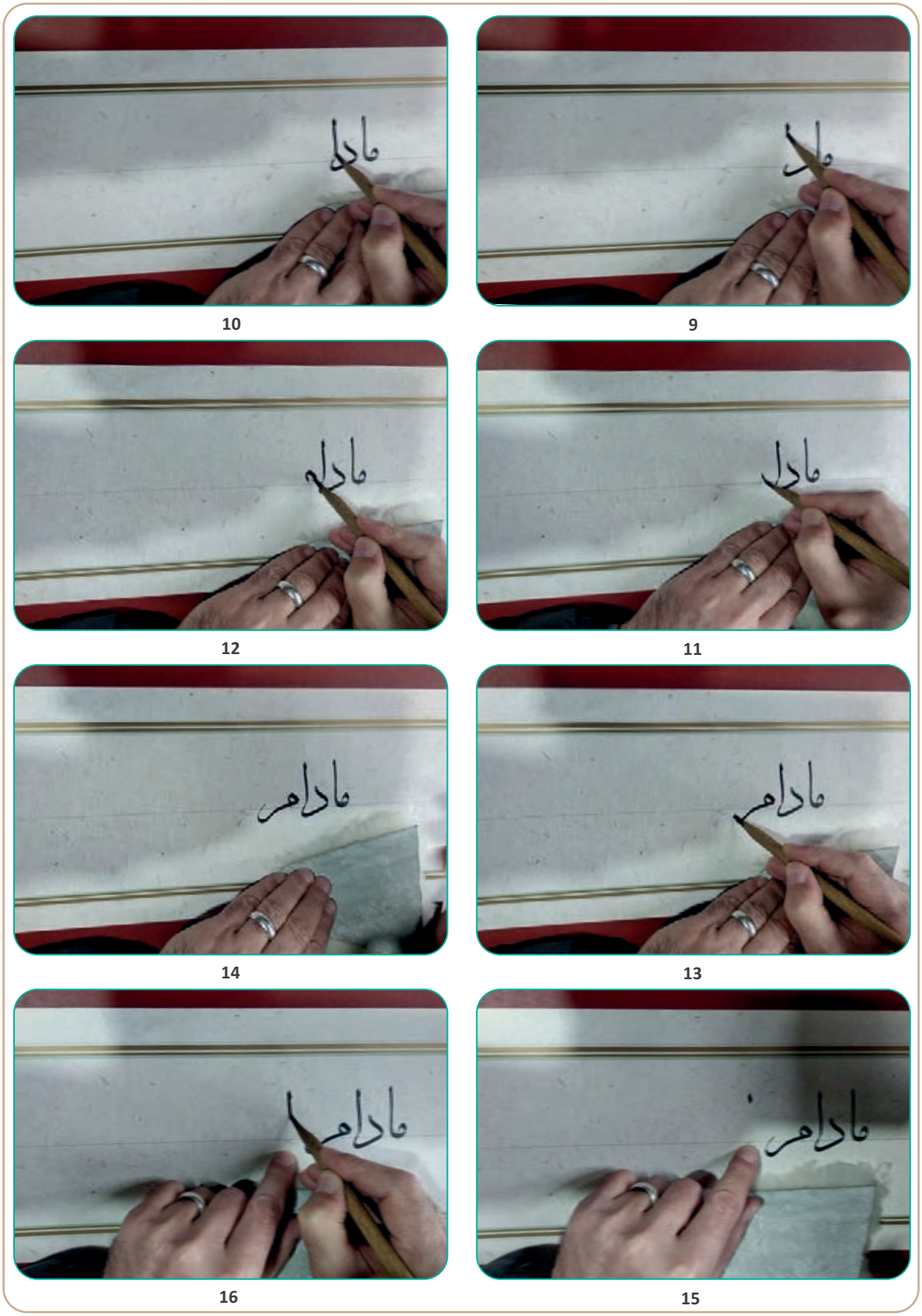

8

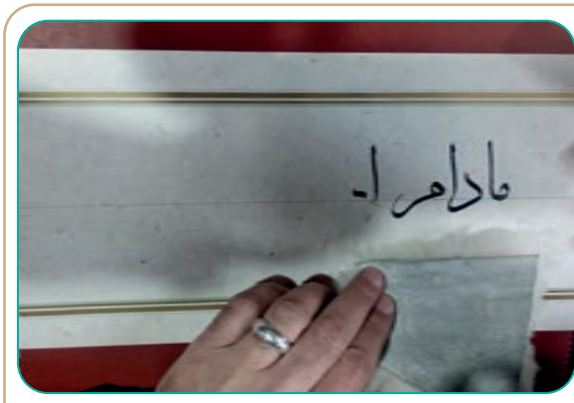

7

Görsel 4.15: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

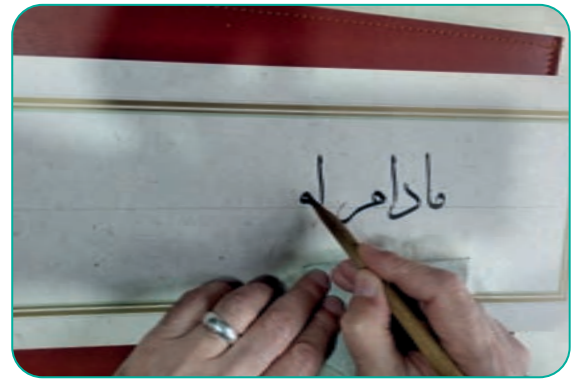

Görsel 4.16: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

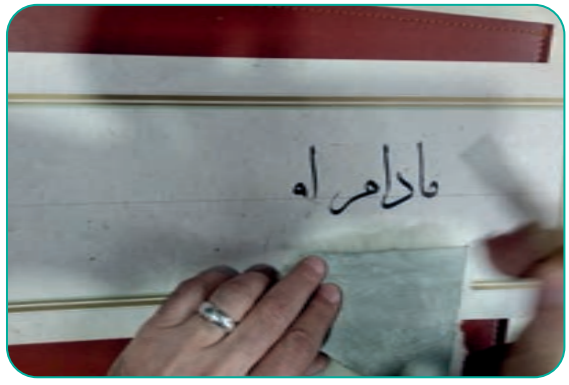

17

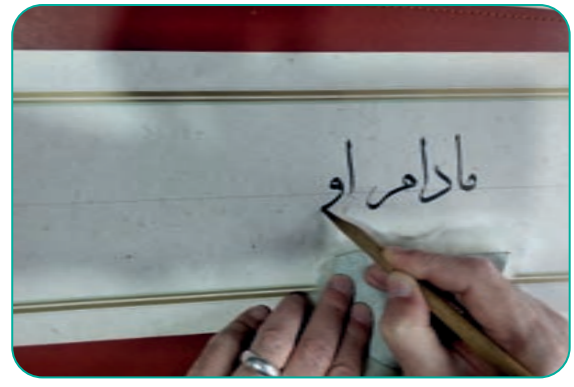
18

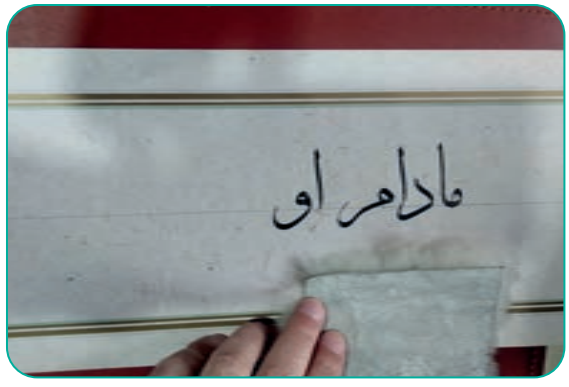
19

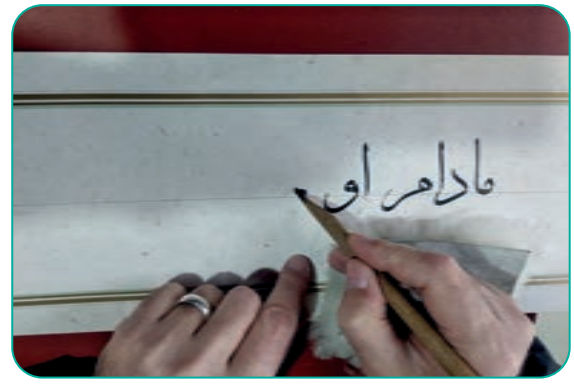
20

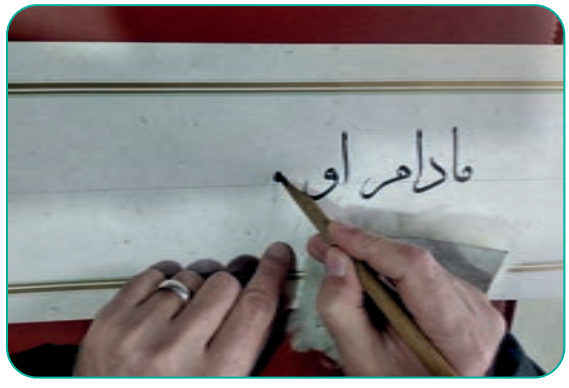
21

22

23

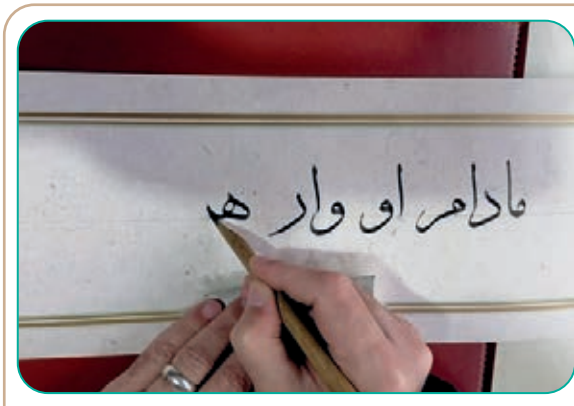

24

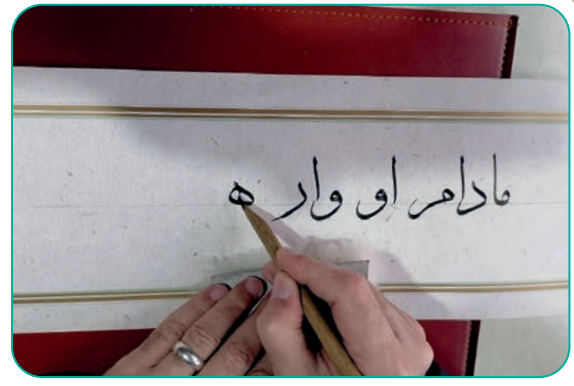
Görsel 4.17: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

Görsel 4.18: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

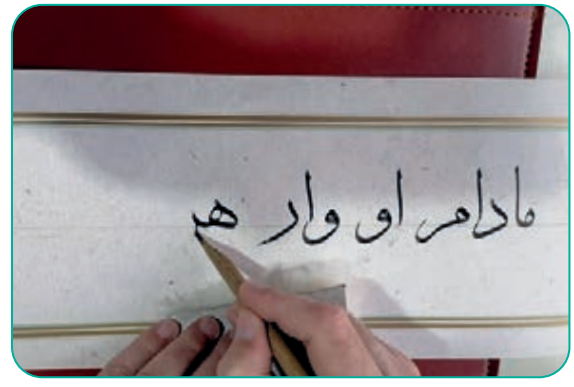
34

33

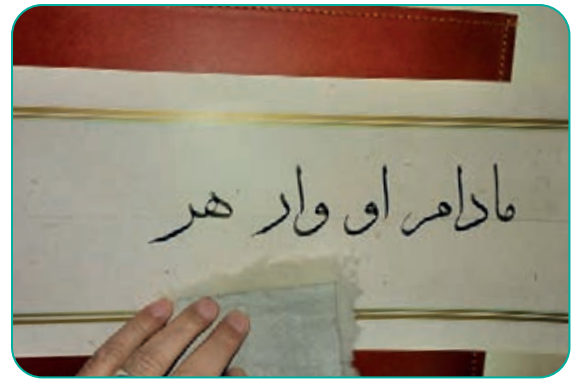
36

35

38

37

40

39

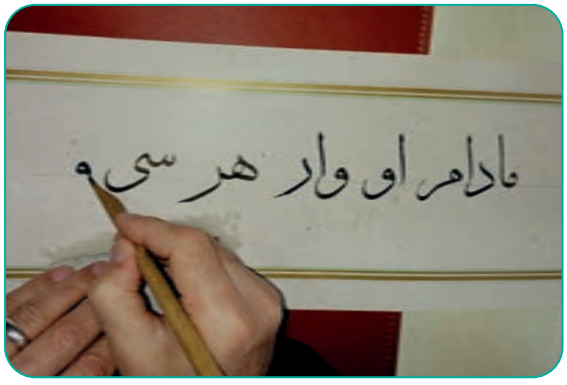
Görsel 4.19: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

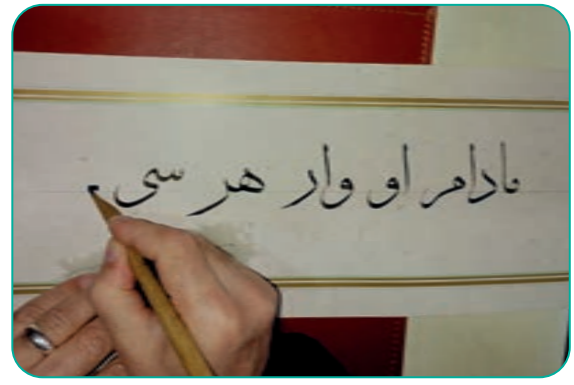
42

41

44

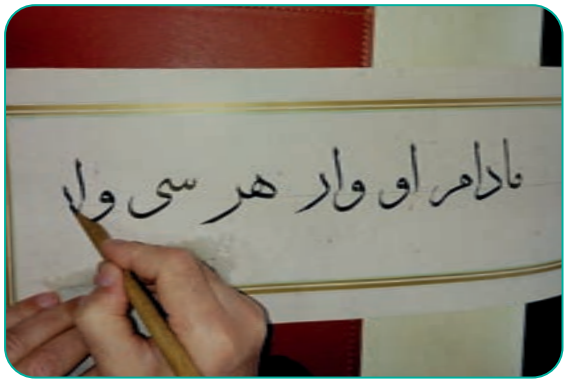
43

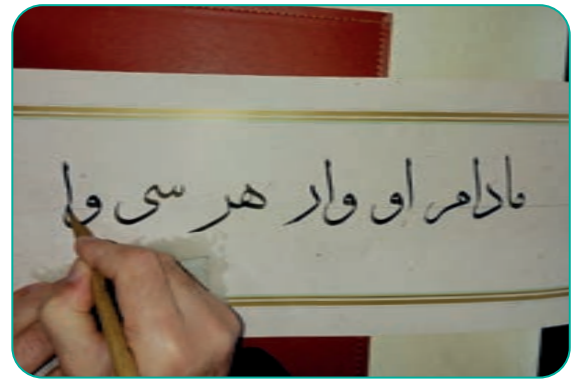
46

45

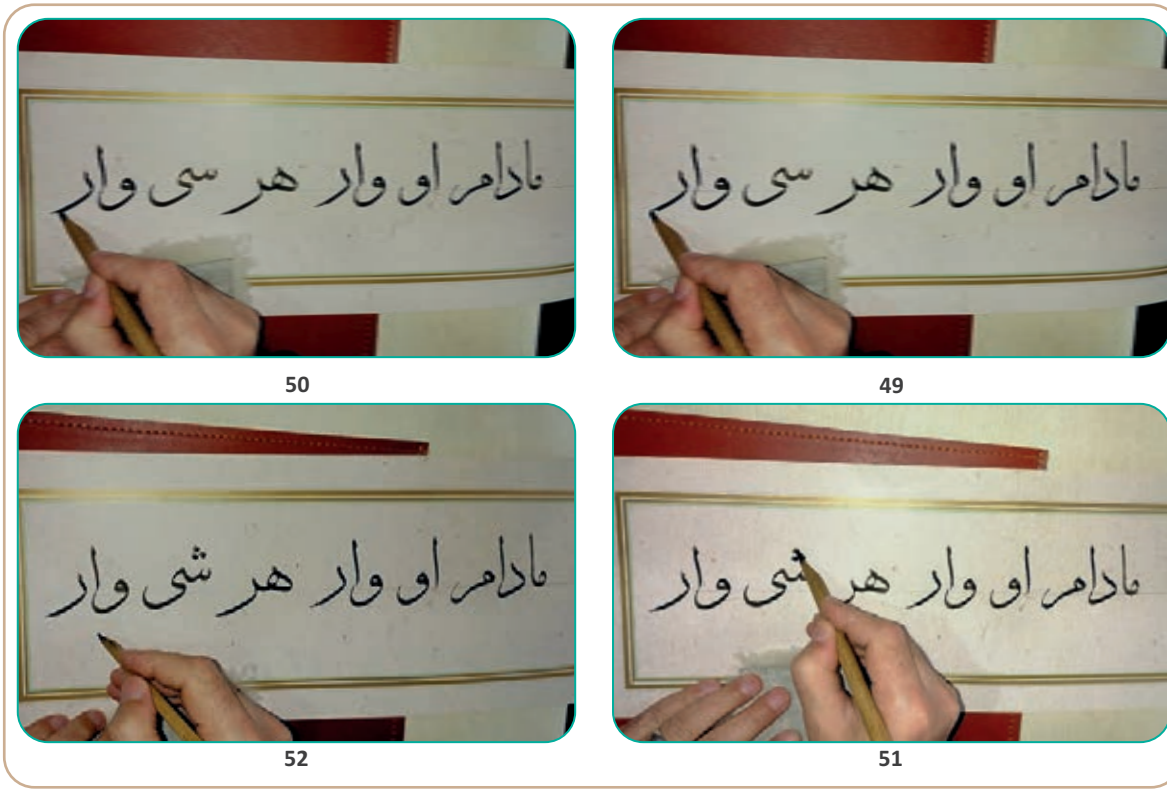

48

47

Görsel 4.20: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

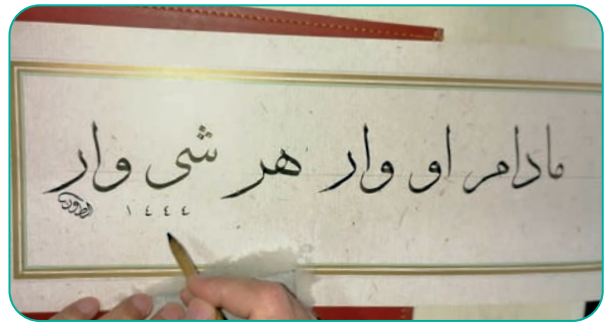
Görsel 4.21: "Madem o var, her şey var." ifadesini yazma

10. İmzanızı atınız (Görsel 4.22).

Görsel 4.22: İmza atma

11. İçinde bulunduğunuz hicri takvimin tarihini düşünüz (Görsel 4.23).

Görsel 4.23: Tarih düşme

Değerlendirme

Yapacağınız çalışma aşağıda verilen derecelendirme ölçeğinde yer alan ölçütlere göre değerlendirilecektir. Çalışmanızı yaparken bu ölçütleri dikkate alınız.

ŞEVKİ EFENDİ EKOLÜNE UYGUN KÂĞIT ÜZERİNE SÜLÜS YAZMA UYGULAMASI DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Sınıf:	**No:**	**İsim-Soyisim:**	**Tarih:** .....

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ORTA	İYİ	ÇOK İYİ
1	Kâğıt üzerine sülüs yazmak için gerekli malzemeleri hazırladı.					
2	Eliyle kalemi usulüne göre tuttu.					
3	Mürekkebin akıp kâğıdı kirletmemesi için ara ara kalemini temizledi.					
4	Kâğıt üzerine sülüs yazarken verilen görsellerdeki yazma aşamalarına dikkat ederek yazdı.					
5	Harflerin noktalarını koydu.					
6	Meşkin sonuna imzasını attı.					
7	Meşkin sonuna tarih düştü.					

Yeterli başarıya ulaşılamayan değerlendirme ölçütleri için ilgili konular ve uygulama işlem basamakları gözden geçirilip tekrar edilmelidir.

SIRA SİZDE

1. **Yaşadığınız şehirde -varsa- bir hattatın sülüs çalışmalarını fotoğraflayınız veya genel ağda sülüs hatla yazılmış yazıların çıktısını alınız. Elde ettiğiniz ürünleri okulda sergileyiniz.**
2. **Hüsn-i hat geleneğinde sıklıkla yazılan ifadelerden (Görsel 4.24) en az on tane seçiniz. Seçtiğiniz bu ifadeleri kura ile birbirinize dağıtınız ve Şevki Efendi tarzı sülüs hatla yazınız. Yazdığınız bu yazıları okulda sergileyiniz.**

Görsel 4.24: Şevki Efendi, sülüs, euzubesmele

OKUMA METNİ

ÜSKÜDAR'DAKİ SELÂTİN CAMİLERİNİN KUŞAK YAZILARI

Üsküdar selâtin camilerinin kuşak yazılarında sadece celî sülüs yazı ile karşılaşılmıştır. Celî sülüsün kuşak yazılarında en çok tercih edilen yazı olmasının sebepleri ise şunlar olmalıdır:

- Bu yazının istif yapmaya en elverişli yazı olması
- Sülüs ile birlikte celî sülüsün hem zarif hem heybetli duruşuyla Türk estetik zevkini en çok yansıtan yazı olması,
- Mimari eserlerin abidevî görüntüleri ile celî sülüsün heybet, azamet ve asalet hisleri telkin eden yapısı arasında benzerlik olması (Görsel 4.25),

Görsel 4.25: Beylerbeyi Hamid-i Evvel Cami, Üsküdar

- Celî sülüsün, hattatların sanattaki bütün hünerlerini sergileyebilecekleri kadar estetik güzelliğe sahip olması,
- Celî sülüste hareke, tırnak, tirfil, mühmel harf gibi unsurlarla boşlukların dengeli biçimde doldurulabilmesi,
- Celî divânînin saray kaynaklı ferman, berat vb. üst düzeydeki resmî belgelere münhasır bir yazı olması; böyle olmasa bile bu yazının herkes tarafından okunamayacak kadar girift ve yoğun bir istifle yazılması,
- Celî ta'lik yazı harekesiz yazıldığı için bazı kişilerin ayetleri yanlış okumalarına sebebiyet vermeme düşüncesi.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı, mimaride celî sülüs en çok tercih edilen yazı çeşidi olmuş; böylece, celî yazılar içinde en çok gelişme fırsatı bulan celî sülüsün kaideleri iyice yerleşmiştir. Celî ta'lik de mimaride ve mezar taşlarında çokça kullanılan bir yazıdır. Ancak selâtin cami kuşak yazılarından hiçbiri celî ta'likle yazılmamıştır. Buna rağmen, kitabelerde çok kullanılmış olan celî ta'lik yazının kuralları da yerleşmiştir. Celî divânî ise, yukarıda belirtilen sebepten dolayı mimaride tercih edilmemiş ve muhtemelen bu sebeple henüz gelişimini tamamlayamamış bir yazıdır. Belki celî divânî de mimaride ve kitabelerde sıkça kullanılan bir yazı çeşidi olsaydı, günümüzde bu yazıyla meşgul olan hattatlar birbirlerinden farklı tarzlarda yazmazlardı ve celî divânîdeki estetik arayışlar, kararsızlıklar devam ediyor olmazdı.

(...)

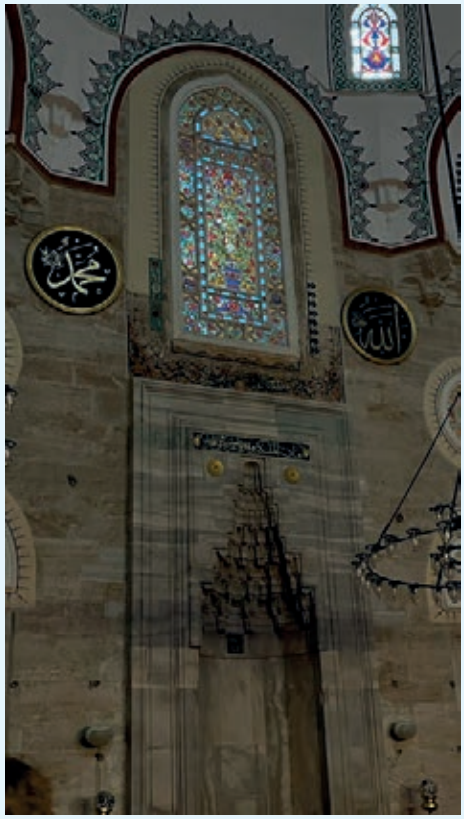
Selâtin cami kuşak yazılarının (Görsel 4.26, 27) hiçbirinde hadis-i şerife veya kelâm-ı kibara yer verilmeyişinin, sadece sure veya ayetlerin yazılmasının bazı sebepleri olabilir.

Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

- Manevi olarak Allah'ın evi kabul edilen camilerdeki en dikkat çekici yazılarda Allah kelâmının yer almasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.
- Kuşak yazıları istifin en yoğun olduğu yazılardan olduğu için, herkesin çok zorlanmadan okuyabileceği metinlerin tercih edilmesi daha makuldür. Bu sebeple kuşak yazıları için, Müslümanların birçoğunun ezberinde bulunan ve namaz kılarken okudukları belli başlı sûrelerle ayetler seçilmiştir.
- Herkesin bilmesi mümkün olmayan Arapça hadis-i şerifler veya güzel sözler yerine, yazıların küçük bir topluluğa değil; camiye gelen bütün Müslümanlara hitap etmesi düşünülerek ayet veya sûreler tercih edilmiştir.
- Hat estetiği açısından dengeli bir istif için en uygun ibareler Kur'an ayetleridir.

Çünkü ayetlerdeki dikey ve yatay harflerin harf-i tariflerin, kâseli harflerin ve dişli harflerin birbirlerini izleme sırası, mucizevi olarak, dengeli bir istif yapmayı kolaylaştırmaktadır. Ayetlerden başka hiçbir ibare, hattatlara istif açısından ayetler kadar zengin istif fırsatı sunamamaktadır.

Özkafa, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI*, s. 229-245

Görsel 4.26: Mihrimah Sultan Cami, Üsküdar

Görsel 4.27: Valide-i Cedid Cami, Üsküdar

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. (...) Hat meşki her türlü kâğıda yapılabilir.

2. (...) Karalama örneklerinin altında imza ve tarih olabilir.

3. (...) Harf karalama örneklerinde farklı kalemler kullanılabilir.

4. (...) Satır yazısı türlerinden olan celi sülüs genellikle mimari yapılarda karşımıza çıkar.

5. (...) Karalamada karalanan ifadenin ilk örneği farklı kalemle ve kâğıdın orta kısmına yazılır.

B) Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları, uygun ifadelerle doldurunuz.

6. Kâğıt üzerine sülüs yazı yazarken ..... kullanılmalıdır.

7. Aynı karalama sayfasında ..... yazılar meşk edilebilir.

8. Hat sanatında körelmemek için ..... çalışmak gerekir.

9. Hattatın ..... örnekleri yazı serüveni hakkında bilgi verir.

10. Hiçbir yazı daha sonra ..... edilecek niyetiyle yazılmamalıdır.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru cevabı işaretleyiniz.

11. Aşağıdakilerden hangisi kâğıt üzerine hat meşk ederken iyi bir sonuç almak için gerekli değildir?

A) Kalemi iyi kullanmak
B) İyi bir yazı altlığı kullanmak
C) Yazının mıstarına dikkat etmek
D) Terbiye edilmiş kâğıt kullanmak
E) Birkaç hattattan ders almış olmak

12. Hattatın yazacağı asıl metnin nasıl olacağını görmek için yaptığı ön çalışma aşağıdakilerden hangisidir?

A) Karalama B) Müsvedde C) Satır yazısı
D) Tasdik E) Tashih

13. Hat çalışmalarında "sevvedehu" tabiri aşağıdakilerden hangisi için kullanılır?

A) İmza B) Metin gövdesi C) Satır çizgisi
D) Tarih E) Tezyinî işaret

14. Sare Çizmecioğlu'na ait hat yazısını (Hadîd suresi, 4) inceleyiniz.

İncelediğiniz yazıdan aşağıdakilerin hangisine ulaşılamaz?

A) Hattatına
B) Yazı türüne
C) Yazılış tarihine
D) Verilecek mesaja
E) Yazım aşamasına

15. Tashihsiz yazabilmek için aşağıdakilerden hangisi şart değildir?

A) Yazılacak ibare kısa olmalıdır.
B) Kalem düzgün açılmış olmalıdır.
C) Mürekkep iyi ve akışkan olmalıdır.
D) Hattat kalemine tam hâkim olmalıdır.
E) Kâğıt yazıya elverişli ve yağı alınmış olmalıdır.

16. Sülüs bir yazıyı okuyup anlayabilmek için bazı hususlara dikkat etmek gerekir. Aşağıdakilerden hangisi bu hususlardan biri değildir?

A) Tezyinî işaretler bilinmelidir.
B) Yazının ne amaçla yazıldığı bilinmelidir.
C) Harekelerin hangi harfe ait oldukları göz önünde tutulmalıdır.
D) Kelimenin öncesi ve sonrasıyla anlam bütünlüğü sağlanmalıdır.
E) Harflerin bitişme, binme, yanaşma özelliklerine dikkat edilmelidir.

D) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

17. Bir karalamayı değerli kılan özellikler nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.

.....

.....

18. Kâğıt üzerine sülüs hatla meşk ederken dikkat edilecek hususları maddeler hâlinde listeleyiniz.

.....

.....

CEVAP ANAHTARI

1. ÖĞRENME BİRİMİ				
1	**2**	**3**	**4**	**5**
D	D	D	Y	D
6	**7**	**8**	**9**	**10**
hattat	Rabbi yessir	meşk	aharlı	ölçekleme
11	**12**	**13**	**14**	
D	E	C	D	

2. ÖĞRENME BİRİMİ				
1	**2**	**3**	**4**	**5**
D	D	Y	D	Y
6	**7**	**8**	**9**	**10**
muttasıl	munfasıl	mıstar	müfredat	göz
11	**12**	**13**	**14**	**15**
C	D	D	A	A
16	**17**			
B	E			

3. ÖĞRENME BİRİMİ				
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Y	D	Y	D	D
6	**7**	**8**	**9**	**10**
okutucu	tezyinî	satır	mürekkebat	kalem
11	**12**	**13**	**14**	**15**
A	D	B	E	B

4. ÖĞRENME BİRİMİ				
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Y	D	D	D	D
6	**7**	**8**	**9**	**10**
mıstar	farklı	karalama	Farklı meşk	tashih
11	**12**	**13**	**14**	**15**
E	B	A	E	A
16				
B				

BASILI KAYNAKÇA

- MEB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Programı Geleneksel Türk Sanatları Alanı Çerçeve Öğretim Programı. (2020). Ankara.
- Alparslan, A. (2012). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi.* İstanbul: Yapı Kredi.
- Berk, S. (2000). *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı*. İstanbul: İnkılab.
- Berk, S. (2013). *Hat Sanatı*. İstanbul: İnkılap.
- Berkli, Y, Mahboubı, V. (2022). *Hüsn-i Hat ve Cami Mimarisine Katkıları*. *Current Perspectives in Social Sciences*. 26 (2), 216-222.
- Bilen, Y. (2010). *Hat Sanatı Eğitim ve Öğretiminde Hoca-Talebe Münâsebeti*. Ekev Akademi Dergisi. Yıl 14, Sayı 44.
- Büyükduzcu, C. (2016). *Osmanlıca İmla Kılavuzu*. İstanbul: Hayrat.
- Çeçen, K. (2020). *Mağlova Kemeri*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Cilt 30. Ankara: TDV.
- Çetintaş, Ö. (2020). *Hattat Şevki Efendi Üslubuna Göre Türk Hat Sanatında Ölçü*. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 4, 83-92.
- Çınar, K (Ed.). (2016). *Konya Kitabı XV - Kaybolmuş ve Kaybolmaya Yüz Tutmuş Meslekler*. Konya: Konya Ticaret Odası.
- Dere, Ö, F. (Eylül 2021). *Hüsn-i Hat Sanatında Şive*. İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of
- Develioğlu, F. (2001). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Erşen, C. (2020). Altınbaşak Ahmet Hüsrev. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt ek-1. Ankara: TDV.
- Kınlı, S. (2007). *Hat ve Hattâtân'da Osmanlı Hattatları*. İstanbul: Yüksek Lisans tezi.
- Lowry, H. (2004). *Hüsn-i Hat. (Çev. F. Günüç)*. İstem. Yıl: 2. Sayı: 3.
- Özkafa, F. (2009). *Üsküdar'daki Selatin Camilerinin Kuşak Yazıları*. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI: 6-9 Kasım 2008 Bildiriler. Cilt 1.
- Rado, Ş. (1984). *Türk Hattatları*. İstanbul: Tifdruk.
- Sami, Ş. (1317). *Kâmus-i Türkî*. İstanbul: İkdam.
- Sezer, B. (2004). *Hat Sanatında Kullanılan Okutma, Mühmel Harf ve Tezyîn İşaretleri*. Erzurum: Doktora tezi.
- Subaşı, M, H. (1997). *Geleneksel Türk San'atlarından Yazıya Giriş*, Dersaadet yay, İstanbul.
- TDK. (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yazır, M, B. (1989). *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli 1*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Yılmaz, A. (1996). *Hat Sanatında Satır Sistemi (Sülüs, Nesih, Ta'lîk, Rik'a)*. Erzurum: Doktora tezi.
- Yılmaz, A. (2003). *Hat Sanatında Hareke ve Noktalamanın Tarihî Seyri (Kur'ân-ı Kerîm'in Harekelenmesi ve Noktalanması)*. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı: 19.

*Bu kaynakça APA 6 kurallarına göre hazırlanmıştır.

GENEL AĞ KAYNAKÇASI VE GÖRSEL KAYNAKÇASI

- Materyalin genel ağ ve görsel kaynakçasına karekodu okutarak ya da aşağıdaki link aracılığıyla ulaşabilirsiniz.

http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=2454

